พระนลคำฉันท์

พระนิพนธ์

ของ

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ

๑๐ ก.ย. ๒๕๒๓
กรมศิลปากร

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นางเสนางควิจารณ์ (ใหญ่ จุฑยานานนท์)
ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
๒๙ ธันวาคม ๒๔๙๘

104
เลขหน้า ๑๔๖
เลขหมู่ 895.9114
พ ๖๗๒ พ
ลงทะเบียน ป.๑๕พ๑๔๖

คำนำ

พล ต.ต. ลม้าย อุทยานานนท์ มีประสงค์จะได้หนังสือ "พระนลคำฉันท์" พระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ไปพิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางใหญ่ อุทยานานนท์ (นางเสนางควิจารณ์)

ข้าพเจ้าปรารภความหนักใจในการที่จะพิมพ์หนังสือ "พระนลคำฉันท์" ขึ้นใหม่ครั้งนี้ เกรงความบกพร่องในการเรียงตัวอักษร รวมทั้งการตีพิมพ์จะไม่เรียบร้อย อย่างน้อย ไม้เอก ไม้โท หรือสระ จะหักตกบกพร่องจนผิดครุลหุแห่งฉันทลักษณ ผิดจากฉบับเดิมที่เคยพิมพ์มาแล้ว

แต่ "พระนลคำฉันท์" ที่พิมพ์ใหม่คราวนี้ ได้จัดทำดีที่สุดที่จะทำได้ ด้วยการถ่ายรูปทีละหน้า แล้วทำบล็อคแทนเรียงพิมพ์ทีละตัว ทีละบรรทัด จนนับว่า "พระนลคำฉันท์" ที่เกิดใหม่ครั้งนี้ จำลองแบบจากต้นฉบับเดิมอย่างแท้จริงตลอดทั้งเล่ม ที่เป็นเช่นนี้ เหตุเพราะ พล ต.ต. ลม้าย อทยานานนท์ มีใจรักที่จะส่งเสริมวรรณคดีของไทยอย่างแท้จริง มีความปรารถนาแรงกล้าที่จะจัดพิมพ์หนังสือที่พิมพ์ยาก ให้เป็นผลสำเร็จอย่างงดงาม ให้แพร่หลายออกมาอีกครั้งหนึ่ง แล้วยังมีศรัทธามอบ "พระนลคำฉันท์" จำนวนหนึ่งแก่ "พิทยา-ลงกรณ มูลนิธิ" ในความอุปการะของกระทรวงสหกรณ์ อุทิศ

เงินที่จำหน่ายหนังสือได้ เข้าสมทบทุน "พิทยาลงกรณ มูลนิธิ" อีกโสดหนึ่งด้วย ทั้งนี้ สกุลรัชนีรวมทั้งข้าพเจ้าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ "พิทยาลงกรณ มูลนิธิ" จึงขอขอบคุณ พลตำรวจตรี ลม้าย อุทยานานนท์ เป็นอันมาก

ขอกุศลเจตนาอันเลิศด้วยความกตัญญูของ พล ต.ต.ลม้าย อุทยานานนท์ ผู้บำเพ็ญกรณียกิจครั้งใหญ่ในการสนองคุณบุพการิณีในวาระนี้ จงเป็นผลสำเร็จแด่ นางใหญ่ อุทยานานนท์ (นางเสนางควิจารณ์) ผู้มารดา ณ สุคติภพทุกประการ

พระเทพวรมุนี

ถนนประมวญ

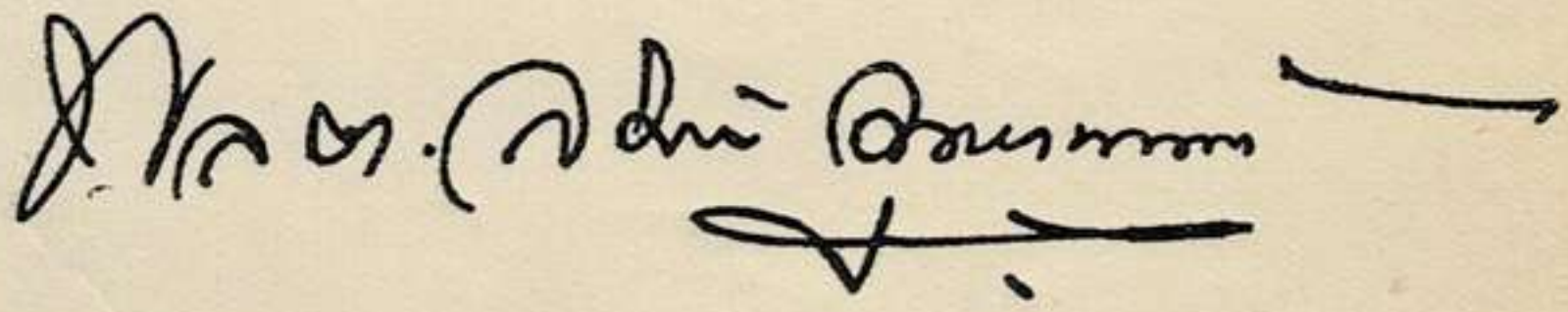
๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๘

คำขอบพระทัยและขอบคุณ

หนังสือพระนลคำฉันท์

พระนิพนธ์ของ

เสด็จในกรมหมื่นพิทยาลงกรณบรมกวีท่านหนึ่งของเมืองไทยเล่มนี้ ได้พิมพ์แจกเป็นบรรณาการแก่ท่านที่ได้กรุณามาให้เกียรติยศ ในงานพระราชทานเพลิงศพมารดาของข้าพเจ้า เป็นพระกรุณาอย่างใหญ่ยิ่งของหม่อมเจ้าหญิง พรพิมลพรรณ รัชนี ที่ได้ประทานอนุญาตให้จัดพิมพ์ขึ้น หนังสือพระนลคำฉันท์นี้เป็นหนังสือที่หาอ่านได้ยากในเมืองไทย เป็นที่ปรารถนาของนักเลงหนังสือโดยทั่วไป ความไพเราะและละเมียดละไมของพระนลคำฉันท์ นับว่าหาที่ติไม่ได้ สมกับเป็นพระนิพนธ์ของรัตนกวีของเมืองไทยโดยแท้ ประโยชน์ที่จะเกิดจากหนังสือเล่มนี้มีแต่ท่านผู้ได้อ่านประการใด ขอจงเป็นกุศลอุทิศถวายเสด็จในกรมหมื่นพิทยาลงกรณ ผู้ทรงนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ด้วย ข้าพเจ้าขอขอบพระทัยในพระกรุณาของ ม.จ. หญิง พรพิมลพรรณ รัชนี กับขอขอบพระทัย ม.จ. รัชนีพัฒน์ รัชนี และขอบคุณคุณพระพิจารณ์พาณิชย์ คณะกรรมการและพนักงานของธนาคารมลฑลจำกัด ผู้ทรงรับและรับเป็นธระจัดการช่วยเหลือให้การพิมพ์หนังสือเล่มนี้สำเร็จเรียบร้อยโดยบริบูรณ์เป็นอย่างสูง

๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๘

ตำบลในเขต

ในอำเภอที่มีตำบลในเขตเทศบาลนครหรือเทศบาลเมืองใหญ่ ซึ่งมีประชากรหนาแน่นมาก
ไม่สะดวกในการปกครองท้องที่ ให้ตั้งตำบลในเขตเทศบาลนครหรือเทศบาลเมืองใหญ่นั้น
ขึ้นเป็นตำบลหนึ่งหรือหลายตำบล ตามที่เห็นสมควร ตำบลในเขตเทศบาลนครหรือเทศบาลเมืองใหญ่
ที่ตั้งขึ้นตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำนันคนหนึ่งเป็นผู้ปกครองตำบล และให้มีผู้ช่วยกำนันตามจำนวน
ที่จำเป็นและเหมาะสม ผู้ช่วยกำนันมีหน้าที่ช่วยเหลือกำนันในการปกครองตำบล ตามที่กำนัน
มอบหมาย

ในตำบลในเขตเทศบาลนครหรือเทศบาลเมืองใหญ่ ให้มีคณะกรรมการตำบลในเขต
เทศบาลนครหรือเทศบาลเมืองใหญ่ ประกอบด้วยกำนัน ผู้ช่วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนชุมชน
ในตำบลนั้น ผู้แทนองค์กรเอกชนในตำบลนั้น และผู้แทนหน่วยงานของรัฐในตำบลนั้น
ตามที่ปลัดกระทรวงมหาดไทยกำหนด ให้คณะกรรมการตำบลในเขตเทศบาลนครหรือเทศบาลเมือง
ใหญ่ มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาตำบลในเขตเทศบาลนครหรือเทศบาลเมืองใหญ่
ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย

ให้นำความในมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๓ มาตรา ๑๔ มาตรา ๑๕
มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ มาตรา ๑๘ มาตรา ๑๙ มาตรา ๒๐ มาตรา ๒๑ มาตรา ๒๒ มาตรา ๒๓
มาตรา ๒๔ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา

คุณแสงใหญ่ เสนางควิจารณ์
ชาตะ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๓๖
มรณะ ๒๕ เมษายน ๒๔๙๘

ประวัติสังเขป

คุณแม่ใหญ่ อุทยานานนท์ (นางเสนางควิจารณ์) บุตรี ขุนจำนงรักษา (ดิษ) บิดา นางจำนงรักษา (อยู่) มารดา เกิด ณ วัน ๓ ฯ ๑ ปีมะแม ตรงกับวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๒๖ มีพี่น้องร่วมกันหลายคน แต่ถึงแก่กรรมเมื่อยังเยาว์วัย เมื่อเจริญวัยแล้ว ได้ทำการสมรสกับ นายพันโท พระเสนางควิจารณ์ (นิล อุทยานานนท์) แต่ยังมียศเป็น นายร้อยเอก ขุนสรการฤทธิรณ มีบุตรธิดารวมกัน ๕ คน ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์วัย ๓ คน ยังอยู่ในปัจจุบันนี้ คือ

๑. นางสาวลมูล อุทยานานนท

๒. พล ต. ต. ลม้าย อุทยานานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร

คุณแม่ใหญ่ อุทยานานนท์ (นางเสนางควิจารณ์) เป็นผู้ตั้งตนไว้ชอบ ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม มีอัธยาศัยสุขุม ชอบความสงบ มีสติปัญญาสามารถปกครองทรัพย์สมบัติให้เจริญงอกงาม มีเมตตาจิตรบำรุงอันโตชน และปริวารชนให้บรรลุอิฐผล คือความสุข ความเจริญ ตามสมควรแก่ฐานานุรูป เป็นบุรพการิณีที่มีศิริ ทรงคุณน่าเคารพนับถือ

ในทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้มีศรัทธา บำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา ตามสติกำลังของตน คือได้บริจาคทุนทรัพย์สร้าง

ถาวรวัตถุหลายอย่างต่างชนิด มีสร้างพระอุโบสถ สร้างศาลา สร้างถนน ที่วัดบ้านโพ อำเภอบางปอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างกุฏิที่วัดบรมนิวาส พระนคร และพระไตรปิฎก เป็นต้น เป็นการช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ให้วัฒนาถาวรส่วนหนึ่ง กาลต่อมาก็ได้คุ้มครองบุตรธิดา ปริวารชนให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบมา

อวสานกาล ป่วยเพราะโรคชรา ได้ทำการรักษาเต็มความสามารถ แต่เป็นอวิสัย ได้ถึงแก่กรรมโดยอาการอันสงบเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ณ บ้านเลขที่ ๑๓๕ ถนนพญานาค พระนคร สิริรวมอายุได้ ๗๒ ปี

พระนลคำฉันท์

พระนลคำฉันท์

ซึ่ง

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงแต่ง

พิมพ์ครั้งแรก ๖๓ ฉบับ

มีเลขหมายตามลำดับทุกฉบับ ๆ นั้น

หมายเลขที่

พ. ศ. ๒๔๕๕

◎ พระนลคำฉันท์นี้เริ่มแต่งในตอนต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๖ แลได้ทูลเกล้า ฯ ถวายในงานเฉลิมพระตำหนักจิตรลดาระโหฐาน เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคมปีเดียวกันนั้น ๕ สรรคครั้งหนึ่ง ทูลเกล้า ฯ ถวายในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๗ อีก ๕ สรรคครั้งหนึ่ง. เพราะได้ทูลเกล้า ฯ ถวายเช่นนี้ จึ่งมีหนังสือเปนที่จดจำไว้ว่าได้แต่งใน พ.ศ. ๒๔๕๖ เพียง ๑๐ สรรคเท่านั้น อีก ๑๖ สรรคแต่งใน พ.ศ. ๒๔๕๗ แล ๒๔๕๘ จบบริบูรณ์เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

◎ การแต่งฉันท์นี้มิได้แต่งติดต่อกันคราวเดียวจบ บางคราวแต่งได้ท่อนหนึ่งแล้วทิ้งทอดไปนาน ๆ ก็มี เหตุดังนั้นจึงกินเวลานานนักหนา. เมื่อแต่งสำเร็จแล้วได้ให้เสมียนเขียนตัวดีขึ้นดู หวังจะเอาไว้เปนร่างหลาย ๆ ฉบับ กันต้นฉบับหายครั้นเขียนแล้วอ่านสอบดูเห็นผิดมากมาย ถ้าทิ้งไว้มีผู้คัดต่อ ๆ กันไปสัก ๓ ทอดคงจะเปลี่ยนแปลกไปมาก การคัดผิดนั้นจะเปนเหตุให้ฉันท์ดีขึ้นไม่ได้เปนอันขาด. คิดดังนี้จึงจัดพิมพ์พระนลคำฉันท์ขึ้นเปนครั้งแรก สำเร็จในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘ จำนวนฉบับที่พิมพ์เพียง ๖๓ เท่านั้น. การพิมพ์ครั้งนี้สำหรับเอาไว้เปนร่างชั้นหนึ่งก่อน ไม่ใช่เพื่อโฆษนาแลจำหน่าย.

ฟิทยาลงกรณ

กรุงเทพ ฯ วันที่ ๕ กันยายน ๒๔๕๘

สดุดี
วสันตดิลกฉันท์

๑๙ ๏ อัญขยมประนมนขประณาม พระสยามสวามี
เชลงฉันท์ประพันธสดุดี นรเทพเถกิงไกร
๏ จักรพรรดิขัตติยนรินทร์ ปถพินทร์ทิพาลัย
ดั่งรามราฆพไผท กิติศักดิ์ประจักษ์จินต์
๏ สมเด็จปรเมนทรมหา วชิราวุธาวนินทร์
เอกองค์พระมงกุฎสิริน ทสุคันธ์สมัญญา
๏ นามเมืองก็เรืองกิติวิมล เพราะยุบลพระราชา
นามราชก็เรืองกิติประภา กรเหตุประเทศเรือง
๏ โสภาวิชาภรณแพร้ว กลแก้วกำจายเมือง
โสภณพิมลสตยเนือง นิติธรขจรธรรม์
๏ ในสรวงก็แสงสุริยส่อง ทิวก่องณะกลางวัน
สิ้นสูรย์ก็แสงศศิรจัน ทรจ้าณะราตรี
๏ สูรย์จันทร์ก็บันทินนิศา จกรานุจรมี
เวรเปลี่ยนและเวียนศศิรวี ปริวัตระผลัดกัน
๏ อันองค์พระมงกุฎกษัตริย์ ทนุรัฐนครขัณฑ์
วันคืนพระยืนจิตกระสัน ธุระม่งพระองค์เดียว

๏ เชอดชาติพระราชประยุรรัก มนภักดิกลมเกลียว
เสนาประชานรก็เหนียว จิตรักสมัคคุณ
๏ ครองดินอรินทมนเรนทร์ ปรเมนทร์มฆาดุลย์
เดชเปรื่องกระเดื่องพระยศบณ ยโศลกสิเรนทร
๏ สรวมคุณพระไตรย์สรณรัตน์ สิริภัทร์อุบัติพร
ยิ่งกี้พระกีรติขจร ทิศเทอดคุณาธาร
๏ พุทธานุภาพผริตผล สุขดลอดูลย์ดาล
ธรรมานุภาพผริตสาร ศุภสิทธิสมบูรณ์
๏ สังฆานุภาพผริตคุณ สุวิบุลยจำรูญ
ราชานุภาพพิมลภูล ชยเชอดชลอธรรม์
๏ จำเริญพระชนม์ธนสุขี พลศรีสอางพรรณ
ไร้โรคนิราศภยนิรัน ตรทุกขถอยไกล
๏ ข้าบาทประดิษฐ์พจประพันธ์ บทฉันท์ชลอใจ
ดำเนิรนิทานพระนลไน ยธเบื้องฉบับบรรพ์
๏ ทูลแทบพระราชบทมาลย์ มหิบาลวิบูลย์ธรรม์
หวังเสริมสราญกมลกรรณ พระนราธิราชา ๗

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑

วสันตติลกฉันท์

๑๔ ๑ ยังมีกษัตริย์นิษฐราษฎร์ นลราชสมัญญา
ล้ือฯามพระนามนลนรา ธิป๊ทั่วไผทศรี
๑ เฉกฉัตรอุบัตินิษธร่ม อภิรมยะลาภี
สมบัติพิพัฒนะธนี ธรณีระบือบุญ
๑ ทรงศักดิ์ประจักษ์จิตประจำ รสธรรมธิราดุลย์
นานาคุณานุคุณจุน จิตเหิมเฉลิมรมย์
๑ ทรงเดชวิเศษศรวิสิฎฐ์ อภิฤทธิ์ปรากรม
เลี้ยงราษฎร์พระราชอุปสดมภ์ อดิเรกอเนกนันท์
๑ ,ทรงโฉมประโลมจิตประเจิด สิริเลิศะรังสรรค์
อำไพประพลพิมลพรรณ์ ผิวพิศก็ติดตา
๑ แคล่วคล่องทำนองอศวชาติ จรผาดผยองพา
เปนบิ่นมหารถมหา รถอื่นบ่ขืนแขง
๑ รู้หลักประจักษ์จตุรเวท นรเศรษฐะกำแหง
เชิงชั้นพนันนละแวง จิตรักตระหนักนัย
๑ อวยทานอุทารอุทยเทอด นรเลิศสุฆาลัย
บรรเทิงสเริงสริ้ระไภ ยพิบัติบ่บีฑา

◎ เสนาพลาธิกพหล นรชนระบือชา
เหิ่มหาญทยานหทยทา นพแทตย์บ่เทียมทาน
◎ เกริกเกียรติ์กระหลบพิภพแม้น ภพแมนมโหฬาร
เสมอศักดิศักระมฆวาน สุรสิทธิรังสรรค์ ฯ

๑๔ ยังมีพระภีมะมรุเดช นคเรศวิทรรภ์ขัณฑ์
ครองราชย์บำราศบรถวัล ยเถลิงเถกิ่งศรี
◎ ไพร่ฟ้าประชากรเกษม สุขเหมหทัยทวี
เรืองรมยะร่มนิคมมี พิตภัทระภูลเพ็ญ
◎ แต่องค์พระภีมะนิรรม ยะระทมระทวยเข็ญ
หมายปองและหมองมนลำเค็ญ เพราะบ่สิทธิสมหมาย
◎ เหตุไร้พระราชบุตระบุตรี มหิษีฤดีดาย
กำศรดระทดหทยวาย อุระร้อนบ่หุ่อนมี
◎ บำเพ็ญกุศลผลก็ไร้ มนไหม้มลายศรี
หลายหลากประจากธนมณี พรพิตก็นิษผล
◎ วันหนึ่งมนีวิริยกล้า ตบะฌานะโกศล
ส่ราชสถานถิรถกล ชชวาลตระการตา
◎ จึ่งภีมะราชและมหิษี จิตปรีดิหรรษา
ซาบซ่านสราญกมลมา นิตน้อมประณามเธอ
◎ เชิญองค์พระดาบสสถิต ยณะอาศน์อุไรเลอ
สองอองคะทรงบำรุบำเรอ ปฏิบัติพระโยคี

๏ เมื่อนั้นมุนีสถิรธรร มอรัณยะวาสี
เบียมบีติในหทยมี มนเหมเกษมศานต์ี
๏ อวยพรถวายนฤบดี มหิษีวิมลมาลย์
จงทรงพระราชสิริสราญ สุรฤทธิธำรง
๏ อันใดพระใคร่จิตกระสัน สุขหรรษะจำนง
อันนั้นประสบศุภประสงค์ พรสิทธิสมบูรณ์
๏ หมายมีบุตรีบุตระประเสริฐ ฉวิเฉิดฉมามูรธ์
เปนศรีมหานครคูณ กิติเลื่องระบือไกร
๏ จุงสบมโนรถประสง คจำนงมนุญใน
ไป่คลาดพระราชหฤทัย ดุจอาตมะอวยถวาย
๏ ครั้นเสร็จประสิทธิ์พรพิพัฒน์ พระวนัสถะผันผาย
ทูลลานราธิปและหมาย ทิศถิ่นพนาลัย ๓

๑๔ ๏ ฝ่ายองค์พระบี่นนรวิทรร ภสุธรรมะธรไท
อีกนางพระยายุวประไพ อภิลาษลอออองค์
๏ จำเดิมมุนีวิริยเดช วรเวทธำรง
เธอช่วยอำนวยพระพรมง คลสิทธิสมปอง
๏ แต่นั้นสุรางคะมหิษี ธก็มีบุตรีสนอง
สวาดิ์แสนเสน่ห์สนิทสอง ปฏิพัทธะเพียงใจ
๏ อีกมีพระราชดนุชสาม ทมะนามเกรียงไกร
หนึ่งทานตะหนึ่งทมนะไชย ยะยศาภิศักดิ์ศรี

๏ ฝ่ายราชบุตรีสิริยโศ ธรทัมะยุ๎นตี
พรายเพราพระเยาวะดรุณี สุขุมาลละลานเลอ
๏ ทรงศรีฉวีรวิลาส กลวาดวิมลเสมอ
ใครยลก็ดลจิตเลมอ มนถึงคนึงศรี
๏ ในฟ้าจะหาอรสุรางค์ ดุจนางก็ห่อนมี
ในดินจะหาอรยุพี กลนุชก็สุดหา
๏ ความงามณะสามภพเสนอ จะเสมอบ่มีมา
ทรามไวยประไพพรศุภา ผิวเห็นก็เปนบุญ ๗

๑๔ ๏ ฝ่ายองค์นิษัธฑติยนาถ นลราชระบือคณ
ฦๅโฉมประโลมนยนะสุน ทรทั่วไผทศรี
๏ ทราบศัพท์ยุบลนลอนันต์ ณะวิทรรภะธานี
จวบองค์พระราชวรบุตรี ธก็รู้ระหัสสาร
๏ ปางปวงประชานิษธราษฎร์ ก็นินาทะพิสดาร
ฦๅลักษณ์ยุบลวิมลมาลย์ พระวิทรรภะนารี
๏ จวบจนพระนลธก็ตระหนัก วรลักษณ์พระบุตรี
ต่างองค์ก็ต่างกมลมี ปฏิพัทธะผูกพัน
๏ ยิ่งยินระบินยุบลฦๅ ก็ระบือหทัยศัลย์
นางใคร่จะยลพระนลครัน นลใคร่จะยลนาง ๗

๑๕ ๏ เมื่อนั้นพระนลพิมลโฉม อุระโซมระคางขนาง
หมายน้องและหมองกมลหมาง เพราะบ่เหมือนกมลหมาย

๑๗ ◎ วันหนึ่งพระจึ่งจรประพาส พนราชสราญกาย
องค์เดียวพระเที่ยวทุรณะทาย บททำองระโหฐาน
◎ ยลหงส์หิรัญวิมลเมิล มนเพลินพิบูลย์บาน
๑๘ สำเริงประเทิงหทยะลาน จิตเล่นบ่เห็นองค์
◎ ปางนั้นนราธิปกษัตริ์ ยนิษัธะธำรง
ซอกซอนและซ่อนคณะพิหง คและหงสะหลงเผลอ
◎ เมียงเมิลดำเนิรบทบ่แกรบ จรแอบกำบังเฆอ
จับได้สุโนคพระนลเธอ ก็แจร่มจรูญปรีดิ์
◎ ฝ่ายหงสะเหมวรวิหค ก็สทกสท้านมี
ใจกลัวระรัวสริระตี อุระข้อนคนึงครวญ ๗

หงส์ทูลพระนลว่า

๑๙ ◎ อ้าองค์พระทรงสุรมเห ศรศักดิ์นเรศวร
ภูวนาถพระบาทยุคลควร ภพพึ่งสำนึงนาน
◎ แม้นทรงพระคุณกรุณโปรด สละโทษมิสังหาร
ขอรองลอองพระบทมาลย์ กลทูตทำนูลเสนอ
◎ แด่นางพระราชบิยยุพา พระธิดาวิทรรภ์เธอ
สำแดงพระคุณอดุลเลอ นลราชนเรสร
◎ นางทราบยุบลพระนลแล้ว ๒๐ ฤจะแคล้วอุราดูร
จักครวญจะใคร่หทยภูล จิตเล่ห์เสนหา ๗

๒๑ ◎ พึงหงส์ทำนูลมธุรวาท นลราชหรรษา
ปลดปล่อยพิหคพิหคลา จรรีบระเห็จหน

◎ พาพวกพิหงคะคณะหมาย มนบ่ายโพยมบน
ฉิวฉิวละลิ่วอำพรดล ณะวิทรรภะธานี
◎ ลงยังพระราชอุทยาน ยุวมาลย์พระบุตรี
ชมพรรณ์กสมสขมปรี ดิจรัสจรงราม
◎ เมื่อนั้นพระองค์อรธิดา ทศนาสุโนคงาม
คิดใคร่จะได้ก็จรตาม บริษัทก็ตามองค์
◎ แอบอ้อมแลล้อมคณะสุโนค และกระโชกจะจับหงส์
หวุดหวิดกระชิดจิตพวง ผิวใกล้ก็ไป่ทัน
◎ ปางราชยุพาพรประไพ จรไล่พิหคหัน
หนีนางและห่างคณะกำนัล ก็สุโนคเสนอสาร ๗

หงสทูลนางวา

๑๕ ◎ อ้าองค์พระราชวรบุตรี ศุภศรีฉวีกาญจน์
เพ็ญพักตร์พิมลกลสุมาลย์ อรเอี่ยมอุไรพรรณ์
◎ อันในนิษัธฑติยะนาถ อธิราชยะรังสรรค์
ไพศาลพิศลย์ผลอนันต์ นลผู้ผดุงเมือง
◎ อันองค์พระนลพิมลเฉิด ฉวิเลิศวิไลยเรือง
บุญญาภิฤทธิ์พิชิตเปลือง ปรภาพบ่พึงเผยอ
◎ คนธรรพ์อุรุคสุรและราก ษสมากบ่มีเสมอ
ดาวเดือนบ่เหมือนพระนลเธอ นิติธรนิกรพิง
◎ ฉันใดพระองค์อรประเสริฐ สิริเลิศณะเหล่าหญิง
ฉันนั้นพระนลวิมลจริง จิตรเลิศณะเหล่าชาย

๑๓ ◎ ชายเลิศผิร่วมสมรเลิศ จะประเสริฐะแหล่หลาย
โลกหล้าจะหาอุภยะผาย ภทระเหมือนมิพึงมี ๗

๑๔ ◎ เมื่อนั้นยุพาพรลำเภา อรเยาวะสุนทรี
ปางทรงสดับสกุณปรี ดิก็ตอบยุบลไป
◎ ดูราพิหคกนกหงส์ จะประสงค์ประการใด
จงเร่งระเห็จอัมพรไคล ณะนิษัธนครขัณฑ์
◎ บรรยายยุบลกลประสงค์ ดุจหงส์จำนงสรร
ทูลองค์พระนลพลอนันต์ กลที่ทำนูลเรา ๗

๑๕ ◎ บัดนั้นสุโนคสิรประณต วรนุชะนงเยาว์
ทูลลายุพาอรลำเภา จรเริงรเห็จคลา
◎ ถ่องทูลพระนลนรบดี ธก็ปรีดิหรรษา
ปลื้มเปรมเกษมกมลมา ลยะแผ้วพิมลศรี ๗

จบสรรคที่ ๑ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒

อินทรวงศ์ฉันท์

๑๒ ◎ เมื่อนั้นพระไภูมี ยุวดีกำดัดฤดี
คำนึงพระนลมี นยะหงส์พิหงคะทูล
◎ หมองหมายบ่วายว่าง สุขนางก็ส่างก็สูญ
อาดูรอดูลย์ภูล พิศฺวาสบ่คลาดบ่คลาย
◎ ยามนิทร์บ่นิทร์เนา นิทระเศร้าทุรนทุราย
ร้อนรนสกลกาย บ่มิเหือดก็เดือดกมล
◎ โภชน์ตั้งก็นั่งเฉย บ่เสวยกระยาสุคนธ์
กลุ้มกลัดสบัดตน อุระเข็ญลำเค็ญรำคาญ
◎ พักตร์พิมพะพริ้มเพรา พิศเศร้าบ่เบิกบ่บาน
ขุ่นข้นกมลมาลย์ มลหมางระคางระคาย
◎ เคยสรวลบ่สรวลสันต์ จิตชั้นระส่ำระสาย
แค้นคิดระคายหมาย มนแล้วก็แคล้วก็คลา
◎ เคยมีฉวีฉ่อง สิริผ่องประไพประภา
บัดนี้ฉวีวัฒา มก็หมองบ่รองบ่เรือง
◎ เผลอ ๆ มะเมอมน จิตจนก็ข่นก็เคือง
ผิวพักตร์ก็ชักเหลือง วรรปีก็ซูบก็ผอม

๏ บัดนั้นพระพี่เลี้ยง ทนุเคียงยุพาถนอม
เห็นราชธิดาตรอม จิตหม่นกระวนกระวาย
๏ หนักใจก็ไปเฝ้า ณะพระเจ้าวิทรรภะฉาย
ทูลว่าธิดาสาย จิตไท้มิใคร่เสบย
๏ เมื่อนั้นพระจอมธรร มะวิทรรภะฟังเฉลย
ห่อนรู้ระหัสเผย ธก็ร้อนอุราสลาย
๏ ลูกกูก็ชีพกู จิตกูบ่รู้สบาย
ใจกูบ่ดูดาย อุระเดือดบ่เหือดทำงน
๏ หนักในหทัยท้าว ระอุร้าวบ่รู้จะทน
จึ่งองค์พระทรงพล ก็ละห้อยละเหี่ยหทัย
๏ รำลึกพระชนมา ยุยุพาประภาพิไลย
นงเยาว์ลำเภาไว ยะก็รุ่นเจริญจรูญ
๏ สมควรสยุมพร อรชรพิธีพิทูร
สมศักดิสมบูรณ์ วรเกียรติ์ขจายขจร
๏ ตริกเสร็จก็ตรัสสั่ง กิจดังมนานุสร
เสนาพลากร สุมนัสก็จัดก็บัน
๏ ส่งข่าวและบ่าวทั่ว นคเรศะเขตตะขัณฑ์
ทุกรัฐกษัตริย์อัน จิตหวังพระอังคนา
๏ ทราบข่าวสยุมพร อรไทยประไพประภา
เสียวศัลย์กระสันหา กลยาณ์ประภาประไพ
๏ ต่างองค์ทนงฤทธิ์ มนคิดจะสมหทัย
ต่างองค์ทนงใจ จรหมายจะได้สมร

◎ ร้อนรักตระหนักมาด พิศวาสพระนางบวร
เวียนหวังพระบังอร อุระเต้นบ่เว้นทิวา
◎ ไผ่ถึงยุพิถี มะบุตรีสุโลจนา
ผันถึงยุพาภา ดรุณีพระภิมะพงศ์
◎ ต่างเตรียมพลากร อภิฤทธิเรืองณรงค์
เนื่องแน่นณะแดนดง จรโดยวิทรรภ์วิถี
◎ ถั่นถึงนครรัตน์ ก็กษัตร์สุภัทร์พลี
เผ้าภิมะราชภี มะก็รับก็เลี้ยงก็ดู ๒

๑๒ ◎ เมื่อนั้นมุนินา รทญาณวิธานวิทู
เชี่ยวฌานวิศาลบู รณะก่องเถกิงถกล
◎ อีกทั้งมุนีบรู พตอันวิชาวิมล
สองเหิรระเห็จหน จรโดยอำพรพิถี
◎ ถั่นถึงสวรรค์เวียง อมราวะดีมณี
จึงสองพระโยคี จรไปณะไวชยันต์
◎ เผ้าองค์พระวาสพ อมเรนทร์วฤตระหัน
สมเด็จพระจอมสวรรค์ ก็คำรพไชยมนี
◎ ถามทุกข์แลสุขใน ภพโลกมนุษยะมี
เจริญจรูญพิบูลย์ปรี ดิสวัสดิฤๅษี
◎ จึ่งสองมุนีน้อม มนทูลทิวัสบดี
ในโลกมนุษย์มี สุขเปรมเกษมกมล

◎ บรรดาพระราชา ฯติยาธิเกียรติ์ถกล
ทุกทิ่มหิดล ก็สวัสดิ์พิพัฒน์ประพันธ์์
◎ เมื่อนั้นสุราธิป ทิพราชมไหศวรรย์
พังทลพระทรงธรร มะก็ปริ่มหทัยะปรีดิ์
◎ ตรัสถามพระนักสิท ธมหิทธิเวททวี
ดูราพระโยคี พรตผู้พิสุทธพิสัย
◎ อันเหล่าพระราชา ธิกษัตริย์วิวัฒน์วิชัย
ครองเวียงกำเรียงไกร อภิชิตมหิทธิ์มหัน
◎ ต่างองคะต่างทรง สุรภาพอเนกอนันต์
ทุกองคะทรงธรรม์ สุจริตวิสิฏฐ์วิศาล
◎ ต่างองคะหายพักตร์ บ่มิยาตรณะคัคะณานต์
ตูห่อนจะพบพาน ภพนาถนรินทะใด
◎ เหตุใดกษัตรา ธิกอานุภาพะไกร
จึ่งหายพระพักตร์ไป บ่มิสู่สวรรคะเลย
◎ เมื่อนั้นพระนารท พจพร้องฉลองเฉลย
อันซึ่งกษัตริย์เคย จรชั้นสวรรค์ก็หาย
◎ ด้วยเหตสยมพร อรชรสพรรณราย
กานดายุพาสาย จิตภิมะวิระวงส์
◎ ทุกเทศเกษตรรัฐ ฐกษัตริย์ก็เตร็จก็ตรง
สู่เวียงวิทรรภ์จง มนมุ่งวิมลสุมาลย์
◎ เหตุนี้บ่มีใคร จรเผ้าพระมัฆะพาน
สมเด็จมรุตวาน ธตระหนักหทัยะเทอญ ฯ

๑๒ ๏ เมื่อนั้นพระโลกบาล แลพระอัคนีเจริญ
เสด็จเยือนพระอินทร์เมิล พระฤษีสุมนต์ยุคล
๏ ต่างองค์ก็ยินความ มุนิงามแถลงยุบล
ต่างองค์ก็มั่งกมล จะเสด็จณะเมทินี
๏ เพื่อการสยุมพร กลยาณีประภาฉวี
ต่างองค์ประสงค์ศรี อรราชพาลิกา
๏ องค์อินทร์วรุณยม และพระเพลิงเถกิงประภา
ต่างทรงมหาวา หนะเหิรระเห็จทยาน
๏ หมายมุ่งวิทรรภ์รัต นะนครบวรวิศาล
พริบพร้อมพหลหาญ พลแห่อำพรสลอน ๗

๑๒ ๏ กล่าวฝ่ายพระนลราช นรนาถนิษัธนคร
ทราบฆ่าวสยุมพร อรนุชก็สุดกระสัน
๏ รีบจัดพลากร บทจรนครวิทรรภ์
คำนึงพระนุชพลัน พระก็เร่งพหละคลา
๏ นึกนุชบ่เหนื่อยนึก อุระทึกระลึกยุพา
หมายนางบ่หมางมา นเสน่ห์วิมลสมร ๗

๑๒ ๏ เมื่อนั้นพระวัชรี อคนีเถกิงบวร
ยมราชวรุณจร พลผองผยองโพยม
๏ ต่างยลพระนลทรง สิริลักษณ์พิไลยประโลม
ตรูตาสง่าโฉม ภพหล้าจะหาบ่เหมือน

๏ สีเทพธอยุดพา หนเด่นประดุจะเดือน
ลงจากโพยมเย็อน นลราชณะแนวพนม
๏ มีเทพกถาสุน ทรชื่นบ่ขื่นบ่ขม
ถ้อยคำก็ฉ่ำฉม ผิวพังก็ดังจะกลืน
๏ ดูราพระทรงศักดิ์ ปรปักษ์บ่ฝ่าบ่ฝืน
ขันแขงพระแสงปืน อภิศักดิ์ตระหนักสวรรค์
๏ ทรงโฉมประโลมลัก ษณะพักตร์ประจักษะพลัน
ทรงศรีฉวีวรรณ วรเดชวิเศษวิมล
๏ เชิญองค์นิษัธนาถ นลราชพลีพหล
กอบกิจประกอบผล ดจเราจะกล่าวถวาย ฯ

จบ

จบสรรคที่ ๒ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๓

อินทรวิเชียรฉันท์

๑๑ ◎ เมื่อนั้นพระนลนน ทะกมลวิมลฉาย
น้อมก้มประนมผาย พจเผยเฉลยว่อน
◎ อ้าองค์พระทรงฤทธิ์ สุรสิทธิ์มหิศร
โลกหล้านรากร กรก้มประนมคัล
◎ ข้านี้เสมอข้า อมราภิฤทธิ์อัน
เฉกฉัตรอุบัติกัน ภพรมยะร่มเย็น
◎ สิ่องค์ประสงค์ใช้ กิจใดบ่ลำเค็ญ
หมายปองสนองเป็น ดุจข้าพระบาทบงสุ์
◎ แต่ข้าจะทูลถาม พจตามคะดีตรง
เทพช่วยอำนวยมง คลเพื่อพราหร
◎ สิ่เทพธดือใคร สุรไกรอลงกรณ์
เลิศหล้าสถาพร ทิพลักษณ์วิไลยไร
◎ สิ่เธอจะใช้ข้า กิจการะฉันไหน
โองการประการใด สุรเทพประทานเทอญ ๗

๑๑ ◎ เมื่อนั้นสุราธิป ทิพราชจำเริญ
อวยอัตถ์ดำรัสเชิญ มธุรสพระพจมาน

๏ เรานั้นพระอินทร์นี่ อคนีมณีฉาน
นั่นคือพระโลกบาล ยมรักษะทักษิณ
๏ โน่นวาริโลมลัก ษณะพักตระโศภิน
เปนเจ้ากระแสสินธ์ พระวรณวรางค์เรือง
๏ สี่เราเสด็จมา พสุธามลังเมลือง
มุ่งใจจะไปเมือง ระบุฆ่าวสยุมพร
๏ ใคร่ได้ธิดาราช อภิลาษลอออร
หวังพายุพาจร ภพเทวะเขมี
๏ ขอเชิญพระนลจร ณะสมรสุมาลย์ศรี
ทูลทัมะยันตี กลทูตทำนูลความ
๏ ว่าองค์พระวาสพ สุรภพพิไลยราม
มาดินถวิลทราม วยะใคร่จะได้นาง
๏ อีกองค์วรุณลัก ษณะพักตระโศภางค์
หมายชวนพระนวลปราง อภิรมยะชมขวัญ
๏ หนึ่งองค์พระยมใคร่ จิตได้พระเพ็ญจันทร์
หวังพาพระลาวัณย์ กรคล้องตระกององค์
๏ ทั้งองค์พระเจ็ดกร อรชรขจรทรง
หมายโลมพระโฉมยง สุภคาประภาการ
๏ สี่สู่สมาคม ณะสยมพโรพาร
หวังองคะนงคราญ ศุภลักษณ์ประจักษ์ใจ
๏ นางจงประจงสรร สุรฉันทะอาลัย
เลือกหนึ่งพระองค์ใน จตุเทพธหมายมา ๗

๑๑ ◎ เมื่อนั้นพระนลยิน พระมหินทะเจรจา
ยิ่งพึงก็กังฆา อุระขุ่นรำคาญเคือง
◎ อ้าองค์สุเรศร อสุเรศร์บ่รอเรือง
รอบราบประภาพเปลื่อง พิษพาลบ่ทานทน
◎ ข้ายกนิกรชาญ ชวหาญระเห็จหน
ด่วนโดยสถลกล จะกระหึดกระหอบเห็น
◎ เพื่อการสยุมพร พระยุพาประภาเพ็ญ
หมายมิตรบ่คิดเข็ญ ทุรทางณะกลางไพร
◎ บัดนี้พระเปนเจ้า ธจะให้ระเห็จไป
ทูลความณะทรามไวย กลสื่อสำนารนาย
◎ ข้าเองประสงค์นาง นุชพางอุราผาย
ทุกเวรบ่เว้นวาย อุระหม่นกมลหมอง
◎ โปรดให้อภัยข้า ธุระภาระอื่นปอง
ใช้ข้าและข้าจอง จิตให้พระใช้เจียว ฃ

๑๑. ◎ เมื่อนั้นพระมัฆวาน พจมานธฉนเฉียว
ดูดู่ประเดี๋ยวเดียว พระก็กลับก็กลายไป
◎ เมื่อกีพระนลว่า กิจภาระฉันไหน
โองการประการใด ก็บ่คิดจะบิดเบือน
◎ ครั้นเราดำรัสวาน มหิบาลก็แชเชือน
เกลื่อนกลบจะลบเลือน ดุจนี้มิบังควร

๑๐ ไปเฉิดพระนลไป จรไวบ่เรรวน
ตัดโศกวิโยคครวญ ผิวโศกจะสื่อไฉน ๚

๑๑ เมื่อนั้นพระนลอิด อระอัดระอาใจ
จำเปนก็จำไป ดุจเทพจำนง
๏ หวนมิมนาดูร ธก็ทูลพระอินทร์องค์
เวียงวังยุพาวง พลแขงกำแพงกัน
๏ ข้าฤๅจะเข้าได้ ถลใดพระทรงธรรม์
แน่แล้วบ่แคล้วอัน พจข้าทำนูลความ ๚

๑๒ เมื่อนั้นพระพันตา อมราธิเบนหร์งาม
ตรัสตอบพระนลตาม จิตหวังพระบังอร
๏ ดูราพระนลภู ธรผู้สถาพร
เธออย่ามนาวรณ์ กิจนั้นมิพรั่นพรึง
๏ เราอาจอำนวยให้ จรเตร็จเสด็จถึง
คนผู้ประตูกรึง บ่มิบังมิกั้งกาง
๏ เธอจงเสด็จไป ดลในนิเวศน์นาง
พริบเนตระเดียวทาง ทุรถั่นก็ถึงองค์
๏ พออินทะโองการ พจมานธหมดลง
นลราชระเห็จตรง กลวายุพาไป
๏ ลัดนิ้วพระหัตถ์เดียว พระก็ดลณะวังใน
ทวยหาญทหารใคร ก็บ่ห่อนจะเห็นองค์

๏ ปราการตระการกั้น บ่มิกันพระนลยง
แวดป้อมและล้อมวง ก็ประหนึ่งบ่มีตา ฯ

๑๑ ๏ เมื่อนั้นนิษัธนาถ ยลราชกานดา
นวลนงพงาวา มวิลาสวิไลยศรี
๏ โศภางค์สองอ่อน อรชรสุพรรณี
เพราพร้อมลม่อมมี สิริเลิศสราญตา
๏ เอวองคะอ้อนแอ้น อุระแม้นประทุมมา
ลัยแย้มยะงวนยา มะกมุทบดีเชย
๏ เพ็ญจันทร์บ่เพ็ญจริง ดุจหญิงฉนี้เลย
ใครใดจะได้เคย ยลนางสำอางเหมือน
๏ รำพึงตลึงเล็ง พิศเพ่งพระเพ็ญเดือน
ดวงแดก็แชเชือน กิจทูตมิพึงทำ
๏ หวนหักหทัยท้อ จิตแท้ทวีรำ
คาญขุ่นระคายคำ สุรเทพธใช้มา ฯ

๑๑ ๏ บัดนั้นกำนัลนาง บ่มิห่างยุพาภา
ล้อมเล่หะดารา กรล้อมพระจันทร
๏ เห็นองค์พระไนษัธ สิริรัตน์วราภรณ์
เลอล้ำนรากร ทินกรบ่เทียมทัน
๏ ต่างนางก็ออเออ มนเผลอมะเมอฝัน
ยักษ์นาคะคนธรรพ์ สุรทิพยาคม

๏ ใครหนอลออทรง อรองค์อำเรอชม
งอนงามอร่ามรมย์ ภพนี้บ่มีสอง
๏ พิศรูปก็เลิศลักษณ์ พิศพักตร์ก็เพ็ญผอง
พิศองค์ลอองอ่อง พิศมาดสวาดิ์หมาย
๏ ต่างนางก็งวยงง พิศวงพระทรงฉาย
อยากผายบ่อาจผาย พจถามพระภูธร
๏ ต่างนางก็บังคม สิรกัมประนมกร
อ้ำอึ้งอุราอร บ่มิอาจจำนรรจา ๗

๑๑ เมื่อนั้นพระนงเภา อรเยาวะโสภา
หลากในหทัยมา นพมาณะวังใน
๏ งามดังอนงค์ทรง สิริโฉมประโลมใจ
ใครหนอฉนี้ใคร ฤจะเทพเสด็จมา
๏ นลยิ้มพระนางยิ้ม พิศพริ้มประไพตา
พลางองค์พระนงพา ลก็ถามพระนลไป
๏ ดูราพระทรงศักดิ์ ศุภลักษณ์วิไลยไกร
เหตุหาญประการใด พระเสด็จณะวังหลวง
๏ จู่ถึงประหนึ่งเท วะสุเรศะเลอสรวง
ไพร่พลพหลปวง ก็บ่ห้ามบ่ปรามองค์
๏ มาได้ก็โดยฤท ธิมหิศรธำรง
อันซึ่งพระองค์ทรง สุรภาพคือใคร ๗

๑๑ ◎ เมื่อนั้นพระนลยิน อรพินทะปราไสย
ตรัสตอบยุบลไป ดุจเทพจำนง
◎ ข้านามพระนลไน ษธไอศวรรย์ทรง
มาโดยประสงค์องค์ จตุเทพมาดิน
◎ ยงค์เพลิงเถกิงกาจ ยมราชวรุณอินทร์
สี่องคะทรงจิน ตะประสงค์จำนงใจ
◎ หวังพายุพาจร กลพายุพาไป
สู่หิพย์สถานใน ภพหล้าส่งทรง
◎ เสพย์สุขสถาวร นิรุชรถนอมองค์
เพ็ญพรรณะบรรจง มลไร้วิไลยราม
◎ สี่เทพธใช้อา ตมะมาทำนูลความ
เปนทูตแถลงตาม ศุภอัตถ์อำนวยไข
◎ นางจงประจงสรร สุรฉันทะอาลัย
เลือกหนึ่งพระองค์ใน จตุเทพธหมายมา ๚

จบสัรรคที่ ๓ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๔

พุชฌงคปยาตฉันท์

๑๒ ◎ พระลาวัณยะพรรณี บุตรีภีมะราชา
สดับวัจน์นิษัธนา ถหลากจิตก็อิดใจ
◎ ไฉนนั่นพระพันตา สุเรนทราธิเบนทร์ไกร
เถลิงอาศน์กวัลย์ไอ ศวรรย์ในสวรรค์เวียง
◎ ประดานางสุรางค์ทรง สเอวองค์สองเคียง
บำรุงเธอบำเรอเรียง ประไพตาประภาเพรา
◎ พระอินทร์ไซร้จะไร้นาง สรางค์แนบเสน่ห์เนา
ก็เหลือเชื่อและเหลือเดา จะเปนได้ไฉนเนอ
◎ พระกาลกาญจน์ตระการเพริศ วิลาสเลิศวิไลยเลอ
สุรีล้อมบำเรอเธอ ประเล้าโฉมประโลมฉาย
๑๒ ◎ พระเพลิงเริงเถกิงกาจ วโรภาสสุพรรณ์พราย
ประเสริฐศักดิ์ตระหนักหมาย บ่ไร้ร้างสุรางค์โลบม
◎ วรุณไซร้วิไลยทรง สอางค์ลออโฉม
ก็ย่อมมีสุรีโลม สุภัทร์แพร้วศุภาดูลย์
◎ พระอินทร์ยมวรุณเพลิง เถกิงกาญจน์วิมานมูรธ์
พิพัฒน์แผ้วพิพิธภูล พิชัยฤทธิ์พิชิตชาญ

๏ ไฉนจงประสงค์เรา ฉนี้เล่าบ่เปนการ
คำนึงพลางยุพาพาล ก็ทูลตอบพระนลไป
๏ พระทรงฤทธิ์อดิศวร ประมวลศรีระวีไกร
เถลิงรัฐนิษัธไอ ศวรรย์เอี่ยมอลงกรณ์
๏ สยุมพรพิธีนี้ จะมีเพื่อพระภูธร
สมาคมสโมสร กษัตริย์สิ้นณะดินแดน
๏ ประสงค์ตรงพระองค์เธอ พระนลเลอเสมอแมน
บุรุษอื่นผิหมื่นแสน จะหมายชมบ่สมหมาย
๏ เพราะเหตุหงส์พิหงค์ทอง ยุบลถ่องแถลงปราย
ประลือโฉมประโลมฉาย พระนลเฉิดประเสริฐทรง
๏ จำเดิมกาละนั้นมา ก็จึงข้าคำนึงองค์
จำนงในหทัยตรง ถวายแด่พระทรงศรี
๏ ผิแม้นองค์พระทรงศร มนาทรบ่ห่อนมี
ก็ตัวข้าจะพาชี วะก้มหน้าอำลาตาย ๖

๑๒ ๏ พระนลยินยุบลตรึก คเนนึกคนึงหมาย
จะเล้าโลมพระโฉมฉาย ประดุจเทพประสงค์มา
๏ พระนางเอยอุไรนง พงาองค์อำเรอตา
ก็เมื่อสี่สุเรนทรา คนียมวรุณเรือง
๏ เสด็จสู่สยุมพร ธิดาภีมะศรีเมือง
มนุษย์แน่นอเนกเนือง จะเทียมเทพกระไรเธอ

๑ จะเลือกคนดำเนิรดิน บ่เลือกอินทร์ระบินเลอ
ก็ผัวคนไฉนเนอ จะเทียมผัวพระอินทร์ไกร
๑ มิเลือกอินทร์ก็เลือกยม มิเลือกยมก็เลือกไฟ
วรุณเกียรติกำไร ก็ล้ำเลิศประเสริฐสาร
๑ มนุษย์หยิ่งเผยอยง จะเทียมองค์พระโลกบาล
บ่ทันเทียบจะเปรียบปาน ลอองบาทก็ห่อนมี
๑ มนุษย์ต่ำบ่ยำเยง บ่กริ่งเกรงพระวัชรี
วรุณยมวราคนี้ ก็แท้โทษจะถึงมรณ์
๑ ผิขัดเทวะบัญชา ก็คือหาทุฆากร
และทั้งทิ้งทิพาภรณ์ สถานทิพย์บ่พึงถึง
๑ ผิโดยดังหทัยแมน จะแสนสุขสวรรค์สึง
เกษมใจณะไตรตรึงษ์ เสวยทิพย์สถาวร
๑ สตรีมีณะที่ใด มิอยากได้สุเรนทร
สตรีใดณะดินดอน มิคิดใคร่วรุณฉาย
๑ สตรีใดณะใต้หล้า มิไฝ่หาพระเพลิงพราย
สตรีใดบ่แดดาย คนึงสมพระยมยง
๑ พระนางจงผจงสรร ประสบฉันทะจำนง
ณะเหล่าเทพสี่องค์ พระองค์หนึ่งพระองค์ใด ๗

๑๒ ๑ ยุพายินยุบลตัน หทัยอั้นอุราใน
ทำนูลตอบพระนลไป พระเนตรน้ำก็คลอคลอง

◎ ประดาเทพเสด็จมา และบรรดากษัตริย์ผอง
ก็ข้าน้อยประณตปอง ประณามก้มประนมกร
◎ พระองค์อื่นพระองค์ใด ก็ข้าไม่มนาทร
จะหมายเรียงจะเคียงหมอน มิสมแท้จะแดดาย
◎ พระองค์เธอพระองค์เดียว พระนลเชี่ยววิชาชาย
ผิหมายชมจะสมหมาย เพราะข้าหมายถวายตัว
◎ มิเลือกองค์พระนลได้ ก็ข้าไซร้บ่มีผัว
มิยำเยงมิเกรงกลัว จะเปนไรก็เปนไป
◎ อำนาจสัตย์อธิษฐาน สำเร็จสารสำราญใจ
ประสบส่งประสงค์ไป ประดุจข้าจำนงหวัง ฯ

๑๒ ◎ พระนลยินยุพาพร้อง อุราข้องคนึงพึง
ดำรัสตอบพระนางดัง หทัยธัมมะสำนึง
◎ สมรเอยเฉลยอัตถ์ ก็โดยสัตย์บ่พรั่นพรึง
ตระหนักในหทัยตรึง เสน่ห์หาญประทานตู
◎ ก็ข้านี้ณะกาลนี้ มิอาจที่จะชี้ชู
จะเล้าโลมพระโฉมตรู ประสงค์เพื่อประโยชน์ตน
◎ ก็ห่อนได้เพราะสัญญา จะมาสื่อแสวงผล
ถวายเทพถกลพล เถกิงเกียรติ์ตระการไกร
◎ ณะกาลอื่นผิมาได้ จะมาใหม่ล้ำพังใจ
จะทูลความณะทรามไวย เสน่ห์หมายถวายนาง ฯ

๑๒ ◎ ยุพาแย้มพระโอษฐ์ยิ้ม พระพักตร์พริ้มพิไลยพลาง
คำณวนถึงคำนึงทาง จะแก้ยากวิบากเบา
◎ พระนางทูลพระราชา ผิสัญญาก็ทำเนา
อุบายอันจะบันเทา ก็พอเห็นจะเปนการ
◎ ณะวันซึ่งสยุมพร อลงกรณ์มโหฬาร
กำหนดถ้วนคำณวนวาร สมาคมสโมสร
◎ สุเรนทราคนีกาล วรุณชาญชโลทร
เสด็จสู่สยุมพร ประสงค์ข้าธิดาหลวง
◎ พระองค์จงเสด็จด้วย บ่งงวยทำงนทรวง
กษัตริย์เทพสทัศน์ปวง ประชุมพร้อมพยานเรา
◎ ก็จึ่งข้าจะเลือกองค์ พระนลทรงวิชาเชาวน์
ทำนองโทษจะหนักเบา บ่มีแก่พระภูมี ฯ

๑๒ ◎ พระนลฟังบ่กังขา ก็อำลายุพาศรี
เสด็จจากนิเวศน์ภี มะเผ้าเทพสี่องค์
◎ พระพันตาสุราธิป ประทับพร้อมพิไลยทรง
พระยมงามพระสามชงฆ์ วรณเรืองวราภรณ์
◎ ดำรัสถามพระนลไป กระไรบิ่นนรินทร
พระพานพบยุพาพร พระนางฆานประการใด
◎ เสด็จได้สดวกดี สดับศรีแสดงใจ
จะเลือกเราฤเลือกใคร พระนลเร่งแถลงสาร ฯ

๑๒ ๏ พระนลยินยุบลเล่า เสนอเค้าสนองฯาน
สุเรนทราทิบรรหาร ตระบัดฆ้าก็สู่วัง
๏ ประตูคนก็พรั่งพร้อม กำแพงป้อมก็ล้อมบัง
ทนายเฒ่าก็เผ้าพึ่ง ทนายหนุ่มก็คุมดู
๏ ประดาพลพหลใด บ่มีใครจะเห็นตู
ระเห็จถึงพธูตรู ยุพาแผ้วพิมลมาลย์
๏ กำนัลแวดระวังองค์ ธิดาทรงฉวีกาญจน์
ประหนึ่งโสมะสำราญ ระหว่างโชติดารา
๏ พระนางทอดพระเนตรฆ้า ก็ถามว่าพระราชา
บ่ฆามเซ็ดเสด็จมา เพราะเหตุหาญประการใด
๏ อนึ่งฆ้าพระองค์ทรง ณรงค์ฤทธิคือใคร
พหลพลสกลไกร กำแพงกั้งบ่บังกัน
๏ ก็จึ่งฆ้าทำนูลตอบ ยุบลชอบชลอฉันท์
แถลงซึ่งพระทรงธรร มะสี่ท้าวธจงใจ
๏ ประสงค์พายุพาจร ประหนึ่งพายุพาไป
ณะถิ่นทิพย์สถานไอ ศวรรย์หล้าสง่างาม
๏ และสี่เทพธใช้ฆ้า เสด็จมาทำนลความ
ประหนึ่งทูตแถลงตาม ยุบลอัตถ์อำนวยไข
๏ พระนางจงประจงสรร ประสบฉันทะอาลัย
พระองค์หนึ่งพระองค์ใด ณะสี่เทพธจำนง
๏ ยุพาตอบยุบลว่า จะเลือกฆ้าพระนลยง
มิยอมเลือกสุเรนทร์องค์ วรุณอัคะนีกาล

หอสมุดแห่งชาติ
หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

๏ ณะวันซึ่งสยุมพร สโมสรมโหฬาร
กษัตริย์ชัชะวาลดาล เสน่ห์หาธิดาหลวง
๏ ณะท่ามกลางสมาคม พระอินทร์ยมวรุณปวง
พระเพลิงเพริศพิไลยสรวง เสด็จพร้อมพยานเยาว์
๏ ก็จึ่งนางจะเลือกฆ้า พระนลกล้าวิชาเชาวน์
ทำนองโทษจะหนักเบา บ่เกิดได้ไฉนเลย
๏ ฉนี้แลสุเรนทร สมรพร้องฉลองเฉลย
พระวาจายุพาเผย ประดุจฆ้าทำนูลความ
๏ ยุบลทราบพระบทมาลย์ พระกฤตานตะเรืองราม
พระเจ็ดลิ้นพระอินทร์งาม วรุณวาริโลมศรี ฯ

จบสรรคที่ ๕ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๕

วสันตติลกฉันท์

๑๔ เมื่อนั้นวิทรรภะอธิราช นรนาถภูมี
กำหนดพระราชพรพิธี ศุภฤกษ์อุดมวาร
๏ เชิญปวงประชาธิปประชุม ณสยุมวราคาร
เรืองศรีมณีรตนกาญ จนะแจ่มเจริญตา
๏ ราชานุราชนรพยัคฆ์ ฆตระหนักหทัยอา
ดูรใคร่จะได้พระวนิดา ก็เสด็จสมาคม
๏ งามราชนิเวศน์รุจิรจิตร สุประดิษฐ์ดำรูมย์
โรงคัละกาญจนะสดมภ์ ผิวพิศก็พิศวง
๏ งามเหล่ากษัตริย์พฒนพงศ์ พรองคะอาจอง
ดั่งสิงหะสิงสิขรทรง สุรภาพอนันต์เนือง
๏ งามราชวราภรณรา ชยะรามอร่ามเมือง
กุณฑลหิรญรตนเรือง ผิวแมนก็แม้นกัน
๏ งามทรงสุมาลยะมณี สุรศรีระพีพรรณ
พิศพาหะเปรียบปฐิฆอัน ปรภาพจะราบลาญ
๏ เพ็ญพักตร์ก็นักษตระนภาง คะกระจ่างเจริญมาน
เกศาสุนาสิกสคราญ แลพระเนตรก็ฆำคม

๏ งามราชสมาคมนรา ธิปเลิศวโรดม
อ่าโอ่สโมสรวิกรม ชชวาลตระการตา
๏ ดังนาคณะกรุงอุรุคโภ ๓ ควตีสมัญญา
แม้เสือสถิตย์คิริคหา นรศาระทูลเหมือน ๚

๑๔ ๏ เมื่อนั้นพระราชอรธิดา กลยาณิเด่นเดือน
โสภาประภาพิมลเตือน จิตแจ่มเจริญชม
๏ อาภรณ์ประไพพรพิพิธ ชวลิตชลอรมย์
แสงศรีมณีกนกสม อรสุทธะโสภา
๏ ยาตรสู่สโมสรสมา คมเหล่าพระราชา
ยลนางและต่างขติยะตา จะกระพริบก็ห่อนมี
๏ ดูไหนก็ดูบ่มิเขยื่อน ผิวศกก็ศกศรี
ดูเนตรก็เนตรกลมณี ผิวกรรณก็กรรณนาง
๏ ดูเอวก็เอวอรสุรางค์ ผิวปรางก็เพียงปราง
ดูอกก็อกอรสอาง ผิวกรก็กรตรู
๏ พิศไหนก็เพ่งกมลพิศ บ่มิคิดจะเปลี่ยนดู
เฉาจิตบ่พิศอรพธ วรภาคอื่นเลย ๚

๑๕ ๏ ปางราชยุพาพรสวัส ดิสุภัทร์กำดัดเชย
นานเนืองชำเลืองนยนะเงย ยลราชสมาคม
๏ เฃาฃานพระนามนฤปถ้วน ยศล้วนวิไลยสม
บูรณ์ศักดิ์วิสิฎฐ์กิติอุดม นรศาระทูลปวง

๏ ถึงนามพระนลพิมลราช นรนาถนิษัธหลวง
หลากในหทัยสมรทรวง ดุจศัสตระตัดเถือ
๏ เหตุเห็นพระไนษธประจักษ์ อภิศักดิ์เสมอเสือ
ห้าองค์บ่ผิดวิจิตรเหลือ จิตซึ่งจะพึงเดา
๏ ดูโน่นก็นลถกลศัก ดิประจักษ์อุราเยาว์
ดูนี่ก็นลพิมลเชา วนะนั่นก็นลจริง
๏ ห้านลสกนธะวรลัก ษณะพักตร์บ่เพี้ยนพิง
อกเอ๋ยไฉนหทยหญิง ก็จะทราบประการใด
๏ ไหนแน่พระนลนรพยัคฆ์ อุระจักทลายไป
นงลักษณ์ตระหนักพระหฤทัย จตุเทพธแปลงมา
๏ เหตุเราจะเลือกพระนลไน ษธผู้ประไพตา
สี่เทพธทราบยุบลสา ระรหัสก็ดัดตน
๏ เทพหนึ่งก็เปนพระนลหนึ่ง จตุเทพสี่นล
รวมทั้งพระนลพลถกล ก็และห้าพระภูธร
๏ ไหนหนอพระนลนิษธนาถ นรราชอดิศร
ไหนหนอพระนลพลขจร สุจริตจิโรดม
๏ อัดอั้นอุราอรอุไร ระอุไหม้หทัยกรม
อ้าอึ้งคนึงจิตะระทม ทมนัสวิบัติกรรม
๏ ตรึกพลางพระนางนุชระลึก มนนึกทำนองธรรม
วอนเทพผิเทพธอุปถัมภ์ ก็จะสิทธิสมหวัง
๏ หมายพึ่งสุรานิมิษทั้ง จตุเทพจำบัง
สี่ท้าวจะอาทรกระมัง ผิววอนอชรชาญ

๏ คิดพลางยุพาพรประนม กรก้มกมลบาน
วาจามนัสนมสการ พจนาตถ์ทำนูลไป
๏ อ้าองค์สุเรศระสถา พรอานุภาพไกร
ภูลศักดิ์พิสิฏฐ์พิชิตไชย ยอสูรก็สูญปราณ
๏ อันข้าธิดานรบดี พรภิมะภูบาล
จำเดิมกนกพิหคฯาน พจพร้องทำนองสาร
๏ กล่าวโฉมพระนลพิมลศักดิ์ ศุภลักษณ์ประจักษ์มาน
มาดหมายบ่หน่ายถวิลดาล จิตน้อมเสน่ห์ไป
๏ มอบกายถวายนลนเรศร์ กลเจตนาใน
เสี่ยงจิตผิผิดพระนลใคร จะประสงค์บ่ปลงมาน
๏ ด้วยเหตุระหัสสตยวาท จิตมาดสมาทาน
จงสัตย์อุบัติผลพยาน สตยานุกูลไกร
๏ สรวมเทพสุธรรมธรอธิตย์ ผิวจิตจำนงใน
ความตรงก็จงกรุณใจ ระบุแจ้งแสดงองค์
๏ องค์ไหนพระไนยธสถา พรสาระทูลยง
เชิญเทพธกอบกรุณทรง คุณชี้พระภูธร
๏ หนึ่งข้าจำนงนฤปมั่น บ่มิพรั่นทุฆากร
หนักแน่นบ่แคลนหทยคลอน บ่มิเคลื่อนมิคลายใจ
๏ ชั่วตากระพริบก็บ่คนึง จิตถึงบุรุษใด
ความจริงบ่กริ่งกมลใน นยะนี้บ่มีแหนง
๏ สรวมสัตย์อุบัติผลสนอง กลปองหทัยแจง
สรวมสิทธิ์สุเรศรแสดง นลให้ประจักษ์ตา

๏ หนึ่งข้าจำนงพระนลภู ธรผู้ระบือชา
มุ่งในพระไนษธชนา ธิปแผ้วภิย์โยเย็น
๏ เหตุด้วยสุราธิปมเห ศรเดชะภูลเพ็ญ
จัดไว้จะให้อุบติเปน ดุจนั้นก็เปนไป
๏ สรวมสัตย์อุบัติผลสนอง กลปองจำนองใจ
เชิญเทพธชีพระนลไน ยธเพื่อภโรปถัมภ์
๏ หนึ่งข้าจำนงสตยจ่อ จิตต่อพระนลสำ
เหนียกสัตย์ก็จำจิตจะทำ ดุจสัจจะวาจา
๏ สรวมสัตย์อุบัติผลสนอง กลปองกมลมา
เชิญเทพธชันลนรา ธิปให้ประจักษ์องค์
๏ สรวมเทพธทรงสตยจุ่ง จิตมุ่งกมลตรง
สำแดงพระองค์อมรทรง สุรลักษณ์ประจักษ์ตรู
๏ เพื่อข้าจะเลือกพระนลได้ ดุจใจจำนงตู
สรวมทรงพระคุณกรุณชู สตยาภิวาจา ๗

๑๔ ๏ เมื่อนั้นสุเรศระสดับ วจศัพทะกานดา
วิงวอนอมรอมรปรา กฎเห็นก็เอ็นดู
๏ ร่ำไรพิไรพจนนาง บ่ระคางระคายหู
พักตรผ่องลำยองยุพพบู ก็บ่ผ่องเพราะหมองมน
๏ ตั้งสัตย์และมีมนสสา ระอุสาหะกังวล
รักสัตย์และทรงสตยทน บ่มิทอดมิทิ้งไป

๏ มุ่งรักประจักษ์จิตบ่จาก อนุราควราภัย
หมายจิตและจิตตะนิศจัย บ่มิพรั่นมิพรึงกลัว
๏ น้ำใจก็ไสกลมณี และบ่มีจะหม่นมัว
ภักดีบ่มีกมลกลัว กลนี้บ่มีเหมือน
๏ คิดแล้วสราชรสทัศน์ ก็ตระบัดบ่บังเบือน
พรรณเพ็ญก็เด่นประดุจดือน สุรสุทธะโสภา
๏ ศรีแสงแสดงอมรลัก ษณะพักตร์ประจักษ์ตา
จึ่งองค์พระราชอรธิดา ก็ตระหนักหทัยนาง
๏ สี่ท้าวธเท้าบ่ดลดิน อมรินทะรางชาง
เนตรห่อนกระพริบพรศุภางค์ ผิวเหื่อก็ห่อนมี
๏ สวมทรงสพรรณ์สรภิมา ลยะไร้ธลีศรี
หนึ่งองค์สุรามรบดี ก็บ่ห่อนจะมีเงา
๏ อันองค์พระนลนรพยัคฆ์ ก็ประจักษ์หทัยเยาว์
เหตุเหื่อและเงามนุชเรา และพระบาทก็ดลดิน
๏ ปางราชยุพาพรสวัส ดิพิพัฒนะโสภิน
สำเหนียกตระหนักนลนริน ทรเที่ยงหทัยนาง
๏ ทันใดพระราชอรสุดา กลยาณิโสภางค์
ทรงเลือกพระไนยธวรางค์ อธิราชยะธำรง
๏ ฉวยชายพัตราภรณพลาง ก็พระนางธสวมทรง
มาลัยฉวายพระนลปลง จิตกายฉวายไท ๗

๑๔ ◎ ปางนั้นสุเรศะมฆพาน ภควานวิบูลย์ไกร
บรรดาสุรามรวิไลย ยศะมาสมาคม
◎ เธอผองก็ซร้องสุรสำเนียง วจเจรียงเจริญชม
เทพทวยก็อวยอุปสดม ภประทานพระนลหลวง ฯ

๑๕ ◎ เมื่อนั้นพระไนษธสบาย จิตหมายธิดาดวง
สมหมายและกายกมลทรวง ก็ระรื่นระเริงปรีดิ์
◎ ทูลความณะทรามวยะประไพ อรไทยพระไภมี
ดูราพระองค์อรยุพี พนิดาประภาทรง
◎ ซึ่งมอบเสน่ห์นิตยน้อม มนพร้อมประพันธ์ปลง
จิตมาดสวาดิ์วิมลองค์ ยวมาลย์ประทานเรียม
◎ ท่ามกลางสุราธิปนรา ธิปศาระทูลเทียม
เลือกเรียมและเรียมบีติก็เตรียม จิตกายถวายนาง
◎ ตราบชีวะมอดมรณหมาย บ่สลายเสน่ห์หมาง
หมายออมถนอมพระนุชวาง นุชไว้ณะใจตู
◎ จงแดกระแสพจนแจง จิตแจ้งพระโฉมตรู
สรวมสุขสวัสดิ์อุบติชู กลสัจจะวาที ฯ

๑๖ ◎ ปางนั้นพระองค์อรสุพรรณ พระวิทรรภะนารี
ยินถ้อยพระนลนรบดี ก็เกษมกมลมาน
◎ นางปลื้มพระเปรมกมลปริ่ม อรอิ่มอุราบาน
สององ์ก็ทรงนมสการ อมเรนทราชร ฯ

๑๔ เมื่อนั้นพระวาสพสุเร ศรเทวะเจ็ดกร
อีกองค์วรุณวรอมร ยมเรืองทิพาภา
๏ เห็นนางสองอรวิลาส ยุพราชพาลา
ทรงเลือกพระไนษธนรา ธิบดินทร์ก็ยินดี
๏ ต่างเทพก็อวยพรประทาน นลชาญพิชัยศรี
ผาสุกสวัสดิ์วฒนะปรี ดีวิเศษยโสธร
๏ เทวาธิเบนทรวิชิต สุรฤทธิ์ประสิทธิ์พร
แด่นลนเรนทรบวร นรสีหะราชา
๏ หนึ่งให้พระไนษธประจักษ์ ยะตระหนักพระนัยนา
เห็นเทพณะเมื่ออมรมา ดลเพื่อพิธียัญ
๏ หนึ่งให้พระไนษธนริน ทรบี่นนครขัณฑ์
เดิรงามณะสามภพฤทัน ยุรยาตระอาจหาญ
๏ ฝ่ายองค์หุตาศะสุรฤทธิ์ ก็ประสิทธิ์ประสาทสาร
สองพรพิสิฏฐะพิสดาร นลรับก็จับใจ
๏ หนึ่งแม้นพระนลพิมลทรง จิตจงประสงค์ไฟ
องค์เพลิงเถกิงกิติจะไป ดุจซึ่งพระพิงหมาย
๏ หนึ่งให้อุดมนิคมรัฏ ฐจรัสจรูญพราย
เรืองเมืองและเรืองอคนิฉาย ก็วิเศษเสมอกัน
๏ ฝ่ายองค์พระกาลจิตรตระการ ชยะชาญสราญธรรม์
อวยพรพิมลผลอนันต์ นลยินก็ยินดี
๏ หนึ่งให้พระรู้รสกระยา ทิพโภชน์พิพิธมี
เอมโอษฐะโอชอุดมชี วะก็แผ้วก็แพร้วพราว

๏ หนึ่งให้สถิตย์สุขุมฐรร มะอนันตะยืนยาว
เลื่องชื่อระบือคุณณะหาว และณะดินระบินธรรม
๏ ฝ่ายองค์วรุณกรุณจิต ก็ประสิทธิ์ประสาทคำ
สองพรสภัทร์อปสดัมภ์ นลตรับสดับผล
๏ หนึ่งแม้นพระนลพิมลทรง จิตจงประสงค์ชล
วารีจะมีดุจกมล นลใคร่หทัยหมาย
๏ หนึ่งเธอประทานทิพยมา ลยะรสสุคนธ์ปราย
ต่างอวยสุมงคลขจาย พรสิทธิ์ประสาทสาร
๏ เสร็จแล้วสุรามรเสด็จ จรเตร็จอำพรชาญ
งามเทพพาหนะทยาน พลผองผยองโพยม ๗

๑๔ ๏ ฝ่ายเหล่ากษัตริย์วิบัติใน หฤทัยไผทโกรม
หมายใจจะได้นุชตระโบม ก็บ่ได้พธูอร
๏ นางเลือกพระนลสิบ่มิหนำ สุรซ้ำประทานพร
ต่างราชก็ต่างจรนคร ทิศทั่วไผทศรี ๗

๑๕ ๏ เมื่อนั้นวิทรรภ์อธิบดี พรภีมะภูมี
จัดการวิวาหพระบุตรี กลในหทัยจง ๗

๑๕ ๏ ฝ่ายองค์พระนลพิมลธรร มิกพรรณรายทรง
ทูลลาพระภีมะบิตุรงค์ จรจากนครศรี

◎ สู่เวียงวิวัฒน์นิษธราช พิศวาสพระไภมี
ดังศักระผู้ศจิบุดี[๑๑][๑๒] ธตระกองพระน้องเธอ
◎ ครอบครองประชากรนิษัธ ก็อุบัติวิบูลย์เลอ
บำเพ็ญกุศลผลเสมอ สุขแผ้วพรากร
◎ กอบกิจพิธีอศวเม ธะมเหศะกำธร
ดังองค์พระนาหุษขจร[๑๓] กิติเกริกณะธาตรี
◎ ฝ่ายสายสมรบวรไน ษธราชมเหษี
มีราชวโรรสบุตรี ศุภลักษณ์วิไลยตา
◎ นามราชธิดานรบดิน ทรอินทะเสนา
นามราชวโรรสนรา ธิปอินทะเสนย[๑๔]ง
◎ ฝ่ายองค์พระนลนฤปไน ษธไอศวรรย์ทรง
ครอบครองประชากรธำรง ยุติธรรม์นิรันดร ฯ

จบสรรคที่ ๕ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๖

สัททูลวิกกีฬิตฉันท์

๑๙ เมื่อนั้นอินทร์อคนิวรุณยมอมร ครั้นเสร็จสยุมพร
พิธี
๏ สี่เทพอวยพรแด่พระนลนรบดี ผู้ซึ่งพระไภมี
ธสรร
๏ เสร็จแล้วสี่สุรเทพธจากนครพลัน หันเตร็จระเห็จผัน
นภางค์
๏ พอพบท้าวกุลิท้าวทวาปรณะกลาง แถวเถื่อนวิถีทาง
ขรัล
๏ เมื่อนั้นองค์อมเรนทราธิปก็พลัน เผยภัททะอัตถ์อัน
อุดม
๏ ดูรางค์กลิทั้งทวาปรวิกรม จักสู่สถานรม
ยใด
๏ เมื่อนั้นท้าวกลิเธอก็ทูลสหสนัยน์ ข้าม่งจะตรงไป
วิทรรภ์
๏ หมายมั่นปั้นจิตจงประสงค์พระทมยันตีเลิศละลาวัณย์
วิไลย

๏ หวังออมองค์ยุวดีพระศรีสมรไว ๓ ทรรภีฉวีไร
วิลาส
๏ บัดนี้ภีมะบุตรีจะมีพิธีประกาศ การเลือกพระผัวราช
ธิดา
๏ ข้ายินกล่าวระบุข่าวสยุมพรก็มา หวังพาพระพาลา
ตระกอง
เมื่อนั้นองค์อมรินทะยินกลิสนอง จึ่งตอบยุบลสอง
ธไกร
๏ ดูราองค์กลิจงระเห็จอำพรไคล คลาคืนผิขืนไป
ก็เปล่า
๏ มาบ่านนี้และพิธีสยุมพรพระเยาว์ แล้วเสร็จและสี่เรา
จะกลับ
๏ ต่อหน้าเราจตุรางค์พระนางสิริวิทรรภ สรรเสร็จประสงค์สรรพ
พิธี
๏ องค์ไนษัธสุรพลพระนลนฤบดี เปนราชสวามี
ตระกอง
๏ เมื่อนั้นองค์กลิทราบก็ปลาบกมลตรอง ตรึกกริ้วพระผิวทอง
ยุพา
๏ เอิบอาฆาตทุจริตเพราะจิตตะริศยา ๔ ดูดู่สุดามา
นุยี
๏ กำเริบเอิบจิตหมิ่นสุรินทรบ่มี เคารพพระวัชรี
วิชัย

◎ ดูหมิ่นทั้งพระวรุณพระเพลิงพระยมไกร กำเริบลำพังใจ
บ่เกรง

◎ บังอาจเลือกภสดามนุษย์มนะมิเยง อันองค์พระอินทร์เอง
บ่เลือก

◎ เลือกผัวคนอรเธอเสมอจิตกระเสือก หาทุกข์บ่ฉุกเกลือก
จะวาย

◎ ทิ้งผัวเทพอรเธอเสมอจิตสลาย ทิ้งสุขบ่ฉุกหมาย
สวรรค์

◎ อยาบใหญ่หลวงบ่มิล่วงณะห้วงวิบุลทัณฑ์ แท้โทษจะถึงอัน
ตราย

◎ เมื่อนั้นองค์อมรินทร์ธยินก็อธิบาย ตอบถ้อยแถลงปราย
ประโยชน์

◎ ดูราองค์กลิควรบ่ด่วนประทุฐโทษ อันองค์พระนงโพธ
บ่ผิด

◎ นางเลือกผัวสุรพลพิมลนลนริศร์ เรืองบุญมนุญกิต
ติคุณ

◎ สี่เราให้อนมัติบ่ขัดจิตพระสน ทรีโสภนาดลย์
ดิลก

◎ ชายเช่นไนษธอันถวัลยะอธิปก พราหมโณปถัมภก
เถกิง

◎ นางใดบ้างจะมิมาดสวาดิ์จิตประเทิง เสน่ห์ภูประผู้เชิง
ฉลาด

◎ ใครบ้างทรงคุณธรรมประจำจิตบ่คลาด ดังองค์นิษัธนาถนเรศร์

◎ ทรงเมตตากรุณาอุสาหะจตุเวท อาฃยาน์ประชาเบศร์ ๙ กเจน

◎ ทรงสัตย์ปรีดิฤดีมหีปะนฤเบนทร์ แท้เที่ยงบ่เอียงเอนเลอียด

◎ เธอดีแล้วดุจนั้นและท่านสิจะกระเสียด เบียดบ่งและจงเกลียดมิชอบ

◎ ใคร่แช่งผู้คุณเลิศประเสริฐจิตะระบอบ เวรต่อก็เวรตอบบ่ผัน

◎ คำแช่งนั้นจรปรวนและหวนดลณะมัน ผู้แช่งแสวงทัณฑกรรม

◎ มันหยามอยาบผิวสาปจะตกนรกจำ รึงรุมณะหลุมดำดำงน

◎ ดำรัสเสร็จสุรเตร็จระเห็จอำพรบน เพ็ญผ่องอำพนพลอำไพ

◎ ทันใดเมื่อจตเทวะเขจรกำไร กลีกล่วยบลไปบ่หึง

◎ ดูราทวาปรผู้สหายสุหฤทพึง ช่วยข้าบ่ช้าจึงจะชอบ

◎ ตูคิดแค้นนลแสนผิแหลนพิษประกอบ เสียบกายมิหมายตอบกระไร

๏ ข้าไซร้จักจรสู่และสิงพระนลไน ยัธราชจะคลาดไป บ่มี

๏ เข้าสิงแล้วและคีข้าจะพาพระนรสีห์ สู่ชั่วบ่กลั้วดี ดังน

๏ จักทำให้นลสั้มและจมณะมหิดล เสียเมืองกระเดื่องมนท์ มลาย

๏ อันองค์ไนยธเคยเสวยสุขสบาย จักเสื่อมสลายกาย ทุพลี

๏ เคยชื่นฉมอภิรมยะชมพระรมณี ทรามไวยพระไภมี จะดาย

๏ คิดคงสมจิตหนาทวาปรสหาย มุ่งหวังจะดังหมาย มิคลาด

๏ เชิญช่วยอาตมะเถิดจะเกิดผลมิพลาด เกลอสิงณะลูกบาศก์ นะเกลอ

๏ เกลอสิงอักูขะและข้าจะสิงพระนลเลอ ห่อนช้าจะพาเธอ ทำงน ๗

จบสรรคที่ ๖ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๗

อินทรวงศ์ฉันท์

๑๒ ◎ เมื่อนั้นกลีมี วรมีกมลสมล
อาฆาตพระนลจน์ จิตกร้าวจะร้าวจะราน
◎ มุ่งร้ายและหมายขวัญ มนมั่นจะหักจะหาญ
มาดจ้องทำนองพาล นลพลาดจะฟาดจะฟัน
◎ มั่วมิตรสนิทจิต ทุจริตบ่ผิดบ่ผัน
สองเกลอเสมอกัน จรสู่นิษัธสถาน
◎ มุ่งหน้าจะหาช่อง จิตจ้องประหัดประหาร
สิบสองฉนำนาน นลพลาดเพราะฆาดพิธี
◎ ถ่ายมูตรสำเร็จแล้ว พระบ่ล้างพระบทศรี
ไป่ทันสอาดดี จรสู่ณะสันธยา
◎ ฝ่ายท้าวกลีทราบ อวกาศอุจาดก็มา
สำนึงพระราชา บ่มิหึงกระลึงพระนล
◎ ดลใจพระไนษัธ ก็วีบต์วิกต์วิกล
เชิงเชาวน์กำเลามนท์ มนช้ำระกำวิกร
๑ ครั้นองค์กลีสิง นลสมมนานุสร
จึ่งองค์ทวาบร จรฯรงดำรงสกา

◎ กุลีทูลพระบุษกร อรชรขจรวิชา
ผู้เปนพระภาดา นลราชอำนาจมหัน
◎ ดูก่อนพระบุษกร จิตหาญชำนาญพนัน
เชิญชวนพระนลธรร มิกราชประลองสกา
◎ องค์ท่านสิชาญกล ยลเล่ห์เทวะนา
รู้หลักประจักษ์ปา ศกะคล่องทำนองจะทำ
◎ นลไซร้มิได้รู้ ผิวสู้ก็เห็นจะกรรม
ตัวท่านชำนาญชำ นะนริศร์บ่ผิดกมล
◎ ศฤงคารสราญรม ยะบรมบุราภินนท์
สมบัติสุภัทร์ผล พรราชมไหศวรรย์
◎ เราจักอำนวยให้ ประลุท่านเพราะการพนัน
สมบัตินิษัธพลัน จะวิเภทเพราะเหตุสกา
◎ สิ่งใดมิได้เหลือ กลเผื่อแถลงกถา
ด่วนดลพระนลนา ยกเถิดจะเกิดสุผล ๗

๑๒ ◎ เมื่อนั้นพระบุษกร บทจรนครพระนล
ท้าทูลทำนองกล กลิสอนบ่ห่อนจะแหนง
◎ ดูราพระภาดา ฯติยาธิคุณแสดง
ไวรีระแวงแคลง จิตหวั่นพระบารมี
◎ เชิญนลพนันบาศก์ นลอาจก็อาตม์บ่หนี
ตูอักขะเทวี มนมั่นพนันจะลอง

๏ ท้าแล้วก็ท้าเล่า นลเศร้าหทัยะตรอง
คลองธัมมะทำนอง ผิวเล่นก็เห็นบ่ดี
๏ บัดเดี๋ยวก็หันหวน จิตป่วนอำนาจกลี
ใคร่ขันพนันมี มลจิตบ่คิดจะฯาม
๏ บัดเดี๋ยวก็ได้คิด ทศทิศจะเย้ยจะหยาม
หลงเล่นบ่เห็นงาม มนป่วนจะปรวนจะแปร
๏ บัดเดี๋ยวกลีดล จิตนลก็เชื่อนก็แช
แดหมายก็ดายแด บ่มิยั่งมิยืนมิยง
๏ บุษกรทำนูลท้า เฉภาะหน้าพระนางทนง
ในษัธกษัตริย์ปลง จิตผันพนันสกา
๏ เสียทรัพย์บ่นับเหลือ ธุระเบื่อจะไตรจะตรา
ที่นาระนานา นิธิเนืองอเนกอนันต์
๖
๏ ลูกบาศก์อุบาทว์แท้ นลแพ้บ่แผกบ่ผัน
หลายคืนและหลายวัน นิธิสิ้นและสินกษัย
๏ สำเสวกามาตย์ ก็มิอาจจะทำอะไร
จักทัดจะทานไน ษธได้ก็ห่อนจะมี ๗

๑๒
๏ ป่างนั้นนรากร ชนชาวนิษัธบุรี
อำมาตยะมนตรี จรสู่นิเวศน์นรินทร์
๏ มั่วสุมประชุมกัน จิตหวั่นเพราะภูบดินทร์
มัวมนท์บ่ยลยิน กิจราชวินาศวิการ

๏ เช้าเย็นบ่เว้นว่าง นลร้างเสวยสนาน
คืนค่ำมิสำราญ พระบ่แนบพระนงพงา
๏ จึ่งสูตะผู้เชา วนะเผ้าวรางคนา
ทลองค์พระนงพา ละวิทรรภะมานวี
๏ แจงแจ้งแถลงเล่า ดุจเค้ายุบลดี
บรรดาประชาชี จรสู่ประตูสภา
๏ เหตุเหือดหทัยที่ นรเทพธทรงสกา
หวั่นอกสทกทา หะถนัดวิบัติจะมี
๏ ขอเชิญพระนางองค์ อรอรรคะราชินี
ทูลภูบดีพลี ดุจฆ้าทำนูลพระนาง
๏ เชิญองค์ประชาเบศร์ ฆติเยศร์วิไลยวรางค์
เสด็จออกณะท่ามกลาง ชนเผ้าพระบทศรี ๒

๑๒ ๏ เมื่อนั้นพระรามา วนิดาสุวรรณนี
องค์ทัมะยันตี จิตเจียนจะจากสกนธ์
๏ แสนโศกบ่สร่างศัลย์ มนหวั่นวะว้าวะวน
ด่วนดลพระนลชล นยนาก็พร่าก็พราย
๏ เสียงสั่นรำพรรณ์ทูล จิตภูลเทวศบ่วาย
อ้าองค์พระทรงฉาย กษมาปะศารทูล
๏ บัดนี้ประชาราษฎร์ และอำมาตย์จะมาทำนูล
เชิงชอบระบอบบูรพ์ จิตภักดิรักพระองค์

104 ม.15764b 895.9114 ส 672.ส

๏ หวังเผ้าพระเจ้าฉัตร ภูมินทร์นรินทร์จง
๏ ทูลแล้วทำนูลเล่า โฉมศรีฉวีงาม
๏ นลเฉยบ่เผยโอษฐ์ ลุ่มหลงพวงวน
๏ นางทัมะยันตี มนตรีนิกรนา
๏ โจษจรรสนั่นว่า กลับกลายสลายไป
๏ ฝ่ายองค์กลีดล ไนยัธวิบัติกรึง
๏ หลายบ้กษะหลายมาส หลายบ้กษะหลายมา

และประณตพระบทบงสุ์ จรให้นิกรประณาม
อรเศร้าหทัยะซาม ก็สลัวระรัวสกนธ์
ดุจโสตรบ่ยินยุบล จิตมั่นกระดานสกา
ยุวดีก็อ่อนอุรา ครกรมระบมหทัย
พระนราธิเบนทร์กระไร ดุจนี้บ่มีคนึง
จิตนลกระหลบกระลึง มนแน่วณะเทวนา
บ่มิคลาดกระดานสกา สะบ่พีนบ่คืนพระองค์ ๗

จบสรรคที่ ๗ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๘

อุปชาติฉันท์

๑๑ ◎ พระนางศุภางคี มหิษีนิยัธทรง
รันทดบ่ปลดปลง ธุระท้อทำนองการ
◎ ไนยัธบ่คืนดี ยุวดีฤดีดาล
ระอาอุราลาญ กลศัสตระเสียบอร
◎ ระโหยระหวยหวน บ่สงวนพระองค์สมร
ยามนอนบ่เปนนอน จะเสวยก็เฉยชา
◎ ตรัสเรียกพระนมนาม วฤหัตะเสนา
เฉลียวฉลาดสา ระระเบียบก็เฉียบแหลม
◎ พิทักษ์สมัคสมาน กลกาญจน์บ่มีแกม
ภักดีบ่โรยแรม ปฏิบัติบ่โรยรา

นางทัมยันตีตรัสว่า

๑๑ ◎ อ้าท่านสราญสัตย์ วฤหัตะเสนา
พระนลนเรนทรา ธิปล่มจะจมพลัน
◎ สกาจะพาพราก จรจากมไหศวรรย์
สมบัตินิษัธสัน ติพิบูลย์จะสูญไป
◎ เร่งเชิญวโรงการ มหิบาลฉกรรจ์ไกร
ประหนึ่งพระนลไน ยธสั่งบ่กังขา

๏ ประชุมประชามาตย์ มนม่งมิสงกา
แจ้งเหตุวิเภทภา ระจะล่มจะแหลกลง
๏ เธอทรงสกาสิ้น นิธิสินบ่คืนคง
อมาตย์ฉลาดจง จรเผ้านรินทร
๏ มไหศวรรย์สูญ ก็จะภูลเทวศถอน
เสนานรากร ก็จะเดือดจะดายใจ
๏ ท่านจงกระจายเล่า ธนซึ่งพระเสียไป
จำแนกจำนวนใน นิธิซึ่งพระยังมี ฯ

๑๑ ๏ นรีฤดีมาศ วรราชธาตรี
รับสั่งพระสุนทรี จรเรียกอมาตย์มา
๏ แจ้งกิจบ่ผิดซึ่ง พระวิทรรภะกันยา
แถลงบ่แฝงกา รณะอันจะพลันเปน
๏ ตระบัดนิษัธเส วกราชอมาตย์เห็น
เหตุล้ำจะลำเค็ญ ก็เทวศทวีทรง
๏ ร้ราชวโรงการ ก็ทยานหทัยยง
เพราะเหตุพระรู้องค์ พระดำรัสประชุมเรา
๏ ประดาประชามาตย์ จิตคาดคนึงเดา
เหตุร้อนจะผ่อนเบา ก็ละเลิงละลาญใจ
๏ กลุ่มกลุ่มประชุมชวน จรด่วนดำเนิรไป
สพรึบสพร้อมใน วรราชสภาพลัน ฯ

๑๑ ๏ พระนางสองมาศ ยลราชอมาตย์อัน
มากหน้าประดากัน จรสู่สมาคม
๏ นางด่วนเสด็จดล ณะพระนลโรดม
ทำนูลยุบลกรม จิตตรองทำนองความ
๏ วะว้าวะหวั่นวอน อดิศรขจรนาม
กานดาพยายาม จะสกิดหทัยนล
๏ อ้าองค์พระทรงศักดิ์ ปฏิบักษ์แสยงพล
ประชาและสามนต์ จรมาสมาคม
๏ พระจงเสด็จเพื่อ ชนชื่นนิยมชม
ยังให้นิกรสม จิตเถิดพระภูธร
๏ ทูลแล้วทำนูลเล่า อรเศร้าอุราอร
ระทดระทวยถอน จิตแทบทลายลาญ
๏ พระเฉยบ่เผยโอษฐ์ ดุจโสตรบ่ยินขาน
กานดาประภาการ มหิษีก็หนีจร
๏ สู่แท่นผธมซบ ศุภพักตระเหนื่อหมอน
ละอายบ่คลายคลอน จิตโศกสยองภัย
๏ สกาก็พาเธอ มนเผลอมะเมอไป
ใครคิดสกิดใจ พระบ่ยั้งบ่ยินยล
๏ มีแต่จะแพ้บาศก์ บ่มิคลาดจะสักหน
พระแพ้จะแก้ตน ก็บ่ได้ประดุจแด
๏ นิษัธนรินทร์ร้อน บุษกรบ่แย่แส
นลพลั้งจะรังแก กลเจตนาจง ๏

๑๑ เมื่อนั้นพระไภมี ยุวดีกำศรดทรง
ประจักษ์วิถีองค์ ภสดาถลาจร
๏ พระนางคนึงใน หฤทัยก็อาวรณ์
ตรัสเรียกพระนมอร วฤหัตะเสนา
๏ อ้าท่านสราญธรรม์ สติมั่นสุบัญญา
มหีปะราชา ธบ่คืนบ่พ้นองค์
๏ มิไวมิได้การ ผิวนานจะแหลกลง
เชิญวาร์ษเณย์ยง และก็ข้าจะสั่งการ ๗

๑๑ บัดนั้นพระนางนม กรก้มกมลมาน
ดำรัสพระนงคราญ จรรีบคระไลคลา
๏ บ่รั้งบ่รอใช้ ชนให้ตระบัดหา
จึ่งวาร์ษเณย์สา รถิทราบพระเสาวนีย์
๏ รีบเผ้าพระนางองค์ อรราชมเหษี
พระสุนทรีมี พจนาตถะสุนทร

นางทัมยันตีตรัสว่า

๑๑ บุรุษวิสุทธเอย จิตเคยบ่แคลนคลอน
ภูภฤตอดิศร ธก็ไว้ก็วางใจ
๏ บัดนี้สิมีเหตุ จะวิเภทมหาภัย
พระนลนรินทร์ไน ษธหลงพวงวน
๏ พระแพ้พนันบาศก์ พระบ่คลาดกระดานกล
ยิ่งแพ้จะแก้ตน พระก็ยิ่งถลำไป

๏ ฉันใดพระบุษกร ชำนะบาศก็บ่คลาดใจ
ฉนั้นพระนลไน ยธแพ้บ่แปรผัน
๏ จะทัดจะทานเธอ ก็มะเมอกมลมันท์
ญาติวงศ์พระทรงธรรม มะและมิตรก็อิดแด
๏ แม้ตูมเหษี อวนี่ศ์บ่แยแส
จะชั้จะแจงแปร จิตไท้ก็เหลือทำ
๏ จะแก้ก็เหลือแก้ ทุระแท้วิลีกรรม
เจ็บจิตจะคิดจำ จิตฝ่าทุสาธัย
๏ เหลียวหน้าจะหาใคร ก็บ่ได้ประดุจใจ
จะพึ่งพำนักใน ธุระนี้บ่มีตน
๏ จำนงพินิจใน หฤทัยแสวงผล
หาผู้พิทักษ์นล นรราชชลอชู
๏ เห็นตัวก็แต่ท่าน จิตหาญกระตัญญู
ระบอบระเบียบบู รพะเที่ยงหทัยตรง
๏ สกุลพระนลภู ปะจะรอดธำรงคง
ไป่สูญประยูรวงศ์ ก็เพราะท่านชำนาญรณ
๏ จงเทียมดรงค์รีบ รถแทบวิถีพน
ดนุชธิดานล จรพาบ่ช้าที
๏ ลุแทบวิทรรภ์ทูล ณะพระภีมะภูมี
ฝ่ากราชกุมารี และกุมารสราญองค์
๏ ฝ่ากทั้งดุรคราช รถมาศมณีรง
สำเร็จประสงค์จง จรโดยจะปราถนา ๗

๑๑ ๏ พระนางสอางวรรณ วจสรรจำนรรจา
จึ่งวาร์ษเณย์สา รถิแจ้งวิจารณ์จง
๏ ทูลลาพระรามา จรริบคระไลตรง
ประชุมอมาตย์ยง ณมหาสภาปอง
๏ ตริตรึกและปฤกษา กิจว่าพระผิวทอง
มาดม่งจะส่งสอง ยุพพ้นพระนลจร
๏ เห็นชอบระบอบพร้อม ชนน้อมถวายกร
ประชาอุราวรณ์ จิตกรมระทมเกรียม
๏ บ่รั้งบ่รอสา รถิจัดตระบัดเตรียม
บรรจงดุรงค์เทียม รถรีบคระไลคลา
๏ เชญราชดนยราช ดนยายุพาภา
พระอินทะเสนา และพระอินทะเสนทรง
๏ ลุราชนครกุณ ฑินบุญอดุลย์ยง
ถ่องทูลยุบลองค์ พระวิทรรภ์บดีศรี
๏ มอบองค์กุมารราช และพระราชกุมารี
พระภีมะภูมี ก็ตระหนกหทัยปอง
๏ ถนอมและกล่อมเกลี้ยง ทนเลี้ยงพระหลานสอง
สองเยาวะลำยอง ก็เจริญจรูญเรือง ฯ

๑๑ ๏ ฝ่ายวาร์ษเณย์ไข้ จิตอยู่มิรู้เปลือง
รำพึงคนึงเคือง อุระขุ่นระคายคลอน

๏ อำลาวิทรรภ์ราช จรโดยพนาดร
ถึงถิ่นนรินทร ฤตุบรรณะราชา
๏ เธอครองนรากร ณะนครอโยธยา
บำรุงประชาปรา กฎเดชอดุลย์ยง
๏ ระบือระบิลบุณ ยะพระคุณขจรองค์
จึ่งวารัษเณย์จง จิตพึ่งพระบารมี
๏ เข้าเฝ้าถวายตัว ฤตุบรรณะเรื่องศรี
พระภูบดีปรี ดิกิ๋เลี้ยงบำรุงเขา ๚

จบสรรคที่ ๙ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๙

วสันตติลกฉันท์

๑๕ ◎ ปางนั้นพระนลพิมลฤทธิ์ พิปริตเลมอเมา
บ่มบ้าสกากลกำเลา บ่มิพีนมิผีนองค์
◎ มืนมนท์กมลทุมลมัว มนมั่วอมิตรยง
หลงลมนิยมประยุรวงศ์ บุษกรกระฉ่อนเชาวน์
◎ เหลิงเล่นบ่เห็นภยพิบัติ ดุจศัสตระเสียบเอา
เซซุดประดุจดรุณเยาว์ ผิวเสียบ่เสียดาย
◎ ไอสูรย์พิสิฏฐ์พิพิธภัณ ฑสุวรรณะโพรงพราย
โภคพัตถุ์สุวัสตรกระจาย จรเผื่อบ่เหลือหลอ
◎ คลังใหญ่และน้อยผิวจะนับ ธนทรัพย์บ่เพียงพอ
มาตงค์ตุรงค์รถลออ นิธิสินก็สิ้นเชิง ๗

๑๖ ◎ เมื่อนั้นพระบุษกรกษัตริย์ ชำนะฉัตรก็บรรเทิง
ไอสูรย์วิบูลย์กิติเถกิง อภิศักดิรังสรรค์
◎ แย้มยิ้มพะพริ้มพจเฉลย นลเอ๋ยบ่เปนอัน
เหมรัตน์สุวัตถุจะพนัน นิธิผองก็ฃองตู
◎ เหลืออยู่ก็แต่พระสุภคา พนิดาพบูตรู
เอกรัตน์พระฃัตติยพธู วรราชมเหษี

๏ มาเราจะทอดทิวะพนัน พระวิทรรภะนารี๋
ใครดีจะได้พระรมณี๋ นลจงบ่สงกา ๗

๑๔ ๏ เมื่อนั้นพระนลกมลเสร้า จิตเฉาพระบั๋ญญา
อ้ำอึ้งตลึงนยนะวา ทะวิวาทบ่อาจแสดง
๏ นิ่งจ้องทำนองมนุชไบ้ อุระไข้คนึงแหนง
มาตรว่าศราวุธสำแลง พิษเหน็บบ่เจ็บปาน
๏ ยินคำพระบุษกรดำรัส นลอัดอุราลาญ
แสบแสนจะทนกมลมาลย์ จะเลอียดเพราะเสียดแทง
๏ ปลดเปลื้องพระภูษณะพิพิธ วิรจิตะพึงแสวง
อาภรณ์ดิลกกนกแสง มณิฉายกระจายเงา
๏ เหมพัตถะรัตนะวิสิฏฐ์ ชวลิตพรายเพรา
อัมพรหิรญพิมลเกา ศิกเลื่อมละลานตา
๒ ๓
๏ ทุกอย่างพระวางณะคฤหดล และพระนลบ่เจรจา
เหลือผ้าจะพันพระวรกา ยะก็แทบบ่มิดองค์
๏ ออกจากพระมนทิรเสทิน มนเมินดำเนิรตรง
พักตรก้มระทมอุระธำรง ทุขแทบจะจาบัลย์
๏ นวลนางพระราชสุพรตา สุภคาชวาวรรณ
๔
ได้ผ้าสพักสริระพลัน จรรีบคระไลตาม
๏ สององ๎คธทรงมยุรยาตร ณะตลาดถนนงาม
นอนนั่งณะร่มนิคมคาม ดุจไพร่ดำเนิรดิน ๗

๑๙ บัดนั้นประชานิกรรู้ คุณผู้สวามินทร์
นาครก็ถอนหทยจิน ตะระทดระทวยทวี
๏ ภักดีพระนลนฤปราช และพระราชมเหษี
เอื้อเพื่อเพราะเพื่อกรุณมี จิตโอบอำรุงการ
๏ เลยงดูพระภูธรบแคลน ชนแสนจะสงสาร
สามวันพระบุษกรสราญ ยศรู้ก็ขู่เขา
๏ ป่าวในนครนิกรชน ผิวนลเสด็จเนา
หนไหนและใครกรุณเอา ธุระแวดถวายบาย
๏ ไป่เกรงพระบุษกรพิโรธ ก็และโทษจะถึงตาย
ทายรายฎูร์ตระหนกจิตก็วาย ธุระเอื้ออำรุงนล
๏ สั้นที่พำนักพระนลหมอง และพระน้องก็หม่นมน
สองจากนครจรณะพน นิทระนอกกำแพงเมือง
๏ อาหุารก็จนพลก็ไร้ อุระไข้ระคายเคือง
มันเผือกบ่เลือกรสประเทือง ชิวะแทบทลายลาญ
๏ โหยหิวระหวิวหทยเวียน และพระเศียรก็ซมซาน
โซมซุดประดุจทุพลพาล อุระเอ่ยบ่เคยซาม
๏ หลายวันพระดั้นทุรดำเนิร นุชเดิรผจงตาม
วันหนึ่งประสบสกณงาม นลใกล้ก็ไป่หนี
๏ ไนษัธคนึงหทยนา ยกว่าปตัตรี
มากหมู่และอยู่ณะปถพี บ่ตระหนกหทัยบิน
๏ เนื้อนกก็โภชนะพิเศษ ผิวเจตนากิน
จับได้จะโดยกมลจินต์ รสทิพโอชา

๏ เผือกมันและสรรพะผลไม้ ก็มิได้กระหายหา
ตราบวาระลาภและบุญมา จรสบสกุณพี
๏ จำเราจะจับทวิชหมาย มุทุชีพพาชี
แล้วเราจะเผาณะอคนี บ่มิหึงจะถึงใจ
๏ หนึ่งขนหิรญก็กลทรัพ ยะจะนับอเนกนัย
คิดกินและคิดนิธิอุไร ก็กระหายบ่หายจง
๏ ตรึกพลางพระเปลื้องวสฺนะซึ่ง นลทรงสพักองค์
คลี่คลุมจะกุมคณะพิหงค์ และพิหคก็เหิรบน
๏ ปางนั้นนริศร์ก็พิศวง เพราะพิหงคะทรงพล
พาผ้าระเห็จอำพรจน พระจะไล่บ่ได้ดิน
๏ ไนษัธก็ทรงปริวิตก ผิวนกกำลังยืน
เหลือร้ายลอายกมลกลืน ทุขเที่ยงทิคัมพร
๏ ปางนั้นพิหคกนกแกล้ง จิตแสร้งจำแลงหลอน
ถาบถาชล่าอำพรจร พจนาดถ์ทำนูลนล
๏ ดูราพระนลพิมลศักดิ์ ปรปักษ์สยองพล
นี่หรือระบือกิติกกล วิทยานชำนาญเชาวน์
๏ รู้เท่าศกุนตะก็บ่รู้ ดุจผู้กำเลาเมา
มัวโมหะม่นกมลเรา จรล่อก็หลงกล
๏ เรานี้มิใช่สกุณดอก และจะบอกยุบลนล
เราคือสกาจรผจญ นลไว้บ่ให้เกษม
๏ อันเราสกาสกุณไชร้ จะมิให้พระนลเปรม
แม้ผ้าจะพันสริระเอม อุระได้มิให้มี

๏ พูดพลางสกาศกุนิผัน จรหันระเห็จหนี
ปางนั้นพระนลนฤบดี ก็ระทดระทวยใจ
๏ พลางทูลผอูนอรสอาง นุชนางวิไลยไร
เทวีพระศรีสมรไว ทรภิณวีกาญจน์
๏ อ้าองค์พระนุชบุศยะรัตน์ กุลขัตติย์มหาศาล
อันอักขะจ้องจรประหาร ดุจนี้ก็มีกรรม
๏ ตูเพลินสกาวิกลจิต วิปริตเลมอมำ
สมบัตินิษัธวิบติจำ จิตจากนครหลวง
๏ ไป่เคยวิบากดลวิบาก จรลากพระเพ็ญยวง
สู่ป่าและพาสมรดวง จิตจากประยูรวงศ์
๏ อาหารกอดบถกรอน บทจรณะดอนดง
หมดรู้จะสู้จรดำรง อิหโลกไฉนใด
๏ ตูแสนจะโศกจิตกำศรด อปยศแสยงใจ
นานัปปการวิกลไภ ยะจะจู่จะสู่นาง
๏ โฉมตรูก็คู่ชนมพี่ ยุวดีจะหม่นหมาง
พึ่งพี่จะชี้สถลทาง นุชจงประจงจำ
๏ ในทักษิณาปถสถล ผิวด้นดำเนิรสำ
เหนี่ยกจิตบ่ผิดทิศจะนำ จรกรุงอวันตี
๏ นงพาลผิผ่านนครพ้น ก็จะดลศิขรีศรี
นามฤกษะวัตคิริมหี ธรเงื่อมโชงกเงา
๏ ทางนั้นก็บรรพตพิศาล พิสดารตระการเพรา
วินธัยศิขรจรลำเนา บถฝ่าพนาลี

๏ ถัดนั้นนทีรยะชลา ลยะชื่อปโยษณี
ไหลตรงและลงสมุทมี่ ชลควั่งผะผังจร
๏ มันเผือกจะเลือกรสนิยม ก็จะสมอุราอร่
อาสรมอุดมมุนินิกร ตบะกล้าวิชาชาญ
๏ ใครใครจะใคร่จรจรัล ณะวิทรร์ภะปราการ
มุ่งหน้าณะมารคะประมาณ ทิศนั้นจะพลันดล
๏ ใครใครจะใคร่จรประเวศ ณะประเทศโกศล
มุ่งหน้าณะมารคะสถล ทิศนั้นจะพลันถึง
๏ ต่อไปก็ทางจรณะทัก ษิณเทศสำนึง
เนื่องนรนครศิขรพึง พิศชมนิยมใจ
๏ ตรัสแล้วพระไนยธมหี ปติชั้นครไกล
ชี้แล้วพระนลนฤปไน ยธตรัสทำนูลนาง
๏ ตรัสเสร็จพระซ้ำพจนตรัส และพระหัดถ์ก็ชี้ทาง
นวลน้องก็ข้องอุระระคาง มนข้นคนึงใจ
๏ รู้เท่าพระราชวรยิตา[๑๔] กลยาณิตรึกไตร
เห็นท่าทำนองนฤปไน ยธเที่ยงจะเลี่ยงทาง
๏ ชี้ทิศวิทรรภ์นครไท้ ก็จะให้พระน้องนาง
สู่ภีมะผู้ชนกพลาง นลแยกวิถีไป
๏ คิดพลางพระนางนุชประนม กรกั้มทำนูลไท
ฃ้าแต่พระผู้สุรวิชัย นฤเบนทรภูบาล
๏ เศียรตูจะแตกอุระจะแยก จิตแหลกทำลายลาญ
ยิ่งตรองก็หมองพระพจมาน นรเทพวาที

๏ บัดนี้มหึกษิตไร้ สุขในพนาลี
ราชัยะไอศวรศรี[๑๕] ธนทรัพย์ก็ยับเยิน
๏ แม้ผ้าจะพันวรกษัตริย์ ก็อุบัติโพยมเหิร
คราวขัดวิวัสตรดำเนิร ดุจยาจนุกนร[๑๖]
๏ ข้าผู้พธูจะจรจาก นลโดยพนาดร
ทิ้งนายกาธิปบวร บทได้ไฉนเธอ
๏ เธอมีกมลกลจะไหม้ หฤทัยมะมัวเมอ
ข้าอยู่จะสู้จรบำเรอ ปฏิบัตินรินทร
๏ คราวทุกขะแทบทุระสถล จรหนวนัชจร
ฤๅเมื่อภยามยะวิกร พิษพาดทุพลเพลีย[๑๗]
๏ ยาใดผิไภษูชประเสริฐ ก็บ่เลิศเสมอเมีย
ชุ่มชื่นระรื่นกมลเคลีย ภสดาพยาบาล
๏ ผู้รู้และผู้ภิษูชพร้อม พจย่อมจะกล่าวขาน
ดั่งข้าทำนูลพระบทมาลย์[๒๐] พระก็แจ้งประจักษ์ใจ
๏ ฉันนี้ไฉนพระกษมา ธิปศารทูลไกร
จักชีวิถีสถลใน พนพฤกษะไพศาล
๏ ข้าฤๅจะจากพระนลไป ดุจไร้เสน่ห์นาน
แม้นมาตรมิเมื่อมรณะปราณ ก็มิจากพระองค์จร ฯ

พระนลตรัสว่า

๏ ดูรายุพาพรสวัสดิ์[๑๕] พระสุมัธยมาอร[๒๑]
จริงเจียวเฉลียววจสมร ชนพลันจะสรรเสริญ

๏ ผู้ไข้จะได้ภิษชพ้า ผิวยาจะหาวเหิร
โอสถบ่ปลดวิกรเกิน ภริยามนาทร
๏ อันอาตม์สวาดิ์วรพธู นุชผู้มโนหร
ม่งรักสมัคมิตรสมร จะเสมอบ่ห่อนมี
๏ นางอางขนางขณะวิบาก จรจากบุรีศรี
เกรงพี่จะหนีพระยุวดี สละทิ้งพระมิ่งเมือง
๏ นางเอยเฉลยพจนเล่า นุชเจ้าระคายเคือง
ขุ่นข้นระคนกมลเปลือง ดุจนั้นเพราะฉันใด
๏ ตูมาดบ่คลาดสมรมิตร กลจิตบ่จากไป
แม้นกรรมและจำจะสละใคร สละอาตมะก่อนอร ๗

นางทัมยันตีตรัสว่า

๑๔ ๏ อ้าองค์พระทรงสตยจิต อวนิศร์นรินทร
แม้นมาดมิมุ่งกมลจร สละน้องณะกลางไพร
๏ ตั้งจิตบ่ผิดพจนกี้ ก็พระชี้วิทรรภ์ไย
นึกนึกก็หนักหทยใน นยะที่พระชี้ทาง
๏ น้องนี้ก็ทราบสนิทจิต พระบ่คิดจะอางขนาง
ลำพังพระนลพิมลวาง จิตได้จะไม่เปน
๏ แต่นี่กลีจรดำรง ณะพระองคะขุ่นเข็ญ
ยังให้นริศร์จิตลำเค็ญ มนมุ่นมะเมอเผลอ
๏ ชี้ทิศวิทรรภ์บถแถลง ระบุแหล่งศิขรเณอ
ใจตูก็รู้หทยเธอ นลผู้สวามี

๏ แม้นว่านราธิปประสง คะจะส่งมเหษี
ฆ้าบาทพระราชสหุจรี ๒๒ จรทิศวิทรรภ์ตรง
๏ ให้ไปนครบิดรอา ตมะฆ้าก็ตกลง
แต่ฆ้าจะเชิญพระนลทรง ยศด้วยสำรวยใจ
๏ มาเถิดพระผู้หฤทเยศ ๒๓ ณะประเทศสถานไกล
มาเราจะเต้าสถลไป ณะวิทรรภะทางหลวง
๏ ห่อนหึงจะถึงนครกุณ ฑินบุญมนุญปวง
องค์ภีมะผู้บิดรทรวง ก็จะปลื้มกมลเปรม
๏ ยับยั้งณะวังวรวิศาล บริหารหทัยเหม
ภมีพระภีมะจะเกษม สุขศานติ์สมานมน ๆ

จบสรรคที่ ๘ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๐

มาณวกฉันท์

พระนลตรัสว่า

๏ ดูกรนุช บุศยะรัตน์
พงศะกษัตริย์ ภัทระถกล
๏ พี่จะมิไป ในพนสณฑ์
ทิ้งนิรมล เอ้วรองค์
๏ อันพระบุรี ภีมะนรินทร์
ผู้ปถพินทร์ ยินยศยง
๏ ยิ่งปุรแมน แสนสุขทรง
สิทธิประสงค์ ศักดิ์ดุจสูรย์
๏ อาตมะไซร้ ไช้จิตกรม
เดิมก็อุดม สมบติบูรณ์
๏ มาตระจะเทียบ เปรียบยศปน
ทรัพยะอดูลย์ ภูลนิธินอง
๏ ศักดิ์ก็เสมอ เลอยศปาน
ทรัพยะตระการ กาญจนะกอง
๏ เพียบบริพาร หาญพลผอง
ครอบปุรครอง รัฏฐะนิกร

๏ ปรัตยุบัน อันยศลี้
จักจรลี ภีมะนคร
๏ พักตระจะก้ม กรมอุระถอน
เหตุบทจร เฉกชนซาม
๏ เคยรถล้อม ห้อมจรดล
เกลื่อนคชพล กล่นหยะงาม
๏ พริบพยุห์เทียบ เพียบพลหลาม
สมกิติทราม ไวยะยุพา
๏ อาตมะไม่ ไปเพราะจะขาย
หน้าอรฉาย โฉมสุภคา
๏ เขาก็จะหัว ผัวพระธิดา
เดินดุจยา จกจรดิน ฯ

๏๙ ไนษธฆัตย์ ตรัสดุจนี้
ว่าจะบ่หนี ศรีอรพินท์
๏ องค์สุภคา มานะก็ยิน
ดีและถวิล เบาอุระลง
๏ องค์นลจร อรจรตาม
นวลนุชทราม ไวยะระหง
๏ วัสตรครึ่ง ซึ่งนุชทรง
บีดวรองค์ แทบจะบ่มิด

๏ เหตุนร่นาถ ชาตินรสีห์
ผ้าพระบ่มี ปกปุรบีด
๏ จึ่งอรรัตน์ ฆัตียะกนิษฐ์
วัสตรติด องค์ก็ถวาย
๏ แด่นลครั้ง ซึ่งนลทรง
ครั่งยุพยง พันวรกาย
๏ อำพรเดียว เที่ยวทุรทาย
อัดอุระอาย จำจิตจร
๏ ไนษธเหนื่อย เมื่อยวรองค์
นวลนุชทรง เสียวดุจศร
๏ บาทะระบม กรมอุระอร
กายะสมร สุดจะธำรง
๏ ไหนจะกระหาย สายชลแห้ง
ในพนแล้ง ชีพจะบ่คง
๏ หิวฤก็หิว หวิวจิตจง
ภักษะประสงค์ เหลือจรหา
๏ วาสรหนึ่ง ถึงณะกระท่อม
อันธุลิห้อม ริมมรคา
๏ จึ่งนรนาถ ราชภริยา
สู่ณะสภา พักวรกาย
๏ เหน็ปถพี ศรีนิษธา
ธิปและพระวา มาก็ระคาย

๑ ดินบ่มินุ่ม รุมอุระตาย
นั่งบ่สบาย นอนบ่เสบย
๑ จิตตะละเหี่ย เปลี้ยวรองค์
นวลนุชนง เยาวะบ่เคย
๑ เคยปจถรณ์ อ่อนอุระเกย
นุ่มพระเขนย แนบสิระนาง
๑ ผัวธภีเพลีย เมียธก็อ่อน
สองธก็ผ่อน พักสริรางค์
๑ แสนจะอนาถ ดาดรชกลาง
ดินธก็วาง กายนิทระเนา
๑ นางและพระนล ดลคุรุกรรม
เหตุกลิทำ ทุกขะบ่เบา
๑ นิทระณะทับ หลับดุจเมา
ทั้งนุชเยาว์ ทั้งนลยง
๑ ครั้นพระสุตี ภีมะธิดา
องค์อพลา อ่อนจิตทรง
๑ นิทระสนิท อิศระองค์
นลธจำนง ในหฤทัย
๑ เหตุพระระแวง แหนงมนะนึก
ตรองจิตตรึก ควรฤไฉน
๑ จักจรลี หนีนุชใน
แนวพนไพร พฤกษะพิศาล

◎ จั่งนลผั้น ตื่นบ่มิหึง
พิศนุชพึง เดือดอุระดาล
◎ โอ้อรเอย เคยสุขศานต์
มิตระสมาน มาลยะสมร
◎ หนียุวดี ดีฤบ่ดี
ทิ้งมหิษี ดีฤบ่จร
◎ โอ้อุระอาตม์ มาตระศิขร
ทุ่มอุระถอน ชีพก็บ่แหยง
◎ อันพระยุพา ยาจิตพี่
มิ่งมิตระมี ใจบ่ระแวง
◎ มุ่งจะบ่คลาด มาดจะบ่แหนง
ภักดิบ่แคลง สัจจะบ่คลอน
◎ ตูจรด้น หนทุรใด
นางก็จะไป เจ็บก็จะจร
◎ ทุกข์ก็บ่บ่น หม่นมนะอร
น้ำฤศิขร ขวางก็บ่เยง
◎ แม้นนุชเดียว เปลี่ยวจิตกลาง
พงพนพลาง นางก็จะเกรง
◎ เปล่าจิตเข้า เจ้าจรเอง
สู่สุขเพรง รัฏฐะวิทรรภ์
◎ แม้นสละนาง กลางวนอา
รัณยะพระลา วัณยะสุวรรณ์

๏ คงจรดล ดั้นบทมรร
คาณะวิทรรภ์ ภีมะบิดร
๏ นางจะเกษม เปรมหฤทัย
แผ้วนิรภัย ในพระนคร
๏ อาตมะเดียว เที่ยวบทจร
ซอกพนซอน ห่วงก็บ่มี
๏ อันยุพยง พงศ์จกระพรรดิ
เกษะกษัตริย์ สัจจะธนี
๏ สัตยะย่อม ห้อมยุวดี
ดั่งกวจี ภัยะบ่พาน
๏ ไนษธคิด ผิดดุจนี้
เหตุกลี มีวรหาญ
๏ ดลจิตเธอ เมอมลมาน
ตริกก็วิการ ตรองก็วิกล
๏ จักจรลี หนีนุชน้อง
คิดก็บ่คล่อง ข้องจิตจน
๏ เหตเพราะผ้า วาสะสมล
องค์สุรพล เธอก็บ่มี
๏ สองวรฆัตย์ วัสตรเดียว
จักจรเดี่ยว เหลือจรลี
๏ ผ้าผิจะแบ่ง แย่งยุวดี
เกรงพระสตี ตื่นนิทระเนา

๏ ไนยธตรอง ข้องอุระขัด
มาตระจะตัด วัสตรเยาว์
๏ ให้นุชครั่ง ครั่งนลเอา
ยากบ่มิเบา มิดก็บ่มี
๏ องค์นลเดียว เที่ยวจรดล
จองจิตด้น ค้นกษัตรี
๏ จำเพาะเพอิน เดิรจรลี
ในพนพี พบฉุริกา
๏ สมดุจหวัง ดังจิตไท้
เธอจรไป ใกล้สภคา
๏ จึ่งนลตัด วัสตร์ว่นิดา
องค์กลยาณ์ แน่วนิทระเนา
๏ แล้วนลพลัน พันวรองค์
รีบจรจง จากอรเยาว์
๏ หน่ายพระยุพี หนีพระลำเภา
บ่ายบทเบา เข้าพนไป
๏ หันมนหน่วง ห่วงมหิษี
หวนจะบ่หนี ศรีสุวิไลย
๏ กลับจรมา หาอรไทย
พักตระประไพ พิศนุชพลาง
๏ โอ้ภริยา อาตมะเอย
ทุกขะบ่เคย เกยสริรางค์

๏ ลมบ่ระคาย กายนุชนาง
แผดบ่ระคาง กายนุชนวล
๏ เคยศยนีย์ ศรีสุขแผ้ว
พัสตรแพร้ว เพราพิตบวรณ์
๏ กรรมจรแปร แก้จรปรวน
โทษะคำณวน หุกขะคำณูน
๏ โอ้อรเยาว์ เพราพิศวาส
มิตรกลมาศ ภาสจรูญ
๏ เคยสุขสันต์ หรรษะพิบูลย์
พร้อมพระประยูร ภูลบริจาร์
๏ โอ้นชนาง พางนยนา
พี่พิศหน้า น่ากรุณา
๏ องค์อรอ่อน นอนณะสภา
แทบพสุธา เจียนจะประลัย
๏ อำพรครึ่ง ซึ่งนุชทรง
พันวรองค์ มิดฤไฉน
๏ โอ้รมณี พี่จรไป
ทิ้งอรไทย ในพนสณฑ์
๏ เมื่อนุชตื่น พี่นนิทระนาน
เพ่งบ่มิพาน พักตระพระนล
๏ นางก็จะร่ำ คร่ำจิตจน
จักจรหน ใดก็บ่เห็น

๏ เดียวจรดั้น หนทุรกัน
ดารณะอรัญ อันคุรุเข็ญ
๏ หมีมิคโค โฆระลำเค็ญ
พักตร์กลเพ็ญ จันทร์ก็จะหมอง
๏ นวลก็จะเศร้า เจ้าก็จะโศก
ยามวิประโยค โรคก็จะครอง
๏ โอ้พระบียา อาดุรปอง
ผิวกลทอง หมองสิริครวญ
๏ อ้าอชรินทร์ จินตะประจักษ์
ภักดิพิทักษ์ รักษะสงวน
๏ กอบกิจเอื้อ เกื้อกิจนวล
โรคะบ่กวน ภัยะบ่มี
๏ เชิญอศวิน อินทรอา
ทิจจะมหา วายุพลี
๏ อีกรุทระยง องค์วสุศรี
รักษ์ยุวดี ภีมะธิดา
๏ อันยุพยง ทรงคุณธรรม
สัจจะประจำ จิตพระศุภา
๏ สัจจะประเสริฐ เลิศพสุธา
ดั่งสุรอา วุธพลวาน
๏ ย่อมจะสงวน นวลนุชนาง
ภัยะณะกลาง พนบ่มิพาน

๏ องค์อรจง ทรงพระสราญ
สู่ณะสถาน ราชบิตุรงค์ ฯ

๏ ฝ่ายกลิอิง สิงจิตนล
เธอก็วิกล มนทะจำนง
๏ แหนงมหิษี หนียุพยง
จิตนลจง จักจรลี
๏ หันมนะหัก จักจรไป
หวนมนะไม่ ไกลยุวดี
๏ เหจิตหวน ป่วนจิตมี
ทุกขะทวี แทบจะประลัย
๏ ครั้นกลิดล นลธก็เผลอ
มุ่นมนะเมอ เธอจรไกล
๏ ดุ่มบถด่วน ซวนบทไป
ทิ้งอรไทย หลับณะสภา ฯ

จบสรรคที่ ๑๐ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๑

อนิทรวิเชียรฉันท

๑๓ เมื่อนั้นพระพรรณ์ไร อรไทยะศัยยา
ชอกช้ำระกำกา ยะก็นิทร์สนิทดี
๏ ครั้นเมื่อพระทรงชัย จรในพนาลี
ห่อนช้าพระนารี ธก็ตื่นก็พ้นกาย
๏ หวาดคว้าผวากอด จิตจอดพระฦๅฉาย
คว้าลมบ่สมหมาย มิประสบสวามี
๏ เหลียวแลชะแง้หา พระมหากษัตริย์ศรี
เธอหายจะหน่ายหนี สละน้องกระมังหนา
๏ หวั่นเสียวจะเหลียวซ้าย นลหายบ่เห็นมา
หวาดเสียวจะเหลียวขวา ก็บ่สบพระทรงศิลป์
๏ อาดูรอดูลย์เดือด ดุจเลือดละหลั่งริน
เผือดพักตร์ประจักษ์จิน ตนะพรั่นภยันตราย
๏ หวาดหวั่นรำพรรณ์เรียก พจเพรียกณะแถวทาย
โอ้องค์พระทรงฉาย จรดลณะหนไหน
๏ ทิ้งเมียก็เสียคำ พระบ่จำฤฉันไร
เหตุการณ์ประการใด นรนาถปลาตเมีย

๏ โอ้บีนนรินทร์เอย พระบ่เคยฉนี้เยีย
เคยน้อมถนอมเคลีย นุชคลอชลอรัมย์
๏ โอ้บีนบดินทร์เอย พระบ่เคยจะเสียคำ
สัตย์เลิศประเจิดจำ จิตหมายบ่คลายคลอน
๏ โอ้บีนประชาเบศร์ พระประเวศณะดงดอน
ร้างมิตรสนิทนอน ศยยาณะบ่าหลวง
๏ ดังฤาระบือธัม มะประจำบ่จากทรวง
สัตย์ในหทัยปวง พระบ่ถือและฤาไฉน
๏ สัญญามิคลาคลาด นรนาถธคลาไคล
ตูเดียวณะแดนไพร นลพรากก็จากปราณ
๏ โอ้องค์พระทรงเดช ฆติเยศร์มหาศาล
แม้นหั่นประหารผลาญ ชิวะข้อยบ่น้อยใจ
๏ เธอผู้ศตรูมาก จรจากกนิษฐ์ไย
น้องใช่ริปูไภ ยะประทุษฐะห่อนมี
๏ คืนวันก็มั่นจิต มนนิตยะภักดี
นลหน่ายสลายหนี สละน้องณะไพรวัน
๏ นี่หรือพระถือสัตย์ บียะวัจนานันท์
ในคราวอะคร้าวสัน นิธิเทพสโมสร
๏ อินทร์ยมวรุณเริง และพระเพลิงประภากร
ชุมนุมสยุมพร ณะวิทรรภะธานี
๏ นลแจ้งแถลงอัตถ์ ศุภสัจจะวาที
มุ่งมอบกมลปรี ดิสราญประทานนาง

๏ ตราบชีวะมอดหมาย บ่สลายเสน่ห์หมาง
หมายออมถนอมวาง นุชไว้ณะใจตน
๏ นี่หรือพระถือสัตย์ ปิยะวัจนานนท์
ทิ้งนางณะกลางพน ภยะผองก็พ้องพาง
๏ อันปวงประชาปรา ณะจะดับจะอับปาง
แม้นชีพบ่วายวาง ก็เพราะเหตุบ่ถึงกาล
๏ ในเมื่อพระนลหนี จรลีณะไพรสาณฑ์
ตูไซร้มิวายปราณ ก็เพราะชนม์บ่ดลขัย
๏ หาไม่มิแคล้วคลาด จะวินาศประลัยไป
ชนม์วายมลายใน ขณะที่พระหนีจร
๏ ฉุกคิดพระอิศเรศร์ บ่ประเวศณะดงดอน
เธอหยอกและซอกซอน พนซ่อนจะหลอนตู
๏ อย่าเลยพระอย่าเล่น จรเร้นณะริมผลู
เฉกเช่นบ่เอ็นดู จิตน้องสยองภัย
๏ นั่นแน่ณะกอแฝก พระจะแมกจะเมี้ยนไย
โน่นเวณุไหวไหว พระจะเร้นก็เห็นองค์
๏ มาเถิดพระเกิดเกล้า นลเผ้าพิบูลย์ยง
เล่นเร้นก็เช่นทรง จิตหมายทำลายรมย์
๏ โอ้โอ่พระโพรัตน์ จรพลัดนครคมน์
เวรทำระกำกรม บทฝ่าณะกานน
๏ น้องม่งจำนงโดย พระเสด็จดำเนิรหน
แหวกป่าทุรารญ ปฏิบัติพระภัตตา

๏ เกรงเธอจะกรมทุกข์ ภยะฉุกจะมีมา
ภัยกรายณะกายอา ตมะเองมิเกรงฆาม
๏ ร่ำพลางพระนางทอด อรองคะนงราม
หม่นมัน ยุซั้นทราม วยะโศกบ่ส่างทรง
๏ บัดเดี๋ยวถลันลุก จรแลนณะแดนดง
บัดเดี๋ยวก็ทอดองค์ อรทุ่มณะธาตรี
๏ บัดเดี๋ยวก็เพรียกพร้อง พจก้องพนาลี
บัดเดี๋ยวก็นิ่งตี อุระกลืนสอื้นครวญ
๏ ชลนัยนะไหลริน ดุจสินธุกำศรวญ
โศกพลางพระนางนวล นุชเผยพระพจมาน
๏ ภูตใดหทัยหยาบ อภิสาปพระภบาล
ทุ่มทุกขะเทียมปราณ จะประลัยกษัยสูญ
๏ ภูตนั้นและมันจง จรดลอนลกูณฑ์
เทียมทุกข์ทวีคูณ นรกาคนี้แรง
๏ สาปพลางพระนางหม่น มนมันยุกรรแสง
กำศรดบ่ปลดแปลง ปริเทวะเหหวน
๏ เที่ยวท่องทุรารัณ ยะรำพรรณ์รำพึงครวญ
หมองคล้ำระกำนวล นุชเพรียกณะแนวไพร
๏ หาหาสวามี อวนีศะเกรียงไกร
ภูมีจะหนีไป สละสัตย์มิสมควร
๏ เพรียกพลางพระนางช้อน อุระร้อนระกำกวน
พึงเพียงสำเนียงครวญ กุรรีระลวงดาย

๏ ฝ่ายงูณะผลูจร อชุครมหากาย
เห็นนางสองกราย บทใกล้ก็ได้ที
๏ รวบรัดกระหวัดองค์ ยุพยงพระไภมี
สมถวิลจะกินศรี สภคาสง่าพรรณ
๏ นางดิ้นก็สิ้นแรง อพลาก็จาบัลย์
โอ้องค์พระทรงธรรม์ จรดั้นณะหนใด
๏ น้องเดียวณะแดนดง และอุรงค์กำลังไกร
รังรัดสลัดไป บ่มิหลุดก็สุดแรง
๏ อ้าองค์พระทรงฤทธิ์ อภิชิตกำแหง
เรืองเลอเสมอแสง ทินกรขจรศรี
๏ แม้นเมื่อพระพันสาป กลิหยาบบ่ยำยี
เวียรวัฒน์สวัสดี สุขศานติ์เสวยรมย์
๏ เธอตรึกระลึกข้า ภริยาอุรารงม
แรมร้างบุรีกรม ทุขมาณะอารัญ
๏ หาพักตระห่อนพบ บ่ประสบพระเมียขวัญ
เหตุตูสิสู่อัน ตะเพราะคราหะคร่ากิน
๏ เธอจักตระหนักโศก วิปรโยคประวาสิน
ใครจักพิทักษ์จิน ตะถนอมพระจอมชน
๏ คราวเธอถวิลทุกข์ กุยุธาณะกานน
โศกศรานต์วิการกล คุรุเขทะลำเค็ญ
๏ ใครจักสมัคเอื้อ จิตเพื่อณะคราวเข็ญ
ยามร้อนจะผ่อนเย็น ปฏิบัติกษัตริย์ศรี

๏ พร่ำพลางพระนางพร้อง พจก้องพนาลี
หาหาสวามี พระมิช่วยจะม้วยชนม์
๏ ยังมีวยาธเหี้ยม จิตห้าวณะราวพน
ลัดเลียบมหารญ[๗๑] ก็สดับสำเนียงนาง
๏ พรานบ่าบ่ช้าที จรลีตระบัดพลาง
เห็นองค์พระเอวบาง อหิรัดณะริมผลู
๏ พรานแขงก็แผลงศัส[๗๒] ตรตัดชีวิตงู
แล้วล้างพระนางตรู มลปราศสอาดตา
๏ พรานหาผลาหาร บริหารพระกานดา
นางเปลี้ยละเหี่ยกา ยะก็เกิดกำลังทรง
๏ ฝ่ายพรานชำนาญไพร หฤทัยทยานยง
ทูลถามพระนามองค์ อรอรรคนารี
๏ ดูราศุภามา ลยะภาวินีศรี
นามกรสมรมี กุลถิ่นสถานไหน[๗๓]
๏ เนตรนางและเนตรเนื้อ ก็อะเคื้อเสมอใจ
เหตุการณ์ประการใด จรดลณะหนดอน
๏ เดิรดงดำรงทก ขะสำบกสำบันจร
เอวองคะบังอร ก็มิน่าดำเนิรไพร ๗

๗๑ ๏ เมื่อนั้นพระไกมี ยุวดีดำรัสไป
เล่าเรื่องณะเบื้องไน ยธเสื่อมสลายลง

๏ ชัดเชฬเนจร ระอุอ่อนระอาองค์
ชอกชอนณะดอนดง จรพลัดพระภัตตา
๏ จวบงกระหวัดองค์ ยพยงศภาภา
ต่อนี้จะเดิรมา รคะด้นสถลไป
๏ ตามหาสวามี บุญมีก็สมใจ
แม้นบุญบ่หนุนใน พนดอมก็ยอมตาย

๑๑ ๏ ผ่ายพรานทยานใน หฤทัยบ่เหือดหาย
หมายโลมพระโฉมฉาย พิศรูปวิไลยวร
๏ เอวอรสองค์ ยพยงปโยธร
บูรณ์จันทร์นิภากร สุกุมารสคราญครัน
๏ วาดวงขนงไน ยนะศอลออกรรณ
โศภางค์สองพรรณ เสนาะพจนะภาษิน
๏ พรานเพลินเจริญตา กิริยาประมาทิน
เมามานะราคิน ก็ทำนูลทำนองกาม

๑๑ ๏ เมื่อนั้นพระนงเภา อรเยาวะเรื่องราม
ยินยลยุบลความ กลเพลิงเถกิงลน
๏ ดูดู่เทมอไพร ชนไพร่กำเดาดล
เหลิงหลงทนงตน จะประสบเสน่ห์ตู
๏ เรานี้อนาถา ภสดาก็พลัดผลู
เดิรเดียวณะดงดู ดุจไร้พิชัยพงศ์

๏ พรานดำจะปล้ำปลุก ก็จะคลุกจะคลีองค์
ชอกช้ำจะธำรง อิธโลกฉันไร
๏ จักอ้อนจะวอนมัน ก็บ่กันมหาภัย
เหตุมันกระสันใน มนะหมายทำลายเรา
๏ แค้นขัดสหัสสา ๑๕ นลโหมพระโฉมเฉลา
เผยพจน์สบถเผา ๑๖ หินชาติวยาธดง ฯ

นางทัมยันตีทรงสาปว่า

๑๗ ๏ เหตุข้าจำนงจิน ตะเสน่ห์พระนลยง
เนืองนิตย์สนิทจง จิตจอดพระยอดใจ
๏ ชั่วตากระพริบหนึ่ง บ่คนึงบุรุษใด
แน่นแน่กมลใน สตยาภิวาจา
๏ สรวมสัตย์อุบัติให้ ผลได้ประจักษ์ตา
พรานดงทนงมา นตระบัดวิบัติชนม์ ฯ

๑๑ ๏ สิ้นสาปอำนาจสัต ยะอุบัติบ่แผกผล
ชีพพรานบ่ทานทน ก็สลายมลายปราณ ฯ

จบสรรคที่ ๑๑ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๒

วสันตติลกฉันท์

๑๔ ปางนั้นพระราชสุพรตา พระศุภาพิมลมาลย์
พรานไพรประลัยชนมปราณ นุชนางบ่ส่างศัลย์
๏ เสียวแสยงระแวงภยะดำเนิร คิริเขินศิขรขัณฑ์
ดอนเดียรถะด้นวิชนวัน บททำองทุราดูร
๏ เสียงสีหะภีรุมยะเกริก รุรุฤกษะศารทูล
โรหิษมหิษภิษมภูล ภยะร้องลำพองพน
๏ วาฬมิคคะไล่มฤคล่า มฤคาริคำรน
โคโฆระโกกะจรปน กปี[๓]แล่นสเริงไพร
๏ สำนักมิลักขะวนจร ดสกรกำเรียงไกร
รากษสปีศาจอสุรไภ[๕] ยะพิบากก็มากมาย
๏ มากมีมหีรุหะมหา รญสาระแหล่หลาย
อิงคทกมทลพชราย อศวัตถ์เถกิงเกรียง
๏ เกศร์เกตก์และกิงศุกกทัม พและชัมพุรายเรียง
ศาลตาลปริยาลขทิรเดียง อรชุนพกุลสลอน
๏ จิญจาและอามลกโลธร์ นยโครธอุฑุมพร
เรียงรายขจายพนขจร รสฉมอุดมฆาน

๏ ยามร้อนก็เร่าสริระร้อน ทินกรบ่สงสาร
แผดเผาบ่เบากิรณปาน กระอุไหม้มลายโรย
๏ ยามเย็นก็เยือกหทยเย็น หิมเปนลอองโปรย
ลมชายก็เช่นอนิลโบย บุรถมระทมใจ
๏ อารัณยะบรรพตตระการ คิริกูฎนิกุญช์ไพร
หลากธาตุอาศยะณะไศ ละอเนกอนันต์มี
๏ เหวห้วยลหานหิมอุทก ก็พุตกณะศีขรี
ผังผังละหลั่งสลิละปรี ดิสะเริงสราญรมย์
๏ นางมีนกมลอพลภาพ บ่มิซาบฤดีชม
วันคืนสี่นอระระงม บ่ระงับพระโศกา
๏ ควายบ่าวราห์มฤคร้าย จรกรายบ่บีฑา
เหตุสัจจะในหทยมา ลยะมิ่งสมรมี
๏ โศกพลางพระนางจรจรัล พนสัณฑะทุกขี
โหยหาสวามิศบดี พหุภัยบ่ใกล้กราย ๚

นางทัมยันตีทรงรำพรรณ์ว่า

๑๕ ๏ โอ้องค์พระผู้นรพยัคฆ์ สุรศักดิกำจาย
ใจตูบ่รู้ระแคะระคาย นลข้องทำนองไหน
๏ จึ่งนาถปลาตสหจรี ดุจนี้ฉะแนวไพร
น้องด้นฉะพนวิชนไภ ยก็เบียดก็เบียนองค์
๏ เธอทำพิธีอศวเมธ ดุจเวทประสาททรง
ท่อทักษิณากรจำนง นิธิล้วนมโหฬาร

◎ ทรงธรรมประจำจิตบ่คลาด นรนาถคุณาธาร
ทรงสัตย์บ่เสื่อมพระพจมาน บ่กระหลับกระหลอกคำ
◎ บัดนี้พระวัจนะวิบัติ ศุภสัตย์สลายรำ
คาญเขญลาเคญคุรุระกา วันกอบกราลภัย
◎ นลเอยพระเคยทนุถนอม นุชน้อมมโนมัย
มั่นหมายบ่หน่ายมนสใน นิจจินต์ปฏิญญา
◎ นลเอยพระเผยพจนภัทร์ บี่ยะวัจน์จำนรรจา
ต่อหน้าวรุณยมวรา คนิทั้งสุเรนทร
◎ แจ่มแจ้งแสดงบี่ยะกถา ดุจผาบ่แคลนคลอน
แม้นเมื่อมีเมื่อชนมมรณ์ พระมิร้างวรางคนา
◎ ลืมแล้วและหรือพระนรเศรษฐ์ อภิสัตยะสัญญา
หงส์เหมพิหงคะหิตกา รกพร้องสนองเสนอ
◎ สี่เวทและอังคะและอุปางค์ ก็กระจ่างหทัยเธอ
ชั่วดีคำภีร์บุรพเลอ ธประจักษ์ตระหนักใจ
◎ ชั่งในหทัยพระนลเถิด พระจะเริศจะร้างไป
ทิ้งน้องก็ทิ้งสตยใน พจนาตถ์พระนลเอง
◎ น้องไซร้มิใช่กนิฐหรือ พระมิถือสุธรรมเพรง
เมียมาณะอารญก็เยง พระบ่คุ้มบ่ครองภัย
◎ น้องเรียกพระศัตรุฆนหาญ พระบ่ฆานก็ลาญใจ
น้องใช่กนิษฐะฤไฉน นรนาถนิราศหนี
◎ ตูหวั่นอรัณยชะฉกาจ วนราชศักดี
แยกเขี้ยวจะเคี้ยวพระปตนี นลอยู่ก็สู้มัน

๏ รักใครบ่รักประดุจข้า นลว่าบ่เว้นวัน
รักแล้วจะแคล้วพจนธรร มิกได้ไฉนนา
๏ ไนยธบ่ทรงพระประติภาษ[๑๓] พระก็คลาดปฏิญญา
ตูท่องก็ทุกข์ทุพลอา ดุรแต่จะแลเหลียว
๏ จาบัลย์วิวรรณะวรลัก ษณะรปก็ซบเซียว
ป่าเปลี่ยวก็เปล่าหทยเดียว[๑๔] จรดินมลินทรง
๏ ผืนผ้าจะปกสริระบีด ก็บ่มิดบ่เมี้ยนองค์
โอ้อาตม์อนาถนฤปจง จิตหมางก็ร้างไป
๏ ด้นดั้นอรัณยะดรุเดียว ก็เสยียวสยองภัย
เสือสีหะหมีมฤคใน พนเสียงกำเรียงรณ
๏ อาจตระกายวนราช มฤคาทิคาแหงพล
โอษฐ์อ้ามหามุขพหล[๑๕] อริล่าคุหาศัย[๑๖]
๏ เปนใหญ่ณะหมู่มฤคพรร คะอรัณยะราชัย
แกล้วกล้าศวาบทกำไร อภิเดชกระเดื่องวัน
๏ ข้าคือพระภีมะดนยา[๑๗] พระบิดาดำรงขัณฑ์
โอบอ้อมถนอมนรวิทรร ภะเกษตรเกษมศรี
๏ ตูผู้ธิดานฤปนาม กรทัมะยันตี
ตำแหน่งพระราชสหจรี นรเทพธำรงขัณฑ์
๏ เธอทรงพระนามนลกษัตร อริกรรษณ์กำไรธรรม์
จำจากนครจรอรัญ บทท่อง[๑๘]ทำนองจน
๏ ตูพลัดกษัตริยะภสดา จรหาณะกานน
หม่นเศร้ามิสร่างสิริวิกล ปริเขทะลำเค็ญ

๏ เสือเอยผิเคยจรประจักษ นลพักตระพรรณเพ็ญ
เชิญช่วยอำนวยยุบลเปน อุปถัมภะกำลูน
๏ อยู่ไหนพระนลพิมลเชษฐ์ นรเศรษฐ์เสมอสูรย์
ตูรู้จะสู้จรจะปูน ปถทุกข์ก็จำทน
๏ แม้นเสือมิทราบยุบลไซร้ จิตได้กรุณดล
ฆ่าข้าและข้ามรณชนม์ ก็จะสิ้นศิขาดูร
๏ อ้าเสือสหัสพหลห้าว จิตกร้าวกำลังภูล
ยินตูบ่ตอบยุบลทูล จรเลี่ยงเฉวียงเดิร
๏ โอ้อาตม์นิราศพระนลพราก ผิพยาฆร์ก็ยังเมิน
เชิญกินบ่กินประดุจเชิญ อปยศสลดใจ
๏ เห็นอยู่ก็แต่ศิขรโศ ภนโอสถาลัย
อ้าท่านตระหง่านอำพรไศ ละสง่าสถาวร
๏ ไพจิตรพิพิธอุบลราย พิศพรายประภากร
แง่งำชโงกธรณิธร กลเกตุกระจายเจียร
๏ เสือสีหะหมีมฤคหมู คชอยู่คณาเกียรณ์
ผาห้อมพิหงคมจำเนียร นิจพึ่งสำนึงเนือง
๏ อ้าไศละโศภนพิศาล พิสดารสราญเรือง
ผาเผ่นผงาดผงะชำเลือง คิริราชสอาดตา
๏ ข้าเปนธิดานฤปนาถ อธิราชชายา
เปนวีระเสนะสุณิสา สิริเลิศระบินวงศ์
๏ ท้าวภีมะผู้วิทรภา ธิบดินทร์ธนินทรง
แกล้วกล้ามหารถณรงค์ อริแล่นระบือชา

◎ ราชสูยะอีกอศวเมธ อภิเดชศักดา
เปนที่พำนักนิกรจา ตุรวรรณนิรันดร
◎ พรหมัณยะธรรมะวิทวี ๒๒ รยะศีละสังวร
โลกหล้าประชาชนนิกร ระบุขามพระนามเสมอ
◎ องค์นั้นและคือบิดรอา ตมะข้าธิดาเธอ
นอบกายถวายกรเสนอ นมะน้อมณะศีขรี
◎ อนึ่งในนิษัธฑิยนาถ อธิราชภูมี
ท้าวีระเสนอธิบดี นลราชดนัยตรู
◎ องค์วีระเสนสสุรข้า นลกล้าพระผัวตู
ครองราชย์ดำรงนครชู ๒๓ มรดกพระบิดร
◎ เธอทรงพระคุณวบุลสันต์ ศัตรุหนมหศร
แสนเศิกบ่สู่นิษธรอน ๒๔ อริฃามศยามนล
◎ เดิรป่าและข้าสิจรพลัด ๒๕ นลภัสดาตน
เปล่าเปลี่ยวจะเที่ยวทุรณะพน ก็บ่พบพระสามี
◎ ผาเอยผิเคยยลพระพักตร นลศักดิสมศรี
เชิญแจ้งแถลงบทวิถี ทิศถิ่นนรินทร์จร
◎ อ้าไศละโอ้อจลเศรษฐ์ ๒๖ คิริเชษฐะถาวร
ห่อนพร้องสนองพจนถอน ครหกขะท้างน
◎ โอ้อาตม์อนาถนฤปทิ้ง ดุจกลิ้งณะกลางหน
ภูผาบ่อาทรกมล และมิบอกยุบลเรา
◎ โอ้ปิ่นนิษัธสตยวาค จรพรากพธูเยาว์
แม้นมาตรพระบาทยุคลเนา พนกว้างบ่ห่างไป

◎ โปรดน้องสนองพจนตอบ จิตกอบกรุณไกร
ว่านี่แน่ะพี่สถิตไพร จะตระโบมพระโฉมตรู
◎ น้องยินนรินทรสำเนียง ก็จะเพียงสุรินทร์ชู
ชวยชื่นระรื่นหทยตู อมฤตก็ปานกัน
◎ กายตูพธูก็จะดำรง บ่มิปลงชิวาสัญ
เอองค์จะทรงชนมทัณ ฑะก็ช้าบ่จำนง
◎ พร่ำพลางพระนางบาทจรัล พนสัณฑะโศกทรง
คืนวันก็พรั่นภยะณะพง ทุรท่องวิถีไพร
◎ บ่ายบาทแทบอุดรทิศ ระอุอิดระอาใจ
อ่อนเปลี้ยละเหี่ยหทยใน อุระก่นระกำกลืน
◎ สามวันวิหรรภะกลยาณี จรฝ่าอรัญผืน
สามคืนธขืนจรบ่คืน บถมุ่งอุดรจรัล
◎ พ้นพนก็ดลทิพยกา นนตาปสารัญ
งามหมู่มหามุนิอนันต์ ตบะกล้าวิชาบุญ
◎ เสมือนเสมอพระพรหมฤษิวิสุท[๒๗] ธะวศิษฐ์วิศาลคุณ
เสมอเสมือนมุนิอะตริอดุลย์ ภฤคุเดชกระเดื่องดิน
◎ ปางราชินีนิษธรัฐ สุมนัสสุนันทิน
เหตสบสวัสดิ์ตปสวิน พระวนัสถายี
◎ อาศรมก็สมมุนิสถิตย์[๒๘] ตบะกิจพระโยคี
ศาฑามฤคมฤคมี สุขเล่นสเริงรมย์[๒๙]
◎ นวลนางก็สร้างกมลเศร้า อุระเร้าระบมกรม
ดำเนิรประณตนขประนม กรสู่พระโยคี

๏ งอนงามพระทรามวยะบีย่า สุกุจาประภาศรี
ขนงเนตระเกศวิมลมี ศุภลักษณ์ลออเพ็ญ
๏ ปางหมู่มุนีสิริสถา วรวานะปรัสถ์เห็น
นงคราญสุมาลยะสรเล็ญ วนิกอบกรุณใจ
๏ ทักว่าสวาคตและเอื้อ จิตเกื้อกมลใน
เชิญนั่งและหวังกิจอะไร จะประสงค์ก็จงแถลง ๗

๑๔ ๏ เมื่อนั้นพระองค์อรสคราญ พจมานบ่เคลือบแคลง
ถามว่าพระดาบสแสวง ผลเผล็ดสำเร็จหรือ
๏ กอบกิจพิธีอคนิโห ตรโสมะยัญรบือ
บุญลนกุศลผลกระพือ คุณพดณะบถพ ๗

๑๕ ๏ ปางปวงมุนีมนสน้อม กรุณาพระนารี
พร้อมพร้องสนองพระยุวดี พิศพักตรพิมลพรรณ
๏ ดูราศุภาพรสวัสดิ์ พระสุภัททะลาวัณย์
องค์เดียวธเที่ยวจรอรัญ มนม่งจำนงใด
๏ โฉมเฉลาจะเหงาหมองหมลหงอย จะละห้อยละเหี่ยไย
ด่วนดับระงับทุฆะณะใจ อรเถิดจะเกิดศรี
๏ นางคือสุรางคะณะสวรรค์ ฤอรัณยะเทวี
นางไม้ฤนาทยะสุรี ระบุบอกยุบลเรา ๗

๑๕ ๏ เมื่อนั้นวิทรรภะวนิดา มนทุกขะบันเทา
ยินถามพระทรามวยะลำเภา ก็ดำรัสยุบลไป
๏ ข้าแต่พระดาบสสถา พรสาธุตาลัย
ข้าใช่สุรางคะทิพไกร ฤอรัณยะเทวี
๏ ตูไซร้มิใช่อมรตา ทิพยาธิศักดิ์ศรี
เปนมานุษีผิวมุนี อนุญาตจะพรรณนา
๏ อันในวิทรรภะวรรัฐ ฮธิฆัตียะราชา
ทรงราชย์ดำรงนครอา ตมะนีบุตรีเธอ
๏ อนึ่งในนิษัธฆติยนาถ อริราชบ่อาจเผยอ
จักหามหาธิปเสมอ นลไซร้ก็ไม่มี
๏ สงครามะชิตวิวิธบุณ ยะอดุลย์สวัสดี
ปราชญ์เปรื่องกระเดื่องปฤถิพี พระวิสามบดีศวร
๏ เปนที่พำนักทวิชชน ธุระชอบระบอบควร
นอบนบคำรพสุรขบวน ปฏิบัติพิพัฒน์ผล
๏ เลี้ยงรักพิทักษ์นิษธวงศ์ ยศยงสถานนท์
เดชานุภาพพลถกล อธิเกียรติเถกิงพรรณ
๏ โสภณพิพัฒน์สตยสันธ อริหันอนันต์ธรรม์
ชาญศัสตร์ฆจรปรปุรัญ[๓๒] ชยะสิทธิศักดิ์[๓๓]
๏ ข้าภารยายุคลบาท บริจาริกามี
ใจน้อมพระนลนฤบดี ภพนาถสวามินทร์
๏ อันองค์พระนลนฤปเศรษฐ์ อภิศักดิ์เสมออินทร์[๓๔]
สัตยธรรมปรายณะนรินทร์ ระวิโสมเสมือนองค์

๏ มีผู้ชำนาญกลสกา คติกอบจะโกงวงศ์
ท้าเธอพระนลพิมลปลง จิตเล่นก็เห็นผล
๏ โภคทรัพย์ก็ยับธนก็ย่อย นิธิน้อยบ่ติดตน
สมบัติก็หมดรถพหล หยะคชก็ปลดไป
๏ ไอสูรย์ก็สูญสิริก็สิ้น นิษธินทะราชัย
พลัดจากนครจรณะไพร กลพิษพระเพลิงกูณฑ์
๏ ข้าโดยเสด็จวรกษัตริย์ นลภัสดาดูร
ด้นดั้นอรัณยะภยะภูล ปฏิบัติกษัตริย์ศรี
๏ บัดนี้ก็พลัดพระภสดา จรหาสวามี
เขินเขาลำเนาวนที ทศทิศจะติดตาม
๏ อันในนิวาสวนิสถาน นลชาญณรงค์ราม
เสด็จมาฤเปล่าพระมุนิงาม จิตกอบกรุณแถลง
๏ ตามหาและข้ากลจะคลั่ง กลไคลัณะไพรแวง
เที่ยวท่องณะทุ่งทุรแสยง ภยะทุกขะทุกโมง
๏ เสือสิงห์กระทิงอธิกทา รุณพรานชำนาญโกง
หลอกล่อชลอจิตโชลง ภยะคิดจะชิดตัว
๏ ไม่ช้าผิข้าจรมิพบ บ่ประสบพระพักตรผัว
ห่อนอยู่จะสู่มรณกลัว ปรโลกบ่ห่อนมี
๏ อยู่ไปก็ใครจะสรเสริญ ขณะเดิรพนาลี
นางงามบ่ตามนฤบดี ปฏิบัติพระภัสดา
๏ อยู่ไปก็เปล่าคุณประโยชน์ ผิวโทษสินานา
เวรกรรมก็จำจิตจะคลา มละชีวะดีเจียว

๏ อยู่ไปก็ใครจะอภิรักษ์ จรจักดำเนิรเดี่ยว
ภูตผีปีศาจอสุรเกรี้ยว ภยะกราวณะราวไพร ๒

๏ เมื่อนั้นประชุมวนิสดับ วจสัพทะทรามไวย
ชี้ชอบก็ตอบยุบลไป มุนิกอบมโนปการ
๏ ดูราพระราชอรสุดา จิตอย่ากำสรดศรานต์
จักหมายทำลายชนมปราณ ก็บ่สมพระปราถนา
๏ เราเห็นประจักษะตบะญาณ บ่มินานพระกานดา
จักพบพระพักตรพระนิษธา ธิปผู้ริปูแสยง
๏ อันองค์พระนลนรพยัคฆ์ อภิศักดิเริงแรง
สิ้นบาปก็บุณยะจะแสดง กิติเชิดชลอคุณ
๏ คืนครองนครพรพิพัฒน์ อริมรรทน์มนุญบุญ
ก่องแก้วกนกดิลกสุน ทรแสงมไหสูรย์
๏ นางจักประสบพุระภสดา นิษธาธิเบนทร์จรูญ
ทรงอาสน์อำรุงนิกรภูล สุขทั่วสุมณฑล
๏ นางจุ่งบำรุงพระวรกาย บ่มิหมายทำลายชนม์
ห่อนช้าจะได้กลกมล ดจซึ่งมนิทล
๏ พูดพลางนิกรมุนิก็ปราศ วนวาสก็หายสูญ
พริบเดียวก็เปลี่ยวจิตอดูลย์ ฤษิหลายก็หายพลัน
๏ นงเพ็ญธเห็นวิปรยาส ก็ประหลาดหทัยครัน
อาศรมมณฑลก็อัน ตรธานวิการกลาย

๏ ดาบสก็หมดมิดก็สิ้น ขคบินก็พริบหาย
พรรณ์พฤกษ์อำพนผลก็ดาย มธุรสก็หมดไป
๏ ไภมีก็มีจิตะระทวย ประทะทุกข์ณแถวไพร
กำศรดระทดทุรคไภ ยอรัณยะรัญจวน
๏ พบต้นอโศกสถิตมั่น พยบ๊นบ่หันหวน
ช่อช้อยยะย้อยยลยะยวน รสรื่นระรวยลม
๏ อ้าวิตะโศกะศุภวัฒน์ กลฉัตรเฉลิมรมย์
ข้าภารยา๓๕นรวิกรม นลราชนรินทร
๏ ท่านไชร้วิโศกสุขประเสริฐ สิริเลิศณะราวดอน
ตูโศกวิโยคนฤปจร นลเริศณะราวดง
๏ อ้าศรือโศกะตรุเศรษฐ์ ภยะเฉทฉวางพง
แม้นทราบยุบลพระนลทรง ภพผู้ประภากร
๏ จงช่วยอำนวยคุณแถลง ระบุแจ้งวิถีจร
ทางใดจะพบพระมหิธร ทุมบอกยุบลเรา
๏ ตูโศกอโศกจะมิระงับ ปริโศกบางเบา
ท่านไชร้สถิตย์พนลำเนา ก็บ่สมสมัญญา
๏ พร่ำพลางพระนางนุชพิลาป ชลอาบพระนัยนา
เศร้าสร้อยละห้อยอรอุรา จรสัณฑะรัญจวน
๏ โคถึกอธึกมฤคร้าย คณิควายบ่กรายนวล
หมูหมาณะกานนบ่กวน ๓๖อรหลีกก็หลีกอร
๏ เขาเขินดำเนิรบ่มิสดวก พิษพวกภยังกร
เบือกตมและหล่มจะบทจร บทก้าวก็ร้าวองค์

◎ ช้านานบ่พานพิมลพักตร นลอรรคนรินทร์ยง
เมื่อยล้าอุสาหะจรดง ดุจไพร่ดำเนิรพน
◎ วันหนึ่งพระนางนิษธศรี ยุวดีเสด็จดล
แทบท่านทิสริชชล ก็สอ้านสอาดดี
◎ เต่าปลาชล่าชลกระเพื่อม คิริเงื่อมชโงกมี
น้ำไหลก็ไสกลมณี จรเซ้ชเลจร
◎ เสียงเกราญจะเร้ากลจะเรียก เสนาะเพรียกณะอำพร
ฝ่ายเหยี่ยวก็เฉี่ยวชลชงอน นขยืดทยานบิน
◎ จักรวากณะฟากชลก็ก้อง เสนาะร้องณะริมสินธุ์
บ้างพ้องณะห้องสลิลกิน ชลว่ายกระจายกัน
◎ ยังมีประชมพณิชสา รถมาณอารัณย์
เกวียนพาและม้าคชอันต์ คณะเนื่องดำเนิรมา
◎ ถึงท่านทีชนบ่ซาม จรข้ามณะมรรคา
พ่อค้าก็คุมคณะคชา ศวรถจะบทจร
◎ ป่างนั้นพระราชอรยุพี มหิมีมหิศร
พานพบพณิชชนนิกร ก็เสด็จแสดงองค์
◎ เผือดชบพระรปวรณวี มหิษีทรดทรง
เบือกเถือนก็เบือนสริระมง คลปราศอนาถจน
◎ ป่างนั้นประชุมชนก็แปลก จิตแรกจะเห็นคน
เหตุมาณะกานนวิชน บ่ประสบมนุษย์ใด
◎ บางผู้ตระหนกจิตก็สี จรลีณะพงไพร
บางผู้ก็หลากหทยใคร จรเตร่และเอองค์

◎ บางผู้คนองมนก็กล่าว ระบุหยาวพระโฉมยง
บางผู้ก็พร้องพจนจง จิตโกรธพิโรธนาง
◎ บางพวกก็กอบกรุณหมาย บ่ระคายระคางขนาง
ปราไสยไฉนจรณะทาง วนเปลี่ยวและเดียวองค์
◎ บ้างถามพระนามกรไฉน และไฉนสกุลวงศ์
ถิ่นบ้านสถานทิศณะพง พนพฤกษะราวใด
◎ แม้นเปนมนุษย์ประดุจเรา ก็และเจ้าจะไปไหน
ฤๅเปนสุรางคะทิพไกร จรเล่นณะราวพน
◎ สาวสวรรค์อรัณยะบริรักษ์ ฤพิทักษ์นทีวน
เปนใหญ่ณะไศละนิรมล ฤพระทิศเทวี
◎ สาวสวรรค์ศรัณยะสุขทา ทิพยาภิศักดิ์ศรี
เชิญช่วยอำนวยคุณธนี[๔๐] ผลลาภอนันต์นัย
◎ ฤๅรากษสื่อสุรยัก ษิณิจักประสงค์ใด
เชิญกันอนันตะพิษภัย สิริภัทร์สวัสดี
◎ สรวมศรายะสารถจะท่อง บถท้องพนาลี
ลาภผลพิพัฒน์อุบติมี[๔๑] ดุจในหทัยจง ๗

๑๔ ◎ เมื่อนั้นพระภีมะดนยา สุภคาประภาองค์
ยินถามพระทรามวยะก็ทรง อภิปรายประยายไป
◎ ดูก่อนพณิกนิกรสา รถวาหะหาญไพร
ตูใช่สุรางคะทิพไกร[๔๒] ฤอรัณยะเทวี

๏ เปนมานุษีพระดนยา มนุชาธิเบนทร์พลี
ภารยาพระมานุษบดี จรป่าจะหาเธอ
๏ ปีนขัณฑ์วิทรรภะอธิราช ภพนาถพระนามเลอ
สัตยธรรมประจำจิตเสมอ กิติศักดิ์ประจักษ์ไกล
๏ องค์นั้นพระราชชนกข้า พระนราธิราชไกร
ครองกรุงอำรุงนิกรใน ภพแผ้วสถาพร
๏ อนึ่งในนิษัธขัตติยนาถ นรราชริปูหยอน
ทรงลักษณ์ประจักษ์นยนะนร อภิรูประบือบน
๏ ทรงนามพระนลนรพยัคฆ์ ปรบักษ์บ่ปองรณ
พลัดข้าและข้าจรณะพน บ่มิพบประสบองค์
๏ ท่านมาณะป่าผิยลพักตร นลศักดิ์ประเสริฐจง
บอกข้าและว่านฤปทรง บทท่องวิถีใด ๗

๑๕ ๏ บัดนั้นพณิกบุรุษสา รถวาหะทูลไป
ข้าแต่พระราชอรไทย กลยาณิลาวัณย์
๏ ข้ามาณะกานนวิชน บ่มิยลพระนลอัน
เปนบี่นสุรัฐนิษธขัณ ฑเถลิงเถกิงฉาย
๏ ในป่าจะหาชนบ่มี ผิวสีหะเสือหลาย
หมีหมาวราหะคชควาย ก็อเนกณะกานน
๏ มานุษบ่พบณะพนกว้าง พนห่างนิคมคน
จงยักษะราชพลพหล มณิภัทรพิทักษ์เรา ๗

๑๕ เมื่อนั้นพระนางนฤบดี มหิษีศุภาเพรา
ยินคำระกำจิตบ่เบา อุระอัดดำรัสถาม
๏ ดูก่อนประชุมพณิชจัก จรมรรคนิคมคาม
จงจิตจะจรนครงาม ทิศทุ่งสถานใด ๗

พ่อค้าผู้นำหมู่เกวียนทูลว่า

๑๕ ข้าแต่พระนางนิษธศรี ยุวดีดำรูวัย
อันข้าและสารถจะไป ณะประเทศะเจที
๏ แว่นแคว้นสุพาหุอธิราช จิตคาดจะค้าดี
ซื้อขายและหมายธนทวี ผลลาภกำไรเนือง ๗

จบสรรคที่ ๑๒ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๓

ภุชฌงคปยาตฉันท์

๑๒ พระเอวบางศุภางคี พระไภมีสิรีเรือง
บ่เปลื้องปลดกำศรดเปลือง บ่แปรปรวนกำสรวญปลง
๏ สดับถ้อยพณิชทูล มนาดูรบ่เสื่อมทรง
จะเดิรเดียวณะแดนดง ประโยชน์ใดก็ไป่มี
๏ คำนึงในหทัยว่า จะตามหากษัตริย์ศรี
ณะแถบเทศะเจที่ ผิบุญสบก็พบเธอ
๏ ก็ตามสารถิกจร ณะดงดอนศิขรเฌอ
พระโฉมตรูบ่รู้เผลอ พระเนตรค้นพระนลพลาง
๏ บ่พานพบประสบผัว พระน้องมัวกมลหมาง
ปถินทุ่งสถานทาง สถลถิ่นถวิลหมอง
๏ ดำเนิรมาณะบ่าจวบ ณะวันหนึ่งก็ถึงหนอง
ทมลปราศสอาดปอง จะอาบกลืนก็ชื่นฉม
๏ สลาดโดดสโรชดื่น สลิดชื่นสราญชม
ชเลชาตวิลาสรมย์ วิไลยเลิศลออชล
๏ อนันต์บุษบาบาน อเนกก้านตระการผล
กระจายกลิ่นกระถินคน ธะรสเร้าฤดีรมย์

๏ ผกากรรณิการ์กุนท์ พิกุลกรุ่นกระหลบลม
พระพายชายรำพายชม รำเพยชื่นกมลชน
๏ สำเนียงนกสำนวนยวน หทัยชวนชลอมน
ชล่าหล้าถลาบน อำพรเพรียกสำเหนียกกัน
๏ ประชุมเกวียนก็ยับยั้ง ณะผั่งท่าบ่ช้าพลัน
สอาดกายสบายครัน สราญรื่นสเริงใจ
๏ นิกรนรก็ผ่อนจิต สนิทนิทร์ณะแนวไพร
พนานดรบ่ห่อนใคร จะพริ้งพรั่นภยันตราย
๏ ณะเที่ยงคืนก็ช้างป่า จะไตรตรากเหลือหลาย
จำนงในหทัยหมาย จะดื่มน้ำณะลำชล
๏ กรีป่าประสบกลิ่น กรินบ้านณะแนวพน
ก็ไล่บุกและรุกรน ประหารชีพลือแทง
๏ กรีบ้านก็พล่านพลุก ทลึ่งลุกถลันแรง
สยองภัยหทัยแสยง ก็เหยียบย่ำกระหน่ำกัน
๏ ตุรงค์ตื่นก็แตกวิ่ง มนุษย์กลิ้งณะกลางสัณฑ์
สำเนียงเรียกสำเหนียกอัน ตรายร้ายสลายชนม์
๏ ประชุมชนก็อลหม่าน กรีพล่านณะไพรพน
กรินป่าก็ฆ่าคน กรินบ้านก็ปราณวาย
๏ ตุรงค์ย่ำมนุษย์ลง มตงค์เหยียบตุรงค์ตาย
เสื้อนก้องณะท้องทาย สท้านป่าณะราตรี
๏ อนันต์ทรัพยะยับย่อย จะหาน้อยบ่มีดี
อเนกสินก็สิ้นชี วะชนหลายมลายไป

๏ วิเชียรช่วงเฉลาชม เฉลิมรมยะไฉไล
วิทูรช์งามอร่ามไร แอร่มรัตนะรังสี
๏ อนัคฆ์บุษปราครัตน์ อนันต์บัทมราคมี
วิมลมาลินีนี ลนานาประภาชม
๏ ประไพโชติมรกต ฉวีสดขจีสม
ขจายศรีมณีรมย์ มโนรถจรูญราย
๏ แจร่มรัตนะโคเมท เจริญเนตรวิเศษฉาย
วิสุทธฉานประพาลพราย ประไพเพริศประเสริฐสม
๏ ประสานสีมณีนา มะมุกดาอุรารมณ์
อุไรรัตน์จรัสชม จรูญช่วงเฉลิมใจ
๏ และทรัพย์อันก็หมื่นแสน อเนกแน่นอนันต์นัย
สุพิตมาศศุภามัย สุพรรณ์มากมณีเรือง
๏ ก็สูญสิ้นณะถิ่นพน ชีวิตคนก็บ่นเปลือง
กรินย่ำกระหน่ำเนือง อนัคฆ์ทรัพยะยับลง ๗

๑๒ ๏ จะกล่าวองค์พระนงลักษณ์ ผธมพักณะพันพง
สำเหนียกฉาวณะราวดง ผวาผกตระหนกใจ
๏ พระเนตรทัศนาพลาง พระนางพรั่นอนันต์ภัย
ก็ลอดเล็ดเสด็จไป ดำเนิรฝ่าณะป่าหลวง
๏ กำบังดูณะหมู่ไม้ บ่มีใครจะเห็นปวง
จะลืมเนตรก็เสียวทรวง จะหลับเนตรก็เสียวใจ

๏ พระกายสั่นพระขวัญหนี มิรู้ที่จะทำไฉน
ก็นิ่งอยู่และดูไป บ่จรจากกำบังพน
๏ มตงค์ดงทนงชาญ มตงค์บ้านบ่ทานทน
สำเร็จผลาญสำราญตน กรีบ่าก็คลาไคล
๏ ประชุมชนก็ชุมนุม ณะสุมทุมพนาศัย
สำรวจกันสนั่นไป สลดเศร้าบ่เสื่อมคลาย
๏ ก็เจรจาประสาโศก วิโยคญาติวงศ์วาย
สหายเกลอเสมอกาย ประลัยเกลื่อนณะเถื่อนไพร
๏ พณิกหนึ่งก็จึ่งว่า ฉนี้ข้าบ่เข้าใจ
กำเนิดเหตุวิเภทภัย สลายกายมลายสิน
๏ มิใช่ว่าดำเนิรบ่า บ่บูชาพระยักขินท์
กุเวรเดชกระเดื่องดิน ธเนศวรสราญทรง
๏ มณีภัทร์ก็บูชา มิใช่ว่าจะลืมหลง
กำเนิดภัยณะไพรพง เพราะเหตุการณ์สถานใด
๏ บุรุษหนึ่งก็จึ่งว่า หทัยข้าก็สงสัย
สตรีเดียวณะแดนไพร และสิงห์สัตว์มิกัดกิน
๏ ก็ใครเล่าสตรีนั้น ดำเนิรดั้นณะแดนดิน
ชรอยรากษสีจิน ตนาหมายทำลายเรา
๏ และหลอกว่าพระบุตรี วิทรรภ์ภีมะพรายเพรา
พธูรัตน์กษัตริย์เสา วะสมบัตินิษัธศรี
๏ มเหษีมณีวงศ์ จะเดิรดงบ่ห่อนมี
ชรอยว่าบิศาจี จำนงแกล้งจำแลงมา

◎ และเราหลายก็ตายใจ มิรู้ภัยะมายา
วิบัติเหตุวิเภทพา ธแหลกล่มละลายพลัน
◎ บีศาจีก็หนีหน้า ผิรอช้าจะอาสัญ
กำลังเราก็เท่าทัน จะฉีกเนื้อจะเถือหนัง ๗

๑๒ ◎ จะกล่าวฝ่ายพระสายสมร สถิตย์ซ่อนสถานบัง
สดับถ้อยพณิชดัง คธาวุธระดมตี
◎ ลอายในหทัยนัก พณิกว่าบีศาจี
ผรุสวาทประมาทมี จำนงมั่นจะพันแทง
◎ แสยงภัยหทัยพรั่น ก็ลี้ดั้นณะไพรแวง
พนาลีบ่มีแสง ศะศินส่องสยองมัว
◎ ดำเนิรพลางพระนางโศก วิโยคญาตินิราศผัว
รำพึงพรั่นรำพรรณกลัว ลำพังเกลือกกราลเข็ญ
◎ อำเภออาตม์อนาถโอ้ อเนกโฆระลำเค็ญ
เพราะบาปใดไฉนเปน ฉนี้ปานจะลาญชนม์
◎ ทุศีลใดบ่ได้ทำ ก็ผลกัมมะใดดล
พระผัวพรากวิบากตน วิบัติเต้าพนาดร
◎ ชรอยชาติก่อนข้า ประกอบลามกากร
ฉนั้นชาตินี้รอน หทัยลาญก็ปราณวาย
◎ อนิจจาอนาถา จะคิดไปก็ใจหาย
สุดารัตน์กษัตริย์ฉาย เกษตรเชษฐ์เฉลิมวงศ์

๏ มเหษีมหาศักดิ์ มไหสูรย์ประยูรยง
พระผัวหน่ายสลายทรง สลดเศร้าสลักทรวง
๏ มเหสวรมหาสิทธิ์ มหาฤทธิ์ระบือสรวง
นิราศสัตย์ดำรัสลวง ดำรงเล่ห์อุบายใด
๏ ชรอยกรรมกระทำโทษ กระทุ่มทุกข์กระท้อนใจ
เพราะบาปบรรพะทันภัย พิบัติซัดก็พลัดเวียง
๏ รำพรรณ์พลางพระนางทรง สอื้นองคะอ่อนเอียง
หทัยหดสลดเพียง สลบพางจะวางวาย
๏ สอื้นพลางพระนางร่ำ รำพรรณ์ช้ำระกำกาย
แสวงผัวผิตัวตาย ก็ตามแต่จะแปรไป
๏ อนิจจาธิดาภี มะภูมีพลีไกร
อนาถาจะหาใคร จะเห็นทุกข์ก็ห่อนมี
๏ ประหนึ่งใช่พิชัยพงศ์ พิชิตทรงสวัสดี
พระวงศาวลีศรี วิไลยศักดิ์ประจักษ์ไกล
๏ พระผัวมีก็สิ้นร้าง พระญาติห่างบ่เห็นใจ
มหายศก็หมดไป จะนอนนั่งบ่ดังเคย
๏ พระลูกหญิงพระลูกชาย จะดรายมรูเลย
ธิดาเยาว์เฉลาเชย แชล่มชื่นเฉลิมรมย์
๏ จะอ้วนพีบ่มีภัย ฤเจ็บไข้หทัยกรม
กุมารเคยเสวยนม กำพร้าแม่จะแลลาญ
๏ อนาถกรรมระกำดล จะคิดทนก็เหลือทาน
ดำเนิรบ่าบ่ช้านาน พระผัวร้างณะกลางหน

๏ ประสบพวกพณิชหมาย จะรอดตายมลายชนม์
บ่เข็ดขามจะตามจน ประจวบหน้าสวามี
๏ กรีป่าก็มาผลาญ พณิชลาญบ่เหลือดี
เลือยดยับจะนับชี วะชนวายก็หลายเจียว
๏ ฉนี้ไซร้ก็ใช่อื่น ชรอยบาปขวาบเขวียว
พณิชรู้เพราะตูเดียว ดำรงกรรมกระทำผล
๏ จะเปนด้วยพระโลกบาล กำเรียงชาญพิชัยพล
ณะคราวเมื่อเสด็จดล วิทรรภ์เพื่อสยุมพร
๏ พิโรธข้าเพราะข้าเลือก พระนลไนษเธศร
บ่เลือกหนึ่งสุรามร ณะเหล่าเทพสื่องค์
๏ ก็จึงเธอประทานทุกข์ ทลายสุขสลายวงศ์
ดำเนิรมาณะป่าดง ก็ชอกช้ำระกำกิน
๏ มิสิ้นกรรมก็จำทน จะดั้นด้นอรัญเดิร
จะวอดวายก็ตายเทอญ จะอาไลยทำไมมี
๏ รำพรรณ์พลางพระนางจร ณะดงดอนพนาลี
ประสบวิปปะเวที บ่ปองร้ายพระสายสมร
๏ ก็ตามพราหมณ์ดำเนิรไพร สิ้นไห้อราวรณ์
ระโหยหวยระทวยถอน เทวศเสร้ากำศรดศรี
๏ ณะวันหนึ่งก็ถึงเมือง จรูญเรืองสวัสดี
กำไรรัฐะเจที นิกรคั่งกำลังชาญ
๏ พระโฉมเฉลาก็เข้าใน นครไศละปราการ
ตระหง่านฟ้าสง่าปาน จะเปรียบชั้นสวรรค์บน

๏ ประชารายฎูร์ประหลาดจิต ตลึงพิศพระนางฉงน
สตรีนี้พิกลคน จะเปนบ้าฤว่าไร
๏ จะนุ่งผ้าก็ครึ่งผืน จะเดิรยืนก็แปลกใจ
ประชาชนก็กล่นไป ดำเนิรหลามและตามดู
๏ พระนางก้มพระพักตรเดิร พระเนตรเมินเขม้นผลู
ประจวบน่านิเวศน์ภู บดีสีหะราชา
๏ ณะกาลนั้นพระพันปี บรมราชมารดา
ประทับทอดพระทัศนา ถนนนอกพระมณเฑียร
๏ พระนางเยี่ยมพระบัญชร นิกรนรคณาเกียรณ์
ประชุมอยู่และดูเจียน จะแน่นน่าพระลานหลวง
๏ สตรีหนึ่งทำนองแปลก ดำเนิรแหวกประชาปวง
มิใช่ชาวนครทรวง ก็สั่นรัวเพราะกลัวคน
๏ พระนางราชะชนนี คนึงมีกมลฉงน
สตรีเที่ยวณะแถวถนน และชนหลามก็ตามดู
๏ ดำรัสเรียกพระธาตรี นรีนี้พบูตรู
จะพิศรูปก็ราวภู บดีพงศ์บ่สงกา
๏ ไฉนท่องถนนเดียว หทัยเหี่ยวอนาถา
จะนุ่งห่มบ่สมกา ยะโคลนผุ่นก็ขุ่นมัว
๏ จะเรียกมาณะวังใน จำนงใคร่จะถามตัว
ดำเนิรท่องทำนองกลัว บุรุษกรายก็หน่ายไกล
๏ จะว่าไพร่ก็ใช่ที จะผู้ดีก็แปลกใจ
ประสงค์มาจะหาใคร ถนนน่าพระมณเฑียร

๏ พระธาตรีสดับอัตถ์ ประนมหัตถะเหนือเศียร
ดำเนิรดลถนนเตียน ก็โบกไล่ประชาชน
๏ และแหวกพาพระไภมี เสด็จหนีประชุมคน
บ่เนิ่นช้าก็มาดล พระตำหนักพระชนนี
๏ พระนางราชมารดา ก็ปราไสยพระไภมี
คนึงดูจะผู้ดี ชรอยซามณะยามจน ๗

พระราชมารดาตรัสว่า

๑๒ ๏ นรีเอยเฉลยเล่า ไฉนเต้าลำพังตน
ดำเนิรมาประชาชน ก็ห้อมล้อมและตอมดู
๏ จะพิศรูปก็เลิศลักษณ์ จะพิศพักตรก็เชิดชู
สเอวบางสองตรู สุรีเลอเสมอกัน
๏ ผิน่งห่มบ่สมกาย และผุ่นทรายทำลายวรรณ
บ่ชื่นแช่มแจร่มจันทร์ เฉลารูปก็ซูบผอม
๏ ก็ยังเห็นประจักษ์ได้ มิใช่ไพร่ณะไพรพนอม
ฉวีคล้ำจะดำมอม บ่ปกบี่ดพิศฎีพรรณ
๏ ประหนึ่งเมฆและหมอกมิด บ่บี่ดวิทยุตอัน
วะวาบแวบณะแถบสวรรค์ ก็เห็นชัดถนัดตา
๏ ก็นางนามกรใด ตระกูลไหนวนิดา
มิเกรงชายจะกรายกา ยะทับถมและข่มเหง
๏ ประไพเพราเฉลาอง คเดียวยงบ่ยำเยง
อเนกภัยมิได้เกรง ดำเนิรด้นสถลทาง ๗

นางทัมยันตีทูลตอบว่า

๑๒ ◎ นรินทร์ราชมารดา พระกัลยาณิสำอาง
แสดงคุณกรุณรคาง พระบาทบงสุ์เพราะสงสาร
◎ ก็ข้านี้สิมิกรรม ระทมช้ำอรานาน
ธำรงทุกขะทุกวาร บ่ว่างเว้นลำเค็ญถวิล
◎ ดำเนิรป่าก็หามูล ผลาหารตระการกิน
ลำพังกามะวาสิน มิวายเศร้าสลดใจ
◎ เพราะพลัดผัวและตัวเดียว จะท่องเที่ยวณะแถวไพร
จำนงตามบ่ฆามใน กมลหมายบ่หน่ายแหนง
◎ จะทูลเรื่องณะเบื้องหลัง บ่บีดบังยุบลแถลง
วิบากกรรมจะสำแดง ถวายความณะยามจน
◎ สกุลหนึ่งอุดมลักษณ์ อุดมศักดิ์อุดมพล
กำลังลือระบือรณ ระบินฤทธิกำไร
◎ และข้าไซร้ก็ได้สู่ สำนักอยู่พำนักใน
สกุลนั้นสราญใจ ตำแหน่งเสวิกาจน
◎ มินานช้าสวามี กำเนิดมีวิบัติตน
เพราะหลงเล่นสกากล พนันทรัพยะยับเยิน
◎ บ่อยู่ได้ก็ไปป่า และตัวข้าก็ตามเดิร
จะเปนเพื่อนณะเถื่อนเขิน ศิขรทุกขะทำงน
◎ สพักพัสตระหนึ่งผืน บ่มีอื่นจะติดตน
ดำเนิรป่าประสาจน ลำบากบุกพนาลี

๏ ณวันหนึ่งวิบัติกรรม วิบากเกิดณะพงพี
เพราะผืนผ้าสวามี สพักกายก็หายไป
๏ ประจวบกรรมก็จำจร ทิคัมพรพนาลัย
ถำเค็ญเคืองบ่เปลืองใน กมลหม่นวิกลกลืน
๏ และข้าไซร้บ่ได้ห่าง มิเว้นว่างวิบากผืน
จะนับคืนก็หลายคืน บ่พักผ่อนก็อ่อนแรง
๏ ละห้อยเปลี้ยละเหี่ยใจ ก็หลับไหลณะไพรแวง
สนิทนิทร์บ่คิดแคลง จะเริศร้างรคางรคาย
๏ บ่ห่อนช้าก็ข้าผี ผวาตื่นหทัยหาย
มิเห็นผัวระรัวกาย ระริกอกสทกถอน
๏ ธตัดผ้าและข้าไซร้ มเมอจิตสนิทนอน
บ่รู้ตัวและผัวจร จรัลลับบ่กลับคืน
๏ จะร่ำเรียกจะเพรียกพร้อง จะร่ายร้องระบมกลืน
บ่สมหวังผียังยืน ชีวิตอยู่จะสู้ตาม
๏ ดำเนิรดงพนาดร ภยังกรก็เหลือหลาม
จะเตร่เตร็จบ่เข็ดขาม จำนงหาสวามี
๏ เพราะเธอกอปคณากร มนาทรหทัยดี
ผิแหนงหน่ายสลายหนี สลัดภารยาตน
๏ ก็เหตุบาปบ่มกรรม กมลช้ำระกำกล
ณะคราวทุกข์ก็จำทน ผิทั่วทิศจะติดตาม ๗

๑๒ ๏ พระมารดาสดับคำ แสดงเค้าลำเนาความ
สั่นไห้พิไรยาม พิลาปร่ำระกำเกย
๏ พระนางทรงพระเม็ตตา ดำรัสว่าบียาเอย
ดำรงเขทเพราะเหตุเคย ประกอบกรรมกระลัมภร
๏ อนาถาจะหาที่ พำนักลี้ภยังกร
ก็ยากแสนผิแม้นจร ลำพังตัวจะมัวหมาง
๏ ก็จงอยู่สวัสดี ณะวังนี้บ่มีรคาง
บำรุงตัวและผัวนาง มินานช้าจะมาดล ๗

๑๒ ๏ พระไภมีทำนลตอบ พระองค์กอบกรณกมล
และข้าไซร้ถวายตน พำนักพึ่งพระบารมี
๏ ผิแม้นทรงพระเม็ตตา และสัญญาจะเลี้ยงดี
มิใช้ล้างพระบทศรี มิกินเหลือนรีใด
๏ บุรุษใดหทัยอาจ จำนงมาดเสน่ห์ใน
ทนงหาญทยานใจ มิให้คลาดพระราชทัณฑ์
๏ ผิแม้นเอิบกำเริบอีก ก็ให้ฉึกชิวิตมัน
มิไว้ชนม์เพราะผลอัน ทนงจิตบ่คิดกลัว
๏ ประดาชายมิหมายใกล้ มิมุ่งใคร่จะพันพัว
สงวนศักดิ์พิทักษ์ตัว ทุมลใดมิให้พาน
๏ ผิพบพราหมณ์ดำเนิรผลู ก็จิงตูจะกล่าวขาน
กมลม่งจำนงมาน จะสืบผัวบ่กลัวพราหมณ์

◎ บุรุษอื่นจะหมื่นพัน ก็ข้ามั่นถนอมนาม
มิเจรจาพยายาม สงวนพรตกำหนดใจ
◎ พระนางทรงพระเมตตา และสัญญาบ่ผิดไป
ก็จิงตจะอย่าใน นิเวศน์ด้วยพระมารดา
◎ บ่โปรดปรานประทานคำ ก็ข้าจำจะทูลลา
ดำเนิรดงดำรงกา ยชัดเซพเนจร ๖

๑๒ ◎ พระมารดาสดับคำ พิลาปร่ำพิไรวอน
ดำเนิรป่าอนาทร ลำพังองค์ก็สงสาร
◎ ดำรัสว่าสดาเอย สวัตตาศภาจาร
ถนอมพรตและพจมาน ก็ชื่นชอบระบอบบรรพ์
◎ ประสงค์ไฉนจะให้นาง บ่อางขนางนะสาวสวรรค์
พำนักเถิดประเสริฐสันต์ อุดมสุขสวัสดี
◎ ดำรัสพลางพระนางเรียก พระนางราชกุมารี
วิไลยรามพระนามศรี สุนันทาภิลาวัณย์
◎ สุนันทาแนะมานี่ นริน้สคราญครัน
จะร่นราวก็คราวกัน วิมลรปลออทรง
◎ เฉลียวเชาวน์ก็เกลาเกลี้ยง บำรุงเลี้ยงนะโฉมยง
สขีชิดสนิทองค์ ธิดาศรีบ่มีภัย ๖

๑๒ ◎ สุนันทาสุดารัตน์ มนัสภัททะผ่องไส
สเริงมานสราญใจ พระพักตรแช่มแจร่มจันทร์

๏ ดำรัสเรียกพระไภมี เสด็จสู่ตำหนักอัน
๏ พระไภมีก็มีสุข จำนงนิตย์บ่ปลิดเปลือง
และจรลีบ่ช้าพลัน อุไรรัตนะรองเรือง
ประทังทุกขะขุ่นเคือง คนึงหาพระสามี ฯ

จบสรรคที่ ๑๓ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๔

ฉบัง

๑๖ ◎ ปางนั้นพระนลนฤบดี ได้ผ้านารี
ครั่งผีนก็พลันพันกาย
◎ รีรอท้อแท้แดดาย เคืองขุ่นวุ่นวาย
ธทุกขะเท่าเขาหลวง
◎ ลำเค็ญเข็ญเข้มเต็มตวง ตาวศัสตร์ตัดทรวง
บ่เจ็บบ่แสบแปลบปาน
◎ อาไลยใจห่วงดวงมาลย์ สงไสยสงสาร
จะเร้นจะลี้หนีสมร
◎ ไปแล้วมาเล่าเผ้าจร หน่ายแหนงแคลงคลอน
จะเริศจะร้างห่างไกล
◎ อักอ่วนบ่วนบั่นหวั่นไหว หวนห่วงดวงใจ
เดียวเจาจะดันดั่งเดร
◎ พี่อยู่พี่สู้พาเพลิน พิศพฤกษ์เพราเนิน
พนมแพนกแปลกกัน
◎ เสือสีห์หมีหมาสารพรรณ พงไพรไภยัน
ตรายก็ร้ายหลายเจียว

๏ ภูตผีมีฉาวกราวเกรียว ทารุณฉุนเฉียว
เหลือบยุงบุ้งรินกินคน
๏ เตร็จเตร่เอองค์ทรงทน ทุกข์แทบแถบพน
จะเปลี่ยวจะเปล่าเศร้าจร
๏ ปางนั้นกลีมีวร ดลจิตอดิศร
ธชลาดธเขลาเมามนท์
๏ บุกชัฎลัดทางกลางหน หลีกลี้หนีตน
มหิยีทรามไวยศัยยา
๏ รีบร้นดั้นดั้นมรรคา ทอดเนตรทัศนา
แนวเพลิงเริงไหม้ในสัณฑ์
๏ ทันใดได้สดับศัพท์อัน กองเพลิงเถกิงควัน
กระหลบบ่กลบสำเนียง
๏ ดูราพระนลพลเกรียง เผยเกียรติ์กำเรียง
กำไรวิลาสเลอวงศ์
๏ เร็วเข้าเราอยู่ในพง เพลิงเร้าเผาองค์
พางอาตม์พินาศในไฟ
๏ เร็วเถิดเทอดข้าพาไป เร็วเถิดภวไนย
เร็วเถิดพระเลิศภุาดิน
๏ ปางนั้นไนยัธบัถพินทร์ แว่วศัพท์ตรับยิน
ก็โจนก็จู่สู่ไฟ
๏ บุกพลางพลางพร้องร้องไป อย่ากริ่งเกรงภัย
กลัวภิยม์ประเภทนานา

◎ บัดนลยลนาคราชา กำยำกายา
ขดอยู่บ่รู้หลีกตน
◎ เมื่อนั้นอุรุคราชเรืองพล เพลิงรอนร้อนรน
เร็วรีบประนมก้มทล
◎ ข้าแต่พระนลพลภูล กำเรียงกำลูน
กำไรพระยศยืนยง
◎ ข้านี้นาคนาถนามผจง กรรโกฏกทรง
ทุกข์แทบจะทอดชนม์มรณ์
◎ เหตุข้าชล่าจิตคิดหยอน ยักยอกหลอกหลอน
ล่อล้อนารถยี
◎ เธอสาปตูสบทุกขี กลางกองอัคคี
บ่พักบ่ผ่อนร้อนรน
◎ ผิงเผาตราบเท่าพระนล ภูวนาถสุรพล
สุรภิตพระเกียรติ์กำไร
◎ เสด็จมาพบข้าพาไป วางนอกแนวไฟ
จะสิ้นซึ่งสาปมุนี
◎ เร็วเถิดนิษัธนรสีห์ นรเศรษฐ์ศักดี
ศภเดชกระเดื่องแดนไผท
◎ ตูปองสนองคุณภูวไนย ภพนาถเกรียงไกร
เกริกแกล้วพระเกียรติ์ดำเกิง
◎ ช่วยตูสู่พนพ้นเพลิง สำราญสำเริง
สำเร็จประสงค์มุ่งหมาย

๏ นานาเนกนาคหลากหลาย ฤทธิ์เสิศเฉิดฉาย
จักหาเสมอฆ้าหาไหน
๏ สามารถบำรุงกรุงไกร บำเรอเสนอนัย
บำราบราบเสี้ยนเบียนบุญ
๏ โปรดเถิดนรเทพธีรคุณ ธุระฆ้าการุญ
และฆ้าจะช่วยภูบดี
๏ ทำคุณตอบคุณหนุนทวี ศัตรูภูมี
จะแพ้จะพ่ายมลายพล
๏ ทูลแล้วอุรุคราชเรืองรณ บันดาลกายตน
ขนาดกนิษฐ์อังคุลี
๏ ปางนั้นพระนลนรสีห์ เสด็จจากอัคคี
พานาคมาวางกลางดิน
๏ เมื่อนั้นพระยานาคินทร์ กรรโกฏกยิน
ดีได้พ้นสาปฆาบตน
๏ ทูลบุณยโศลกภาๅรณ ดูก่อนพระนล
นฤปผู้ภูมี
๏ พระองค์จงย่างบทศรี เหนือแผ่นปัถพี
นับก้าวจำนงทรงเดิร
๏ ดั่งตู้กู้เกื้อเชื้อเชิญ พระจักจำเริญ
จำรัสจรูญภูลศรี
๏ เมื่อนั้นนิษธาธิบดี บ่ายบาทจรลี
บ่ขุ่นบ่ข้องหมองเมิน

๏ ก้าวย่างพลางนับดำเนิร สิบก้าวบ่เกิน
จึ่งกรรโกฏกฉกนรินทร์
๏ อำนาจพระยานาคินทร์ พระนลนฤบดินทร์
พระรปก็กลับกลายไกล
๏ ผิดแปลกแผกเปลี่ยนเพี้ยนไป พิศดูภูวไนย
บ่อาจรู้จักสักคน
๏ นายกตกตลึงคนึงตน หลากจิตคิดฉงน
บ่คัดบ่ค้านฆานคำ
๏ ฝ่ายพระยานาเคนทร์เจนจำ คืนรูปกำยำ
อุรงคะราชเลอไกร
๏ พลางทูลมหิบาลชาญชัย พระนลภูวไนย
นิษัธนเรศร์ลือณรงค์

พระยานาคทูลพระนลว่า

๑๖ ๏ ดูราพระองค์จงปลง ใจเปลี่ยนเพี้ยนองค์
ประสงค์มิให้ใครจำ
๏ ใครคิดอิสสามาทำ กอบเกิดกองกรรม
ก่อทุกข์ถนัดพลัดวงศ์
๏ แอบอิงสิงได้ในองค์ ดลใจให้ทรง
ประพฤติบ่ชอบกอบการณ์
๏ บัดนี้พิษข้ากล้าหาญ เต็มองค์ภูบาล
ใครสิงก็ยิ่งมฤตยู

๏ คือหล่ออยู่ในพิษงู จักพ้นพิษตู
ก็ต่อเมื่อพ้นกายนรินทร์
๏ ใครสิงให้สิงสมจินต์ พิษฆ้านาคินทร์
จะสิงอย่บ้างล้างมัน
๏ อันองค์พระองค์ทรงธรรม์ พิษตูอยู่กัน
ริปูประทุฐจุ์ฤาสม
๏ เสือสิงห์กระทิงแถวแนวพนม เงือกเงี้ยวเขี้ยวคม
จะขบจะขวิดผิดองค์
๏ โพยภัยใดใดในดง หนามเสี้ยนเบี้ยนจง
จิตจ้องปองร้ายมลายลาญ
๏ ไร้โรคาพาธพยาธิภยานต์ เหี้ยมพหลพลวาน
อริบ่รอต่อกร
๏ จงเสด็จด่วนโดยดงดอน เดิรชัฏลัดจร
อโยธยาธานี
๏ เผ้าพระฤตุบรรณ์นฤบดี ภูมีผู้มี
เชาวน์เชี่ยวชำนาญการสกา
๏ ทูลว่าข้านี้นามวา หุกผู้สา
รถีรถาศวาจารย์
๏ ขอรองลอองราชบทมาลย์ มาดเอื้อเอาภาร
พระองค์จงโปรดปรานี
๏ เธอรับเลี้ยงดูอยู่ดี จงมุ่งใจมี
จะแลกความรู้กู้ตน

๏ วิชาม้าแลกวิชาสกากล สแกการชาญกมล
จะแม่นดั่งมาดปราถนา
๏ แคล่วคล่องลบองบาศก์อาจสา มารถสู้สู่สถา
นสขนิษัธสวัสดิ์
๏ คืนครองไอสูรย์ภูลทวี มหิศวรมหิษี
พระบุตรธิดาลาวัณย์
๏ จงจำคำซ้าสารพรรณ สารพัดจัดสรร
จะสบประสงค์มั่งหมาย
๏ เสื้อนี้มีอยู่ตูถวาย สงวนแนบแอบกาย
บ่ละบ่ร้างห่างไป
๏ แม้นใครคืนรูปภูวไนย สวมเสื้อสุรไกร
ระลึกถึงข้านาคินทร์
๏ พระจักคืนรูปนฤบดินทร์ ระบือระบิน
ระบุพระนามขามเธอ
๏ ทรงสัตย์กระหวัดจิตสนิทเสนอ ถนอมนิษัธสมรรถเสมอ
สมิทธินกล้วกลางณรงค์
๏ ทูลพลางพระยางูผู้ทรง สุรภาพเพ็ญพงศ์
ก็หายไปวับกับตา ฯ

จบสรรคที่ ๑๔ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๕

อีทิสังฉันท์

๒๐ ปางนิษัธนรินทะยินพระยา ภุชงค์ทำนูลก็ภูลมนา
ภินันท์พลัน
◎ ฝ่ายอุรงคะราชอำนาจอนันต์ สำเร็จประสงค์ภุชงค์ก็อัน
ตรธานไป
◎ นลนราธิเบนทร์ธเจนณะไพร ก็ด่วนดำเนิรณะเถินณะไศ
ละพฤกษ์สาณฑ์
◎ เลียบพนัสและลัดพนมพนานต์ พนาชพนาลิกาตระการ
เถกิงรมย์
◎ ผองพิหคก็ผกก็โผพนม พิหงค์พิราบพิลาบระงม
ระงายครวญ
◎ เกราญจเร้าจะเรียกสำเหนียกสำนวน สำเนียงพระนางสอาง
กำศรวญ กำศรดศัลย์
◎ สร้อยอิร้าก็ถาชล่าสวรรค์ อิลุ้มอิแอ่นก็แล่นถลัน
ถลาไป
◎ สาลิกาปรอดก็พลอดณะไพร กระจอกกระจาบกระจิบกระไซ
กระสาดง

◎ ยางกระหรอดกะเรียนกะลิงก็ลง กระตั้วกระเต็นก็เต้นณะดง ณะดินแดน

◎ เหยี่ยวตะไกรตระไนกะเหว่ากะแวน กะต้อยติวิดจะคิดแคนน กมากมาย

◎ ภูบดีบ่มีหทัยสบาย คนึงพระนางบ่ว่างบ่วาย บ่เว้นวัน

◎ ทรงพระบทจรณะดอนอรัญ ประเภทพฤกษ์พิลึกอนันต์ อเนกมี

◎ กรรณิการ์ผกาจำปาจำปี ตะไคร้ตะคร้อสมอสมี แสมเจื๊อ

◎ โมกมรุมมริดมะขวิดมะเขือ มะฆามระกำมะกล่ำมะเกลือ ก็เกลื่อนไป

◎ ต้นตะบูนตะแบกก็แซกลำไย ลำดวนพยอมก็หอมณะไพร พนาธวา

◎ ตาลมะตูมมะตาดก็ดาษฉมา จะเลือกจะสรรจะพรรณะนา ก็เหลือเกิน

◎ เกษกษัตริย์นิษัธบดีก็เดิร ณะห้วยณะไพรณะไศละเขิน พนาดร

◎ หมู่มฤคก็เล่นก็เร้นก็จร พยัคฆะสีหะหมีสุกร คณาเกียรณ์

◎ เหม้นระมั่งระมาดก็ดาษเดียร สมันก็ล่าและขลาก็เบียน ณะพงเพิง

๏ ควายกระต่ายกระแตก็แส้กระเซิง กระจงก็พลัดกระจัดกระเจิง
กระจายหนี
๏ เหลือมก็เลื้อยและรัดกระหวัดชนี กระรอกและลิงกระทิงก็มี
ก็มากครัน

๏ นลดำเนิรณะเขินศิขรอรัญ สถลสถานลหานอนันต์
อเนกมี
๏ มุ่งกมลและด้นมหาฏวี บ่เบื่อดำเนิรบ่เพลินพิถี
ธรีบจร
๏ สิบทิวาพระนลก็ดลนคร อโยธยามหานิกร
อุดมศรี
๏ สู่นิเวศน์และเฝ้าพระเจ้าบุริ ทำนูลทำนองสบองคะดี
บ่ช้านาน

พระนลผู้แปลงเปนนายม้าชื่อวาหุกทูลว่า

๒๐ ๏ ข้าพระองค์จำนงกมลสราญ จะรองลอองพระบทมาลย์
พระทรงศักดิ์
๏ ชาญวิชาวราศวาภิรักษ์ จะฝึกจะหัดก็ปรัตะยักษ์
บ่มีเสมอ
๏ ทราบกิจานุกิจบ่ผิดบ่เผลอ จะคิดจะทำสน่ำเสนอ
สนองสาร
๏ อันนสังฺสการะข้าชำนาญ จะต้มจะหุงจะปรุงก็ปาน
อมรกฤต์

๏ ทรงประสงค์ไฉนจะได้ประดิษฐ์ ประดุจพระองค์จำนงบ่ผิด
บ่แผกไป
๏ ขอพระภูบดีธมีหทัย ประกอบกรุณสุคุณอภัย
พระภูธร ฯ

พระฤตุบรรณตรัสว่า

๒๐ ๏ นี่แนะท่านทหารชำนาญสมร สมรรถวิชาและมานคร
บ่คิดแคลง
๏ ท่านก็สามิภักดิ์ตระหนักบ่แหนง และตูก็มั่งจำนงแสวง
จะทำคุณ
๏ จงพำนักพิทักษ์ตุรงค์กรุณ และขี่และขับสนับสนุน
สนองกิจ
๏ ทรัพยะไชร้จะให้อเนกชนิด สุภักตะพัสตระภัทระพิต
ประไพพัฒน์ ฯ

๒๐ ๏ ปางพระนลสดับกษัตริย์ดำรัส ธรับธรองบ่ข้องบ่ขัด
ก็ยินดี
๏ อย่อโยธยามหาบุรี พำนักประชาปะบาระมี
พระราชา
๏ หวนระลึกพระนางบ่วางทิวา คนึงพระน้องก็ข้องอุรา
พระภูวไนย
๏ เศร้ากำศรดระทดระทวยหทัย บ่รู้จะปลดกำศรดกระไร
ก็ขับครวญ ฯ

พระนลทรงขับว่า

๒๐ โอ้สมรเสมอสุมาลย์ประมวล สุคุณเสุธรรมประจำสงวน เสงี่ยมศักดิ์
๏ ผัวก็ร้างพธูบ่อยู่พิทักษ์ อุราจะไหม้หทัยจะหัก จะแตกพัง
๏ เจ้าจะหิวจะโหยจะโรยกำลัง จะเปนไฉนและใครระวัง พิทักษ์นาง ฯ

นายม้าชื่อชีวละกล่าวแก่พระนลว่า

๒๐ นี่แนะนายบ่คลายระคายระคาง เพราะเหตุไฉนมิใคร่จะวาง จะเว้นครวญ
๏ จงแถลงแสดงยุบลขบวน ระทวยระทดกำศรดกำศรวญ เพราะนางไหน ฯ

พระนลตรัสว่า

๒๐ จงสดับเถอะเจ้าและเราจะไข ยุบลคะดีบ่มีระไว ระวังพราง
๏ มีสตรีสุคุณวิบุลย์วรางค์ วิไลยวิลาสสอาดสอาง สเอวอร
๏ มีสวามิหมางและร้างสมร เพราะโฉดเพราะเฉากำเลาวิกร วิกลจิต
๏ นางณะแนวพนมผธมสนิท สวามิหนีบ่มีจะคิด คนึงนาง

๏ แสนลำบากณะไพรและภัยณะกลาง พนัสก็ร้ายระคายระคาง
ลำเค็ญใจ
๏ ทุกทิวานิศาสวามิไป ณะเดียรถะดอนก็ถอนหทัย
และขบครวญ
๏ โอ้สมรเสมอสุมาลย์ประมวล สุคุณสุธรรมประจำสงวน
เสงี่ยมศักดิ์
๏ ผัวก็ร้างพธูบ่อยู่พิทักษ์ อุราจะไหม้หทัยจะหัก
จะแตกพัง
๏ เจ้าจะหิวจะโหยจะโรยกำลัง จะเปนไฉนและใครระวัง
พิทักษ์นาง
๏ ฝ่ายสมรก็จรณะดอนฉวาง จะเปนจะตายจะวายจะวาง
มิรู้เลย
๏ เรื่องอำนัคฆะนุชประดุจเฉลย สวามินางบ่ว่างเสวย
วิบากกรรม
๏ เหตุวิชาวิบัติอสัตย์อธรรม เพราะเขลาเพราะขลาดอุบาทว์ระยำ
ก็เปนไป ฯ

๒๐ นลรำพรรณ์รำพึงคำนึงหทัย บ่ลืมพระนางสองอุไร
อุราเคือง
๏ อยู่อโยธยาบุราณะเรื่อง กำศรวญบ่ปลดกำศรดบ่เปลื้อง
บ่แปรไป ฯ

จบสรรคที่ ๑๕ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๖

อินทรวิเชียรฉันท์

๑๑ เมื่อนั้นวิทรรภ์ราช ภพนาถนรินทร์ไกร
ทราบข่าวพระนลไน ยธผู้พระเขยขวัญ
๏ อีกองค์พระไภมี มหิษีฉวีจันทร์
สององค์ธำรงมัน ยุวิโยคประยูรยง
๏ ราชัยมไหสูรย์ สุวิบูลย์จรูญรง
สูญสิ้นนรินทร์ทรง จรบ่าบีย่าตาม
๏ ตกยากลำบากบุก ทุคทุกขะทุกยาม
สิงห์เสือก็เหลือหลาม ภยะหลายก็กรายองค์
๏ ท้าวภีมะมีคนึง พระธิดาณะป่าดง
เขินเขาลำเนาพง บทจรจะอ่อนแรง
๏ สงสารพระเขยขวัญ จรสัณฑะสำแลง
โพยภัยณะไพรแวง พหพิษก็พิสดาร
๏ ตรึกพลางพระภูมี ธก็มีพระโองการ
ให้หาคณาจารย์ ทวิชาติชาญเชาวน์ ฆ

พระภีมะตรัสว่า

๑๑ ๏ ดูราทิชาจารย์ อุระตูบ่รู้เบา
บุตรเขยนตรีเรา จรจากมไหสูรย์

๏ ซัดเซพเนจร ภยะขรศิขาดูร
ใครเล่าจะเอาธูร นิธินิดบ่ติดตน
๏ พราหมณ์เร่งดำเนิรไพร จิตใคร่แสวงนล
สืบหาณะอารญ และนครบ่หย่อนเพียร
๏ สืบทั้งพระไภมี ยุวดีดำรูเจียร
สบองค์พระทรงเกียร ติก็รีบทำนูลเชิญ
๏ คืนสู่วิทรรภ์รัฐ ฐสุภัททะภูลเพลิน
รีบดั้นอรัญเทอญ ทวิชาติเชาวน์ชาญ
๏ รางวัลอนันต์นับ นิธิทรัพยะสำสาร
บรรดาคณาจารย์ จะนิยมก็สมหมาย
๏ เขยข้าผิหาพบ ผิประสบสุดาฉาย
แก้วกำญจน์ประมาณหลาย หยะช้างจะรางวัล
๏ ปลาเข้าและเย่าใหญ่ ก็จะให้บ่เกี่ยดกัน
โคถ้วนจำนวนพัน พิตหลากก็มากมาย
๏ พราหมณ์ใดหทัยมุ่ง ธุระจุ่งสำเร็จหมาย
รางวัลอนันต์หลาย จะประสบประสงค์สรร ๚

๑๑ ปางปวงทิชาจารย์ พจมานสดับพลัน
บ่ายหน้ามหารัญ จรแยกดำเนิรไพร
๏ เขินเขตประเทศสิ้น ทิศถิ่นพนาลัย
มาดม่งจำนงใจ จรสืบกษัตริย์สอง

◎ หมายหาพระนารี มหิษีฉวีทอง
หมายค้นพระนลจอง จิตคิดจะติดตาม
◎ ห่อนพบพระพรรณ์ไร อรไทยะเรืองราม
เขินขัณฑ์นิคมคาม จรสิ้นแสวงนาง
◎ ห่อนพบพระทรงพล บทดั้นดำเนิรพลาง
สืบข่าวณะราวทาง วนเทศธานี ๗

๑๑ ◎ ปางพราหมณ์สุพรตนา มสุเทวะเวที
บุกฝ่าพนาลี จรจวบนครไกร
◎ เจทีบุรีรัฏ ฐวิวัฒนะเวียงชัย
ราษฎร์ร่มนิยมใน พระสุพาหุราชา
◎ ปางนั้นกุมารี ยุวดีสุนันทา
สาวสรรค์กำนัลมา นสน้อมประนมคัล
◎ ผ่อนกายสบายองค์ ยุพยงณะสวนขวัญ
ปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ สุขวัฒน์ณะวันบุญ
◎ ไภมีนรีรัตน์ วรฑัตติยาดุลย์
เคียงข้างพระนางสุน ทรทิพย์สุนันทา
◎ ปางพราหมณ์สุเทพยล อรรัตนะรามา
ทรงโฉมประโลมตา จิตแจ้งบ่แคลงกมล
◎ ว่าองค์พระไภมี มหิษีศยามนล
เผือดซูบพระรูปยล สิริหย่อนฉอ้อนองค์ ๗

พราหมณ์สุเทวรำพึงว่า

๑๑ ๏ อ้าตูจำนงมา นสมาณะป่าดง
จงหวังก็ดังจง จรหาก็มาเห็น
๏ โน่นนางสองลัก ษณะพักตระพรรณเพ็ญ
ฉันฉวีพระศรีเปน สุรโลกกานดา
๏ ช่วงโชติอุโรชเพื่อม พิศเลื่อมละลานตา
บูรณ์จันทร์สุวรรณ์จา รุจรัสสุสัตรี
๏ กานดาประภาฉาย ทิศหลายขจายศรี
มล้างมืดมลายมี สิรินางสว่างดิน
๏ ดังกามเทวี พระรตีสคันธิน
งามลบพิภพจิน ตนะห่วงพระดวงสมร
๏ นวลนางวรางค์รัตน กลบัทมะงามงอน
โศภาณะสาคร อภิรมยะลำยอง
๏ นางจากวิทรรภ์รัฐ ดุจบัทมะพลัดหนอง
ทิ้งถอนกระฉ่อนฟอง ชลขุ่นขจายตม
๏ จันทร์ทองบ่ส่องแสง ศศิแห้งระหวยกรม
คือราหมาอม ศศพินทสิ้นแรง
๏ หมองหมางเพราะร้างผัว สิริมัวสลัวแสง
อ้างว้างระคางแคลง จิตเศร้ากำเดาองค์
๏ เหมือนหนึ่งนทีแห้ง ขณะแล้งก็ไหลลง
ลำน้ำระกำทรง ชลเหือดก็เดือดดาล

๏ เปรียบบัทมีมี หสดีแสดงพาล
ขุดคุ้ยตลุยลาญ บุษกรก็ถอนโยน
๏ บัทมีบ่มีบัท มะกระจัดกระจายโคลน
วายวอดตลอดโคน ผิวเง่าบ่เนาดิน
๏ เคยงามบ่งามเลย รสเคยสุคันธิน
หนองบัวสดัวสินธุ์ เพราะสโรชสลายลง
๏ อุปมาก็ฉันใด อุปมัยฉนี้ตรง
ไภมีฉวีอง คะสลัวเพราะผัวจร
๏ พิศองค์ก็สงสาร สุกุมารละลานสยอน
นวลนางสองอร ประทะกรรมก็ช้ำนวล
๏ ควรแก่คฤหาสน์แก้ว มณิแพร้วประไพสงวน
แสงแดดบ่แผดกวน วนิดาประภามัย
๏ ยามร้างสวามี ดุจศรีสุมาลัย
แผ่ผึ่งรำไพไอ กระอุเร้าก็เผาผกา
๏ รูปวานอุทารคุณ สุวิบุลยะกานดา
ดังจันทะเลขา นิลเมฆบดบัง
๏ ห่อนมีมณีมัณ ฑนอันอุไรรัง
อดสูจะดูดัง ชนใช่พิชัยพงศ์
๏ เริศรักตระหนักโศก วิปรโยคประยูรยง
ร้างผัวก็มัวมง คลผองก็หมองหมาง
๏ นางใดผิไร้ภู ษณะชูพะบูนาง
มีคู่ก็ชูพาง มณิภูษณาภรณ์

◎ แน่งนางผิร้างคู่ ผิวภูษณากร
งามสรรพประดับอร ก็บ่ชูพะบูเลย
◎ อ้าองค์พระนลภู ธรผู้พิบากเอ๋ย
ติดตามพระทรามเชย ณะพนมนิคมไหน
◎ ป่านนี้จะหนักทุกข์ จรบุกพนาลัย
เศร้าส้อยละห้อยใจ กลจิตจะจากกาย
◎ เมื่อใดจะได้พบ นุชนบพระนลฉาย
ดั่งโรหิณีพราย จรพบพระจันทร์เพ็ญ
◎ นลได้พระนางคืน ก็จะรื่นอุราเย็น
ปลื้มเปรมเกษมเปน สขล้ำประจำใจ
◎ ห่อนได้ม้ไหสูรย์ สุวิบูลยะราชัย
โภคทรัพยะยับไป นลหากบ่ไยดี
◎ พบนางก็พางพบ สุขครบณะธาตรี
ได้เมทินีมี ศุภศานติปานกัน
◎ ชายใดณะไตรภพ บ่มิลบนรินทร์อัน
ควรคู่พธูวรรณ ณวิวัฒน์สวัสดี
◎ หญิงใดณะไตรภพ บ่มิลบพระนารี
ควรคู่พระภูมี นลแกล้วณรงค์รอน
◎ ใครอื่นบ่ควรคู่ พระพธูพระภูธร
เธอศักดิ์เสมออร อรศักดิ์เสมอเธอ
◎ ตูมาประสบองค์ ยุพยงวิไลยเลอ
จำด่วนบ่ควรเมอ จิตอยู่บ่รู้การ

๏ จักเผ้าพระไภมี ยุวดีทำนูลสาร
เพื่อนางสองมาลย์ มละเศร้ากำเดาใจ
๏ ตรึกพลางสุเทพเข้า จรเผ้าพระพรรณ์ไร
ทูลความพระทรามไวย ดุจเจตนามา ฯ

ฟราหมณ์สุเทวทูลนางทัมยันตีว่า

๑๓ ๏ อ้านางสองรัตน วรขัตติยาภา
ข้าชาววิทรรภ์นา มสุเทวะเวที
๏ เที่ยวมาณะอารัณย์ คิริขัณฑะธานี
รับสั่งพระภูมี อธิราชชนกนาง
๏ ให้สืบแสวงหา พระธิดาณะดงขวาง
เขตเขาลำเนาทาง ชนบทนครปวง
๏ ปี่นขัณฑ์วิทรรภ์รัฏ ฐะกษัตริย์กำศรดทรวง
ถวิลหาสุดาดวง จิตพลัดณะพงไพร
๏ อันองค์กษัตริย์ศรี ชนนีชนกไกร
อยู่ดีบ่มีภัย นิรโรคดำรง
๏ ทั้งสามพระภาตา พระธิดาพระบตรทรง
ผาสุกทุกองค์ สุสถิติ์ธำรงศรี
๏ แต่องค์พระมารดา ชนกาธิราชมี
คำนึงพระนารี จิตห่วงพระดวงจันทร์
๏ ร้อยพราหมณะตามหา พระธิดาณะไพรสัณฑ์
ขอบเขตประเทศอัน นรราษฎร์ดำรงเรือง

๏ ห้วยธารละหานทุ่ง จิตมุ่งดำเนิรเนือง
อาศรมนิคมเมือง จรสืบพระโฉมงาม ๗

๑๑ ๏ เมื่อนั้นพระรามา วนิดาสดับพราหมณ์
ทูลถ่องทำนองความ อรพินทะยินดี
๏ ซักไซ้มิใคร่สุด วรบุตระบุตรี
โรคภัยบ่ได้มี ฤพยาธิมาทรง
๏ ถามข่าวพระภาดา ชนิกาชนกวงศ์
ไอสูรย์ประยูรองค์ อรรัตน์ดำรัสถึง
๏ ซักพลางพระนางโศก วิปโยครำพึง
โศกซ้ำระกำกรึง จิตศัลยะกรรแสง ๗

๑๑ ๏ เมื่อนั้นสุนันทา พระธิดาคนึงแคลง
หลากใจไฉนแหนง จิตทุกขะเต็มตวง
๏ พลางทูลพระพันปี ชนนีพระนางหลวง
เห็นช้ำระกำทรวง ยุพยงธสงสาร
๏ ข้าแต่พระมารดา กลยาณินงคราญ
นางนี้ฤดีดาล ปริเทวะโศกา
๏ ร้องไห้พิไรร่ำ อุระช้ำกระมังหนา
สงสารจะลาญอา ดุรเดือดบ่เหือดหาย
๏ เรียกพราหมณ์และถามดู ก็จะรู้คะดีปราย
ใจตูบ่ดูดาย กรุณาอุราดูร

๑๐ โปรดเถิดพระมารดา กลยาณิจำรูญ
เรียกถามและพราหมณ์ทูล ก็จะแจ้งประจักษใจ

๑๑ ๏ เมื่อนั้นพระพันปี ชนนีนรินทร์ไกร
ฟังความพระทรามไวย ดนยาพงางาม
๏ ตรัสเรียกสุเทพเข้า จรเฝ้าพระนางถาม
เหตุผลยุบลความ อรไทยจะใคร่ยิน
๏ อ้าพราหมณะงามพรต วรพจนะภาษิน
นางนั้นรำพรรณ์จิน ตวิบากเพราะพรากใคร
๏ เกรียมกรมระทมกรรม อระชำ้ประจำใจ
ฆุ่นเขทเพราะเหตุไร ระบุบอกยุบลเรา
๏ ใครเปนสวามี ช่นนีชนกเขา
ถิ่นบ้านสถานเนา ทิศไหนจะใคร่ยิน
๏ นางใช่จะไร้วงศ์ ยุพยงประวาสิน
ทกยากลำบากกิน ผลไม้ณะไพรแวง
๏ พราหมณ์รู้ก็จงเล่า ระบุเค้ายุบลแสดง
ย่นแยกจำแนกแจง ดจมีคะดีมา ฯ

๑๑ ๏ ปางพราหมณ์สุเทพยิน พระนรินทะมารดา
เริ่มต้นยุบลวา ทะทำนูลพระนางไป ฯ

จบสรรคที่ ๑๖ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๗

ฉบัง แล สุรางคณางค์

พราหมณ์สุเทวทูลพระราชมารดาว่า

๑๖ ๏ ข้าแต่พระราชอรไทย สิริวิไลย
นรินทะราชมารดา
๏ ยังมีกิมะราชเรื่องปรา กฎฆามนามนา
ถะทุกประเทศเขตเมือง
๏ ครองราษฎร์ครอบร่มรมย์เรือง เรียบราบปราบเปลื้อง
บ่มีอริริรณ
๏ ไอศวรรย์วิทรรภ์รัฐเลอบน เลิศล้ำดำภล
พระเกียรติกระเดื่องแดนไกร
๏ เธอมีบุตรีทรามไวย เฉิดลักษณ์ไฉไล
พระรปกิเลิศนารี
๏ นางนี้คือนางไภมี นามทัมะยันตี
วิทรรภะราชธิดา
๏ อนึ่งในนิษัธฆัตยา ธิบดินทร์ยินอา
นุภาพกระหลบภพไตร

๏ พระนามพระนลภูวไนย ริปูรู้ไป
บ่อาจประชิดฤทธี
๏ นางนี้คือนางไภมี ผู้พระมหิษี
พระนลนเรศร์เรืองณรงค์
๏ พระนลพระน้องสององค์ สู่ป่าผ่าพง
เพราะเหตุพนันมันนำ
๏ ตกทุกข์ได้ยากตรากตรำ แพ้สกาพาระกำ
มไหศวรรย์พลันผลาญ
๏ ข้านี้กิมะราชบรรหาร หาองค์นงคราญ
นิคมศิขรดอนขวาง
๏ ตเดียวเที่ยวมาหานาง สบองค์สำอาง
บ่พลาดบ่พลั้งดังทูล
๏ คือนางองค์นี้ศรีบูรณ์ แจ่มล้ำจำรูญ
เสมอเสมือนเดือนหงาย
๏ มีพยานคือไฝประไพพราย หว่างขนงทรงฉาย
กำเนิดก็เกิดกับองค์
๏ บัดนี้มลกลบลบลง ไฝนางหว่างขนง
จะหาบ่เห็นเพ็ญศรี
๏ เหมือนจันทร์ดั้นเมฆหมอกมี มืดทั่วธาตรี
มิไสมิส่องผ่องพรรณ์
๏ แม้ฉนั้นพระธิดาลาวัณย์ ลักษณ์เลิศเฉิดฉัน
บ่โหดบ่ห่อนหย่อนงาม

๏ ผิวไร้เครื่องประดับวับวาม โฉมยงนงราม
วิไลยะไร้ราคี
๏ เทียบทองผ่องผุดสุดศรี ขุดจากปถพี
ก็ชกี็เชิดเพริศพรรณ์
๏ นางนี้โศภาลาวัณย์ ฯ้ารู้เร็วพลัน
ว่าพระธิดานารี
๏ ความร้อนย่อมส่ออัคคี ฉันใดเทวี
ก็แจ้งประจักษใจตู ฯ

๑๖ ๏ เมื่อนั้นสุนันทาโฉมตรู พึงความงามดู
ดารหระบอบสอบพยาน
๏ ทรงอยิบขันทองรองพาน พลางองค์นงคราญ
ก็ล้างพระพักตรไภมี
๏ มลทินสิ้นไปไฝภี มะธิดานารี
ก็เด่นประดุจดวงเพ็ญ
๏ สมดังคำพราหมณ์งามเห็น แม่นแท้แน่เปน
วิสุทธะลักษณ์ลานตา
๏ จึงองค์พระราชมารดา อีกทั้งสุนันทา
ก็ลูบก็ไล้ไภมี
๏ ขณะนั้นพระราชชนนี คำนึงคะดี
พระนางก็เดือดแดดาล

◎ โศกพลางนางเผยพจมาน ดูก่อนนงคราญ
วิไลยวิลาสเลอภู
◎ อันองค์นงคราญหลานตรู ลูกน้องของตู
มหิษีวิทรรภ์กันยา
◎ คนอื่นคนไกลไหนมา สาวสรรค์ขวัญตา
จงแจ้งประจักษ์ใจนาง
◎ บ้ากับแม่เจ้าเยาวภางค์ สององ์สำอาง
ธิดาแห่งท้าวสุทามัน
◎ เปนบี่นประเทศเขตขัณฑ์ ทศารณ์ไอศวรรย์
สวัสดิ์วิบูลย์ภูลศรี
◎ แม่เจ้าวิวาหะพระภี มะผ้ภมี
วิทรรภะรัฐราชา
◎ บ้าสู่เจหีวิวาห์ เปนราชชายา
พระวิรพาหุเหิมหาญ
◎ บ้าไซร้ได้เห็นนงคราญ เมื่อเจ้าเยาวมาลย์
กำเนิดจากองค์ชนนี
◎ ไฝนางหว่างเนตรมารศรี สำคัญมั่นมี
ตระหนักบแหนงแจงจง
◎ นงคราญหลานฆ้าอย่าทรง โศกเศร้าเหงาองค์
ประสบประเสริฐเถิดนาง
◎ ปลดทุกข์ปลิดทิ้งสิ่งหมาง หมองหมายคลายระคาง
และเสพย์แต่สุขสวัสดี ฯ

๑๖ ๏ เมื่อนั้นอรไทยไภมี ยินพระมาตุลี
ก็ชื่นก็แช่มแจ่มใจ
๏ ประนมกัมกราบทูลไป ข้าแต่อรไทย
นรินทะราชชนิกา
๏ ข้านี้มีสุขทุกวา ระพึงพระบา
รมีพระองค์ทรงคุณ
๏ แผ่ผลสันเหลือเกื้อหนุน อรไทยใจบุญ
บ่รู้จักข้าว่าใคร
๏ ยังทรงเมตตาอาไลย เอาอกเอาใจ
บ่ชอกบ่ช้ำร้ำคาญ
๏ บัดนี้รู้ว่าข้าหลาน เสิมส่งสงสาร
จะทรงพิทักษ์รักษา
๏ ข้าขอพระคุณกรุณา โดยเหตุเจตนา
จะใคร่คืนสู่บุรี
๏ เผ้าองค์พระชนกชนนี ดรุณดรุณี
ลูกข้าทารกทั้งสอง
๏ กำพร้าพ่อแม่แดหมอง หม่นล้ำลำยอง
จะโศกจะเศร้าเหงาทรวง
๏ พระบำการุญคุณปวง โปรดเรียกวอหลวง
และโปรดให้ข้าลาไป
๏ คืนสู่วิทรรภ์เวียงชัย สมหวังดังใจ
โดยเจตนาข้าเทอญ ๚

๑๕ เมื่อนั้นพระนางล้ำจำเริญ พังคำซ้ำเพลิน
พระพจมานหลานขวัญ
◎ พระนางพลางเรียกวอสุวรรณ์ พร้อมพหลพลสรร
แต่ล้ำแต่เรี่ยวแรงณรงค์
◎ ฝ่ายพระราชบุตรยุทธยง พระสุพาหุองค์
นรินทะบี่นเจที
◎ อำนวยช่วยพระชนนี ส่งพระไกมี
คืนสู่วิทรรภ์เวียงชัย
◎ พงไพรไพร่พลกล่นไกล แห่หามตามไป
สพรึบสพร้อมล้อมนาง ๗

๑๖ เมื่อนั้นพระวิทรรภ์กันยางค์ เลิศล้ำสำอาง
วิไลยวิลาสเลอศรี
◎ สมถวิลอรพินท์ยินดี เผ้าพระชนนี
พระบิตุราชเรืองไกร
◎ ยงยศฐิติยาธิปตัย อ่าเอี่ยมอุ่าไพ
ศภาภิรมย์สมบรณ์
◎ พรั่งพร้อมพันธ์พงศ์วงประยูร เอื้อเฟื้อเกื้อกูล
สนับสนุนเนื่องนัย
◎ นางตระกองสองบุตรสุดใจ กอดทับกับหทัย
ประคับประคองสองศรี

๏ บูชาสุรารักษ์ศักดิ์ ประณามพราหมณ์ชี้
บ่บกบ่พร่องคลองธรรม
๏ ร้อยสุขทุกข์หนึ่งพึงนำ สุขหลายมลายลำ
เค็ญข้อที่ก่อกองเข็ญ
๏ พรากพระสวามีพี่เพ็ญ คำนึงพึงเห็น
จะสุขจะสันต์ฉันไร
๏ รำลึกพระนลพลไกร นงรามทรามไวย
ก็กอบระกำช้ำแด
๏ รำพึงตลึงลาญแล กรรมกั้งรังแก
ละห้อยละเหี่ยเปลี้ยองค์
๏ ปางพระชนนีมีจง ในจิตคิดพวง
พระราชธิดาลาวัณย์
๏ เห็นนางระคางจาบัลย์ ทรงถามความพลัน
เพราะเหตุไฉนใคร่ยิน
๏ ฝ่ายราชธิดาอาจิณ จงหาสวามินท์
ก็ทูลพระราชมารดา
๏ ข้าแต่พระแม่มีกา รุญเอื้อเอาภา
ระไฝ่และเฝ้าเช้าเย็น
๏ แม้นพระชนนีมีเอ็น ดูตูผู้เข็ญ
จำนงสงวนชีวี
๏ จงตามพระวิศามบดี คืนมาธานี
และข้าจะยิ่งชนม์ยืน

๏ พรากนลพรั่งน้ำตากลืน โศกซั้นวันคืน
มิช้าจะวอดชนม์วาย
๏ ปางนั้นพระแม่แดดาย พึงคำซ้ำระคาย
ก็เผ้าพระราชสามี
๏ ทูลความตามข้อคะดี ดังทัมยันตี
ทำนูลจำนงองค์นาง
๏ เมื่อนั้นวิทรรภ์ราชเรืองวรางค์ ยินข่าวร้าวระคาง
กรุณพระราชบุตรี
๏ รับสั่งให้ตามพราหมณ์ที ชะเชี่ยวเชาวน์ชี
นรินทะเล่าเลาความ
๏ เขาทราบประสงค์นงราม ทุกผู้ทุกพราหมณ์
สดับก็รับอาสา
๏ ต่างด่วนชวนกันพลันลา ไปเผ้าเยาวะภา
พระราชบุตรีศรีสมร
๏ ทูลว่าข้าจักลาจร เดิรป่าฝ่าดอน
ลำเนาละเมาะเสาะนล
๏ เมื่อนั้นพระบุตรีนิรมล พึงความตามยุบล
ก็มีพระราชเสาวนีย์
๏ ดูราคณาจารย์ชาญวี รยะว่องเวที
จะเสาะพระนลพลไกร
๏ พบชนชุมนุมกลุ่มใด จงเดิรเข้าไป
และกล่าวฉนี้เนื่องเนื่อง

๒๙ ๏ โอ้โอ๋นักเลง ลืมคำพร่ำเพรง เล่นเบี้ยเสียเมือง
เริศร้างกลางไพร ห่อนไผ่ชำเลือง ว้าวุ่นขุ่นเคือง
คับแค้นแสนใจ
๏ ทิ้งเมียกลางป่า ทรามวัยสัยยา ตัดผ้าพาไป
สงสารกานดา น้ำตาหลั่งไหล อ้างว้างกลางไพร
กลัวพิษนานา
๏ นุ่งผ้าคร่ิงผืน จาบัลย์วันค่ืน สอื้นโศกา
เดิรเปลี่ยวเดียวปลง จิตม่งมองหา ห่อนพบภรรดา
เบือกผุ่นขุ่นเคือง
๏ โอ้โอ๋นักเลง ลืมคำพร่ำเพรง เล่นเบี้ยเสียเมือง
ทิ้งเมียเสียได้ ห่อนไผ่ชำเลือง เคยกล่าวเนืองเนือง
ให้สัตย์แก่นาง
๏ ว่าตราบม้วยมรณ์ หมายออมสมร ฤๅห่อนอางขนาง
บัดนี้หนีไป อยู่ไหนอย่าพราง น้องน้อยคอยกลาง
ดงเดือดอาดูร
๏ เม็ตตานางน้อง ชอกช้ำร่ำร้อง ราวในไฟกูณฑ์
หมองมัวผัวร้าง ทุกข์นางร้อยคูณ คืนค้ำกำลูน
ปลดทุกข์ประเทือง
๏ โอ้โอ๋นักเลง ลืมคำพร่ำเพรง เล่นเบี้ยเสียเมือง
เมียอยู่กลางไพร เชิญไผ่ชำเลือง ปลดเศร้าเปล่าเปลือง
อย่าปราศเม็ตตา

๑๖ ◎ ดูราอาจารย์ชาญมา รคะทั่วทิศา
นฤทิศประเทศแถวทาย
◎ จงจำคำข้าบรรยาย พบชุมนุมชาย
จงขับดังซึ่งตูสอน
◎ แล้วยั้งสังเกตุทวยนร ใครได้ยินกลอน
จะเงี่ยสดับคำขาน
◎ ใครพร้องสนองพจมาน จงจำอาการ
และคำที่พูดตอบมา
◎ สังเกตุอากัปกิริยา ชนชนิดใดภา
ระกิจประกอบการใด
◎ มั่งมีดีจนเข็ญใจ ประสงค์สิ่งไร
จำมาให้แจ้งใจเรา ฯ
๑๗ ปางนั้นปวงพราหมณ์งามเชาวน์ รับสั่งโฉมเฉลา
ก็ลานละรีบจรจรัล
◎ บุกชัฎลัดป่าอารัญ ทุกเทศเขตขัณฑ์
นิคมนครดอนฉวาง
◎ พบคนพราหมณ์ขับกลอนพลาง ดังซึ่งพระนาง
ธสอนให้ขับจับใจ
◎ ห่อนพบพระนลพลไกร ใครพึ่งห่อนใคร
จะรู้ระหัสชัดดี ฯ

จบสรรคที่ ๑๗ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๘

สัทธราฉันท์

๑ เมื่อนั้นกัลยาณินารี วรรตนสตรี
ทัมะยันตี ถ้ำศรดทรวง
๏ เนาวังนั่งแลชะแง้ดวง จิตพระนุชระลวง
พรากพระนลหลวง ก็แลลาญ
๏ เวียนหวังตั้งตาก็ช้านาน ยุบลพระนลหาญ
ใครจะมาฯาน บ่มีเลย
๏ วันหนึ่งจึงพราหมณะงามเงย มธุรพจนเผย
ทูลพระทรามเชย มเหษี
๏ ข้าแต่นวลนางศุภางคี วรฯติยนรี
ราชธิดาภี มะภูธร
๏ ข้านามบรรณาทคเนจร วนิคมนคร
หานเรศร พระไนษัธ
๏ วันหนึ่งถึงเมืองกระเดื่องรัฐ วิบุลยศสุภัทร์
นามนครฯัตย์ อโยธยา
๏ ข้าพเจ้าเฯ้าเฝ้าพระภางคา สุริมหิปติปรา
กฎกระเดื่องนา มะกรยง

๏ ฆ้าขับศัพท์อย่างพระนางองค์ อรกุสุมประสงค์
โดยพระจำนง บ่แผกผัน
๏ พอฆ้าเอ่ยขับก็ตรับพลัน นฤปพระฤตุบรรณ
เธอก็เงี่ยกรรณ สดับไป
๏ เธอฟังฆ้าขับบ่จับใจ กิจยุบลไฉน
เธอบ่รู้ไฉร้ ก็ห่อนถาม
๏ ชนสิ้นยินตูบ่รู้ความ มธุรพจนพราหมณ์
ห่อนพยายาม จะรู้เลย
๏ ทั้งเจ้าทั้งฆ้าก็หน้าเฉย พจนบ่มิเฉลย
โอษฐะฤๅเผย บ่ไฝ่ฟัง
๏ ฆ้าถอยออกนอกนิเวศน์วัง บทจรจะกำบัง
แดดเพราะโดยหวัง จะผ่อนกาย
๏ สักครู่หนึ่งจึงบุรุษนาย อศววิกลชาย
รูปบ่ผึ่งผาย ดำเนิรมา
๏ เขาคือครูสูตะนามวา หุกกุศลวิชา
ชาญดุรงค์หา บ่มีเสมอ
๏ ต้มหุงอาหารชำนาญเสนอ อุดมรสบำเรอ
ใครจะเหมือนเกลอ บ่ห่อนมี
๏ มาใกล้ให้กลืนสอื้นตี อุระประดุจจะชี
วิตและอินทรีย์ ทลายลาญ
๏ ให้พลางพลางร่ำรำพรรณ์ปาน อกุศลพิสดาร
เพียบจะเผาผลาญ และเจรจา ฯ

คำพระนลผู้เปนวาหุกกล่าวแก่พราหมณ์บรรณาท

๒๑ ๏ อันหญิงสิงทุกขะธรรมดา กุลสตริก็จะอา
รักขะอาตมา บ่หมิ่นมันท์
๏ ความสัตย์แห่งนางสอางวรรณ กุศลวิมลธรรม์
พาประสบสวรรค์ บ่แคล้วคลาด
๏ มาตรแม้นสามีจะหนีปราศ เพราะหทยวิปลาส
นางบ่กริ้วกราด สวามี
๏ จารีตนวลย่อมสงวนศรี ดุจสุรกวจี
ภัยบ่พึงมี จะมาพาน
๏ ผัวโซโง่เขลากำเดามาน ภยะพิษพิสดาร
แม้จะเลี้ยงปราณ ก็ยากเย็น
๏ เสื้อผ้าหาไม่หทัยเข็ญ เพราะทวิชขคเปน
เหตุลำเค็ญ ก็คาบไป
๏ เสียเมืองเลื่องชื่อระบือไกล พลรถคชหัย
ทรัพยะสินไอ ศวรรย์หมด
๏ ต่ำตกอกช้ำก็กำศรด นิรอิศริยยศ
เนตระน้ำหยด ลำยองไย
๏ ผัวเปนเช่นนี้ผิหนีไป! กุลสตริอรไทย
ย่อมจะเห็นใจ บ่โกรธเลย ฯ

พราหมณ์บรรณาททูลนางต่อไปว่า

๒๑ ๏ ข้ายินคำร่ำรำพรรณ์เผย ดุจพจนเฉลย
ข้าบ่เฉยเมย ก็รีบมา

๏ ทูลความตามซึ่งสดับวา หุกกุศลวิชา
กล่าวบ่กังขา ฉนี้เทียว ๒๑
๏ ปางราชนารีฤดีเฉลียว พจนพระนลเจียว
เธอพระองค์เดียว ตระหนักใน
๏ รู้เรื่องเบื้องหลังบ่พลั้งใจ กิจยุบลณะไพร
ผ้าพระทรงชัย สกุณพา
๏ ตรึกพลางนางผู้พระกัลยา ณิวิบุลวนิดา
เนตระน้ำตา ก็ฟูมฟาย
๏ รางวัลบรรณาทฉลาดหลาย ธนนิธิมณิพราย
องค์พระโฉมฉาย ประทานเขา
๏ ห่อนหึงจึงองค์พระนงเภา พิมลขติยเยาว์
เธอเสด็จเผ้า พระมารดา
๏ ทูลว่าข้าแต่พระแม่อา ตมคุณกรุณา
ทรงพระเมตตา จะเสี้ยงดู
๏ อย่าเพ่อทูลราชวิทรรภ์ภู ธรพระชนกชู
เกียรดิดำร จะเสียการ
๏ จงตรัสเรียกพราหมณ์สุเทพชาญ ชวนทวิชหาญ
มัคคะชำนาญ สุบัญญา
๏ ฉันใดพราหมณ์ได้ประสบอา ตมดุจพระบิดา
แลพระมาตา จำนงหวัง

๏ ฉันนั้นข้ามั่นหทัยพึง นลนฤปจะยัง
คืนนิเวศน์วัง บ่กังขา
๏ เมื่อนั้นจึ่งองค์พระกัลยา ณิวิมลชนิกา
มีดำรัสหา สเทพพราหมณ์
๏ เขาเข้าเผ้าองค์พระนงราม สมรวิมลงาม
เธอก็ตรัสตาม จำนงใจ ฯ

นางทัมะยันตีตรัสแก่พราหมณ์สุเทวะว่า

๒๑ ๏ ดูราท่านชาญวิชาไว จรณะนครไกล
เร่งดำเนิรไป อโยธยา
๏ รีบเข้าไปเผ้าพระราชา พระฤตุปรณปรา
กฎกำเรียงนา มะศักดิ์
๏ ทูลว่านางทัมะยันตี พระนิษธมหิษี
เธอจะซ้ำมี สยุมพร
๏ เหตุสามีนางก็ร้างสมร พระนิษธมหิศร
เธอคเนจร บ่มีข่าว
๏ สูญหายตายจากวิบากยาว สมรรตนสาว
พักตระแพร้วพราว พิไลยลักษณ์
๏ อยู่เดียวเปลี่ยวจิตก็คิดจัก กระทำประดุจสมัค
เลือกพระผัวรัก คำรบสอง
๏ แม้นหวังเทวีฉวีทอง อรกุสุมลำยอง
ใคร่หทัยปอง ก็รีบเสด็จ

๏ เลือกม้าเร็วล้ำจะสำเร็จ รถดุรคระเห็จ
ห่อนจะเหนื่อยเหน็จ ณะกลางไพร
๏ แม้นว่าช้าอย่พระภวไนย ประลณะนครไกล
คงจะช้าไป บ่ทันการ
๏ วันรุ่งพรุ่งนี้พระเยาวมาลย์ วิมลมุขสคราญ
ทรงพระสำราญ สยุมพร ๗

๒๑ ๏ ปางนั้นพราหมณ์ทราบกระแสอร วรพจนสมร
จำประดุจสอน บ่แคล้วคลาด
๏ หมายกรุงมุ่งจรนครนาถ พระฤตุปรณราช
เผ้ายุคลบาท พระราชา
๏ ทูลความตามซึ่งพระกานดา อรฑติยธิดา
มีพระวาจา ดำรัสสอน ๗

จบสรรคที่ ๑๘ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๑๘

อินทรวงศ์ฉันท์

๑๒ เมื่อนั้นพระทรงธรรม์ ฤตุบรรณ์อนันต์ขจร
ยศยงอลงกรณ สิริโรจน์อโยธยา
๏ ยินถ้อยสุเทพทูล จิตหวังพระอังคนา
นึกนางสองตา ปถพินทร์ถวิลกระสัน
๏ ภธเรศธเรียกวา หกสารถีขยัน
จอมขัตย์ดำรัสพลัน พรพจน์พระภูบดี
๏ อ้าท่านชำนาญม้า จิตฆ้ำคำนึงนรี
นางทัมะยันตี วนิดาประภาสมร
๏ คิดใคร่หทัยตู จรสู่วิทรรภ์นคร
พรุ่งนี้สยุมพร อรไทยวิไลยระหง
๏ ท่านรับจะขับรถ จรบถวิทรรภะตรง
จักทันมิทันจง ระบุบอกบ่หลอกบ่เลื่อน ฯ

๑๒ เมื่อนั้นพระนลวา หุกจิตก็อิดก็เอือน
จักคิดจะบิดเบือน ฤจะรับจะขับดุรงค์
๏ อ้ำอึ้งรำพึงใน หฤทัยพะว้าพะวง
จักจริงมิจริงปลง จิตเชื่อก็เหลือจะจริง

๏ นางคิดชนิดนี้ ยุวดีประสงค์ประวิง
หลากหลายอุบายหญิง ดุจน้ำณะลำนที
๏ เหตุทุกขะเทียมเขา อรเยาวะภาวินี
พังซ่านทยานมี มลจิตบ่คิดระวัง
๏ ฤๅนางจะล่อตู จรสู่วิทรรภ์กระมัง
โฉมฉายจะหมายยัง ผลเพื่อประโยชนะเรา
๏ ยากเย็นบ่เห็นหน้า ภสดาก็เดือดกำเดา
เจ็บใจกระไรเยา วะกนิษฐะคิดบ่ดี
๏ เยี่ยงหญิงประวิงเจ ตนะเล่หะกลสตรี
แยบคายก็หลายมี นยะลึกจะนึกก็เลือน
๏ เราเลิกเหลือเลว ชลเหลวกเหลวบเหมือน
นางนวลก็ควรเบือน จิตจากบ่อยากจะดู
๏ นึกไปก็ไม่น่า กลยาณินวลพบู
จักร้างจะห่างตู ก็บ่ควรจะด่วนหทัย
๏ ใคร่ครวญบ่ควรเชื่อ นุชเนื้ออุไรวิไลย
นงเพ็ญจะเปนไป ดุจนั้นก็มั่นบ่เปน
๏ ลูกเต้ากมอยู่ พระพิธูจะเคืองจะเข็ญ
ยามเปลี่ยวผิเหลียวเห็น บุตรน้อยก็ค่อยสบาย
๏ จักเชื่อมิเชื่อไซร้ หฤทัยระส่ำระสาย
จักจริงมิจริงหมาย จรสู่จะรู้ยุบล
๏ ควรรับจะขับรถ จรบถวิทรรภ์สถล
แม้นโหดประโยชน์ตน ก็ประโยชน์พระภูบดี

๏ คิดพลางทำนูลพลัน ฤตุบรรณ์วิบูลย์พลี
ข้าแต่พระภูมี อธิราชมไหศวรรย์
๏ ข้ารับจะขับรถ จรบถสถลวิทรรภ์
ขับควบประจวบวัน ก็จะถึงมีพึงลำเค็ญ
๏ ทูลพลางก็ทูลลา นรศาระทูละเพ็ญ
สู่โรงดุรคเห็น หยะพลันก็สรรดุรงค์
๏ เห็นหยักำไรแรง พลแขงประดุจประสงค์
ผอมซูบและรูปทรง ดุจหาญทยานอำพร
๏ ขวัญดีก็มีถ้วน ทศล้วนวิไลยบวร
แม่นมาดจะอาจจร กลพายพาคระไล
๏ ลักษณ์เลิศกำเนิดสิน ธวถิ่นดุรงค์กำไร
จมูกกว้างและคางไห ยะก็เติบและเอิบกำลัง
๏ สี่ม้าเสมอกัน นลสรรประดุจะหวัง
นิ่งนานวิจารณ์ดัง จิตแน่บ่แปรหทัย
๏ ปางองค์พระทรงธรรม์ ฤตุบรรณ์อนันต์อำไพ
เห็นสูตะดูไห ยะกษัตริย์ก็ตรัสประหาร
๏ สารถีฉนี้หรือ กิจคือคณปการ
เลือกหัยจะให้ปาน พยุพัดกระพือรำพร
๏ ม้าผอมก็ย่อมไร้ พลไปณะป่าณะดอน
สันแรงบ่แขงจร ก็จะล่าจะช้าบ่ทัน
๏ แสนโซมโนมัย ก็และใครจะเลือกจะสรร
ขับควบประจวบวัน ก็จะล้มบ่สมหทัย ๚

วาหุกทูลว่า

๑๒ ๏ อ้าองค์พระทรงศรี หยะสี่ประเสริฐกำไร
สิบขวัญสำคัญใน คตินี้จะชี้ตำรา
๏ ขวัญหนึ่งณะหน้าผาก ดุจแบบบุราณะมา
สองขวัญณะอกปรา กฎแท้บ่แปรบ่ผัน
๏ สองขวัญณะหัวม้า ผิวหาจะเห็นสำคัญ
สีข้างก็สี่ขวัญ หยะข้างละสองละสอง
๏ ขวัญหนึ่งณะหลังม้า ดุจข้าทำนูลลบอง
สิบขวัญสำคัญปอง จิตพบก็สบประสงค์
๏ อันสี่ดุรงค์นี้ จรลีจะสมจำนง
วิ่งวางณะทางตรง ก็จะถึงประหนึ่งหทัย
๏ มาตรแม้นพระองค์ทรง พระประสงค์ดุรงคะใด
จอมกษัตริย์ดำรัสไป และก็ข้าจะโดยจำนง ฯ

พระฤตุบรรณ์ตรัสว่า

๑๒ ๏ อ้าท่านชำนาญอัศ วะจะจัดจะเลือกดุรงค์
ตูไซร้มิได้จง จิตหาญจะค้านจะติง
๏ เลือกไหนบ่ขัดวา หุกอย่าพะวงประวิง
ม้าไหนจะไวจริง จรลีบ่รีบ่รอ
๏ เครื่องงามอร่ามรัต นะจรัสดุรงค์ลออ
รีบเทียมและเตรียมพอ รถเสร็จจะเตร็จทยาน ฯ

๑๒ ๏ เมื่อนั้นพระนลวา หุกจาตุริกชำนาญ
ยินตรัสพระภูบาล จรรีบตุรงคะเทียม
๏ สี่หัยะไวว่อง นลคล่องทำนองทำเนียม
รถเก็จสำเร็จเตรียม ฤตุบรรณ์ก็พลันเถลิง
๏ ปางสัตวะสี่ม้า กิริยาก็ร่าก็เริง
ยืนกรานชำนาญเชิง กลดื้อสดัมภะกร
๏ สี่ม้าก็นอนลง บ่มิปลงหทัยจะจร
ไนยัธธตรัสสอน คติชอบพระปลอบพระโยน
๏ บังเหียนพระรวบกำ หยะล้ำก็เผ่นกระโจน
เทียมพายุพาโผน รถเก็จระเห็จถลัน
๏ ฝ่ายวาร์ษเณย์ยืน จรขึ้นก็แทบบ่ทัน
เร็วกลจะย่นมรร คะสถลณะพนณะไพร
๏ นลเร่งดุรงค์รีบ จรถีบธุลีคระไล
เร็วรุดประดุจใจ พยุพัดกระพือฮำพร
๏ ปางองค์พระทรงขัณฑ์ ฤตุบรรณ์วิบูลย์บวร
รถปลิวละลิ่วจร นรนาถประหลาดหทัย
๏ ฝ่ายวาร์ษเณย์คนึง จิตอึ้งรำพึงไฉน
หลากจิตจะคิดไป ก็บ่คล่องทำนองคะดี
๏ สารถีฉันหรือ ก็และคือพระมาตลี
ผู้เทวะสารถี สุรราชวรามรินทร์
๏ ชรอยมาตลีมา ดุจสารถีบดินทร์
ใครเลยจะเคยยิน ชนหาญชำนาญเสมอ

๏ ฤๅหนึ่งพระนลนา ยกมากระมังนะเออ
ชาญม้าวิชาเธอ ดุจเทพสารถี
๏ ใครอื่นจะหาหนึ่ง บ่มิถึงพระมาตลี
อื่นใครก็ไม่มี ชนหนึ่งจะถึงพระนล
๏ คนนี้ก็ใครเล่า ดุจเจ้านิษัธถกล
เริงแรงกำแหงรณ รถคล่องทำนองดุรงค์
๏ สามารถเสมอนล สุรพลพิชาผจง
ชาญอัศวะทัดองค์ นลราชนราธิเบนทร์
๏ แม้นใช่พระไนษัธ ก็สมรรถเสมอนเรนทร์
ฉันใดพระนลเจน จิตหาญชำนาญดุรงค์
๏ วาหุกก็ฉันนั้น ดุจกันบ่แผกจำนง
เที่ยงแท้บ่แปรปลง จิตมั่นสำคัญหทัย
๏ แปลกกันก็แต่รูป นลเลิศประเสริฐวิไลย
วาหุกวิรูปไน ยนะพิศก็อิดระอา
๏ วัยสองเสมอกัน ดุจมั่นเสมอวิชา
นลแสร้งจะแปลงวา หุกหรือก็คือพระนล
๏ วาร์ษเณย์คนึงตรอง ก็บ่ถ่องทำนองยบล
สนเท่ห์คเนจน จิตอยู่บ่รู้คะดี
๏ ฝ่ายองค์พระทรงธรรม์ ฤตุบรรณ์อนันต์พลี
เอมอิ่มกระหยิ่มมี มนเหมเกษมกมล
๏ รถรุดประดุจปลิว จรฉิวณะแถวสถล
หวิว ๆ ละลิ่วปน พยุแล่นณะราวพนม

๏ มารุตบ่อยุดพัด พนชัฎระงายระงม
รถรัตน์ก็ทัดลม หยะห้อบ่รอกำลัง ฯ

จบสรรคที่ ๑๔ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒๐

วสันตติลกฉันท์

๑๔ ลิ่ว ๆ ประเล่ห์มรุตพัด ดุจปัถะพีพัง
ฤๅเล่หะเขฺจรประนัง ขคแขงก็แข่งลม
◎ แถวเถินและเขินศิขรขัณฑ์ พนสัณฑะอาศรม
หัยหาญทยานนิคมคมน์ รถแล่นณะแผ่นภูมิ
◎ เหวห้วยละหานหิมอุทก ชลตกก็ตูมตูม
เพี้อยฟองก็ฟ่องสลิลฟูม พยุพัดก็ปั๊ดไป
◎ ปางองค์พระทรงนครขัณฑ์ ฤตุบรรณะเกรียงไกร
ภูบาลสราญพระหฤทัย กลเหิรก็เพลินดง
◎ ผืนผ้าสพักสริหลุด พระจะยุดบ่ทันทรง
ลมพาและผ้าจรณะพง หยะวิ่งก็ทิ้งไกล
◎ ปางองค์พระทรงวิบุลธรรม์ ฤตุบรรณ์อนันต์ชัย
ผ้าหลุดก็ยุดกรพระไน ษธฆัตย์ดำรัสพลัน
◎ อยุดม้าเถอะจาตุริกชัก หยะพักณะไพรสัณฑ์
ลมจัดและวัสตรบ่ทัน กรยุดก็หลุดไป
◎ ตกอยู่ณะพื้นปฤถิพี รถรี่ก็เร็วไกล
จงวาร์ษเณย์บทคระไล บ่มิช้าจะพาคืน

๏ ปางนั้นพระนลกุศลสา รถิกล้าวิชาบึ่น
ยินตรัสกษัตริย์สุพลยืน ก็ทำนูลสนองไป
๏ ข้าแต่นราธิปกษัตริย์ วรวัตถะอยู่ไกล
ห้าโยชน์จะกลับรถคระไล ก็กระชั้นบ่ทันการ
๏ ผ้าปลิวก็ลิ่วรถก็แล่น หยะแกว่นกำลังหาญ
ทันใดก็ไกลกลประมาณ มิละผ้าจะล่าไป
๏ ทูลพลางก็เร่งดุรครึบ จรถึบธุลีไพร
เหยียมห้อบ่รอรถคระไล ดุจย่นสถลทาง
๏ ปางนายกาธิปมหัน ฤตุบรรณะโศภางค์
รถแล่นณะแผ่นปถพิพลาง นรนาถประภาษไป
๏ อ้าท่านชำนาญสถลผลู จรรู้วิถีไพร
อันซึ่งประชานิกรใน ภพนี้บ่มีเลย
๏ คนเดียวจะเชี่ยววิทยถ้วน กิจล้วนก็คุ้นเคย
ถ่องทุกวิชากรเฉลย ดุจนี้บ่มีหนา
๏ เช่นท่านชำนาญอศวชาติ บ่ฉลาดณะสังขยา
ส่วนอาตมะอาจจะคณนา ผลไม้ณะไพรวัน
๏ ดูต้นวิภีตกะณะไพร ตรุใหญ่กำยำครัน
ใบผลก็หล่นพนอนันต์ ผิวนับจำนวนปน
๏ ผลหล่นก็ยิ่งผลณะต้น เฉพาะร้อยและหนึ่งผล
ใบหล่นก็ยิ่งฉทนะบน ตรุร้อยและหนึ่งใบ
๏ กึ่งสองผิปองจิตจะนับ ทลดูก็รู้ไว
ห้าโกฏิจำนวนคณนะไน ยะบ่พลาดบ่ฃาดเกิน

๏ กิ่งสองจำนองจิตจะไตร ผลไม้ก็ลองเทอญ
สองพันและร้อยผลประเมิน ผิวหย่อนก็ห้าใบ
๏ ปางสูตะผู้พระนลวา หุกพึงก็ชั่งใจ
ตริกตรองจะลองคณนะไน ยะดำรัสกษัตริย์ทรง
๏ คิดพลางก็พลางพระนลรั้ง หยะยั้งณะแนวดง
พลันทูลวิบูลย์ฑติยะองค์ ฤตุบรรณ์อนันต์ชาญ
๏ ข้าแต่นรินทะอธิราช พจนาตถะสำนาร
ข้ายินบ่ยลยุบลปาน พระดำรัสกษัตริย์ศรี
๏ ยินแล้วบ่รู้ประดุจฆาน พจมานพระภูมี
ชอสอบดำรัสนฤบดี คณนาวิชายง
๏ สองกิ่งวิภีตกะณะกา นนข้าจะตัดลง
จำนวนจะนับกลจำนง บ่มิช้าจะคลาไคล
๏ จริงเท็จสำเร็จคณนะนับ ก็จะขับมโนมัย
อ้าวาร์ษเณย์พลกำไร กรยืดดุรงค์เทอญ
๏ ปางองค์พระทรงคุณอนันต์ ฤตุบรรณะจำเริญ
ยินวาทะวาหุกผเชิญ อธิฐ์ติยะตรัสไป
๏ อ้าสูตะผู้อศวโก วิทโสมนัสไพร
จักสู่วิทรรภ์นครไกล ผิวยั้งและรั้งรอ
๏ ไหนนั่นจะทันพิธิสยม พรสมหทัยหนอ
หมายใจจะได้อรลออ ชวะหย่อนก็ห่อนทัน
๏ เร็วเลื่อนและเตือนตุรคเร่ง จิตเพ่งณะไพรสัณฑ์
หมายมุ่งนครจรวิทรรภ์ หยะห้อบ่รอแรง ๗

วาหุกทูลว่า

๑๕ ◎ ดูรานราธิปกษัตริย์ พลวัฒนะกำแหง
ข้าขอจะรอรถแสวง คณนาวิชาชาญ
◎ แม้นมีพระราชหทยะจัก บ่มิพักณะไพรสาณฑ์
ขอเชิญเสด็จอวนิบาล จรรีบณะราวดง
◎ วาร์ษเณยะขับดุรคเถิด รถเลิศระเห็จตรง
ข้าไซร้จะพักณะพนพง บ่มิโดยเสด็จไป
◎ ตูมีจำนงจิตจะรอ เพราะสมอพิเภกไพร
ตัดกิ่งและนับผลอำไพ บ่มิเสร็จมิเตร็จจร ๗

พระฤตุบรรณ์ตรัสว่า

๑๕ ◎ อ้าท่านชำนาญดุรคเลิศ ชวะเชิดวิชาธร
บรรดาประชาชนนิกร จะเสมอบ่ห่อนมี
◎ ตูมุ่งจะจรนครขัณ ฑะวิทรรภะธานี
จักดั้นจะด้นดลบุรี ก็เพราะท่านชำนาญไพร
◎ อ้าสูตะผู้ศรณะข้า ผิวช้าจะทำไฉน
เที่ยงแท้ผิแน่ณะหฤทัย บ่มิล่าณะอารัญ
◎ ตามใจจะนับผลก็นับ ผิวรับจะไปทัน
นับเสร็จระเห็จจรณะมรร คะวิถีพนาดร
◎ วันหนึ่งผิถึงนครราช บ่มิคลาดสยุมพร
มาแล้วบ่แคล้วสมรอร ก็จะสมหทัยคนึง ๗

วาหุกทูลว่า

๑๔ ๏ ข้าแต่พระทรงนครขัณ ฑะวิทรรภะคงถึง
ข้ารับจะขับดุรคพึง ประลุแทบนครทัน
๏ โปรดอวยพระราชอนุมัติ วรขัติยะรังสรรค์
ขอสอบดำรัสนฤปอัน คณนาวิชายง ฯ

พระฤตุบรรณ์ตรัสว่า

๑๕ ๏ นับเถิดจะนับก็จรนับ ผลสัพพะโดยจง
หมายสอบก็สมดุจประสงค์ ผิวเสร็จจะเตร็จจร
๏ เร่งนับและขับดุรคเร่ง รถเพ่งพิถีดอน
ไวไวจะได้จรนคร ผิวล่าจะช้าไป ฯ

๑๔ ๏ ปางนั้นพระนลพิมลเชา วนะเจ้านิษัธไกร
จากรถก็รีบบทคระไล ณะสมอพิเภกพลัน
๏ หักกิ่งและนับผลวิถี ตกะมีก็สองพัน
เศษร้อยและหย่อนเฉพาะก็ปัญ จะประเล่ห์พระพจมาน
๏ ไนษัธะคิดก็พิศวง และประสงค์วิชาการ
น้อมพลางทำนูลอวนิบาล ดุจเจตนามี
๏ ข้าแต่นรินทรวิโรจ นะอโยธยาศรี
วิชชานราธิปธนี ดุจอย่างธอ้างอิง
๏ ข้าไซร้ก็ใคร่จิตจะรู้ กลภูบดีจริง
เห็นแจ้งบ่แคลงมนะประวิง ผิประทานจะบานใจ ฯ

๑๕ ๏ ปางองค์อธิศวรเพ่ง จิตเร่งจะคลาไคล
พึงทูลก็ตอบยุบลไป บ่มิคิดจะบิดบัง
๏ อ้าสารถีสถลหาญ หยะชาญวิชาขลัง
อันข้าสกากลฉมัง ชนผองบ่ปองขัน
๏ รู้บาศก์บ่คลาดจิตวิศา รทะหาบ่เทียมทัน
ใครมาและท้าทิวะพนัน ก็จะแพ้บ่แปรปรวน
๏ เชิงนับชำนาญชำนิฉนั้น ดุจกันบ่ผันผวน
สังขยาและปาศะกะขบวน ก็บ่แผกบ่แปลกกัน ฯ

มาหุกทูลว่า

๑๕ ๏ ข้าแต่พระปารถิวขัต ตียะวัจนานันท์
วิชชาสกากิจพนัน ผิวโปรดประทานสอน
๏ ส่วนข้าวิชาอสวหลาย จะถวายพระภูธร
เสร็จแลกจะเร่งดุรคจร ณะวิทรรภะทันการ ฯ

๑๕ ๏ ปางองค์พระทรงนครขัณฑ์ ฤตุบรรณะภูบาล
เชิงชั้นพนันชำนิชำนาญ อุปเทศธทรงอวย
๏ เจนจัดถนัดสนิทแน่น นลแม่นบ่งงวย
รู้ท่าสกากลอำนวย พระก็ปลื้มกมลปรีดิ์
๏ ครั้นนลชำนาญกลพนัน กลิพลันก็ผันหนี
ออกจากพระกายพระนลมี จิตกลัวระรัวลาญ
๏ พ่นพิษพระยาอุรคถ่ม พิษขมระบมฆาน
ปางนั้นนิษัธกษิติบาล ก็จะสาปกลีเลว

๏ ฝ่ายองค์กลีสริระสั่น ดุจพรั่นพระเพลิงเปลว
ถูกสาปจะซุดประดุจเหว ทวิทุกขะทำงน
๏ น้อมกั้มประนมนขประสาน พจมานแสวงผล
ข้าแต่พระภูธรถกล กิติเกริกตระการไกร
๏ โปรดเถิดประทานอภยะตู กลิผู้ลำบากใจ
ถูกสาปพระราชอรไทย พระนิษัธมเหษี
๏ นลร้างและนางจรณะกา นนหาสวามี
ทุกข์ถมระทมพระรมณี ธพิลาปก็สาปตู
๏ ร้ายแรงบ่แสร้งพจนข้า ดุจว่ามฤตยู
นางสาปก็สิทธิพิษงู ระอุร้อนบ่ห่อนหาย
๏ ข้าสิงพระองค์พระนลอยู่ พิษงูก็สิงกาย
เดือดร้อนจะผ่อนจิตสบาย ก็บ่ได้กระไรเลย
๏ โปรดเถิดพระนลพิมลจิต สุจริตประเล่ห์เคย
อย่าสาปจะบาปบ่มิเสบย นลอย่าอนาทร
๏ แม้นมัณฑเลศวรเว้น ดุจเช่นทำนูลวอน
ข้าจักอำนวยสุขนิกร นรชนบ่ข่นใจ
๏ ตราบใดประชานิคมคาม ระบนามพระนลไกร
กล่าวเกียรติ์อธิศวรไน ษธอยู่บ่รู้วาย
๏ ตราบนั้นมิพรั่นกลิจะใกล้ กลิไซร้มิไปกราย
ห่อนพึงคนึงอุระระคาย จิตเกลือกกลิกวน
๏ เช่นนี้พระนามพระนลทรง ภพคงบ่แปรปรวน
ยาวยืนผิหมื่นฉนำก็ชวน ชนปลื้มบ่ลืมนาม

๑๔ ๏ เมื่อนั้นพระนลนิษธนาถ นรราชเรืองราม
ยินวอนก็อ่อนหทยะยาม กลิหย่อนกำลังยง
๏ ไนษัธบ่สาปกลิก็สู่ ตรุอยู่ณะกลางดง
จึ่งต้นวิภีตกะณะพง สีก็แห้งก็เหี่ยวไป
๏ อันองค์นรินทะฤตุบรร ณะอนันตะราชัย
อีกวาร์ษเณย์พลกำไร ก็บ่เห็นกลีเลย
๏ ปางนั้นพระนลกุศลสา รถิกล้ากำลังเคย
พ้นทุกข์ก็สุขจิตเสบย จรเร่งดุรงค์พลัน
๏ รวบรัศมีกรกระหวัด จตุอัศวะผกผัน
ฉิว ๆ ละลิ่วจรณะมรร คะประเล่ห์สกุณบิน
๏ ไนษัธสมรรถอศวชาติ รถมาศกระโดดดิน
ห้วง ๆ กระจ้วงจรนริน ทะหทัยก็ไสศานติ์
๏ รีบรัตนะรถบถวิทรรภ์ ฤตุบรรณะเบิกบาน
เอิบอิ่มกระหยิ่มหทยะปาน อมฤตสุรารมณ์
๏ ไนษัธกษัตริยะจรพ้น กลิล้นระอากรม
ออกจากวิภีตกะพนม จรสู่คฤหาศัย
๏ ปางนั้นพระนลนรพยาฆร์ กลิจากก็สขใจ
ปลดทุกขะทิ้งสถลไพร จรโดยวนาธวา
๏ ห่อนคืนพระรูปวิมลลัก ษณะศักดิสมญา
ทรงรูปจาตุริกวา หุกเร่งดุรงค์จรัล ฯ

จบสรรคที่ ๒๐ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒๑

โตฎกฉันท์

๑๒ ◎ ขณะนั้นอวนิน ทะนรินท์ฤตุบรรณ
จรโดยพนสัณฑ์ กลเขจรบิน
◎ นลเร่งรถแล่น หยะแกว่นพลสิน
ธวสี่จรดิน ดุจพายุกระพือ
◎ อธิราชอภิชิต อภิฤทธิประลือ
ฤตุบรรณะระบือ อภิคมนะนคร
◎ นรนาครู้ จรสู่อดิศร
พระประชาปะบวร นคเรศวิทรรภ์
◎ และทำนูลพระนรา ธิปว่าฤตุบรรณ
จรมาณะอรัญ อภิคมนะบุรี
◎ ขณะนั้นฑติยา ธิปปารถะภี
มะวิทรรภะบดี จิตแจ้งก็ฉงน
◎ ธุระไรฤตุบรรณ จรสัณฑะสถล
ดุจนี้ก็พิกล บ่มิแจ้งกิจการ
◎ ดำริห์พลางก็พระภี มะธมีพจมาน
คณะเสวกชาญ และอมาตยะพหล

๏ ก็ตระเตรียมพระนิเวศน์ นฤเบศถกล
ขติยาติถิดล ณะวิทรรภะนคร
๏ ธก็ต้อนธก็รับ กิติสัพพะบวร
ฤตุบรรณ์อดิศร ธเสด็จณะถนน
๏ นลขับหยะแขง จรแข่งขคบน
รถโฆษระคน อศนิ์ณะอำพร
๏ หยะของนลเนา ณะวิทรรภะนคร
จำสำเนียงรถจร จิตแจ้งนลมา
๏ ก็กระทืบบทก้อง หยะร้องกลปรา
กฎพักตร์นลนา ยกเยี่ยมหยะรณ
๏ พระธดานรราช ภพนาถถกล
ปตนีนิรมล นิษธาธิบดี
๏ ธสดับรถโฆษ เสนาะโสตรมหิษี
ก็ตระหนักจิตภี มะธิดาอรไทย
๏ รถนั้นนลแท้ นลแน่มนใน
นรอื่นบ่มิใคร รถแขงดุจนล
๏ รถนาทนำรถ จรบถสถล
ดุจเมฆนำฝน พยุหอบชลแรง
๏ อรไทยะประจัก ษะตระหนักบ่มิแหนง
ดุจหัยะบ่แคลง จิตแน่นลมา
๏ คชอัศวะยิน แลศิขินเสนาะนา
ทะกำเรียงกลพา ยุกระพื้อชลหาว

๏ คณะสัตวะก็ร้อง คชก้องขคกราว
รถโฆษกลคราว พยุเมฆชลทา
๏ ยุวดีสิริรัตน์ อรฆัตยะประภา
ก็คนึงจิตมา นสเที่ยงหฤทัย

นางทัมยันตีตรัสว่า

๑๒ ๏ รถนั้นนิรโฆษ หยะโลดจรไว
ดุจหนึ่งนลไน ยธเจ้าตุรคิน
๏ ผิวใช่นรนาถ อธิราชพลิน
ชนเกวลดิน รถโฆษบ่เหมือน
๏ นลแน่บ่มิผิด อภิฤทธิบ่เลือน
นรชาติจะเตือน หยะห้อบ่เสมอ
๏ ทินนี้ผิบ่พบ บ่ประสบนลเธอ
ก็และข้าจะบำเรอ ชิวะได้กลใด
๏ ทินนี้ผิววี ระบดีพลไกร
กลจันทะอำไพ วรพักตระประภา
๏ บ่มิส้วมกรสอด บ่มิกอดภริยา
ก็ไฉนชิวะอา ตมะจักบ่ประลัย
๏ ทินนี้ผิวอง คะพระทรงภพไกร
พระเสด็จรถใน พระบุรีนิรโฆษ
๏ บ่เสด็จจรมา ภริยาพระบ่โปรด
ก็และอาตมะโหด ภสดานิรนาถ

๏ จะกระโจนอคนี สละชีวะบ่ขลาด
ภสดาจรปราศ ก็จะปราศชีวปราณ
๏ ทินนี้นรเศรษฐ์ นลสิงหะวิกรานต์
พลวานกลวารุ ณะวิกรมกำไร
๏ บ่เสด็จจรมา ภริยาจะประลัย
ชนมาธิปตัย รถโฆษณะนคร
๏ นรสิงหะประเสริฐ ยศเลิศะขจร
อภิสัตย์อดิศร ดุจบรรพตผา
๏ อปการบ่กระทำ จิตล้ำกรุณา
อประโยชนะวา กยะห่อนจะดำรัส
๏ พระอุทาระบุรุษ วรสุทธะกษัตริย์
กษมาปอุบัติ คุณเลิศธรณี
๏ จิตซ้ำภริยา พระนราธิบดี
บ่มิลืมคุณวี ระวิบุลย์กรุณา
๏ ทินนี้ผิวอง คะพระทรงกษมา
บ่มิสู่ภริยา นุชแน่จะประลัย ๚

๑๒ ๏ มหิษีสุษมา กลยาณิประไพ
ธจำนงหฤทัย ยลพักตรนฤเบศร์
๏ วนิดาอรเอี่ยม จรเยี่ยมพระนิเวศน์
นุชทอดวรเนตร ชนแน่นณะพระลาน

◎ ขณะนั้นฤตุบรร ณะอนันตะสราญ
ดลราชบุรปาน บุรท้าวสุรราช
◎ นลวาหุกชัก หยะพักรถมาศ
พระก็ปลดรถปราศ หยะปล่อยณะพระลาน
◎ ขณะวาหุกวา รษเณยะชำนาญ
จรจากรถกาญ จนสู่ปถพี
◎ ฤตุบรรณ์อดิศร มหิธรนรสีห์
จรจากรถภี มะก็รับนฤบาล
◎ ขติยาธิบดี พรภีมะพิศาล
อภิศักดิตระการ ธประหลาดหฤทัย
◎ บ่มิทราบฤตุบรรณ์ จรวันะคระไล
กิจด่วนธุระใด ธเสด็จณะนคร
◎ ธก็ต้อนธก็รับ ยศสัพพะขจร
มิตรภาพบวร อธิเกียรติตระการ
◎ และพระภีมะกษัตริย์ ก็ดำรัสพจมาน
นรนาถมหิบาล พระเสด็จธุระไร
◎ ผิวราชประสง คะพระทรงภพไกร
ธุระจิตกิจใด ก็ดำรัสเถอะพระองค์ ฯ

๑๒ ◎ ขณะนั้นฆติยา ติถิปารถะยง
ฤตุบรรณะณรง คะวิเศษะสุธี

◎ ธธำรงธิรเลิศ ชยเชิดศิลปี
ยลในพระบุรี ก็ฉงนหฤทัย
◎ กิจเตรียมบ่มิสม สวยมพรไกร
พิธิเลิศก็กระไร บ่มิกอบกิจการ
◎ อธิราชอนุราช และพระราชกุมาร
นคเรศอุฬาร บุตรเจ้านครินทร์
◎ บ่สมาคมกัน ณะวิทรรภะธนิน
ก็ไฉนพระยุพิน จะสยุมพรนาง
◎ บ่สมาคมพราหมณ์ พิธิงามอุตมางค์
ก็ไฉนพระศุภาง คะจะเลือกภสดา
◎ ดำริห์พลางฤตุบรร ณะก็พลันพจนา
ทะทำนูลพระนรา ธิปเทศวิทรรภ์ ๗

พระฤตุบรรณ์ทูลตอบว่า

๑๒ ◎ นรนาถอวนินทร์ นครินทะมหัน
ธุระอาตมะอัน จะประสงคะบ่มี
◎ จรมาจะถวาย อภิวาทน์นรสีห์
พระวิทรรภะบดี ภพแผ่คุณผล ๗

๑๒ ◎ ขณะนั้นนรสี หะพระภิมะฉงน
ฤตุบรรณะถกล วรเกียรดิกำไร
◎ ผิวเปล่าธุระปราศ อภิวาทนะทำไม
จรโดยวนไกล สตโยชนะอนันต์

๏ นรนาถพสุธา ธิปนามะมหัน
บ่มิเชื่อฤตุบรรณ์ ก็ฉงนหฤทัย
๏ เพราะบ่ทราบกลนาง พระศุภางคะประไพ
วรราชอรไทย พระวิทรรภะธิดา
๏ พระนเรนทรภี มะพลีชนกา
ธิบดีจิตมา นะฉงนบ่มิทราบ
๏ ธก็รับธก็รอง ดุจคลองมิตรภาพ
อติถิตวะก็ซาบ จิตราชฤตุบรรณ
๏ พระเสวยศุภโภ ชนะโอชสวรรค์
พระมหาธิปหรร ษะวิวัฒนะอุดม
๏ ขติยาติถิปรี ดิฤดือภิรมย์
ฤตุบรรณะวิกรม จรพักสริรางค์
๏ นลวาหุกไซร้ หฤทัยะระคาง
บ่มิรู้กลนาง มหิษียุพยง
๏ พระก็ขุ่นจิตขัด พระก็อัดอุระองค์
อรนุชจะจำนง ดุจกล่าวฤไฉน
๏ นลตรึกนลตรอง บ่มิถ่องหฤทัย
พระคนึงจิตใน อรนุชดุจเดือน
๏ ธก็ปลดรถเปลื้อง หยะเครื่องบ่กระเทือน
บทรึบจรเรือน รถพักหยะพลัน ๗

๑๒ ๏ ขณะนั้นยุวดี มหิษีวรวรรณ
ยลราชฤตุบรร ณะและวารษเณย์
๏ ยลนายรถวา หุกพาหุก็เก
บ่มิยลพระนเร ศรผู้ภสดา
๏ มหิษียุพยง ธก็สงสยะอา
ดุรจิตวนิดา ดุจอัคนิลน
๏ รถนั้นนิรโฆษ จรโลดณะถนน
ดุจหนึ่งรถนล นิษธาธิบดี
๏ ชนอื่นบ่ถนัด รถทัดนลธี
ระสมรรถอศวี ดุจมาตลิชาญ
๏ รถใครนิรโฆษ บ่เสมอมหิบาล
รถนั้นชวะปาน นิรโฆษรถนล
๏ นิษธาธิปไชร้ ก็บ่ได้จรดล
จิตตูก็ฉงน นิรโฆษรถใคร
๏ ฤนรินทร์ฤตุบรร ณะอนันตะกำไร
ธฉลาดรถไน ยะถนัดดุจนล
๏ ฤจะวารษเณ ยะชำนาญรถกล
ดุจสามิพหล หยะเสิศพลถือ
๏ นิรโฆษรถฉาย ดุจสายนลถือ
หยะห้อจรคือ รถมาตลิถึง
๏ พระวิทรรภะนรี ดุจนี้ธคนึง
บ่มิแจ้งจิตจึง อรเรียกบริจาร

๏ และก็สั่งจรสู่ ดุจทูตสำนาร
ธุระสืบกิจการ จะแสวงภสดา ๗

จบสรรคที่ ๒๑ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒๒

ฉบัง ๑๖, มาณวกฉันท์ ๘.

ตนุมัชฌาฉันท์ ๖; สุรางคณางค์ ๒๘; สัทธราฉันท์ ๒๑

นางหัมยันตีตรัสว่า

๑๖ ๏ ดูราเกศินีนงพา ละแผ้วบัญญา
สุภัททะผ่องอำไพ
๏ นางจงตรงรีบเร็วไป ส่เรือนรถใน
พระราชนิเวศน์ภูมี
๏ ไต่ถามนามนายสารถี แขนสั้นขันมี
วิรูปประหลาดเหลือใจ
๏ สืบสื่อชื่อเรียงเสียงไร พูดจาปราไสย
ประสงค์จะทราบสิ่งสรร
๏ ตีสนิทคิดความถามปัญ หาข้อสำคัญ
พระนลฤใช่ไนยธัช
๏ จิตตรู้แท้แน่ชัด พระผู้จักรพรรดิ
ธกลับธแกล้งแปลงมา
๏ ใจจินต์ยินดีปรีดา ดังหนึ่งนิษธา
ธิเบศร์เสด็จมาเวียง

๏ สืบนามถามไถ่ไล่เลียง นานนั่งพังเสียง
จะพูดจะจาว่าฯาน
๏ แล้วเจ้าจงขับศัพท์สาร เฉื่อยฉ่ำสำนาร
ประหนึ่งบรรณาทเคยขับ
๏ ขับจบจงยั้งนั่งตรับ เฯาไฯร้ได้สดับ
จะกล่าวจะฯานฐานไหน
๏ ยินเฯาเจ้าจำเจนใจ กลับมาไวไว
และตูจะพังดังมี ฯ

๑๖ ๏ บัดนั้นนวลนางเกศินี รับสั่งมารศรี
กลาพระราชกานดา
๏ ตรงไปในรถศาลา พบวาหุกสา
รถีก็ถามความไป

นางเกศินีกล่าวว่า

๑๗ ๏ ดูกรท่าน ชาญชยะเชิด
อัศวะประเสริฐ เลิศดุจใจ
๏ ขับรถแล่น แกว่นหยะใคร
ในภพไตร เหมือนก็บ่มี
๏ อันพระธิดา ราชะนรินทร์
องค์อรพินท์ จินตะยุพี
๏ ใคร่จิตรู้ ผู้อศวี
มาณะบุรี โดยกิจใด

๏ เปนอิศเรศร์ เขตปถพี
ขัติยะพลี นาครไหน
๏ ท่านจรมา สารถิใคร
นามะอะไร แจ้งกิจเทอญ ๖

วาหุกตอบว่า

๏ อ้าดูกรนารี ผู้มีจิตจำเริญ
มุ่งในหฤทัยเชิญ ตรับฟังดุจดังใจ
๏ อันโกศลราชา เปรื่องปรากฏะเกรียงไกร
ทรงนามฤตุบรรณ์ไอ สูรย์ศักดิประจักษ์แมน
๏ ศัตรบ่มิร้ขัน เสิกสรรพะก็เสียวแสน
เด่นเดชพระกระเดื่องแดน ดินใดบ่มิใกล้กราย
๏ มีพราหมะณะงามเชาวน์ ทูลเจ้าอวนินทร์ฉาย
ฆ่าวศรียุวดีสาย จิตภิมะพลีไกร
๏ จักมีสวยุมพร บังอรพระประภามัย
วันรุ่งผิวมุ่งใจ รีบเตร็จจะเสด็จทัน
๏ ฝ่ายองค์ฤตุบรรณ์งาม ยินพราหมณ์ก็เกษมสันต์
ทราบฆ่าวดจกล่าวพลัน เธอรีบรถไคลคลา
๏ รถรุดดุจลมพัด สี่อัศวะระเห็จพา
ลิ่วลิ่วกลปลิวมา รุตพัดรถทัดลม
๏ ร้อยโยชน์นิรโฆษก้อง จิตจ้องจรไพรพนม
มาทันณะวิทรรภ์สม ใจหวังดุจดังจง

๏ ฆ้าสารถิขับม้า ขับมาณะพนมพง
เร็วล้ำกลจำนง มาถึงดุจพึงใจ ๗

นางเกศินีกล่าวว่า

๏ อีกนรหนึ่ง ซึ่งจรมา
กับพระนรา ธิปพลไกร
๏ เขากุลคาม นามกรใด
ท่านก็ไฉน จึงจรมา
๏ วงศะสกูล ทูลนุชนาง
จงบ่มิพราง สัตยะกถา
๏ เหตุไฉน ได้จรมา
ขบรถพา ราชจรดล ๗

วาหุกตอบว่า

๏ ชายนั้นอภิปัญญา นามวาระษะเณย์พล
ชาญม้าวิทยารณ เลื่องชื่อและระบือนาม
๏ เดิมสารถิไนยัธ จอมขัตติยะริปุขาม
นลร้างพระนครงาม วาร์ษเณยะก็เตร่ไป
๏ เข้าเผ้าฤตุบรรณ์โส ภนโกศลเกรียงไกร
ภางคาสุริมีใจ โปรดปรานเพราะชำนาญพล
๏ ตูไซร้หยะเชี่ยวชาญ รู้การรถเริงรณ
เปนสารถิโกศล ปีนรัฐฐะกษัตริย์โปรด
๏ หนึ่งข้าก็ชำนาญการ อาหารรสเอมโอช
ตำแหน่งกิจแต่งโภชน์ เครื่องต้นกลรสสรวง ๗

นางเกศินีกล่าวว่า

๏ วาระษะเณย์ เคจรไพร
แจ้งฤไฉน ไนษธหลวง
๏ อย่าทีศใด ในบรปวง
ไนษธทรวง โศกฤมิโศก
๏ มาตรผิวรู้ ผลูนลไป
พงพนใด ยามวิปโยค
๏ เซาระบุแจ้ง แหล่งภพโลก
บุณยะโศลก เธอจรไป
๏ ฤาบ่มิรู้ ผลูนลจร
วันะศิขร ดอนทิศใด
๏ วาหุกจุ่ง ม่งหฤทัย
การุณใจ แจ้งกิจเทอญ ๗

วาหุกตอบว่า

๏ อันวาระษะเณย์พา ราชทารกจำเริญ
เร่งร้อนรถจรเชิญ สององคะดำรงศรี
๏ สู่รัฐฐะวิทรรภ์พลัน คืนดั้นณะพนาลี
สู่โกศลธานี เผ้าราชฤตุบรรณ์ยง
๏ ห่อนทราบนลไปไหน ใครใครก็บ่แจ้งจง
ไนษัธธวิบัติคง เช้าค่ำพระก็กำบัง
๏ แผกผิดพิปริตรูป ผอมซูบจรเซซัง
ทรวดทรงบ่มิคงดัง แต่ก่อนพระก็ซ่อนกาย

◎ ใครดูบ่มีรู้จัก นลศักดิประไพพราย
ตกต่ำจิตช้ำอาย หลีกลี้จรหนีคน ๗

นางเกศินีกล่าวว่า

๒๗ ◎ พราหมะณะหนึ่ง ซึ่งจรผัน
สู่ฤตุบรรณ เกี่ยรดิถกล
◎ ขับพจมาน ฯานอนุสนธิ์
นางและพระนล ไนยธเนื่อง
๒๘ ◎ โอ้โอ่นักเลง ลืมคำพร่ำเพรง เล่นเบี้ยเสียเมือง
เริศร้างกลางไพร ห่อนไผ่ชำเลือง ว้าวุ่นขุ่นเคือง
คับแค้นแสนใจ
◎ ทิ้งเมียกลางป่า ทรามไวยศัยยา ตัดผ้าพาไป่
สงสารกานดา น้ำตาหลั่งไหล อ้างว้างกลางไพร
กลัวพิษนานา
◎ นุ่งผ้าครึ่งผืน จาบัลย์วันคืน สะอื้นโศกา
เดิรเปลี่ยวเดียวปลง จิตม่งมองหา ห่อนพบภรรดา
เบือกผุ่นขุ่นเคือง
◎ โอ้โอ่นักเลง ลืมคำพร่ำเพรง เล่นเบี้ยเสียเมือง
ทิ้งเมียเสียได้ ห่อนไผ่ชำเลือง เคยกล่าวเนืองเนือง
ให้สัตย์แก่นาง
◎ ว่าตราบม้วยมรณ์ หมายออมสมร ฤๅห่อนอางขนาง
บัดนี้หนีไป อยู่ไหนอย่าพราง น้องน้อยคอยกลาง
ดงเดือดอาดูร

๏ เม็ตตานางน้อง ชอกช้ำร่ำร้อง ราวในไฟกูณฑ์
หมองมัวผัวร้าง ทุกข์นางร้อยคูณ คืนค้ำกำลูน
ปลดทุกข์ประเทือง
๏ โอ้โอ่นักเลง ลืมคำพร่ำเพรง เล่นเบี้ยเสียเมือง
เมียอยู่กลางไพร เชิญไฝ่ชำเลือง ปลดเศร้าเปล่าเปลือง
อย่าปราศเม็ตตา
๏ ยินพจมาน ท่านอธิบาย
บ่นบริยาย ศัพทะกถา
๏ กล่าวดุจไหน ได้กรุณา
องค์พระธิดา ใคร่จิตยิน ๚

๏ ปางนั้นพระนลนฤบดินทร์ ชลนัยน์ไหลริน
หทัยธสั่นเต็มตวง
๏ แขงขืนกลืนกลั้นตันทรวง ตัดเศร้าเผาดวง
ประดุจจะมอดชนม์มรณ์
๏ อวนินทร์ยินถ้อยทูลวอน รับสั่งบังอร
จะพึ่งพระราชพจมาน
๏ ซึ่งตอบบรรณาทโน้นนาน พระนลนรบาล
บ่กริ่งก็กล่าววาจา

คำพระนลกล่าว

๒๑ ๏ อันหญิงสิงทุกขะธรรมดา กุลสตริก็จะอา
รักขะอาตมา บ่หมิ่นมันท์

๏ ความสัตย์แห่งนางสองวรรณ กุศลวิมลธรรม์
พาประสบสวรรค์ บ่แคล้วคลาด
๏ มาตรแม้นสามีจะหนีปราศ เพราะหทยะวิปลาส
เธอบ่กริ้วกราด สวามี
๏ จารีตนวลย่อมสงวนศรี ดุจสุรกวจี
ภัยบ่พึงมี จะมาพาน
๏ ผัวโซโง่เขลากำเดามาน ภยะพิษพิสดาร
แม้นจะเลี้ยงปราณ ก็ยากเย็น
๏ เสื้อผ้าหาไม่หทัยเขื่อ เพราะทวิชขคเปน
เหตุลำเค็ญ ก็คาบไป
๏ เสียเมืองเลื่องชื่อระบือไกล พลรถคชหัย
ทรัพยะสินไอ ศวรรย์หมด
๏ ต่ำตกอกช้ำก็กำสรด นิรอิศริยะยศ
เนตระน้ำหยด ลำยองไย
๏ ผัวเปนเช่นนี้ผิหนีไป กุลสตริอรไทย
ย่อมจะเห็นใจ บ่างขนาง ๗

๑๖ ๏ ไนษัธอัสสุลุปราง เผยพจน์หมดพลาง
พระองค์สื้นกลื้นชล
๏ ปางนั้นเกศินีนิรมล ค่อยคล้อยถอยตน
และสู่นิเวศน์วังใน

๏ เข้าเผ้าทูลความทรามไวย ถ้อยคำจำไป
ประดุจะดังพึงมา
๏ ทูลทั้งอากัปกิริยา วาหุกเห็นปรา
กฏโศกสอื้นผีนองค์ ๗

จบสรรคที่ ๒๒ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒๓

กมลฉันท์ ๑๒ ; ตนุมัชฌาฉันท์ ๖ ; สุรางคณางค์ ๒๘

๑๒ วนิดาประภามัย อรไทยประไพพงศ์
อุระช้ำประจำจง จิตหาสวามี
๏ ทวิเศร้าสลายสุข ทวิทุกข์สลายศรี
นลราชนิราศปรี ดินิราศบ่คลาดคลาย
๏ ยุพยงธทรงสดับ วจศัพทะบรรยาย
นลแสร้งจะแปลงกาย นลแน่บ่แปรปรวน ๔

นางทัมยันตีตรัสว่า

๑๒ ๏ อรเกศินี่เอย จิตเคยบ่ผันผวน
หฤทัยะใคร่ครวญ นฤเบศร์เสด็จมา
๏ รถหลายบ่คล้ายราช รถนาทอนันต์ปรา
กฎะเกริกกำเรียงพา ยุกระพือระบือหาว
๏ ชนอื่นจะหมื่นแสน บ่มิแม้นนรินทร์คราว
นลขับดุรงค์ราว ขคถาชล่าบน
๏ รถโฆษก็จำได้ รถใครบ่เหมือนนล
ดุจมาตลีดล ภพนี้บ่มีแหนง
๏ จิตตูก็รู้ชัด นลขัตติยะฤๅแคลง
ขคไชรัณะไพรแวง จรคาบอำพรพา

๏ เพราะสกาสกุณไซร้ จะมิให้พระนลนา
ยกรู้สราญปา ศกะแสร้งจำแลงบิน
๏ ขคเย้ยเฉลยเย้า นลเจ้าสวามินทร์
นิแหละหรือระบือดิน ภพเลื่องกระเดื่องเชาวน์
๏ บ่มิรู้สกาหลอก ขคหยอกก็มืนเมา
นลโมหะโง่เรา จรล่อก็หลงเมอ
๏ บ่มิใช่สกุณดอก และจะบอกยุบลเธอ
ขคคือสกาเกลอ จรแสร้งจำแลงมา
๏ จะผจญพระนลชัต ยะนิษัธะราชา
ผิวผ้าจะพันกา ยะธไซร้มิให้มี
๏ ขคพลางก็โผผัน จรหันระเห็จหนี
นลในพนาลี ก็ระทดระทวยทรง
๏ นลเดียวจะรู้เรื่อง ดุจเล่าณะราวดง
นรใดณะไพรพง ก็บ่อยู่บ่รู้กล
๏ เพราะฉนั้นชรอยวา หุกหรือก็คือนล
ชนแปลกบ่แปกปน จิตข้าบ่คลางแคลง
๏ อรเกศินีเจ้า จรเฝ้าระวังแฝง
ผิวบี่นนรินทร์แปลง ก็จะทราบบ่สงกา
๏ จรรีบณะเรือนรถ วรพจน์บ่เจรจา
มนหวังจะพึงวา หุกฆานประการไหน
๏ กิจกรรมกระทำถ้วน ธุระล้วนบ่ลืมใด
จิตหมายบ่หน่ายใจ ธกระทำก็จำมา

๑๐ ผิวเธอจะใช้ให้ จรไปแสวงหา
ชลเพื่อประโยชน์กา ระประกิจกระยาหาร
๑๐ ผิวจักประสงค์ไฟ ธุระใช้ประกอบการ
อรเจ้าลำเภาพาล ก็มิเอื้ออำนวยเสนอ
๑๐ ชนอื่นก็ห้ามไว้ ชลไฟมิให้เธอ
หฤทัยมิให้เผลอ ธุระนั่งระวังหนา
๑๐ ธจะทำวิธีใด ชลไฟจะได้มา
ผิวแจ้งประจักษ์วา หุกอบประการใด
๑๐ จรมาและเล่าแจ้ง บ่มิแพร่งมิพร่ายไป
อรเจ้าก็เข้าใจ ธุระนั้นสำคัญเจียว ฯ

๑๒ ๑๐ ขณะเกศินีผู้ จิตรู้ฉลาดเฉลียว
จรเรือนดุรคเดียว ธุระไผ่จะใคร่จำ
๑๐ นลพูดอะไรบ้าง อรนางบ่ลืมคำ
กิจสิ้นนรินทร์ทำ จิตแจ้งบ่แคลงใจ
๑๐ บทคืนนิเวศน์เข้า จรเผ้าพระทรามไวย
ก็ทำนูลพระนางไป -ดุจยลพระนลมา ฯ
นางเกศินีทูลว่า

๑๓ ๑๐ ข้าแต่กลยาณี ข้านี้ก็ประจักษ์ตา
แปลกนักอภิศักดิ์วา หุกจบภพฤๅทัน
๑๐ ใครใครบ่มิใกล้เธอ เลิศเลอสุรรังสรรค์
ไปเห็นก็แสะเปนขวัญ ตาดูบ่มิรู้ทาง

๏ เทียบเธอก็เสมอเทพ สังเขปจะทำนูลนาง
เลิศล้ำบ่มิอำพราง นั่งดูจิตตูเพลิน
๏ เห็นเองบ่มิเกรงผิด แน่จิตดุจทูลเทอญ
ใครดีก็บ่มีเกิน มานุษดุจเทวินทร์
๏ คราววาหุกมาใกล้ เดิรไปณะประตูหิน
ต่ำเตี้ยดุจเรี่ยดิน มานุษก็จะมุดไป
๏ เธอไซร้บ่มิได้มุด แปลกสุดธดำเนิรไคล
สัญจารพิสดารใจ ยืดตัวดุจกลัวเกรง
๏ วาหุกจรห่อนนาน สัญจารสิก็หดเอง
ลำพังดุจดังเพรง ต่ำเตี้ยกลเรี่ยดิน
๏ อนึ่งเพื่อพระกระยาหาร ภบาลพระประวาสิน
นกเนื้อก็และเหลือกิน ส่งวาหุกกาหล[๒]
๏ ครั้นวาหุกมาล้าง เห็นอ่างก็บ่มีชล
ใครดูบ่มิรู้กล วารีสิก็มีเอง
๏ เรียกน้ำดุจเรียกม้า น้ำมากลกลัวเกรง
แปลกใจนรใดเพรง เคยเห็นดุจเช่นตู
๏ คราวเธอจะประสงค์เพลิง ร้อนเริงกลเผาภ
อยิบเชื้อธก็เชิดชู ไฟมาดุจอารมณ์
๏ เชื้อไฟสิก็ไหม้โชติ รุ่งโรจน์พิศพึงชม
ฮือฮือเพราะกระพือลม แต่ไฟก็บ่ไหม้มือ
๏ ถือไฟดุจไม่ร้อน ไฟฟอนบ่มิร้อนหรือ
ใครใครผิวไฟฮือ จับได้ฤๅนนา

◎ เรียกน้ำธก็เรียกได้ เรียกไฟธก็เรียกมา
สิ้นกิจธุระสิทธิ์วา รีไซร้จรไปเอง
◎ ข้าคิดพิศวงใจ น้ำไฟฤจะยำเยง
ชายใดชลไฟเกรง ภพนี้ก็บ่มีเลย
◎ หนึ่งนั้นอศจรรย์ใจ ใครใครก็บ่ได้เคย
รู้เห็นดุจเช่นเฉลย ใครบอกดุจหลอกลวง
◎ บุบผาผิวเหี่ยวแห้ง ยามแล้งระพิเผาพวง
เธออยิบบุษบาปวง คลึงกลิบนขะบิบมาลย์
◎ ดอกไม้ผิวไหม้เหี่ยว บัดเดี๋ยวก็จะเบิกบาน
สดชื่นรสรื่นปาน บุบผาณะสุราลัย
◎ ข้าเห็นดจเช่นเฉลย ทรามเชยพระประภามัย
จงทราบบทมาลย์ไภ มีผู้กลยาณี ๗

๒๙ ◎ เมื่อนั้นพระนาง เอี่ยมองค์สำอาง โศภางค์เพ็ญศรี
ฉงนสนเท่ห์ ยินเกศินี ทูลความตามมี
สังเกตุเหตุการ
◎ เหมือนนลภวไนย เรียกน้ำเรียกไฟ เรียกได้ดังมาน
บุบผาเหี่ยวแห้ง เธอแสร้งบรรดาล สดชื่นรื่นปาน
มาลัยในสรวง
◎ แน่แล้วพระนล เลิศล้ำดำกล จักค้นคนปวง
ฤาห่อนมีใคร เหมือนไนษัธหลวง วิโยคโศกทรวง
ส้อยเศร้าเหงาใจ

๏ แปลกแต่ลักษณะ พระนลไนยะ ธะลักษณ์เลิศไกร
ทรวดทรงส่งศรี ฉวีวิไลย หาจบภพไตร
จักเหมือนฤๅมี

๏ วาหุกตัวต่ำ รูปร่างเตี้ยล่ำ จ้ำม่ำเต็มที
แขนสั้นขันมาก ปราศจากฉวี จะว่าสามี
มิกล้าว่าไป

๏ สงสัยสนเท่ห์ วาหุกแขนเก ไขว้เขวเหลือใจ
รูปร่างเหลือทน พระนลหรือใคร เรียกไฟได้ไฟ
เรียกน้ำน้ำมา

๏ จำจักทดลอง กระทำทำนอง ตรึกตรองไตรตรา
เผ้าใผ่ใคร่ครวญ ทบทวนบัญญา แม่นมั่นภรรดา
ดังจิตจำนง

๏ ตรึกพลางไภมี ผู้กัลยาณี แสงศรีสมทรง
ตรัสแก่เกศินี นารีระหง สำคัญมั่นคง
ห่อนจืดใจนาง

๏ ดูราโฉมศรี นางเกศินี สิริสำอาง
เจ้าจงตรงไป ไวไวในทาง สู่เรือนรถพลาง
ลอดรู้ดูการ

๏ แม้นพบวาหุก กำลังอุกลุก ต้มหาอาหาร
ดูท่าทางเธอ แม้นเผลออย่านาน นวลนางนงคราญ
ลักโภชน์เอามา

๑ จำเพาะพอชิม ให้ตูได้ลิ้ม รู้รสมังสา
ซึ่งวาหุกแต่ง สำแดงโอชา ชิมแล้วจักปรา
กฎแน่หฤทัย

๏ ว่าสารถี วิชาเลิศล้ำ นามวาหุกนี้ เรียกน้ำเรียกไฟ พระนลหรือใคร สมหวังดังใจ
โดยจิตจำนง

๏ ปางเกศินี รีบร้อนห่อนหึง รับสั่งยุวดี ก็ถึงดังจง เธอมีประสงค์
ไปยังมังสา ได้ทีรีตรง

๏ ซึ่งวาหุกแต่ง จึงนางพลางแบ่ง แฝงลักเอามา
จำเพาะพอลิ้ม โอษฐ์ชิมโอชา คืนสู่วนิดา
ถวายยุวดี

๏ ป่างพระธิดา วิทรรภ์กันยา กานดายุพี
รับโภชน์มาเสวย ทรามเชยมารศรี แม่นมั่นทันที
ว่ารสมือนล

๏ นางดำรัสพลัน ว่าสารถีนั้น ไนษัธสุรพล
รสมือจำได้ ดังใช่มือคน รสทิพย์ถกล
อันเทพประทาน

๏ องค์พระไภมี ผู้พระมหิษี ยินดีเบิกบาน
พระนลแน่แล้ว ห่อนแคล้วพจมาน อิ่มใจใดปาน
ฤๅเปรียบเทียบทัน

๏ สร่างเศร้าก้ำศรด นางส่งโอรส ธิดาลาวัณย์
เกศินีพา สองทารกพลัน สู่วาหุกอัน
แน่ว่าบิดา
๏ ปางนั้นวาหุก หฤทัยไร้สุข เห็นสองเยาวภา
อินทรเสนโศภิน อีกอินทรเสนา ยินดีปรีดา
ลุกโลดโดดตรง
๏ เข้าส้วมเข้าสอด สองกรทรงกอด ทารกสององค์
อุ้มทับกับหทัย ลูบไล้ยุพยง จูบพลางพลางทรง
เศร้าส้อยโศกี
๏ บัดเดี๋ยวรู้สึก ขุ่นข้องตรองตรึก เกรงเกศินี
แม้นเกิดสงสัย ในใจนารี ไปทูลไภมี
จักแจ้งใจนาง
๏ ตรึกพลางพระตรัส จะเบ่าจะบัด ความขำอำพราง
แขงขืนกลืนอัส สุขัดระคาง ระคายอายพลาง
พระเผยพจมาน
๏ ดูรานางงาม ทรวดทรงนงราม เลิศลักษณ์แลลาน
ข้าเห็นสองเด็ก เล็ก ๆ สำราญ เหมือนสองสคราญ
ทารกลูกตู
๏ บังเกิดคิดถึง ลูกข้า ๆ จึง ประคองสองตรู
น้ำตกจากตา เหตุน่าเอ็นดู พิศสองพบู
น่ารักเหลือใจ

๏ อันเจ้าเยาวมาลย์ ผู้ทรงสคราญ ฉวีวิไลย
เหตุใดยุวดี มานี่ร่ำไป น่าชังกระไร
จะเกิดนินทา

๏ ตูอยู่คนเดียว นางเวียนมาเทียว แทบทุกเวลา
เจ้าจงกลับไป อย่าได้คืนมา คนเห็นจะพา
กันกล่าวหยาวนาง

๏ อย่าซึ่งอย่าโกรธ อย่าเฉาอย่าโฉด พิโรธระคาง
อย่าขุ่นอย่าข้อง จิตหมองใจหมาง เชิญเจ้าเยาวภางค์
สู่เย่าเนาเรือน ฯ

จบสรรคที่ ๒๓ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒๔

ภุชฌงคปยาตรฉันท์

๑๒ ◎ ลำดับนั้นพระนลตรัส สุภาพอัตถะตักเตือน
มิควรแท้จะแชเชือน จะชักช้ามิคลาไคล
◎ สตรีเดียวและเที่ยวมา ณะโรงม้าประสงค์ใด
ผิใครเห็นมิเว้นใคร จะนินทาอนาจาร
◎ นิกรนรจะค่อนกล่าว สตรีสาวจะฉาวฉาน
กระทบคำจะช้ำนาน จะเชิดหน้าประสาไหน
◎ สมรเจ้าจะเผ้าพึง จะนิ่งนั่งฉนี้ไย
คระไลคลามิช้าไป ณะเรือนเจ้านะเยาวมาลย์ ๚

๑๒ ◎ ลำดับนั้นสตรีเก ศินีเล่หะชำนาญ
บ่ลืมล้วนสำนวนฯาน สำเหนียกเค้าสำเนาคำ
◎ ก็สู่วังบ่รั้งรอ แสดงข้อคะดีฯำ
บ่บกพร่องทำนองจำ ทำนลเจ้าลำเภาศรี
◎ ไฉนเธอประคองสอด พระกรกอดกุมารี
ไฉนอุ้มกุมารมี พระเนตรน้ำก็พร่ำพรู
◎ ไฉนเธอดำรัสหยาว สตรีสาวสำรวยตรู
จะสู่โรงดุรงค์ดู ทำนองไผ่จะใกล้ชาย

๏ ประชาสิ้นจะนินทา จะวางหน้าก็น่าอาย
จะหยาวเล่นมิเว้นวาย จะเวียนว่ามิน่าพึง
๏ ไฉนเธอดำรัสไล่ และเร่งให้ระไลวัง
ไฉนครวญกำศรวญดัง กำศรดด้วยศิฯาดูร ฯ

๑๒ ๏ พระไภมีฉวีทอง ยุบลถ่องธยินทูล
หทัยนางบ่ว่างภูล เทวศพางจะวางวาย
๏ คนึงแน่พระนลเจียว ธอยู่เดียวก็แด่ดาย
ระกำกรมระทมกาย ระทวยกอบกมลเกรียม
๏ พระนางทรงจำนงใจ จำนองนัยะธรรมเนียม
ก็ใช้เกศินีเคียม ประนมคัลพระมารดา
๏ และทูลองค์พระชนนี ประดุจที่คำนึงมา
พระโฉมตรูธรู้สา รถีหรือก็คือนล
๏ เพราะวาหุกประกอบกิจ บ่เพี้ยนผิดพระทรงพล
ชำนาญม้าวิชากล ประเล่ห์นั้นบ่ผันแปร
๏ จะเรียกน้ำจะเรียกไฟ ก็เรียกได้ประดุจแด
ผกาเหี่ยวประเดี๋ยวแล ประดจดอกผกาแมน
๏ ตำแหน่งแต่งกระยาหาร ชำนาญการก็เหลือแสน
ประชาสิ้นณะดินแดน มิสามารถเสมอเลย
๏ ประกอบกิจประการสรรพ ก็เหมือนกับพระนลเคย
บ่เพี้ยนความพระทรามเชย ทำนูลแจ้งแถลงการ

๏ พระนลไซร้ก็วาหุก ธำรงทุกขะทนทาน
พระกานดายุพาพาล จะขอสอบระบอบพึง
๏ จะซักความจะถามเค้า คะดีเล่าณะหนหลัง
จะทดลองทำนองดัง พระนางตรึกหทัยตรอง
๏ พระแม่จงดำรัสหา บุรุษสารถีป่อง
จะไถ่ความจะถามลอง มิช้าตูจะรู้ใจ
๏ มิฉันนั้นก็ให้ตู เสด็จสู่ณะโรงหัย
จะควรการสถานใด ก็แล้วแต่พระชนนี
๏ จะทูลองค์ชนกนาถ นรินทร์ราชภูมี
ฤฉันใดไฉนดี ก็แล้วแต่พระมารดา

๑๒ ๏ ลำดับนั้นพระชนนี ก็ทูลภีมะราชา
บ่บกพร่องทำนองกา ระบุตรีธมีจง
๏ พระภีมาธิราชผู้ ชนกรู้ธิดาทรง
อุบายเล่ห์ระหัสปลง หทัยหาสวามี
๏ ธล่ององค์พระราชา อโยธยานครศรี
เสด็จสู่พระบุรี จะดูสารถียง
๏ ก็เห็นได้ประจักษ์จิต บ่พลาดผิดกมลปลง
และบัดนี้บุตรีทรง จะสอบซักตระหนักนัย
๏ เพราะผิดรูปพระนลอยู่ พระนางรู้บ่แน่ใจ
จำนงนางสองวัย จะทราบแจ้งบ่แคลงกล

๏ ชนกทราบประสงค์ศรี พระภูมีธกังวล
กรุณราชธิดาดล เทวศด้วยสวามี
๏ ก็อวยตามพระทรามสวาดิ์ วิมลราชนารี
ธิดารู้ดำรัสภี มะราชานุญาตพลัน
๏ ก็ตรัสสั่งสตรีไป ณะโรงหัยะเร็วจรัล
และวาหุกขมีขมัน ดำรัสหาก็มาวัง
๏ เสด็จเผ้ามเหษี พระนลมีกมลหวัง
จะเห็นนางสองพัง ดำรัสฆานประการไหน
๏ พระนลยลพระนางยืน บ่อาจกลืนพระชลนัยน์
จะแฝงผืนจะขืนใจ มิอาจซ่อนกำศรดทรวง
๏ พระนางยลพระนลไซร้ พระทรามไวยก็เดือดดวง
หทัยกรมระทมตวง ระทวยตื้นอุรานาง ๒๒

นางทัมยันตีตรัสว่า

๑๒ ๏ บุรุษเชี่ยววิชาเอย เฉลยคำบ่อำพราง
ก็ตัวท่านชำนาญทาง ประเทศทั่ววิถีไกล
๏ จะเคยเห็นจะเคยยิน นรินทร์เลิศระบือไกร
บ่รู้หน่ายสลายใน ปฏิญญาคุณาธาร
๏ สงวนสัตย์เสมอทรัพย์ สมรรถสัพพะสำนาร
ประจงธรรมประจำมาน ประจักษ์แม่นมโนมัย
๏ ณคราวซึ่งสโมสร สยุมพรพิธีไกร
สมาคมพระยมไฟ วรุณทั้งสุเรนทร

๑ ธแจ่มแจ้งแสดงอัตถ์ วิเศษสัตย์สถาวร
ผิแม้นเมื่อมิเมื้อมรณ มิเริศร้างพระนางไคล
๏ จะรักใครบ่รักสุด ประเล่ห์นุชประหนึ่งใจ
พระรักแล้วและแคล้วไป ก็เสื่อมสิ้นปฏิญญา
๏ ธคลาคลาดนิราศนาง ก็อ้างว้างวนาธวา
ผธมดิ่นมลินกา ยะซัดเซพเนจร
๏ ก็ตัวท่านชำนาญทาง ประเวศกลางพนาดร
จะเคยยินนรินทร และรู้หรือธคือใคร
๏ กษัตริย์ทรงสุคุณเชิด ประเสริฐเลิศระบือไกร
กระเดื่องจบณะภพไตร ฉนั้นหรือก็คือนล
๏ ก็ข้านี้มเหษี พระนลหนึ่ณะแนวพน
บ่มีผิดจะติดตน คะดีโทษสถานใด
๏ นรินทร์เลิศธเริศร้าง นิราศนางเพราะเหตุไร
ลำพังองค์ณะพงไพร กนิฐนิทร์สนิทนอน
๏ บ่ห่วงน้องบ่หมองมาน บ่สงสารพระสายสมร
ดำเนิรป่าอนาทร วิชนวันก็พรั่นพริ้ง
๏ พระนางไซร้ก็ไร้ผิด วิมลจิตตะสำนึง
เพราะเหตุใดไฉนจึง พระนลจากวิบากใจ
๏ พระอินทร์ยมวรุณเพลิง เถกิงกาญจน์วิมานไกร
จำนงนางสองไร ณะชุมนุมสยุมพร
๏ พระอินทร์มาจะเปนผัว ขจรทั่วสถาวร
ประดานางสองอร มิอยากได้ก็ไม่มี

๏ จะได้ผัวพระกาลไชร้ สตรีใดณะธาตรี
จะบ่ายเบี่ยงจะเลี่ยงหนี มิหมายสมพระยมยง
๏ พระเพลิงทั้งวรุณเลา มนุษย์เรากจำนง
ณะเหล่าเทพสี่องค์ สตรีไหนบ่ใคร่เคียง
๏ ก็ข้านี้สิหนึ่เทพ มิมุ่งเสพย์สวรรค์เวียง
จำนงห่อนจะอ่อนเอียง เสน่ห์นลวิมลศรี
๏ เพราะเหตุสัตย์ถนัดจิต มนัสนิตยะภักดี
หทัยหมายบ่หน่ายมี กมลมั่นบ่พรั่นพรึง
๏ เพราะรักเธอเสมอใจ เสน่ห์ในพระนลกรึง
ก็เหตุใดไฉนจึง พระนลจากวิบากกรม
๏ ณะวันซึ่งสยุมพร สุรามรสมาคม
พระอินทร์เพลิงวรุณยม ก็อยู่พร้อมพยานตู
๏ ธจับหัตถ์และตรัสว่า จะรักข้าจะเอ็นดู
เสน่ห์ล้ำจะค้ำชู พระเมียมิ่งบ่ทิ้งจร
๏ จะหมายออมถนอมเอื้อ มิเมื้อเมื่อมิเมื้อมรณ
จะไว้นางจะวางอร ณะอกใกล้หทัยเธอ
๏ ก็ไหนเล่ากถาสัตย์ เสน่ห์อัตถะอวยเออ
ก็ไหนเล่าจะบำเรอ พระนางน้องลำยองไย
๏ ก็ไหนเล่านิษัธนาถ พระนลคลาดพระนางไคล
ก็ไหนเล่านรินทร์ไอ ศวรรย์ขืนบ่คืนครอง ๗

๑๒ ◎ ดำรัสพลางพระทรามไวย พระชลนัยน์ก็ไหลนอง
สำเนียงสั่นประหวั่นคลอง กำศรดผืนสอื้นองค์
◎ ลำดับนั้นพระนลนิ่ง ตลึงยิ่งพะวงทรง
พระเนตรพิศพระนางพงศ์ พิสุทธ์ผู้พระไภมี
◎ ฉวีฉายก็คลายแสง พระเนตรแดงเพราะโศกี
สดับนางสอางศรี พระไนษัธก็ตรัสไป ๗

พระนลผู้เปนวาหุกตรัสว่า

๑๒ ◎ สมรเอยเฉลยความ ก็ตรงตามพระทรามไวย
กถาสัตย์วิบัติไน ยะนุชแจ้งแถลงจริง
◎ ดำเนิรดงดำรงเชท ก็โดยเหตุกลีสิง
เพราะเหตุที่กลีอิง หทัยบ้าสกากล
◎ มไหสูรย์วิบูลย์ทรัพย์ วิบัติสัพพ์ยโศธน
หทัยเผลอมะเมอมนท์ จำนงมั่นพนันจริง
◎ ประจากนุชประดุจม้วย ก็เหตุด้วยกลีสิง
เพราะเหตุมีกลีอิง บำราศนางณะกลางดง
◎ สลายสัตย์สลัดสุข สลดทุกขะท่วมองค์
ประเภทภัยณะไพรพง ก็พานพ้องพระน้องหญิง
◎ วิโยคญาตินิราศวงศ์ ก็เหตุองค์กลีสิง
เพราะเหตุมีกลีอิง กมลมุ่นมะเมอมัว
◎ พระนางเดียวดำเนิรชัฎ อเนกสัตวะพึงกลัว
พยัคฆ์สีหะหมีตัว ก็โตเติบกำเริบใจ

๏ กลีไซร้ก็สิงตู ประจำอยู่บ่คลาดไป
วเนจรณะดอนไพร กลีสิงกระลึงตน
๏ พระนุชสาปกลีไว้ กลีไซร้ก็เสือกสน
ธำรงทุกขะเต็มทน บ่เพี้ยนเพลิงเถกิงผลาญ
๏ ทำงนทุกข์ประทุกถ้วน กลีล้วนจะรำคาญ
ระทวยกรมระทมนาน จะพักผ่อนบ่ห่อนมี
๏ พระนางสาปก็สมจิต ประหนึ่งพิษพระอัคนี
กระลึงกายบ่คลายชี วะบ่วนบีมประลัยลาญ
๏ ณะบัดนี้กลีไซร้ ก็จากไปบ่ทนทาน
เพราะพี่เพียรจำเนียรกาล กลีพ่ายสลายไป
๏ กษัยโศกวิโยคแล้ว ระลึกแก้วกระลอยใจ
พระนางน้องลำยองไย สมรแม่เสมอตา
๏ จะอยู่เย็นจะเปนสุข ฤท่วมทุกขะเทียมผา
วิมลมาลยะกานดา จะเปลี่ยวเศร้าจะเปล่าทรวง
๏ ก็จิ่งพี่จำนงมา จะพบหน้าพระนวลยวง
เสน่ห์นุชประดุจดวง กมลพี่บ่มีแปร
๏ คนึงเห็นบ่เว้นว่าง พระนชนางวิไลยแข
ผิกายพรากบ่จากแด ดำรงในหทัยจง
๏ ก็แต่พี่ฉงนนัก พระนางศักดิสูงทรง
เสงี่ยมนวลสงวนองค์ ไฉนน้องจำนองใน
๏ จะเลือกผัวคำรบสอง จะถูกต้องทำนองไหน
ก็พรตซึ่งสำนึงใจ สลัดแล้วฤกานดา

◎ อเนกทูตดำเนิรดิน ทำนูลสิ้นพระราชา
พระไภมีบุตรีรา ชะเรื่องฆัณฑ์วิทรรภ์ศรี
◎ ธอย่เดียวก็เปลี่ยวนัก เพราะไร้รักสวามี
และบัดนี้พระนารี กำหนดเลือกพระภรรดา
◎ พระผิวทองจะสองผัว ระบอบชั่วระบือชา
ประภามัยประไพตา สลายสัตย์สลัดศีล
◎ ทำนองธรรมบ่จำจิต จำนงคิดจะป่ายปีน
จะกล่าวเทียบก็เปรียบมืน ผิขึ้นบกจะฟกกาย
◎ สดับข้อแสดงฆ่าว ระบือฉาวพระโฉมฉาย
พระภางคาสรีหมาย จะชมนชก็รดมา ๗

๑๒ ◎ พระเอวบางศุภางค์ภัทร์ สดับอัตถ์พระราชา
สท้อนอกสทกกา ยะพริ้งพรั่นประหวั่นทรวง
◎ ประนมหัตถ์ดำรัสทูล นเรสูรนิยัธหลวง
พระเนตรย้อยยะหยาดดวง กมลตื้นสอื้นพลาง ๗

นางทัมยันตีทูลว่า

๑๒ ◎ พระองค์เอยเฉลยตรัส สำแดงอัตถะอางขนาง
ธถือมิดและกริดนาง ผิเจ็บแสนบ่แม้นคำ
◎ พระโปรดฆ้าและอย่าคิด วิมลจิตบ่จองกรรม
กมลชอบประกอบธรรม ประการโทษบ่ห่อนมี
◎ พระน้องไฆร้มิได้หมาย ประดาชายณะภพตรี
ผิผิดองค์พระทรงศรี บุรุษหลายมิหมายปอง

◎ วรุณไซร้วิไลยศักดิ์ วิลาสลักษณะเรืองรอง
ประสงค์ข้าจะพาครอง ณะฟากฟ้าสถาวร
◎ พระเพลิงเพริศประเสริฐทรง สุภาพองค์สุรามร
ประสงค์ข้าจะพาจร ณะถิ่นเทวะเขมี
◎ พระยมเล่าเฉลาจิตร เฉลิมฤทธิศักดิ์
ประสงค์ข้าพระนารี ณะถิ่นฐานพระกาลฉาย
◎ พระอินทร์นั้นสวรรค์ราช วโรภาสประไพพราย
ประสงค์ข้าจะพาผาย สวรรค์เพื่อถนอมชม
◎ บ่ห่อนสมประสงค์สี่ สุเทพที่จะพาสม
ก็เหตุข้าอุรารมณ์ จำนงแน่พระนลเจียว
◎ เพราะข้าได้ถวายสัตย์ พระไนยัธพระองค์เดียว
กระลึงในหทัยเหนียว ตระหนักแน่นบ่แคลนคลอน
◎ สลัดสี่สุรารักษ์ สมัคภักดิภูธร
นรินทร์ฤทธิ์อดิศร ก็ย่อมแจ้งประจักษ์ใจ
◎ ณะคราวกัมมะลำบาก พระนลพรากพระนางไป
พระน้องเดียวก็เที่ยวใน พนัสท่องทำนองตน
◎ ก็ถึงแทบวิทรรภ์สู่ ชนกผู้พหลพล
คนึงเธอเสมอชนม์ ก็ใช้พราหมณะตามหา
◎ ตลอดถิ่นนรินทร์เรือง ระบือเมืองอโยธยา
ประสบสารถีนา มะวาหุกก็ฉุกใจ
◎ เพราะพราหมณ์ขับกถากลอน ประดุจสอนประศาสน์ไป
ธยินขับสดับใน ยุบลชัดระหัสบรรพ์

◎ พระตรัสตอบกถาพราหมณ์ คะดีความบ่แผกผัน
ก็แจ้งจิตกนิฐอัน สดับอัตถ์พระตรัสแสดง
◎ จำนงตจะร้ชัด พระไนษัธะคำแหง
พระองค์เดี่ยวธเรี่ยวแรง ชำนาญเร่งดุรงค์ไคล
◎ บุรุษอื่นบ่สามารถ จะขับราชรถใน
สถลเถินวิถีไกล ก็ร้อยโยชน์ประมาณมี
◎ มนุษย์อื่นทิวาหนึ่ง บ่มาถึงวิทรรภ์ศรี
อุบายตูจะดูที่ จะสอบสวนคำณวนใจ
◎ ก็ส่งฆ่าวสยุมพร สโมสรณะกรุงไกร
ฉนี้ดอกพระภวไนย อบายฆ้าพระนารี
◎ จะสาบาลถวายนาถ ณะเบื้องบาทพระภูมี
หทัยฆ้าบ่ราคี ถนอมสัตย์ถนัดใจ
◎ พระพายภูตะสากษิน ธเห็นสิ้นณะแดนไตร
และเปนยอดพยานใน พิภพนี้บ่มีปาน
◎ ผิแม้นฆ้าชล่าคิด ประทุฐจิตอนาจาร
พระพายเร่งมล้างปราณ มลายปลิดชิวิตต
◎ พระอาทิตยะฤทธิ์เรือง ดำเนิรเบื้องอำพรผลู
ธเยี่ยมยอดโพยมดู พยานด้วยอุดมมาน
◎ ผิแม้นฆ้าชล่าคิด ประทุฐจิตอนาจาร
ระพีเร่งมล้างปราณ มลายปลิดชิวิตตู
◎ พระจันทร์เนาณะใจนร ยโศธรขจรชู
ประไพฟ้าประภาภู ประพาศหล้ากลาวาน

๏ ผิแม้นข้าชล่าคิด ประทุฐจิตอนาจาร
พระจันทร์เร่งมล้างปราณ มลายปลิดชิวิตไป
๏ พระพายทั้งพระอาทิตย์ พระจันทร์ฤทธิกำไร
พระคุณลบณะภพไตร บำรุงโลกนรากร
๏ ธโปรดเปนพยานตู สตรีผู้ทำนูลวอน
สุทัศน์เทพสุธรรมธร สุทักษ์ทิพยาการ
๏ ผิแม้นข้าชล่าคิด ประทุฐจิตอนาจาร
บ่ไว้วางมล้างปราณ มลายปลิดชิวิตเทอญ ๗

๑๒ ๏ จะกล่าวฝ่ายพระพายพึง พระพจน์อังคนาเชิญ
สุภาพคำก็จำเริญ วิเศษสัตย์ชงัดใจ
๏ อนิลเปล่งกถาสุน ทราดุลย์ดำรัสไข
สำเนียงลมอุดมไพ เราะเลิศล้ำณะอำพร

พระพายตรัสว่า

๑๒ ๏ พระไนษัธกษัตริย์เอย พระทรามเชยยโศธร
ดำรงสัตย์ดำรัสอร ก็แม่นมั่นฉนั้นเจียว
๏ สำรวมจิตสนิทสด เสน่ห์นชบ่ปล่อยเปลียว
มิบีดบังผิครั้งเดียว คนึงชั่วบ่ห่อนเปน
๏ บ่กอบกรรมกระทำอยาบ ผิคิดบาปก็เราเห็น
สงวนองค์พระนงเพ็ญ ประเล่ห์นวลสงวนใจ
๏ ถนอมศีลเสมอทรัพย์ บ่กลอกกลับณะกาลใด
จำนงนางบ่วางใน วิมลสัตยะสาทร

◎ สุรารักษ์พิทักษ์องค์ พระนุชทรงสถาวร
บ่เว้นว่างพระนางจร สุเทพสามก็ตามแล
◎ ตลอดสามฉนำเรา ก็ไผ่เผ้าบ่ห่างแห
พระนางน้องจะหมองแด ก็มุ่งสัตยะกลัดกริ้ง
◎ พระนลควรบ่ด่วนคิด แสดงจิตตะหวงหึง
พระนางหมายบ่หน่ายจึง อุบายนุชประดุจฆาน
◎ วิถีทางก็ห่างไกล บ่มีใครวิชัยชาญ
จะเร็วเร่งดุรงค์ปาน พระพายพัดกระพือพง
◎ ประมาณทางก็ร้อยโยชน์ ลำเนาโขดศิขรดง
บ่มีใครผิใช่องค์ พระนลเจ้านิษัธศรี
◎ ทิวาหนึ่งจะถึงเมือง วิทรรภ์เรืองสวัสดี
บุรุษใดมิได้มี จะเทียบเธอเสมอเหมือน
◎ ก็บัดนี้พระนลมา ประสบหน้าพระเพ็ญเดือน
มิควรแท้จะแชเชือน จำนงน้อมถนอมนาง ฯ

๑๒ ◎ พระพายทรงดำรัสพลัน อมรชั้นสวรรค์พลาง
ก็ซ้องสาธุการกลาง นภากาศประหลาดเสียง
◎ ตระการเกลื่อนผกากลิ่น กระหลบสิ้นณะวังเวียง
นิกรเทพจำเรียง กุสุมทิพย์ธโปรยลง
◎ ลำดับนั้นพระไนษัธ วิบูลย์ซัตยะเอกองค์
สดับเทพแสดงทรง กำเนิดปรีดิมีมา

◎ หทัยหน่ายก็หายสิ้น เสน่ห์จินตนาหา
พระเนตรพิศพระภรรยา บ่รู้อิ่มอุราเลย
◎ ถวิลรักสมัคมิตร สมานจิตพระทรามเชย
มิคิดคลาดสวาดิ์เคย สวัสดิ์ค่พบจันทร์
◎ คนึงพลางพระไนยธ ก็อยิบวัสตระเฉิดฉัน
ธสวมเสื้ออะเคื้อพลัน ระลึกหน้าพระยางู
◎ ก็คืนรูปนิยัธนาถ นรินทร์ราชระบือภู
วิไลยลักษณ์ประจักษ์ดู ประเจิดดุจวิพุธยง
◎ มเหษีสิรีรัตน์ ตระหนักชัดถนัดองค์
พระนางโถมกระโจมทรง กระหวัดรัดพระภัสดา
◎ พระนลเปรมเกษมจิต ธจุมพิตพระชายา
สำผัสนางสองตา ก็เอิบอิ่มกระหยิ่มมาน
◎ พระกรกอดพระยอดรัก อำไพพักตร์ประภาวาน
พระน้องนางธร้างนาน พระนลรัดกระหวัดองค์
◎ พระตรัสเรียกพระลูกเจ้า พระลูกเผ้าพระบาทบงสุ์
ธลูบไล้ไชมทรง เสน่ห์สองตระกองศรี
◎ พระนางซบพระพักตรเสือก พระเศียรเกลือกพระสามี
ประเดี๋ยวทรงพระโศกี ประเดี๋ยวส่างพระนางสรวล ๗

๑๒ ◎ ลำดับนั้นพระมารดา วิทรรภ์ราชินีหวน
หทัยถึงคนึงนวล พะวงหาธิดาศรี

◎ ธทราบฆ่าวพระไนยธ วิมลฆัตียะศักดิ์
เสด็จมาณะธานี ประสบพักตรพระเพ็ญจันทร์
◎ ก็ถ่องทูลวิทรรภ์นาถ นรินทร์ราชระบือธรรม์
พระนลผู้พระเขยขวัญ เสด็จแล้วพระภูมี
◎ พระนางเล่าถวายสิ้น พระภูมินทร์ก็ยินดี
ชนกทั้งพระชนนี ธเบิกบานสราญเลอ
◎ ดำรัสให้พระเขยรัก ธผ่อนพักพระกายเธอ
สนานกายสบายเปรอ เสบยปลดกำศรดทรวง
◎ ณะวันรุ่งก็จุ่งเข้า เสด็จเผ้าชนกหลวง
มไหสูรย์วิบูลย์ปวง สำราญเถิดพระลูกยา ๗

๑๒ ◎ ลำดับนั้นพระนลทรง สวัสดิ์องคะเอี่ยมอา
นุภาพแผ้วภิย์โยนา ยกาธิปธราธร
◎ ธเนาในนิเวศน์นาง บ่เหินห่างพระบังอร
ถนอมมาลย์ตระการกร ตระกองกอดพระกานดา
◎ พระนางนิทร์สนิทแนบ เสน่ห์แอบพระราชา
พระเบนเบี่ยดกระเสียดกา ยะนชน้อมถนอมชม
◎ สเริงราชฤดีเปรม สราญเอมอุรารมณ์
สมานรักสมัคสม สมรมาศเสมอวงศ์
◎ พระเล่าเรื่องณะเบื้องหลัง พระน้องฟังก็พิศวง
บำราศนางณะกลางดง ระกำด้วยกลิ้ดล

๏ ดำเนิรบ่าผลาหาร บำรุงปราณก็ขัดสน
ถวิลเจ้าลำเนาพน จะหวนสู่พธูอร
๏ กลืมันก็บันดาล หทัยปานพระเพลิงรอน
จำนงคืนก็ขืนจร ประจากเจ้าลำเภาศรี
๏ เพอินพบประสบองค์ อุรงค์ฤทธิศักดี
ทำงนทุกขะอัคคี เฉกิงใกล้จะไหม้งู
๏ ธเรียกพี่ก็รี่ไป ณะกลางไฟบ่ไหม้ตู
และช่วยองค์อุรงค์ชู ชิวิตไว้มิให้ตาย
๏ พระยางูธรู้คุณ ก็ค้ำจุนบ่ห่างหาย
เพราะพิษนาคบ่จากกาย กลีหย่อนกำลังยง
๏ อุรคแปลงพระรูปฆ้า ก็บ่ายหน้าณะแนวพง
พนาลีวิถีจง หทัยเผ้าพระราชา
๏ นรินทรขจรศักดิ์ บำรุงรักอโยธยา
กระหลบเกียรติ์พระภางคา สุริแกล้วสกากล
๏ ธทรงทราบวิชาบาศก์ นรินทร์ราชเรืองพล
ก็สอนข้าณะกานน ตระหนักแน่บ่แปรผัน
๏ และบัดนี้ก็พี่มา ประสบหน้าพระนวลจันทร์
จำนงน้อมถนอมวรรณ วิลาสผู้พระนารี ฯ

๑๒ ๏ พระนางยินนรินทร์ตรัส แสดงอัตถะโดยมี
พระนุชนางศุภางค์ ก็บรรยายถวายนล

◎ จำเดิมพลัดกษัตริย์พราก ประสายากก็จำจน
ดำรงกายบ่วายชนม์ ประจวบรัฏฐะเจฑี
◎ พระเจ้าบ้าธการณ คณาดลย์สวัสดี
ก็เลี้ยงรักสมัคมี สุภาพจิตสนิทจริง
◎ ธรู้จักและรักข้า พระนางบ้าธยอดหญิง
และน้องไซร้ก็ได้พิง ประทังทุกขะทุกวัน
◎ มิช้าข้าทำนูลลา และคืนมานครขัณฑ์
คนึงองค์พระทรงธรรม์ ก็ใช้พราหมณะตามหา
◎ ก็บัดนี้พระคืนสู่ พระนุชผู้พระชายา
จำนงน้องจะรองบา ทะตราบสิ้นชิวินทรีย์ ๖

๑๒ ◎ พระนลโลมพระโฉมเฉลา เฉลิมเยาวะภักดี
พระน้องนางบ่ห่างปรี ดิหรรษาภิรมย์สม
◎ ไชมเธอบำเรอรื่น ชลอชื่นอุราชม
พระราชาสุฑารมณ์ พระชายาสุฑานันท์ ๗

จบสรรคที่ ๒๔ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒๕

ฉบัง

๑๖ ◎ เมื่อนั้นไนษัธทัดจันทร์ จงถนอมจอมขวัญ
ศุภาภิรมย์สมศรี
◎ พริ้งพร้อมลม่อมไลมไภมี นางล้ำนารี
วิเศษวิสุทธโศภน
◎ สนิทเสน่ห์ประเวณีนิรมล พระนางพระนล
กระสันเกษมเหมหรรษ์
◎ เริงรื่นชื่นแช่มแจ่มจันทร์ กานดาลาวัณย์
วิไลยวรางค์พางใจ
◎ วันรุ่งมุ่งเผ้าท้าวไท พระนลภูวไนย
ก็โสรดก็สรงทรงศรี
◎ พรายเพริศเลิศลบภพตรี จำรัสรัตนี
อะคราวอะเคอเสอทรง
◎ พระนลพระนางพลางตรง มยุรยาตรอาจองค์
เสด็จนิเวศน์ภูมี
◎ เผ้าพระชนกาธิบดี อีกพระชนนี
ประณามประนมก้มองค์

๏ อภิวาทน์อธิราชบาทบงสุ์ สง่าเสงี่ยมเอี่ยมทรง
อุไรอร่ามงามงอน
๏ เมื่อนั้นวิทรรภ์ราชภูธร มหิษีบังอร
พระเนตรธทอดทัศนา
๏ เห็นองค์พระราชธิดา อีกทั้งนิษธา
ธิเบศร์เสด็จมาดล
๏ มหิศรมหิษีโศภน ปริ่มปรีดิ์กมล
ก็ต้อนก็รับเขยขวัญ
๏ ลูบขนองสองลูกผูกพัน ปราไสยในฉัน
ทะจิตสนิทสำนาร

พระภีมะตรัสว่า

๑๖ ๏ ดูราเขยตูผู้ชาญ ชัยเชิดเฉิดฉาน
อะริบ่รอต่อรณ
๏ เวรกรรมทำทุกข์ทำงน อาภัพอับจน
สลายสลัดพลัดเมือง
๏ ไอศวรรย์อันเสวยเคยเรือง ลาลดปลดเปลือง
วบตัวบากจากจร
๏ ห่อนใช่ความผิดอดิศร มาตรแม้นแมนอมร
ก็ย่อมจะแจ้งใจปวง
๏ สบเคราะห์เพราะกลีผีหลวง เล่ห์ล้นกลลวง
ละลานละเลิงเชิงชาญ

๏ แพ้พนันพลันพินาศราชฐาน หัยรถคชสาร
ศลัดสลดปลดไป
๏ สมบัติฆติยาธิปตัย ไอสูรย์สูญใน
กระดานสกาอาดูร
๏ ร้อนร้าวราวในไฟกูณฑ์ เร่าเร้าเผาภูล
เทวศบ่เว้นเข็ญขืน
เดิรป่าคลาคล่ำค่ำคืน เมียงามตามกลืน
พระอัสสุช้ำดำเนิร
๏ โหยไห้ในแถวแนวเถิน เศขรดอนเชิน
มหามหิงส์สิงห์เสือ
๏ ยักษ์นาคหลากหลายร้ายเหลือ โขมดเข็ญเขม้นเขือ
ขมีขมันมันตาม
๏ เดิรป่าพาองค์นงราม พลัดพรากจากทราม
ไวยเริศนิราศบาทบงสุ์
๏ ต่างองค์ต่างไปในดง บุกป่าฝ่าพง
ก็เหตุเพราะกรรมลำเค็ญ
๏ สองเจ้าเศร้าจิตคิดเห็น เหตุข้อก่อเข็ญ
ก็เพราะภูตร้ายก่ายเกย
๏ บัดนี้มาเวียงเย็นยังเคย โฉมงามทรามเชย
ก็พบพระราชสามี
๏ จงสุขทุกทิวาราตรี ราชานารี
เสวยสวัสดิ์ตัดภัย

๏ สำเริงสำราญบานใจ พระนางพระไน
ยัชจุ่งเกษมเปรมศรี ๗

๏๖ เมื่อนั้นนิษธาธิบดี รับพรภมี
วิทรรภะราชเรืองราม
๏ บังคมก้มราบกราบงาม ทูลตอบชอบตาม
ระเบียบระบอบแบบบรรพ์
๏ ปางนั้นประชาชนกล่นกัน เกลื่อนไปในมรร
คะทั่วพระราชธานี
๏ ทราบข่าวพระนลนฤบดี คืนสู่บูรี
ก็ซร้องก็แซ่แดเกษม
๏ โจษจรรลั่นอื้ออึงเอม ยินดีปรีดิ์เปรม
กษัตริย์เสด็จคืนเวียง
๏ ทวยราษฎร์ขับรำจำเรียง สำนารสำเนียง
เสนาะสนั่นในเมือง
๏ ยรรยงธงเทียวเขียวเหลือง เวียงวังมลังเมลือง
ผกากมทมากมี
๏ มาลัยเสาวรสรมณีย์ โสภิตสุรภี
ตระการกระหลบแหล่งเวียง
๏ แถวถนนหนทางพ่างเพียง แดนอินทร์ยินเสียง
ก็แสนเสนาะสำนาร

๏ ทวยรายฎูร์เริงรื่นชื่นมาน สำรวลสำราญ
ก็โห่และร้องก้องไกล
๏ ท้องถนนรดน้ำฉ่ำไป โปรยผกามาลัย
เฉลิมพระเกียรติภูบาล
๏ ตกแต่งแหล่งบูชาการ คือเทวสถาน
วิจิตรประเจิดเพริศพราย
๏ กลุ่มกลุ่มประกวดอวดกาย ยวดยิ่งหญิงชาย
ก็ปีติแม้นแมนมา

๑๖ ๏ เมื่อนั้นฤตุบรรณราชา ยินข่าวคือวา
ทุกนั้นพระนลพลไกร
๏ คืนครองน้องนางพางใจ คลาดแคล้วแผ้วภัย
กษัตริย์เกษมเหมหรรษ์
๏ พระองค์ทรงฤทธิ์ฤตุบรรณ ทราบข่าวสำคัญ
ก็พลอยถวิลยินดี
๏ ปลื้มปริ่มอิ่มเอมเปรมปรีดิ์ ปราศขุ่นมุ่นมี
กมลบ่หมองคลองธรรม์
๏ ปางนั้นพระนลถกลพรรณ์ ผ่องผุดสุดบรร
เจิดลักษณ์วิลาสรูปี
๏ เสด็จเผ้าฤตุบรรณนฤบดี ทูลความตามมี
ลำดับแต่เบื้องหลังมา

◎ เกิดเหตุเภทพาลกานดา คราวเคราะห์เพราะสกา
ก็พลัดก็พรากจากไป
◎ พบนาคหลากฤทธิ์เรืองไกร คราครรมจำใจ
ทนทุกข์ณะกลางอัคคี
◎ ข้าช่วยห่อนม้วยชีวี เธอคิดคุณมี
สุมิตระจิตจำเริญ
◎ เสแสร้งแกล้งให้ดำเนิร สิบก้าวห่อนเกิน
ธกัดตระบัดบรรดาล
◎ รูปเปลี่ยนเพี้ยนผิดวิตถาร อากัปอาการ
วิกลประหลาดหลายนัย
◎ แปลกแสนแขนสั้นขันใจ รูปร่างช่างกระไร
ผิบงก็เบื่อเหลือเกิน
◎ นาคแนะและข้าดำเนิร ในแถวแนวเถิน
ประลุณะกรุงโกศล
◎ เข้าเฝ้าพระองค์ทรงพล พึ่งบาทยุคล
พระองค์ก็โปรดเม็ตตา
◎ อันเรื่องแต่เบื้องนั้นมา องค์พระราชา
ก็ย่อมประจักษ์หฤทัย
◎ ข้าขอพระราชอภัย ถ้อยความตามนัย
ที่บิดข้อขำอำพราง ฯ

๑๖ ๏ เมื่อนั้นฤตุบรรณโศภางค์ ยินพระนลพลาง
ก็ตอบพระราชวาที
๏ ดูราพระนราธิบดี เมืองแมนแดนตรี
ก็ย่อมประจักษ์ศักดิ์ทรง
๏ คราวกรรมจำพรากจากองค์ มหิษียุพยง
วิโยคพระยอดเยาวมาลย์
๏ บัดนี้คืนเวียงเยี่ยงกาล ก่อนล้ำสำราญ
พระยศพระเกียรติ์เกรียงไกร
๏ คืนน้องครองนุชสุดใจ นงรามหรามไวย
สมรเสมอนัยนา
๏ คืนส่สมบัติขัตติยา ธิปตัยไกรอา
นุภาพกระหลบภพตรี
๏ คืนสุขคืนสมรมณี คืนครองบัถพี
คืนไอศวรรย์จรรโลง
๏ สรวมทรงผาสุกทุกโมง ปลูกรักชักโยง
ประชาเกษมเอมใจ
๏ จงทรงสวัสดีมีชัย ข่มเข็ญเปนภัย
แก่ปวงริปูหมู่พาล
๏ ตูผู้หฤทัยไสศานติ์ เปรมใจในวาร
พระนลพระน้องครองคืน
๏ เกริ่นเกียรติ์อะคร้าวยาวยืน อมิตรคิดขืน
จะย่อยจะยับพับไป

๏ ถวิลเมื่อพระนลพลไกร ยับยั้งอยู่ใน
อโยธยาธานี
๏ ข้ามุ่งเม็ตตาอารี ห่อนกอบการมี
ละลาบละล้วงล่วงเกิน
๏ หากเปนไปบ้างบังเอิน ขอโทษโปรดเทอญ
เพราะตูบ่ตั้งใจทำ
๏ หากหาญรานร้าวกล่าวคำ อยาบช้าซ้าจำ
บ่ได้เพราะใช่เจตนา
๏ หากแสดงขึ้งโกรธโทษอา การทั้งกิริยา
ก็ตูบ่ตั้งใจเลย
๏ มาตรแม้นข้าไซร้ได้เคย พลาดพลั้งดังเฉลย
อภัยะโทษโปรดเทอญ ฯ

พระนลตอบว่า

๑๖ ๏ ข้าแต่นรราชจำเริญ จักล่วงจักเกิน
ผินิดผิน้อยฤามี
๏ ข้าอยู่อโยธยานี แสนเกษมเปรมปรีดิ์
มิข่นมิเคืองเรื่องใด
๏ สำนึงพึ่งบุญภูวไนย สำราญบานใจ
บ่เดือดบ่ร้อนรำคาญ
๏ อันพระชนาธิปภูบาล ในชาติก่อนกาล
ก็คงสหายแห่งตู

๏ ฉนั้นไซร้จึงได้ค้ำชู ในชาตินี้ภู
ธเรศร์ธเอืออวยผล
๏ ขอจงพระองค์ทรงพล ผู้เรืองฤทธิรณ
และข้าผู้เพื่อนภบาล
๏ เปนมิตรกันไปในกาล เบื้องน่าช้านาน
บ่เสื่อมสลายคลายใจ
๏ บัดนี้ข้ามีหฤทัย จะถวายภูวไนย
ซึ่งวิทยาม้ากล้าแขง
๏ เจนหัยใจหาญร่านแรง เลิศล้ำคำแหง
จะขี่จะขับฉับไว
๏ พระองค์จงตั้งหฤทัย ตรับฟังดังนัย
ที่ข้าจะทูลภูมี ๗

๑๖ ๏ ตรัสพลางพระนลนรสีห์ อิ่มเอมเปรมปรีดิ์
ก็สอนวิชาม้ายง
๏ ฝ่ายพระฤตุบรรณ์บรรจง ใจเรียนดุรงค์
วิชาประเสริฐเลิศแรง
๏ รู้ถ้วนขบวนม้ากล้าแขง ลึกล้ำสำแดง
วิธีขี่ขับจับสาย
๏ วิทยาม้ามากหลากหลาย เลิศล้นนลขยาย
บ่ปิดบ่บังดังมี

◎ ปางพระภางคาสุรี อวนินทร์ยินดี
สเริงสราญบานตา
◎ ทูลลาพระภีมะนรา ธิปทั้งนิษธา
ธิราชนเรศร์ฤทธี
◎ เกษกษัตริย์จัดหาสารถี ขับรถรัตนี
เสด็จและด่วนโดยดง
◎ เริงชมรุกขชาติดาดพง ดื่นในไพรระหง
ตระการกระหลบอารัญ
◎ สัตว์สิงวิ่งในไพรสัณฑ์ ขลาลมุงยุ่งกัน
กระพัดกระเพิดเบี่ดไป
◎ กวางทองย่องย่างกลางไพร ยินรถภูวไนย
ก็หลีกก็ลี้หนีซอน
◎ จำรัสรัตน์อร่ามงามงอน รถลิ่วปลิวจร
ณะแถวณะเถื่อนอาธวา
◎ ฤตุบรรณ์บรรลุอโยธยา อภิชิตราชา
ก็แสนเกษมสำราญ ๓

๑๖ ◎ ปางนั้นพระนลนรบาล จงถนอมจอมมาลย์
ประทับประเทิงเริงรมย์
◎ คลึงเคล้าเย้ายวนชวนชม บี่ยสองปองสม
สนิทเสน่ห์นงคราญ

๏ บรรเทิงละเลิงใจลาน รสรักอรรคฐาน
เสวยสวรรค์ชั้นอินทร์
๏ ยับยั้งยังกรุงกุณฑิน สำนักอวนินทร์
วิทรรภะราชลือนาม ฯ

จบสรรคที่ ๒๕ ในนิทานเรื่องพระนล

นิทานเรื่องพระนล

สรรคที่ ๒๖

อนทรวเชียรฉันท

๑ เมื่อนั้นพระไนษัธ วรฑีตยะเรืองราม
คืนครองพระน้องงาม สุขสมอุดมศรี
๏ ออมมาลย์สราญเล่ หะเสน่ห์ประเวณี
เปรมปรื่มกระหยิ่มปรี ดิสนิทสนมชม
๏ ถ้วนมาสบ่คลาดนุช นลสุดสุฑารมณ์
แนบน้องตระกองสม มนะสองสนองกัน
๏ คำนึงนิษัธรัฏ ฐวิบัตวิบากบรรพ์
จักจรนครอัน มรดกชนกยง
๏ ทูลลาวิทรรภ์นาถ บิตุราชระบือวงศ์
สานางสองค์ นลมุ่งนครคืน
๏ รถรัตน์จรัสมาศ หยะผาดผยองยืน
เริงร่านทหารบืน ปรบึกษ์บ่หักโหม
๏ สิบหกครินราช พลอาจจะจู่โจม
ห้าสิบดุรงค์โรม รณสู้ริปูลาญ
๏ พลราบกำราบศึก อริคึกบ่ฮึกหาญ
ห้าร้อยกำเรียงปาน จะถล่มทลายดิน

๏ ห้อมล้อมพระจอมรัฏ ฐนิษัธะโศภิน
งามเธอเสมออินทร์ สุรอรรคนิกรตาม
๏ โผนผ่านทวารเมือง รถเรืองอร่ามราม
ผันผกผงกงาม หยเหี้ยมกำแหงหรรษ์
๏ งามองค์พระทรงศร ทินกรบ่เทียมทัน
งามรถอุไรอัน จรแข่งอนิลบน
๏ งามพลถกลศักดิ์ ปฏิบักษ์บ่ปองปน
งามม้าสง่ารณ พยุเล่นก็แม้นกัน
๏ งามช้างสองเครื่อง คชเรืองณะอารัญ
งามถ้วนกระบวนอัน นลอรรคนรินทร์จร
๏ มิ่งม้าบ่ราโรย จรโดยพนาดร
พลพฤนท์กรินนร นลเร่งนิกรเดิร
๏ ปางนั้นพระนลทรง ภพพงศะจำเริญ
เล็งผลบ่รู้เพลิน พิศพฤกษ์ระลึกนวล
๏ กรุ่นกรุ่นพิกุลกลิ่น พระถวิลบ่วายหวน
คิดกลิ่นยุพินชวน จิตยั้งณะวังใน
๏ อุบบลอำพนผ่อง ฉวิฉ่องชลาลัย
ว่อนว่อนภมรไคล รสเคล้นบ่เว้นคลึง
๏ บัวแย้มแชล่มยั่ว อลิกลั้วณะกลางบึง
ผึ้งภู่ระวู่อึง กลยั่วบ่กลัวกู
๏ บงกชจะสดแสน ก็บ่แม้นพระโฉมตรู
ผุดผ่องลอองชู ชลชื่นบ่รื่นปาน

๏ ปราโมทสโรชรัตน์ บ่มิทัดอุโรชมาลย์
กานดาประภาวาน อภิลาษลออทรง
๏ บัวบกณะอกอร อรชรฉอ้อนองค์
บัวน้ำบ่จำนง ผิวจับก็กลับวาง
๏ บงบัทมะขัดแค้น กุวแค่นจะแข่งนาง
เมาเมอเผยอพาง ศุกขันสุบรรณ์บิน
๏ เกตุก์กลิ่นระรินโรย รสโชยณะชายสินธุ์
เกศร์อันสุคันธิน มธุธารตระการทาง
๏ เกตก์เกศร์ก็ทั้งคู่ บ่มิสู้พระเกศนาง
ผมเจ้าลำเภาพาง ทิพรสสุคนธ์เคย
๏ แก้วกรรณการม สุรภิกราเพย
คิดยามพระทรามเชย สุรภิตผจงสม
๏ กลิ่นกุนทะกรุ่นป่า สุมนาก็เฉื่อยฉม
โชยชายรำพายชม รสเชยรำเพยไพร
๏ นมแมวไฉนนั่น ก็และถันวิหาร์ไหน
หมื่นแสนณะแดนไตร อุระหอมบ่ห่อนมี
๏ หวนถึงคนึงนาง ขณะร้างพระนารี
ถวิลสมพระรมณี ผนใดร่จะคืนเวียง
๏ แนบนิทร์สนิทน้อง กรคล้องคระลึงเคียง
ฉุนฉมอุดมเพียง ทิพรสสุรารมณ์
๏ อุ่นออมถนอมโอบ จิตโลภจะเวียนสม
หอมอื่นบ่ชื่นชม ดุจอกพระนางอร

๏ นมสวรรค์ก็ถันใคร สละไว้ณะดงดอน
นางพ้ำศุภากร อุระเล่หะนั้นฤๅ
๏ เพียงนี้และฤๅถัน ณะสวรรคะบันลือ
จบกุมบนุ่มมือ จะถนอมบหอมชม
๏ นางพ้ำบ่มาแข่ง นุชแน่งมโนรมย์
ถันทิพย์ละลิบลม บ่มิขันพระถันอร
๏ เหตุนั้นกระมังหนา สุรมาสยุมพร
ขวัญพ้ำสุรามร บ่เสมอสมรเรียม
๏ เหินห่างพระนางตรู อุระตูก็กรมเกรียม
บบผาจะหาเทียม นชเนื้อก็เหลือแล
๏ ซ่อนกลิ่นถวิลว่า ศศบ้าจะแข่งแข
หมายเดือนบ่เหมือนแด ก็จะเดือดอุราดาย
๏ ซ่อนกลิ่นบ่หมิ่นสมร จรซ่อนสุคนธ์หาย
กลบกลิ่นถวิลอาย เพราะบ่ขันประชันนาง
๏ สลัดไดไฉนสลัด สละพลัดณะพงขวาง
เหตุที่กลีวาง กลไว้ฤใครทำ
๏ ใครสลัดสลัดได เพราะอะไรจะใคร่จำ
ฤๅสัตย์วิบัติกัม มะสลัดสลัดได
๏ สายหยุดก็อยุดกลิ่น เพราะถวิลลอายใจ
เกรงกลิ่นพระทรามไวย วรรัตนะกานดา
๏ สายหยุดจะอยุดไย อรไทยบ่ได้มา
จักหอมพนอมกา นนบ้างก็ช่างมัน

◎ บุบผาผกาเกลื่อน พนเถื่อนเถกิงวรรณ์
กล้ากลิ่นกระถินจันทน ทนะกรุ่นยิสุ่นดง
◎ กันเกราสเดาดก มลิรกณะราวพง
ปริกปรูประดู่ปรง และมะปริงมะปรางไพร
◎ บักษีก็มีร้อง เสนาะซร้องพนาศัย
ถาบถาชล่าใจ จรจับและจิกกิน
◎ คู่เคล้าก็เย้ายวน ขคชวนชลอจินต์
พฤกษ์โยกสุโนคบิน ตรุไหวก็ไกวโยน
◎ ลมซัดปตัตรี ศกุนีก็ผกโผน
ศาขีกระบี่โจน รถก้องก็ร้องกลัว
◎ ลิงโลดกระโดดหนี และชนีก็ผัวผัว
เหลียวหลังระวังตัว ภยะกรายก็บ่ายบิน
◎ ห้อยโหนกระโจนลอย กรปล่อยก็ใช้ตีน
ภัยเฉียดจะเบียดบีฬ ก็กระโดดละโลดไป
◎ เสือสิงห์กระทิงถึก และมฤคสเริงไพร
หมูป่าและหมาใน นลมาก็ล่าจร
◎ ปางนั้นพระไนยัธ อธิฐิตยะภธร
ด่วนโดยพนาดร บ่มิอยุดธรุดไป
◎ รถรี่บ่รีรอ หยะห้อกำแหงไกร
สำเนียงสนั่นใน วนแทบถล่มลง
◎ ถึงกรุงนิษัธราช นรนาถเสด็จตรง
โอ่อ่าสง่าองค์ บ่ขยั้นขยาดเยง

๏ พบองค์พระบุษกร อรชรประชาเกรง
แค้นคำกระทำเพรง นลกล่าวพระวาจา ฯ

พระนลตรัสว่า

๏ ดูรานรินทร์ภู ธรผู้พระภาดา
แคล่วคล่องทำนองปา ศกเลิศประเสริฐจริง
๏ ตูมาจะท้าเล่น ดุจเช่นกลีสิง
มุ่งจิตจะคิดชิง นิธิสู้พระภูธร
๏ ไอสูรย์วิบูลย์สรรพ ธนทรัพยากร
นานาศุภาภรณ์ พิตโภคครามครัน
๏ รถม้าคณาเนก รจิเรกอไรพรรณ์
มากมีมณีมัณ ฑนมิ่งศฤงคาร
๏ จักนับบ่นับถ้วน นิธิล้วนมโหฬาร
เรืองรัตน์จรัสกาญ จนข้าจะมาพนัน
๏ ทั้งทัมะยันตี ยุวดีชวาวรรณ
องค์นางจะวางบัณ จิตปองจะลองดู
๏ ส่วนท่านชำนาญบาศก์ บ่มิขลาดมิเกรงตู
ไอสรย์วิบลย์ภ ธรกล้าก็มาพนัน
๏ ตูแพ้จะให้สิ้น พระยุพินและไอศวรรย์
ชีวิตก็คิดอัน ตรแท้ผิแพ้เธอ
๏ ท่านแพ้ก็คืนรา ชยะมาบ่มัวเมอ
เร็วเร่งมิเกรงเกลอ จะพนันประชันมือ

๏ ครั้งเดียวจะทอดบาศก์ ผิวพลาดบ่ผ่อนปรือ
เสี่ยงบาศก์บ่คลาดคือ ชะนะแพ้บ่แก้ตน
๏ อันทรัพย์ประดับศักดิ์ ชนรักบ่เว้นคน
ใครขันพนันจน นิธิหลายสลายลง
๏ แม้นมุ่งกมลหวัง ธนยังจะคืนคง
แน่นึกทนงจง จิตท้าสกาลอง
๏ ผู้ชำนะจำเล่น ดุจเช่นจำนงปอง
ทรัพย์เขาและเจ้าของ จิตขืนจะคืนเอา
๏ จำสู้พนันตอบ เพราะระบอบบุราณเรา
ได้ชื่อก็คือเนา ยุติธรรมประจำใจ
๏ ไม่สู้ก็เสียธรรม ดุจคำบุราณไข
ภพสามจะหยามใน คตินั้นบ่ผันแปร
๏ แม้นกริ่งประวิงใน หฤทัยะเชื่อนแช
พริ้งพรั่นประหวั่นแด บ่มิขันพนันตู
๏ เชิญชักพระแสงสิทธิ์ สุรฤทธิเชิดชู
เราสองจะลองดู ศรใครจะไกรเกรียง
๏ รบองคะต่อองค์ ยุธยงบ่อ่อนเอียง
มีชัยจะได้เวียง วรรัฐนิษัธขัณฑ์
๏ โบราณะย่อมยก มรดกบิดรอัน
เสียไปเพราะในพนัน บุตรแพ้บ่แก้มือ
๏ จักใช้วิธีอื่น ก็บ่ขืนระเบียบคือ
สื่อสายอุบายฤๅ รณสู้ริปูแรง

๏ เพื่อคืนธนาคม อภิกรมกำแหง
อาจารย์บุราณแจง คตินี้ก็มีมา
๏ เชิญเถิดนรินทร บุษกรพระภาดา
จักขันพนันอา ตมะส้สกาลอง
๏ ฤๅเลือกณรงค์สู้ ยุธตูก็ตามปอง
เชิญชักพระแสงทอง ศรศัสตร์ณนัดถือ
๏ พี่น้องจะลองรณ นรชนกระฉ่อนลือ
ใครหาญชำนาญมือ ผิวกล้าก็มาลอง ๗

๑๑ เมื่อนั้นนรินทร บุษกรบ่หม่นหมอง
ทื่นหรรษ์กระสันปอง จิตแน่บ่แพ้นล
๏ เชิงบาศก์ฉลาดรู้ นลสู้จะเห็นผล
แน่นอนบ่ผ่อนปรน มนใคร่จะได้นาง
๏ แย้มเย้าเฉลาพักตร กรกวักพระนลพลาง
ยิ้มเย้ยเฉลยปราง ธก็ปริ่มกระหยิ่มมาน ๗

พระบุษกรตรัสตอบว่า

๑๑ ดูราพระราชา จิตข้าก็สำราญ
ยินดีบ่มีปาน ดุจได้พระไภมี
๏ ท่านไซร้กำไรทรัพย์ จรกลับนิษัธศรี
แกล้วกล้าสกาดี ผิวเล่นจะเห็นกัน
๏ อันองค์พระกานดา สุภคาชวาวรรณ
ตกยากลำบากบรร พะระหวยระทวยองค์

◎ โฉมฉายจะคลายเศร้า นฤชเจ้าจะสร่างทรง
เรียมโลมพระโฉมยง กระเคล้าพระเยาวภา
◎ โชคมาชตาส่ง ยุพยงพระกานดา
นวลชื่นจะคืนมา ณะนิษัธตระบัดถึง
◎ น้องนางจะสร่างเศร้า ขณะเคล้าคระลอคลึง
หมดร้อนสมรพึง จะสมานสมัคสม
◎ จักแต่งพระแน่งนาง นฤชพางอุรารมณ์
ภูษิตวิจิตรชม จิตชายบ่หน่ายแหนง
◎ แจ่มสีขจีสด มรกตกระจายแสง
เพชร์ดีมณีแดง นิลสรรพประดับอร
◎ วันนี้พนันได้ นิธิใดจะให้สมร
เครื่องทรงอลงกรณ นฤชแต่งจะแข่งอินทร์
◎ นางงามจะตามข้า ดุจว่าพระวัชรินทร์
องค์อรรคเทวินทร์ สุรอัจฉราตาม
◎ เธอผู้พระภาดา จิตข้าบ่คิดขาม
เชิงชั้นพนันยาม นลขันบ่พรั่นพริ้ง
◎ เธอจากนครไป หฤทัยก็คิดถึง
ใจท่านทยานจึง จรสู่จะสู้สกา
◎ ข้าแจ้งหทัยจง นลคงจะคืนมา
คอยท่าพระราชา บ่มิเว้นมิวายใจ
◎ อันการสกานั้น จะพนันประชันใคร
ใช่ญาติประยูรใน วรฑิตยะธำรง

๏ ไป่แสนสนุกเหมือน ดุจเพื่อนประพันธ์พงศ์
พี่น้องจะปองปลง จิตเล่นบ่เว้นกัน
๏ อันองค์พระไภมี มหิษีฉวีจันทร์
ท่านมาและท้าพนัน ก็จะเสียพระเมียอร
๏ วันนี้อุดมมี มนปรีดิแน่นอน
ข้าไชร้จะได้สมร ดุจหมายบ่วายวัน
๏ วันนี้จะสมจิต จะสนิทเสน่ห์ขวัญ
ทรามไวยอุไรพรรณ นุชน้องก็ของตู ฯ

๑๑ เมื่อนั้นพระนลยิน พจแสนจะแค้นหู
ร้อนเลือดธเดือดดู ดุจไฟ่จะใคร่พ่น
๏ ราวอัคนีรุม กรกุมพระแสงขรรค์
เวียนจับขยับพลัน พระจะฟาดพระเศียรลง
๏ ด่วนดับระงับโกรธ อประโยชน์บ่จำนง
จักพ่นจะหั่นคง นรสิ้นจะนินทา
๏ หักใจพระไนษัธ ก็ดำรัสพระวาจา
ดก่อนพระภาดา พจนาตถะปราศคณ
๏ พูดเล่นบ่เปนสาร อปการบ่เกื้อหนุน
วาจาธทารุณ ดุจใช่พิชัยพงศ์
๏ จักเล่นก็เล่นกัน จะพนันก็พลันทรง
เธอแพ้จะแก้องค์ ฤจะว่าประสาไหน

◎ เล่นแล้วก็จึ่งตรัส พจอัตถะฉันใด
จักพูดก็พูดไป ดุจปากธอยากเผย
◎ จักพูดณะบัดนี้ ก็บ่มีประโยชน์เลย
แม้นแพ้จะแลเงย ฤจะก้มก็สมใจ
◎ ตรัสพลางกษัตริย์สอง จิตปองพนันไป
ทรงทอดสกาไน ยธหวังก็ดังหมาย
◎ บุษกรธหย่อนแต้ม นลแย้มพระพักตร์พราย
สมบัตินิษัธฉาย มรดกชนกเธอ
◎ คืนสู่พระนลสิ้น นิธิสินบ่มีเสมอ
อารัมณะบำเรอ นลใคร่ก็ได้คืน
◎ เมื่อนั้นพระไนษัธ อริฆัตยะฤาขืน
เที่ยงในหทัยยืน ยุติธรรมประจำองค์
◎ ไฉไลประไพลักษณ์ วรพักตร์พิสุทธทรง
เบิกบานอุฬารมง คลเลิศวิไลยตา
◎ ยิ้มแย้มแชล่มตรัส ศุภอัตถะวาจา
แก่องค์พระภาดา คติคำบ่ยำเยง ๗

พระนลตรัสวา

๑๑ ◎ อ้าเจ้ากำเลาใจ ทุขไซร้กระทำเอง
อยาบหยิ่งบ่กริ่งเกรง พจมานประหารหู
◎ บัดนี้ก็แพ้พ่าย นิธิหลายก็ของตู
ราชัยประไพภู รุจิเรกลออศรี

๏ อันนางสองค์ ยุพยงพระไภมี
เรืองรัตน์สวัสดี สิริเลิศประเสริฐทรง
๏ เนตรท่านณะกาลเข็ญ จะมิเห็นพระโฉมยง
ตกต่ำระกำองค์ ดจข้าพระนารี
๏ ลูกเมียก็เสียหมด อปยศกำศรดศรี
ยามบุญบ่หนุนชี วะก็อับจะลับไป
๏ คราวก่อนกลีช่วย ชะนะด้วยกลีไกร
ใช่ท่านชำนาญใน วิธิกล้าสกาเอง
๏ เล่นกันผิซึ่งหน้า จิตฆ้าบ่กลัวเกรง
มีชัยะในเพรง ก็เพราะมีกลีงำ
๏ เกิดเหตุวิเภทผ่าว ระบุฆ่าวระบือคำ
โดยที่กลีทำ คุรุทุกขะนานา
๏ ตูใช่จะไร้คิด มิตรจิตพระภาดา
พรากพลัดวิบัติปรา รภโทษบ่โกรธเธอ
๏ เหตุหากกลีมา อนุชาก็เผอเรอ
แข่งขันพนันเมอ มนมัวบ่กลัวกรรม
๏ กอบกิจสุหฤทเภท ก็เพราะเหตุกลีทำ
หลีกบาปและหลาบจำ จิตจุ่งจำนงบุญ
๏ โทษกรรมบ่นำพา และก็ฆ้าจะอุดหนุน
ฆาดเหลือจะเจือจุน บ่มิคิดจะอิดฉา
๏ สมบัติจะแบ่งให้ ดุจได้กระทำมา
เจ้าผู้พระภาดา จรจุ่งบำรุงพล

◎ คืนสู่บุรีเดิม เพลิดเพลินเจริญชนม์ และเฉลิมสุมณฑล ดุจฆ้าอำนวยพร ฯ

๑๑ ◎ เมื่อนั้นกษัตริย์บุษ รับสั่งพระภูธร ก็ทำนูลสนองไป

◎ ข้าแต่พระภาดา อันองค์พระทรงชัย ขตียาธิเบนทร์ไกร กรุณาบ่หาเหมือน

◎ ทรงคุณอดุลย์เชิด ทรงศักดิ์ตระหนักเตือน บุญเลิศบ่ลบเลือน จิตอยู่บ่รู้หาย

◎ ข้าช้ำระกำนัก เสียใจบ่ได้วาย ทขจักบ่คืนคาย เพราะบ่รู้พระคุณเธอ

◎ ขลาดเขลากำเดาคิด ขุ่นข้นกมลเมอ คติผิดเพราะเผอเรอ ขณะโลภบ่เล็งเห็น

◎ อยาบร้ายระคายเคือง เวรทันก็พลันเปน ดำริห์เรื่องจะก่อเข็ญ ครุทุกข์ประทับใจ

◎ ข้าควรจะรับโทษ แจ้งจริงมิกริ่งใน พระก็โปรดบ่ปองภัย จิตข้าพระบทมาลย์

◎ ยกโทษบ่โกรธช้ำ อวยทรัพยะสำราญ บ่มิหนำพระภูบาล นิธิโภคภูลผล

◎ ขอจงพระทรงศักดิ์ ยิ่งหมื่นพระยืนชนม์ บริรักษ์นิกรพล อธิเกียรดิดำเกิง

๏ ครองกรุงผดุงรัฐ อริกรรษณ์กำไรเริง
เดชเธอเสมอเพลิง ดุจฆ้าถวายพร
๏ ทูลแล้วก็ทูลลา พระประชาปะภูธร
จัดเตรียมพลากร จรสู่บุรีเดิม ๚

๏๑ ปางนั้นนิกรนา ครซร้องฉลองเฉลิม
โห่ลั่นสนั่นเหิม จิตหรรษะนันท์เนือง
๏ นลคืนนครแล้ว ดุจแก้วประดับเมือง
แต่นี้บ่มีเคือง นรราษฎร์จะสำราญ
๏ เกลื่อนกล่นถนนหลวง ชนปวงก็เบิกบาน
รื่นเริงเถกิงมาน ณะนิเวศน์นรินทร
๏ อำมาตย์ประมุขเข้า จรเฝ้ามหิศร
ชนหลายถวายกร อภิวาทน์พระบาทบงสุ์
๏ ข้าแต่พระจอมปราณ นรบาลวิบูลย์ยง
ปวงข้าประชาปลง จิตหลายถวายพร
๏ ชนชาวนครหมด ชนบทสโมสร
เสนานรากร จรเนื่องขนัดมา
๏ เฝ้าองค์พระทรงฤทธิ อภิชิตราชา
ล้อมเล่หะเทวา กรเฝ้าพระมั่งวาน
๏ สรวมทรงพระชนม์ยืน ประลุหมื่นฉนำนาน
ปกข้าประชาปาน ศกระปกสุรามร ๚

๑๙ ◎ ปางนั้นพระไนษัธ ศุภรัตน์อลงกรณ์
ดังท้าวปุรันทร กิติกล้าณะธาตรี
◎ คิดองค์พระทรามไวย อรไทยมเหษี
พลอัศวะหัสดี ธก็รีบดำรัสเตรียม
◎ รถรัตน์จรัสฉาย หยะผายผยองเทียม
เพียบภูพยูห์เคียม อธิราชทำนูลลา
◎ สู่รัฐวิทรรภ์เผ้า อรเยาวะรามา
นงคราญสราญตา สุขเขมเปรมปรีดิ์
◎ เผ้าองค์ชนกไท้ อรไทยพระชนนี
บังอรจะจรลี ณะนิษัธนครขัณฑ์
◎ รับพ่รกษัตริย์สอง ดุจคลองลบองบรรพ์
ทูลลาพระทรงธรร มะชนกและชนนี
◎ พาองค์พระลูกคู่ จรสู่นิษัธศรี
ปางนั้นพระนลปรี ดิสวัสดิ์เสวยรมย์
◎ เบิกบานสราญรื่น รสชื่นชลอชม
สุขใจไชมสม จิตสองธครองกัน
◎ ดังองค์พระเทวราช ศจินาถธครองสวรรค์
เริงรมยะชมนัน ทนะเร้องณะเบ้องบน
◎ ทรงรัฐนิษัธราบ สุรภาพระบ้อพล
บรฆามพระนามนล กิติแล่นณะแดนตรี

◎ ลือชาสง่าศักดิ์ บริรักษ์ประชาชี
ชมพูทวีปปรี ดิพระเดชพระราชา ฯ

จบนิทานเรื่องพระนล

๑๖ ◎ อัญขยมกรมหมื่นพิทยา ลงกรณ์รจนา
พระนลคำฉันท์บรรจง
◎ สมหวังดังจิตคิดทนง สิ้นบทหมดลง
ก็เปรมก็ปรีมอิ่มใจ
◎ เหตุรักหักท้อหฤทัย พากเพียรเขียนใน
เวลาที่ว่างบางวัน
◎ น้อยน้อยค่อยประดิษฐคิดบรร จงคำสำคัญ
ครุลหุจุใจ
◎ พลาดพลั้งยังมีหรือไร อ่านหวนทวนไป
บ่พบก็น่านึกเห็น
◎ ว่าฉันท์ถูกถ้วนควรเปน ฉบับที่กวีเอ็น
ดูว่าได้เพ่งเล็งทำ
◎ วางแล้วจับเล่าเผ้าจำ ค้นคว้าหาคำ
ละบทละบทจดเขียน
◎ หวังใจไว้คำจำเนียร เชิญยลผลเพียร
ประสบเพราะใส่ใจแสวง

◎ ใคร่เปนพยานคำสำแดง ครูฉันท์ท่านแถลง
"กระวีฤๅแล้งแหล่งสยาม"
◎ คำรบไตรรัตน์เรืองราม ขอคณหนนความ
เสวยสวัสดิ์สมบูรณ์

จบบริบูรณ์

คำอธิบาย

พระนลคำฉันท์นี้คงจะมีตำหนิหลายทาง ทางหนึ่งที่เห็นได้ถนัด คือใช้คำที่แปลกหเกินไป และใช้ในอัตถที่ท่านไม่ใคร่ใช้กันก็มีบ้าง ตำหนินี้มีข้อแก้ตัวว่าคำฉันท์นี้ยืดยาว แลแต่งรักษาคณะตลอดไป ถ้าจำกัดใช้แต่ศัพท์ที่ง่าย ๆ ก็เหลือบัญญาผู้แต่ง จึงต้องยอมให้มีตำหนิในทางนี้เพิ่มตำหนิอื่น ๆ ซึ่งคงจะมีอีกหลายอย่าง แต่จะคิดให้บันเทาลงด้วยวิธีแปลศัพท์บางศัพท์ไว้ในที่นี้ แลอ้างหลักอภิธานต่าง ๆ ซึ่งจะเรียกชื่อย่อดังนี้

อภิธาน ช คืออภิธานับ์ปทีปิกาฉบับกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์

อภิธาน ส คืออภิธานับ์ปทีปิกาฉบับพระสุภูติเมืองลังกา

อภิธาน ห คืออภิธานรัตนมาลาของหลายุธ

อภิธานบาฬีของ Childer แลอภิธานสังสกฤตของ Apte แล Sir Monier Monier-Williams แลอาจารย์อื่น ๆ จะกล่าวชื่ออาจารย์เหล่านั้น

อภิธานในท้ายหนังสือ นโลปาข์ยาน ฉบับ M.W. จะเรียกย่อว่า Voc. Nal. อภิธานเขมรของ Bernard แล Tandart จะกล่าวชื่อเจ้าของ

ภาษาสังสกฤต	จะเรียกย่อว่า	ส
ภาษาบาฬี	จะเรียกย่อว่า	ม

อธิบายคำในสดุดี

๑ สดุดี (ส. สฺตุติ. ม. ถุติ) แปลว่า ชม, สรรเสริญ (อภิธาน ช ๑๙๘)
(1) Praise; eulogy. (2) A hymn of praise; panegyric (Apte)

๒ นรเทพ แปลว่า เทวดาในหมู่คน

๓ รามราฆพ แปลว่า พระรามผู้เปนวงศ์พระระฆุ พระระฆุเปนกษัตริย์ในสูรยวงศ์

๔ อวนิ (ส. แล ม) แปลว่า ภูมิ (อภิธาน ช. ๑๙๒) แปลว่า แผ่นดิน
The Earth (Apte)

๕ ศิศิร ส (ม. สิสิร) แปลว่า เย็น (อภิธาน ช. ๕๖ แล ๙๒๔) แปลว่า เย็นว่าหนาว (อภิธาน ห. ตอนที่ ๓ คาถา ๒๙)

๖ ศศิ (ส. ศศิน, ศศี. ม. สสี) ทรงไว้ซึ่งกระต่าย คือพระจันทร์

๗ อรินทม แปลว่า ทรมานศัตรู

๘ มฆ ส แปลว่าความสำราญ ในพระเวทแปลว่าอำนาจ, ว่าทรัพย์ (Apte)

๙ บุณยโศลก ส. Cerebrated in Sacred Songs ศัพท์นี้แปลว่าบุทคลผู้ซึ่งกวีได้แต่งกลอนบุญสรรเสริญแล้ว เปนชื่อเรียกพระราชาที่ทรงพระนามเลื่องลือ ในโบราณกาลคือ พระยุธิษฐิรแลพระนลเปนต้น

๑๐ กีรติ ส. (ม. กิตฺติ) คือเกียรติ

๑๑ ไนษธ แปลว่า ชาวเมืองนิษัธ เปนชื่อพระนล

อธิบายคำในสรรคที่ ๑

๑ นิษธราษฎร์ นิษธ หรือ นิษัธ นี้เปนชื่อแว่นแคว้นซึ่งพระนลครอบครองอยู่ในภาคตวันออกเฉียงใต้แห่งอินเดีย. หนังสือบางแห่งกล่าวว่าเมืองหลวงชื่อกรุงอละกา ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำอลกนันทา ราษฎร์ นั้นแปลว่าแว่นแคว้น แลว่า ประชาชนก็ได้

๒ นล พระนล เปนโอรส ท้าววีรเสน ท้าววีรเสน ต่อ ไป จะ กล่าว นาม ใน ฉันท์นี้ กษัตริย์ใน อินเดีย มีวงศ์ใหญ่ อยู่ ๒ วงศ์ คือ วงศ์ เกิด จาก พระอาทิตย์ เรียก ว่า สูรยวงศ์พวก หนึ่ง เกิด จาก พระจันทร์ เรียก ว่า จันทรวงศ์ พวก หนึ่ง พระนล จะ อยู่ ในสูรยวงศ์ หรือ จันทรวงศ์ นักปราชญ์ ใน เวลา นี้ ก็ ไม่ กล่าว ยืน ยัน ลง ไป ได้ ถ้า เปน จันทรวงศ์ ก็ เก่า มาก เพราะ ครอง ราชย์ อยู่ ใน นิษัธ พร้อม กับ พระฤตุบรรณ์ ผู้ เปน สูรยวงศ์ ครอง ราชย์ อยู่ กรุง อโยธยา นับ ว่า พระนล ก่อน พระราม ถึง ๑๔ ชั่ว กษัตริย์ แต่ ถ้า พระนล เปน กษัตริย์ ใน สูรยวงศ์ ดัง ซึ่ง กาลิทาส กล่าว ใน นโลทัย พระนล ก็ ต้อง เปน ที่ ๔ ต่อ พระราม ลง มา

๓ มหารถ แปล ว่า ผู้ ชำนาญ รบ ใน รถ อาจ สู้ ทหาร รถ อื่น ได้ ตั้ง หมื่น

๔ จตุรเวท พระ เวท ทั้ง สี่

๕ พนัน ข้อ ที่ กล่าว ว่า พระนล ชอบ พนัน นี้ หมาย ความ ว่า ชอบ สกา (อักษ์รียะ) แต่ การ ชอบ เล่น สกา จะ เปน ความ ดี อย่าง ไร หรือ จึง นำ มา กล่าว ใน เวลา แสดง คุณ พระนล เช่น นี้ ใน กาพย์ กลอน ของ ชาว ฮินดู กล่าว ถึง กษัตริย์ เล่น สกา บ่อย ๆ แต่ ถือ กัน ว่า เปน ของ ไม่ ดี ก็ เมื่อ ฉนั้น เหตุ ใด จึง เอา มา กล่าว ใน เวลา แสดง คุณ พระนล เล่า มอเนีย วิลเลียมซ์ กล่าว ว่า ถ้า อังกษ์รียะ คือ ชอบ นับ จำนวน หรือ วิชาเลข จะ เหมาะ กว่า แล ความ เข้า กัน ดี กับ สรรค ที่ ๒๐ แต่ ฉบับ สังสกฤต เปน อักษ์รียะ ทุก ฉบับ ก็ ต้อง แปล ว่า ชอบ เล่น สกา

๖ อุทาร ส (ม. อุฬาร) แปล ว่า ใหญ่ Great, สูง Lofty (Childer) Noble; generous (Voc. Nal.)

๗ ทานพ (ส. ทานว) อสูร เปน เหล่า กอ นาง ทนุ

๘ แทตย์ (ส. ไทต์ย) อสูร เปน เหล่า กอ นาง ทิติ

๙ ศักร (ส. ศกร์ ม. สักโก) พระอินทร์

๑๐ วิทรรภ์ (วิทรฺภ) เมือง นี้ อยู่ ใน ตวันตก เฉียงใต้ แห่ง แว่น แคว้น ซึ่ง อังกฤษ เรียก เบ็งคอล เมือง วิทรรภ์ เดี๋ยว นี้ เรียก ว่า Berar หรือ นาคปุระ ใน โบราณ มี เขต ตั้ง แต่ ฝั่ง แม่น้ำ กฤษณา ถึง ราว ๆ ฝั่ง แม่น้ำ นรฺมทา

บางที เรียก มหาราษฎร์ เพราะ เขต ใหญ่ เมืองหลวง โบราณ เรียก กุณฑิน ปุระบ้าง เรียก วิทรรภา บ้าง เมือง ที่ อังกฤษ เรียก Beder ใน ปัจจุบัน บาง คน เข้า ใจ ว่า คือ กรุง กุณฑิน เก่า อนึ่ง มี แม่น้ำ อีก สาย หนึ่ง ชื่อ วรทา แบ่ง วิทรรภ์ ออก เปน ๒ ภาค คือ ภาค เหนือ แล ภาค ใต้ มี เมืองหลวง ทั้ง ๒ ภาค

๑๑ ห่อน คำ นี้ แปล ว่า เคย แต่ ใน กาพย์ กลอน ของ เรา ใช้ แทน "ไม่" โดย มาก เช่น "เบื้อง นั้น นฤนารถ ผู้ สยามินทร์ เบี่ยง พระ มาลา ผิน ห่อน พลั้ง" ใน พระนล คำ ฉันท์ ห่อน แปล ว่า ไม่ เกือบ เสมอ นับ ว่า ผิด ความ เดิม แต่ คำ ที่ เลือน เช่น นี้ ยัง มี อีก หลาย คำ

๑๒ มุนี ฤษี องค์ นี้ ชื่อ ทมนะ

๑๓ วนัสถะ นักบวช อยู่ ป่า, ฤษี

๑๔ สวาดิ์ คำ นี้ น่า กลัว เปน สำสกฤต แต่ จะ ต้อง สกด ท กระมัง

๑๕ สาม พระโอรส ทั้ง ๓ นั้น ทรง นาม ทมะ องค์ หนึ่ง ทานตะ องค์ หนึ่ง ทมนะ องค์ หนึ่ง

๑๖ ทัมะยันตี (ทมยน์ตี) แปล ว่า นาง ผู้ ทรมาน ชาย เปน ชื่อ นาง เอก ใน เรื่อง นี้

๑๗ ประพาส คำ นี้ ใน ที่ สกด ด้วย ศ หมาย ความ อย่าง ที่ ใช้ กัน โดย มาก ใน กาพย์ กลอน คือ แปล ว่า ไป เที่ยว ไม่ จำเพาะ อยู่ แรม, ถึง ไป ป่า เช้า ชั่ว บ่าย หรือ เที่ยว สวน ครู่ หนึ่ง ก็ ใช้ ศัพท์ ประพาส เหมือน กัน บาง ที ถึง กับ ว่า ชม, เช่น "นาง เสด็จ ลด เลี้ยว เที่ยว ประพาส รุกขชาติ ช่อ ชาม งาม ไสว" เปน ต้น ใน พระนล คำ ฉันท์ นี้ ถ้า ถึง ที่ สกด ส หมาย ความ ว่า ไป จาก บ้าน ของ ตน

๑๘ หิรญ (ส หิรัณ์ย ม. หิรญ์ญ์) แปล ว่า ทอง ว่า เงิน (อภิธาน ช.) Gold, bullion; treasure (Childer) ศัพท์ หิรัญ นี้ แปล ว่า ทอง บ่อย กว่า แปล ว่า เงิน ใน พระนล คำ ฉันท์ ศัพท์ นี้ แปล ว่า ทอง เสมอ

๑๙ นเรสูร คำ นี้ ใช้ อย่าง ที่ เคย เห็น ใช้ กัน มา แล เคย ได้ ยิน แปล ว่า กล้า ใน คน คือ นร กับ สุร แต่ จะ เปน นเรสูร ได้ อย่างไร หา ทราบ ไม่

๒๐ อร — คำนี้ใช้มากในกาพย์กลอน แปลกันว่า งาม ใช้เปน อร นั่น อรนี่ก็ได้ เรียกผู้หญิงว่า อร ก็ได้ ในพระนลคำฉันท์ก็ใช้อร อย่างที่กล่าวนี้ อันที่จริงศัพท์นี้มีในอภิธานเขมร แปลว่า เปนที่ยินดี เปนที่พอใจ Joyeux, content, se réjouir (Bernard แล Tandart)

๒๑ สมร — คำสมรนี้มี ๒ คำ คือ สมร แปลว่า การรบคำหนึ่ง อีกคำหนึ่งคือ ส์มร แปลว่าความรำลึก ความรัก แลเปนชื่อกามเทพด้วย ไทยเราใช้เรียกนางว่า สมร ดังที่ใช้ในที่หมายเลข ๑๘ นี้น่าจะเห็นว่าไม่สู้จะตรงความเดิม เพราะส์มร เปนชื่อเทวดาผู้ชาย

อธิบายคำในสรรคที่ ๒

๑ ไภมี — แปลว่า นางผู้เปนบุตรีพระภีมะ คือ นางทัมะยันตี ในพระนลคำฉันท์เรียกนางทัมะยันตีว่า นางไภมี เกือบทั้งนั้น

๒ พิศวาส — คำนี้ในกาพย์กลอนเราใช้ในความว่ารักเกือบจะเสมอ ดังซึ่งใช้ในพระนลคำฉันท์ที่หมายเลข ๒ ในสรรคนี้ อันที่จริงศัพท์พิศวาสนี้เห็นจะเปนคำสังสกฤต วิศ์วาส (ภาษาบาฬีเปน วิส์สาโส) แปลว่าความคุ้นเคย ว่าความไว้ใจกัน

๓ วามะ — แปลว่า งาม

๔ พี่เลี้ยง — ที่ว่าพี่เลี้ยงใช้อย่างที่ใช้ในเรื่องไทย ๆ คือเปนน่าที่ของพี่เลี้ยงจะไปเสนออาการแห่งพระราชธิดา ในฉบับสังสกฤตเขาเรียกนางที่ไปทูลพระภีมะว่า สขี แปลว่าหญิงสหาย ฝรั่งแปลว่าแฮนด์เมด คือสาวใช้ หรือว่าข้าหลวงก็ได้

๕ ณรงค์ — คำนี้เปนคำไพเราะอยู่คำหนึ่ง ภาษาไทยใช้ในความว่ารบ จะเปนคำแผลงมาจากรณรงค์ ตัว ร หลุดไปตัวหนึ่ง หรืออย่างไรจะถูกเชิญผู้รู้ชี้แจง

๖ นารท — ท่านองค์นี้เปนฤษีผู้ใหญ่ หนังสือบางคำภีร์นับเข้าในจำพวกประชาบดี คือฤษีที่เกิดจากพระพรหมา แต่หนังสือวิษณุปุราณะหาได้นับฤษี

นารท เข้า ใน พวก ประชาบดี ไม่ ใน เรื่อง ลคร มัก จะ ใช้ พระนารท เปน ทูต ของ เทวดา เช่น ใน เรื่อง วิก์รโมร์วศี แล เรื่อง ศกุน ตลา เปน ต้น ฤษี องค์ นี้ เปน ผู้ ทำ ให้ เกิด ความ ร้าว ฉาน บ่อย ๆ จน ได้ ชื่อ ว่า กลิการก

๗ บรรพต ฤษี องค์ นี้ เปน สหาย ของ ฤษี นารท ขึ้น ชื่อ ด้วย กัน บ่อย ๆ

๘ อมราวดี ชื่อ กรุง ใน สวรรค์ คือ เมือง พระ อินทร์

๙ ไวชยันต์ ชื่อ วัง ใน กรุง อมราวดี เปน ที่ พระอินทร์ อยู่

๑๐ วาสพ (วาสว) ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า มี หมู่ วสุ ไป ด้วย Accompanied by the Vasus (M.W.) วสุ คือ เทวดา หมู่ หนึ่ง

๑๑ วฤตระหัน ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า ผู้ สังหาร วฤตระอสูร

๑๒ ทิวัสบดี ชื่อ พระอินทร์

๑๓ โลกบาล เรื่อง โลกบาล ดู อภิธาน สังเขป ใน พระราชนิพนธ์ เรื่อง ศกุนตลา แต่ ใน หนังสือ พระนล นี้ มี แปลก อยู่ อย่าง หนึ่ง คือ โลกบาล ทิศ ใหญ่ ขาด ท้าว กุเวร ไป มี พระอัคนี มา แทน แล กล่าว ว่า "โลกบาล กับ อัคนี" (โศลก ที่ ๒๔ สรรค ที่ ๒) เหมือน หนึ่ง พระ อัคนี มิ ได้ เปน โลกบาล ด้วย อัน ที่ จริง ลัทธิ พราหมณ์ ถือ ว่า พระอัคนี เปน โลกบาล ประจำ ทิศ อาคเนย์ ดัง แจ้ง ใน หนังสือ พระราชนิพนธ์ ที่ อ้าง นั้น แล้ว ที่ เพี้ยน ไป เช่น นี้ ก็ น่า จะ มี คำ ชี้แจง แต่ ไม่ มี หลัก แน่ นอน จึง ไม่ กล้า นำ มา กล่าว

อธิบายคำในสรรคที่ ๓

๑ ไร คำ นี้ แปล ว่า ทอง อุไร แปล ว่า ทอง เนื้อ สูง

๒ วาริโลม แปล ว่า มี น้ำ เปน ขน เปน ชื่อ พระวรุณ

๓ พระเจ็ดกร เปน ชื่อ พระเพลิง ท่าน องค์ นี้ เจ็ด แขน เจ็ด ลิ้น สาม ขา เปน เทวดา ที่ มี ลักษณะ แปลก มาก ใน พระนล คำฉันท์ นี้ ต่อ ไป มี เรียก พระเพลิง ว่า พระ เจ็ด ลิ้น แล พระสามชงฆ์

๔ พระพันตา เปน ชื่อ พระอินทร์ ท่าน องค์นี้ มี เรื่อง ว่า ไป เปน ชู้ กับ เมีย ฤษี ฤษี จับ ได้ สาป ให้ พระอินทร์ เปน รอย ไป ทั้ง ตัว พระอินทร์ อ้อน วอน จน ฤษี ใจ อ่อน ก็ บันเทา คำ สาป เปลี่ยน ให้ เปน มี ตา เต็มตัว พระอินทร์ จึง ได้ ชื่อ ว่า สหัสนัยน์ คือ พระพันตา รูป พระอินทร์ มัก จะ เขียน เปน รอย จด ไป ทั้ง ตัว

๕ วามะ คำ นี้ แปล ว่า งาม ใน อภิธานัป์ปทีปิกาคาถา ๖๘๔ ศัพท์ นี้ มา ใน หมู่ ศัพท์ ที่ แปล ว่า งาม ว่า ดี นัก ว่า เปน ที่ ชอบ ใจ

๖ กมุทบดี แปล ว่า ผัว แห่ง ดอกบัว เปน ชื่อ พระจันทร์ ดอกบัว กล่าว ว่า เปน เมีย พระจันทร์ เมื่อ บาน กลาง คืน ก็ กล่าว ว่า บาน ให้ พระจันทร์ ชม

๗ อนงค์ คำ นี้ แปล ว่า ไม่ มี ตัว เปน ชื่อ กามเทพ เทวดา องค์ นี้ ถือ ธนู แล ศร ทำ ด้วย ดอกไม้ เมื่อ แผลง ถูก ใคร ก็ ทำ ให้ เกิด กำหนัด ใน ทาง กาม ครั้ง หนึ่ง แผลงศร ไป ถูก พระอิศวร เมื่อ ทรง ทำ ตบะ อยู่ พระอิศวร กริ้ว จึง เผา กามเทพ ด้วย ตาไฟ กามเทพ ไหม้ เปน จุณ ไป จึง ได้ ชื่อ ว่า อนังคะ คือ ไม่ มี ตัว กามเทพ นี้ เปน เทวดา ผู้ชาย ซึ่ง งาม นัก จึง ถูก เอา มา เปรียบ อยู่ เสมอ ถ้า จะ ชม ผู้ชาย ว่า สวย มัก ว่า งาม เหมือน กามเทพ ดัง ซึ่ง เอา อย่าง มา ใช้ ใน คำฉันท์ นี้ ว่า พระนล งาม เหมือน อนงค์ หมายความ ว่า งาม เหมือน กามเทพ

๘ แล ๙ พายุพา คำ ว่า พายุพา ซึ่ง หมาย เลข ๘ แล ๙ ไว้ สอง แห่ง นี้ ด้วย ความ สทก สท้าน เกรง ผู้ อ่าน บาง ท่าน จะ ไม่ ทัน เข้า ใจ ดัง ที่ ผู้ แต่ง ประสงค์ ถ้า เข้า ใจ แล้ว จง ให้ อภัย เถิด แต่ ถ้า ยัง สงไสย ขอ จง ทราบ คำ ชี้แจง ว่า พายุพา ที่ หมาย เลข ๘ นั้น พา ยุพา คือ พา นางไป พายุพา ที่ หมาย เลข ๙ นั้น พาย พา คือ ลม พา หรือ ลม หอบ

๑๐ นิรชร ปราศจาก ความ แก่ คือ เทวดา

อธิบายคำในสรรคที่ ๔

๑ พระกาล พระกาล คือ พระยม

๒ สุรี นางฟ้า

๓ ทุฆากร คำว่าทุกข เขียนทิ้งตัว ก เสียตัวหนึ่ง เหลือเปน ทุข เพื่อจะให้ได้คณะฉันท์นั้น ภาษาบาฬีใช้บ่อย ๆ ดังชี่งชิลเดอร์นำมาอ้างไว้เปนอันมาก ข้าพเจ้าคิดไม่เห็นว่าภาษาไทยจะไม่ควรเขียนดังนั้นเพื่อรักษาคณะฉันท์ด้วยเหตุไร

๔ โสมะ พระจันทร์

๕ พระกฤตานตะ พระยม

อธิบายคำในสรรคที่ ๕

๑ นรพยัคฆ์ คำว่าเสือคน หรือผู้มีอำนาจในหมู่คน ประหนึ่งเสือมีอำนาจในหมู่สัตว์ เปนคำยกย่องชายผู้กล้าหาญมีกิริยาองอาจ ศัพท์นร์วยาฆ์ร แล นรศาร์ทูล คือเสือในหมู่คนนี้พบบ่อย ๆ แลจะได้ใช้บ่อย ๆ ในคำฉันท์นี้

๒ ปริฆ ตระบองเหล็ก

๓ โกควดี ชื่อกรุงในเมืองนาค

๔ ศัสตร ส. สัตถ ม. แปลว่าอาวุธ ว่าดาบ แลบางแห่งแปลว่าศรก็มี ดังจะได้ใช้ในพระนลคำฉันท์นี้

๕ สุรานิมิษ เทวดาผู้ไม่กระพริบตา การไม่กระพริบตาเปนลักษณะหนึ่งของเทวดาลักษณะอื่น ๆ คือตีนไม่ถึงดินหนึ่ง เหื่อไม่มีหนึ่ง ไม่มีเงาหนึ่ง ทรงมาไลยปราศธุลีหนึ่ง ดังจะกล่าวต่อไปในสรรคที่ ๕ นี้

๖ อนุราค ศัพท์นี้ใช้ในพระนลฉบับสำสกฤตในที่ตรงนี้แปลว่า รักมั่น รักจริง Affection; love; ardent attachment (Voc. Nal.)

๗ สุรภิ แปลว่าหอม แลแปลว่าเปนที่พึงใจ ว่าดี ว่ามีชื่อเสียงดีก็ได้ ทั้งเปนชื่อต้นไม้ดอกไม้ก็ได้

๘ ประสิทธิ์พร พร ซึ่งพระอินทร์ประทานแก่พระนล ๒ พรนั้น ในคำฉันท์นี้แปลไว้ว่าพรที่ ๑ ให้เห็นเทวดาในขณะที่เทวดามาในที่กระทำพิธียัญ พร

ที่ ๒ ว่าให้เดิรงาม, แต่ผู้แปลบางคนหาแปลพรที่ ๒ เช่นนั้นไม่ แปลไปเสียในความว่าให้ไปสวรรค์เมื่อสิ้นอายุในโลกนี้ ตามที่แปลว่าให้เดิรงามนั้น เปนคำแปลของมอเนียร์วิลเลียมช์ซึ่งน่าจะเห็นว่าถูก เพราะสมกับความในสรรคที่ ๒๓ ซึ่งกล่าวว่าเมื่อพระนลเดิรไปถึงประตูเตี๊ยซึ่งคนธรรมดาจะต้องก้มลงมุด พระนลไม่ต้องก้ม ประตูยืดขึ้นให้เดิรไปสบาย ๆ ครั้นพ้นไปแล้วประตูจึ่งหดลงตามเดิม

๙ หุตาศะ แปลว่า ผู้กินเครื่องเส้นอันไหม้แล้ว เปนชื่อพระเพลิง

๑๐ สุขุมธรรม เพราะพระกาลเปนธรรมราชาจึ่งให้พรเช่นนั้น

๑๑ ศักระ พระอินทร์

๑๒ ศจิบดี แปลว่าผัวนางศจิ นางศจิคือมเหษีพระอินทร์

๑๓ พระนาหุษ แปลว่า เผ่าพระนหุษ ในที่นี้คือพระยยาติ พระราชาองค์ที่ ๕ ในจันทรวงศ์

๑๔ อินทรเสนา แล อินทรเสน ๒ องค์นี้เปนลูกแฝดจึ่งให้ชื่อเหมือนกัน ผู้แปลบางคนแปลคำมิถุนว่าลูกแฝด บางคนว่าเปนพรเทวดาให้องค์ละ ๒ พร

อธิบายคำในสรรคที่ ๖

๑ กลิ คำนี้เปนชื่อเทวดาประจำยุคที่ ๔ คือกลียุค ในพระนลคำฉันท์เรียกท่านผู้นี้ว่า กลิ ตามเสียงเดิมบ้าง เรียกกลีตามเสียงไทยบ้าง แล้วแต่สดวกแก่คณะฉันท์

๒ ทวาปร คำนี้เปนชื่อเทวดาประจำยุคที่ ๓ คือ ทวาปรยุค

๓ ไวทรรภี แปลว่านางแห่งเมืองวิทรรภ์ คือ นางทัมะยันตี

๔ ริศยา คำนี้แปลว่าอิดฉา เห็นจะเปนคำไทยแผลงจาก สำสกฤต อีร์ษ์ยา

๕ ภัสดา คำภัสดาที่ใช้ในที่นี้แลในที่อื่น ๆ ในพระนลคำฉันท์นั้น น่าจะเห็นว่าเปนศัพท์ไทยแผลง แปลว่าผัว ดังซึ่งใช้กันเปนอันมากในหนังสือ

ไทย ส่วน ภาษา บาฬี นั้น ภัตตา กับ ภัสตา เปน คำ ต่าง ความ กัน. (ดู ภัสตา ใน อภิธาน ช. ๕๒๖ แล ชิลเดอร์.)

๖ ภูปะ ผู้ รักษา แผ่น ดิน คือ พระราชา

๗ อาฆ์ยานะ คำ นี้ แปล ว่า นิทาน ใน ที่ นี้ หมาย ความ ว่า คำภีร์ ปุราณะ ต่าง ๆ ใน ฉบับ เดิม เรื่อง พระนล ใช้ ศัพท์ ว่า อาฆ์ยาน มัญ์จมาน (มี นิทาน เปน ที่ ห้า) หมาย ความ ว่า รู้ พระเวท ทั้ง ๔ แล ปุราณะ อีก ๑ รวม เปน ๕

๘ อักขะ ม. อักษะ ส. แปล ว่า สกา

อธิบาย คำ ใน สรรค ที่ ๗

๑ มี๋วร คำ นี้ มี ความ ว่า มี ปกติ ส่อเสียด หรือ ยัง การ ก้าว ร้าว ให้ บัง เกิด หรือ ก่อ การ วิวาท ระหว่าง ผู้ อื่น ซึ่ง คำ อังกฤษ ใช้ ว่า Mischievous แล ทั้ง แปล ว่า เปน ภัย ว่า มัก ทำ ร้าย ก็ ได้

๒ สันธยา สันธยา นี้ คือ การ ไหว้ พระสวดมนต์ ใน เวลา เย็น หรือ เวลา ที่ วัน กับ คืน ต่อกัน ผู้ จะ กระทำ กิจ นี้ ต้อง ชำระ ตัว ให้ สอาด มิ ฉนั้น เกิด โทษ. ใน วัน ที่ จะเกิด เหตุ นั้น พระนล ถ่าย มูตร แล้ว มิได้ ล้าง บาท เสีย ก่อน ตรง ไป เข้า ที่ สนธยา ที เดียว จึง เปน โอกาส ให้ กลี เข้า สิง ได้

๓ เทวนา สกา

๔ ศฤงคาร คำ นี้ ไม่ ใช่ แปล ว่า ไอสูรย์สมบัติ ของ พระราชา เว้น แต่ จะ ขีดคั่น เพียง ว่า เปน ความ มั่งคั่ง ใน ทาง บำรุงกาม ของ พระมหากษัตริย์ ศัพท์ นี้ แปล ว่า ความ รัก ใน เชิงกาม, แปล ว่า ความ กำหนัด; แปล ว่า "เข้าห้อง," ว่า ร่วมรส, ว่า "อัศจรรย์," แล แปล ว่า เครื่อง แต่งกาย ควร แก่ การ ร่วม รส ก็ ได้. คำ อธิบาย สำสกฤต มี เปน คาถา ว่า

บุ๋สะ สฺตฺริยำ สฺตฺริยาะ บุ๋สิ สำโภคำ ปฺรติ ยา สฺปฤหา
ส ศฺฤงฺคาร อิติ ข์ยาตะ ก์รีฑารัฅ์ยาทิการกะ

ศฤงคาร นี้ มี ๒ ประเภท เรียก ว่า สำโภค ศฺฤงฺคาร คือ กาม ใน ขณะ ที่ หญิง กับ ชาย อยู่ ด้วย กัน ประเภท หนึ่ง วิปฺรลัภศฺฤงฺคาร คือ ความ ใคร่ ใน เวลา ที่ หญิง กับชาย อยู่ ห่างกัน ประเภท หนึ่ง

ส่วน ภาษา บาฬี นั้น สิงคาโร แปล ตาม อภิธาน ช. ว่า ความรัก ประเภท แห่ง สิงคาร นั้น เรียก ว่า สัมโภคสิงคาร แล วิโยคสิงคาร ความ เหมือน ที่ กล่าว มา แล้ว (ดู อภิธาน ช. ๑๐๒ แล ๑๐๔)

ตัว อย่าง ความที่ ใช้ ศัพท์ศฤงคร มี คือ ศฤงคารเจษฎา แปลว่า กิริยา ที่ เกี้ยว แล ชัก ชวนใน เชิง กาม ศฤงคาร ภาษิต แปลว่า พูด เรื่อง รัก. ศฤงคาร โยนิ ชื่อกามเทพ. ศฤงคารรส รส แห่ง กามคุณ. ศฤงคารวิธิ เครื่อง แต่ง กายควร แก่ การ ร่วมรส เปน ต้น.

๕ อักขะเทวี ชายผู้เล่นสกา นักเลง พนัน

๖ ทีนาระ แปลว่า เงินตรา ว่า เหรียญทองคำ เครื่องประดับ ทำ ด้วยทองคำ

๗ สูตะ แปลว่า สารถี เปน ตำแหน่ง สำคัญใน ราชการ เพราะ เปน คน สนิท ของ พระราชา เมื่อ พระราชา เสด็จ ออกรบ ก็เสมอไว้ พระชนม์ใน มือ สารถี เพราะ ถ้า สารถี ขับรถไม่ดี ก็มัก เสีย ที แก่ ข้าศึก อนึ่งใน เวลา พระราชา ทรงรถไป รบ นั้น สารถี เปน ที่ ปฤกษาใน ทางยุทธ จึง เปน คน สนิทมาก

๘ รามา แล วามา สองศัพท์นี้ แปลว่า นางงม (อภิธาน รัตนมาลา ของหลายยุธ ตอน ที่ ๒ คาถา ที่ ๓๒๖)

๙ เทวส คำ นี้ หน้าตา เหมือน สัสกฤต. จะ เปน ศัพท์ เท็วษ ซึ่ง แปลว่า เปนอริ ว่า เกลียด ว่า เคืองแค้น เสียดอกกระมัง. คำของเรา ซึ่ง สกด ศ นั้น ใช้ มา แต่โบราณ แปลว่า คร่ำครวญ ว่า รำพัน ถึง. มี ที่ใช้ มาก ถ้า เอา ไป เปน สัสกฤต เสีย ก็ น่า เสียดาย.

อธิบายคำในสรรคที่ ๙

๑ นารี แปลว่า หญิง

๒ ธาตรี แปลว่า นางนม

๓ วาร์ษเณย์ นี้ เปน ชื่อ สารถี ของ พระนล ตัวเดิม เปน วาร์ษ์เณ์ย์ แต่ อ่าน ยากนัก จึง การันต์ ตัว ร แล ย ให้ อ่าน ว่า วาษะเณ ในที่ นี้. บางแห่ง ต่อไป ข้างน่า จะต้อง ขอปลดการันต์ บ้าง พอ สดวก แก่ คณะฉันท์

๔ ภูภฤต แปลว่า ผู้ เลี้ยง แผ่นดิน คือ พระราชา

๕ กุณฑิน ชื่อกรุง แห่งเมืองวิทรรภ์ เปน ที่ อยู่ ของพระภีมะ พระบิดานางทัมะยันตี

อธิบายคำในสรรคที่ ๙

๑ ไอสูรย์ คำนี้ เปนคำ ไพเราะ ของ เราอีกคำหนึ่ง ได้ ยินว่า แผลง มา จาก อิสสริย์ หรือ ไอสวรรย์ สำสฤกต เขียน ไอศ์วร์ย ท่วงที ไทย เรา จะ แผลง เอา ว มา เปนอุ ดอก กระมัง วิธี เอา ว เปน อุ แล เอา อุ เปน ว นี้ เรา รักนัก บางที เพลิน ไปเลย เอาทั้ง อุ ทั้ง ว ก็มี เช่นสุวคนธ์ ใช้ แทนสุคนธ์ เปนต้น, ถ้าจะเอา ว เปนอุ หรือ อู เช่นนี้ ไอสูรย์ ควร จะ เขียนไอศูรย์ กระมัง.

๒ อัมพร ในที่นี้ แปลว่า เสื้อ ผ้า ศัพท์นี้ คำเดียว กับที่ แปลว่า ฟ้า ใช้ ปะปนกันไป ดังตัวอย่าง อัมพรค แปลว่าเหาะ อัมพรท แปลว่า ฟ่าย อัมพรยุค แปลว่า ผ้าคู่ (อัน เปน เครื่อง แต่งตัวหญิง) อัมพรไศละ แปลว่า เขาสูงถึงฟ้า อัมพรสถลี แปลว่า แผ่นดิน อัมพรานตะ แปลว่า ชายผ้า ก็ได้ แปลว่า ขอบฟ้า ก็ได้

๓ เกาศิก แปลว่า ไหม

๔ สุพรตา (สุวร์ตา) แปลว่า นาง ผู้ทรงพรต อันงาม อธิบายว่า ภรรยา ผู้ถือสัตย์ ซื่อตรงต่อสามี

๕ ปตัตรี แปลว่า นก

๖ ทวิช แปลว่า เกิด ๒ ครั้ง ในที่นี้ แปลว่า นก ซึ่ง เกิด เมื่อ คลอด เปนไข่ ครั้งหนึ่ง เมื่อออก จากไข่ ครั้งหนึ่ง

๗ พาชี แปลว่า สัตว์ มีปีก คือ นก ถ้าจะดู ศัพท์วาชะ แปลว่า ปีก จงดู อภิธาน รัตนมาลา ของหลาชุธ ตอนที่ ๒ คาถาที่ ๘๔ หรือ อภิธาน สำสกฤต เล่มไหน ๆ ก็ได้ อนึ่ง พาชี แปลว่า ม้า ก็ได้ เหมือนกัน

๘ วสน ส. วสน์. ม แปลว่า ผ้า ว่า เสื้อ ผ้า (อภิธาน ช ๒๕๐)

๙ ทิคัมพร แปลว่า นุ่งทิศ หรือ นุ่งฟ้า คือเปลือยกาย ถ้าจะสอบภาษาบาฬี ดู ชิลเดอร์ แล อภิธานนัปปทีปิกาฉบับสิงหลคาถาที่ ๔๔๐ ภาษาสังสกฤตดูอภิธานของอาจารย์มอเนียวิลเลียมซ์ ใต้ศัพท์ "ทิศ" หมายเลข ๒

๑๐ ศกุนต แปลว่านก ศัพท์นกนี้พึงสังเกตุที่เสียงคล้ายกัน แต่สกดตัวต่างกัน คือ ศกุนต, สกุณ ศกุนิใช้ในฉันท์นี้ทั้ง ๓ อย่าง ตามสดวกแก่การแต่งฉันท์ แลเพื่อไม่ให้ซ้ำกันในที่ใกล้ ๆ

๑๑ ไวทรภี คำเดียวกับไวทรรภี แปลว่านางแห่งเมืองวิทรรภ์ ในที่นี้ทิ้ง ร. เสียตัวหนึ่งเพื่อจะให้ได้ลหุ แลใกล้เสียงเดิมมากกว่าเขียนสอง ร เพราะเสียงเดิมเปน ไวทร์ภี

๑๒ มหีธร คำนี้แปลว่าภูเขา ภูธรก็เหมือนกัน แต่ไทยเราใช้แปลว่าพระเจ้าแผ่นดิน เห็นจะเปนด้วยมหีธรเปนชื่อพระนารายน์ แลสมมตว่าพระเจ้าแผ่นดินเปนนารายน์อวตารกระมัง ในพระนลคำฉันท์ใช้ศัพท์นี้ทั้งสองความ คือบางแห่งใช้ในที่แปลว่าภูเขา บางแห่งใช้ในที่แปลว่าพระเจ้าแผ่นดินดังซึ่งผู้อ่านอาจสังเกตุได้

๑๓ นทีรยะ แปลว่ากระแสน้ำ

๑๔ วรยิตา แปลว่า ผัว

๑๕ มหีกษิต พระเจ้าแผ่นดิน

๑๖ วิวัสตร ไม่มีผ้านุ่งห่ม เปลือยกาย

๑๗ ยาจนก คำเดียวกับยาจก

๑๘ วนัช ศัพท์นี้แปลว่าช้างก็ได้ แปลว่าสัตว์ป่าอื่น ๆ ก็ได้

๑๙ ไภษช แปลว่ายา

๒๐ ภิษช แปลว่า หมอ (แต่แปลว่ายาก็ได้เหมือนกัน)

๒๑ สุมัธยมา แปลว่า นางผู้มีส่วนกลางอันงาม คือนางเอวบาง

๒๒ สหจรี แปลว่าเมีย (อภิธาน ห. ๒. ๓๓๘)

๒๓ หฤทเยศ แปลว่าผัว

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๐

๑ ปุร ศัพท์ ปุร ที่หมายเลข ๑ สองแห่งนี้แปลว่าเมือง

๒ ปุร ศัพท์ ปุร ที่หมายเลข ๒ แปลว่ากายว่าตัว (อภิธาน ห. ๒. ๓๕๕) เพราะกายเปนเมืองหรือที่มั่นของบุรุษ Considered as the Stronghold of the Purusha (M. W.)

๓ สภา ศัพท์นี้ในที่นี้แปลว่าทับหรือกระท่อม หรือที่พักคนเดิรทาง ในเรื่องพระนลฉบับเดิมก็ใช้ศัพท์สภาในที่นี้

๔ สตี แปลว่าหญิงผู้มีสัตย์ต่อผัว - (ศัพท์นี้ในเวลาปรัตยุบัน มักใช้เรียกหญิงหม้ายที่เผาตัวในกองไฟที่เผาศพผัว)

๕ กวชี ห่มเกราะ

๖ มีวร ดูคำแปลศัพท์นี้ ในคำอธิบายสรรคที่ ๗

๗ กษุรี มีด

๘ ฉุริกา มีด

๙ ศยนีย์ ที่นอน

๑๐ อศวิน เทวดาแฝด ขึ้นชื่อมาแต่ในฤคเวท . ไม่ใช่เทวดาที่เอิดในหนังสือรุ่นหลัง ๆ ในฤคเวทนั้นนอกจากพระอินทร์พระอคนี แล พระโสมะแล้ว เทวดาที่ขึ้นชื่อบ่อยกว่าพระอัศวินเปนไม่มี เธอเปนหมอ เปนเทวดาที่นำมาซึ่งแสงสว่าง แลเปนที่นับถือมาก ในฤคเวทคำภีร์เดียว ออกชื่อพระอัศวินถึง ๔๐๐ ครั้ง

๑๑ รุทร์ระ ท่านองค์นี้ก็เทวดาในฤคเวทอีกองค์หนึ่ง หนังสือรุ่นหลัง ๆ มอบชื่อรุทระ ถวายพระอิศวร กล่าวว่ารุทระนั้น คือพระอิศวร ที่ต้องกล่าวเช่นนี้เพราะฤคเวทไม่ออกนามพระอิศวรเลย

๑๒ วสุ เทวดาอีกเหล่าหนึ่งซึ่งออกนามในพระเวทเหมือนกัน

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๑

๑ มันยุ ความเศร้า ความเสียใจ

๒ อนลกูณฑ์ อนลคือไฟ กูณฑ์ (กุณ์ฑ) แปลว่าหลุมรวมกันแปลว่าหลุมไฟ

๓ หา หา คำนี้เปนนิบาตบอกอัตถะคือทุกข์ อย่างที่ภาษาไทยเราใช้คำว่าโอ้, โอ้โอ๋ แลคำเช่นกัน ในฉบับเดิมเรื่องพระนลก็ใช้คำนี้เปนคำที่นางทัมะยันตีร่ำร้องในเวลาที่พระนลไปจาก

๔ กุรรี แปลว่านางนกกุรระ ซึ่งมอเนียร์วิลเลียมซ์แลสุภูติ แลชิลเดอร์แปลเปนอังกฤษว่า Osprey ชื่อลาติน Pandion Haliaëtus หนังสือชื่อ The Fauna of British India (Published under the authority of the Secretary of State for India in Council) กล่าวว่านก Osprey นี้ ตัวเมียยาว ๒๒ นิ้วหางยาว ๘ นิ้ว ปีก ๒๐ นิ้ว ตัวผู้เล็กกว่าไม่มาก เปนนกกินปลา คนมักจะได้เห็นเกาะอยู่บนต้นไม้ บางทีบนก้อนหิน มิฉนั้นบินวนเวียนอยู่เหนือน้ำ เมื่อเห็นปลาขึ้นมาใกล้หลังน้ำก็เฉี่ยวเอาไปเปนอาหาร ปลาตัวเขื่อง ๆ ก็เฉี่ยวไปเช่นนี้ได้ แต่บางทีปลาโตเกินกำลังนก ๆ ปลดเล็บไม่ได้ ปลาพาจมน้ำตายก็มี ตามที่อธิบายนี้ถ้านกกุรระคือ Osprey. นกกุรระก็เปนเหยี่ยวชนิดหนึ่ง

๕ อชกร งูใหญ่ซึ่งอาจกลืนแพะได้ คืองูเหลือม

๖ ศานติ ส. สันติ ม แปลว่าระงับ (อภิธาน ช. ๗๕๗) จงสังเกตุว่าศัพท์นี้ความไม่เหมือน "ศรานติ" อันจะแปลไว้ข้างน่าในสรรคนี้

๗ คราหะ งู

๘ ประวาสิน (๑) ไปจากบ้านของตน (หิโตปเทศ. ๑. ๑๓๘) (๒) ผู้เดิรทาง (ฤตุสัม์หาร ๖. ๒๘)

๙ กษุธา ความหิว

๑๐ ศรานติ์ (ส. ศ์รานติ ม. สันโต) แปลว่าอ่อนเปลี้ย ว่าลำบาก ว่าเหน็ดเหนื่อย (อภิธาน ช ๘๔๑)

๑๑ วยาธ พราน

๑๒ ศัสตร ศัพท์นี้ในที่นี้แปลว่าศร ตามคำแปลของมอเนียร์วิลเลียมซ์ ในคำแปลเรื่องพระนลจากฉบับสังสกฤต

๑๓ ภาวินี คำนี้ฝรั่งแปลว่าเลดี ภาษาไทยจะต้องแปลว่านางมีเกียรติดอกกระมัง

๑๔ เทมอ ภาษาเขมรแปลว่าพรานป่า แลป่าจริง ๆ คือไม่เคยเห็นบ้านเห็นเมืองเลย

๑๕ สานล แปลว่ามีไฟ (อยู่ภายใน)

๑๖ สบถ สาป

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๒

๑ วิชนวัน ป่าไม่มีคน ป่าเปลี่ยว

๒ วาฬมิคคี่ เนื้อร้าย คือเสือโคร่งเปนต้น

๓ มฤคารี สัตว์เปนอริแก่เนื้อ คือเสือ

(หมายเหตุ: ชื่อสัตว์แลชื่อต้นไม้ในตอนต้นแห่งสรรคนี้ หาได้แปลไว้ไม่ เพราะรู้ไม่ใคร่แน่)

๔ วนจร แปลว่า ชาวป่า สัตว์ป่า

๕ ดัสกร คำนี้สำสกฤตเปน ตัส์กร บาฬีเปนตักกโร แปลว่าโจร ว่าโขมย (อภิธาน ช ๕๒๒)

๖ อนิล แปลว่า ลม ว่าพระพาย อนิลโบยแปลว่าพระพายเฆี่ยน บุร แปลว่ากายดังได้แปลไว้ครั้งหนึ่งแล้ว

๗ ไศล คำนี้เปนคำสำสกฤตอ่านว่า ไศละ ไม่ใช่ศะไหล

๘ อังคะ อังคะ หรือ เวทางคะ นั้นคือ

ศิก์ษา	กัล์โป	ว์ยากรณ์
นิรุก์ต์	ฉัน์โท	โช์ยติษ์

คือ ศึกษา ซึ่งในที่นี้แปลว่าสำเนียงอ่านแลพูด ๑ กัลปะ คือวิธีทำการบูชายัญ ๑ ไวยากรณ์ ๑ นิรุกตะ สำแดงคำแปลศัพท์ต่าง ๆ คือศัพท์ในพระเวทเปนต้น ๑ โชติคือตำราดาว ๑

๙ อุปางค์ อุปางคะมีสี่. "ปุราณน์ยายมีมำสาธร์มศาสต์ราณิ" คือปุราณะเรื่องโบราณ ๑ นยายะ คือวิธีกล่าวข้อความให้เห็นชัด ๑ ธรรมศาสตร คือ กฎหมาย ๑ มีมำสา ๑

มีมำสานั้นมี ๒ คำภีร์ คำภีร์หนึ่งชื่อ ปูร์วมีมำสา หรือ กร์มมีมำสา กล่าววิธีทำบุญตามที่บัญญัติไว้ ในพระเวท แลแสดงว่าเมื่อทำแล้วจะได้บุญอย่างไร อีกคำภีร์หนึ่งชื่ออุต์ตรมีมำสา หรือพ์รห์มมีมำสา กล่าวเรื่องพระพรหม

๑๐ ศัตรุฆน ชายผู้ทำลายศัตรู

๑๑ อรัณยช สัตว์เกิดในป่า

๑๒ วนราช เจ้าป่า คือเสือ

๑๓ ประติภาษ (ป์รติภาษ) ตรัสตอบ

๑๔ วิวรรณ แปลว่า ไม่มีวรรณ ว่าเผือด

๑๕ จิตรกาย แปลว่า เสือ ซึ่งเปนสัตว์มีลายงาม

๑๖ มฤคาท ผู้กัดกินสัตว์ คือเสือ

๑๗ ศวาบท สัตว์กินสัตว์อื่นเปนอาหาร

๑๘ อริกรรษณ์ ชายผู้ทำศัตรูให้เดือดร้อน ให้เซื่อง

๑๙ อุบล ศัพท์นี้แปลว่าหิน

๒๐ ธรณิธร แปลว่าภูเขา ดังได้กล่าวครั้งหนึ่งแล้ว

๒๑ วีระเสนะสุณิสา ลูกสะไภ้ท้าววีรเสน ท้าววีรเสนคือบิดาพระนล

๒๒ จาตุรวรรณ ชนสี่เหล่า คือพราหมณ์; กษัตริย์; ไวศยะ; สูทร

๒๓ สสุร พ่อผัว หรือพ่อตา

๒๔ ศตรุหัน แปลว่า ผู้ทำลายศัตรู

๒๕ ศยามนล์ พระนลนี้กล่าวว่าเปนคนสีเนื้อดำแดง

๒๖ อจล แปลว่า เขา

๒๗ พรหมฤษิ พระพรหมฤษี (พ์รห์มร์ษิ) นี้เปนพวกฤษีทั้งเจ็ด หรือประชาบดีอันเกิดแต่พระพรหมา พระวศิษฐ์ (วสิษ์ฐ) แลพระอะตริ (อต์ริ)

นั้น คำภีร์ทั้งหลายกล่าวเหมือนกันหมดว่าเปนพวกฤษี ๗ องค์นี้.
ส่วนพระภฤคุ (ภ์ฤคุ) นั้นหนังสือวายุปุราณะกล่าวว่าเปนพรหมฤษี ประชาบดีเหมือนกัน และระบุชื่อฤษี ๘ องค์แต่กล่าวว่ามีเจ็ด ส่วนวิษณุปุราณะกล่าวว่าพรหมฤษีมี ๘ รวมทั้งพระภฤคุ และเติมพระทักษะอีกองค์หนึ่ง

๒๘ ตปัสวิน แปลว่าผู้ทำตบะอย่างเรี่ยวแรง
๒๙ ศาฆามฤค ศัพท์นี้แปลว่าลิง
๓๐ สวาคต แปลว่า มาดี เปนคำเชื้อเชิญแขกที่มาเยือน
๓๑ นาทยะสุรี นางพ้า (สุรี) ผู้เปนเจ้าแห่งแม่น้ำ (นที)
๓๒ สัตยสันธ แปลว่ามั่นในคำสัญญา
๓๓ อริหัน ผู้ฆ่าศัตรู
๓๔ ปรปุรัญชยะ ผู้ชำนะตีได้เมืองของศัตรู
๓๕ วีตะโศก ต้นอโศกบางทีก็เรียกชื่ออย่างนี้
๓๖ คณิ ระมั่ง หรือกวาง (อภิธาน ช ๖๑๒)
๓๗ เกราญ์จ ส โกญ์โจ ม. นกกระเรียน
๓๘ จักรวาก ส จักก์วาโก ม นกจากพราก เปนห่านหรือเป็ดชนิดหนึ่ง อังกฤษเรียก Brahminy duck บ้างเรียก Ruddy goose บ้าง ชื่อลาติน Anas Casarca.
๓๙ สาร์ฎ ส สัต์โถ ม หมู่เกวียน
๔๐ ศรัณ์ยะ สิ่งหรือคนผู้คุ้มภัย
๔๑ ศรายะ ความคุ้มครอง
๔๒ สาร์ถวาหะ ผู้นำหมู่เกวียน
๔๓ มณิภัทร์ ท่านผู้นี้เปนนายยักษ์ รองท้าวกุเวร เปนยักษ์ใจดี แลเปนที่พึ่งของคนเดิรทาง

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๓

๑ สารถิก (ส สาร์ถิก) แปลว่า พ่อค้า ว่าผู้ค้าขาย

๒ กลิ้น คำที่เราใช้ว่าดื่มในเวลานี้ ภาษาไทยเก่าคือภาษาอาหมใช้ว่าถลิ้น. ดื่มน้ำใช้ว่ากลิ้นน้ำ กินเข้าใช้ว่ากินเข้าเหมือนกับเราเดี๋ยวนี้

๓ ชเลชาต บัว

๔ บรรดาคำที่หมายเลข ๔ ในสรรคนี้ เปนชื่อพลอย ๙ อย่าง (นพรัตน) ในเรื่องพระนล ฉบับสำสกฤตไม่มีพลอยเก้าอย่างตรงนี้หรือตรงไหน ผู้แต่งพระนลคำฉันท์กล่าวถึงพลอยขึ้นแล้วก็แต่งเพลินไป จนได้ออกชื่อพลอยหลายอย่างแล้วจึงเลยเติมเสียให้ครบ ๙ พลอยเก้าอย่างนั้นมีคาถาดังนี้

มุก์ตา มาณิก์ย ไวทูร์ย โคเมทา วัชร์รวิท์รุเมา
บีท์มราโค มรกตำ นีลัศ์เจติ ยถาก์รมำ

ซึ่งสอบค้นในที่ต่าง ๆ ได้ความดังนี้

มุก์ตา แก้วมุกดา หรือไข่มุก (ซึ่งบางคนเขียนว่า ไข่มุกด์)

มาณิก์ย คำนี้มักจะแปลว่า ทับทิม แต่ในที่นี้เห็นจะเปนพลอยอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งบางทีเรียก บีตาศ์มา หรือ บุษ์ปราค ฝรั่งเรียก Topaz ไทยเรียก บุษราคำ

ไวทูร์ย หรือวิทูรช์ ไทยเรียกว่าไพทูรช์อังกฤษเรียก Lapiz Lazuli

โคเมท พลอยอย่างนี้ฝรั่งไม่รู้จัก ไม่มีชื่ออังกฤษ แต่กล่าวว่ามี ๔ อย่างคือสีขาว; เหลืองอ่อน; แดง; แลสีน้ำเงินแก่ พลอยชนิดนี้ไทยเราเรียกโกเมน ถามช่างทองได้ความว่าใช้พลอยที่อังกฤษเรียก Garnet หรือ Almandite Garnet

วัชร์ คือเพ็ชร์

วิท์รุม หรือ ปะการพาล เราเรียกประพาล อังกฤษเรียก Coral

บีท์มราค แปลว่า สี (แดง) เหมือนดอกบัว คือทับทิม

มรกต มรกต

นีล นิล

พลอย ๙ อย่างสอบได้ความดังนี้ จึงนำมากล่าวไว้พอเปนเค้า ท่านที่สอบสวนได้ถ่องแท้กว่านี้ก็ควรกล่าวแก้ไขต่อไป เพราะพลอย ๙ อย่างนี้เราก็ถือว่าเปนของมีมงคลแลเปนของสำคัญอยู่

การที่นับถือพลอย ๙ อย่างนั้น ได้เคยพบในหนังสือแห่งหนึ่งกล่าวไว้ว่า พลอยทั้ง ๙ นี้สมมตว่าเกี่ยวเนื่องกับดาว ๙ ดวง คือเทวดานพเคราะห์ เหตุเดิมที่นับถือคงจะเปนเช่นนั้น

๕ โชติ คำนี้ตั้งใจให้อ่านว่า โชดติ

๖ วิปปะ แปลว่า พราหมณ์ (ผู้สวดกลอนขอ)

๗ กามวาสิน มีความว่าอยากจะอยู่ไหนก็อยู่ตามใจตน

๘ กระลัมภร คำนี้ได้เห็นคำแปลในหนังสือ ๓ แห่ง คือ

(๑) เห็นในสมุดไทยตัวดินสอขาวเขียนไว้ว่ากระลัมภรแปลว่า "โกหก" ไม่ชี้แจงอะไรอีก เปนอันไม่ทราบว่าแปลอย่างนั้นเพราะเหตุไร

(๒) หนังสือพจนานุกรม (พิมพ์ครั้งที่ ๑ ศิกษาพิมพการ ร. ศ. ๑๑๐) กล่าวว่าเป่นคำมครแผลง แปลว่าโทษใหญ่ ว่าความฉิบหายใหญ่ ไม่กล่าวว่าแผลงมาจากคำมครคำไหน

(๓) หนังสือยวนพ่าย ความเรียง ของพระ■อุบาฬีคุณูปมาจารย์ (ปานเปรียญ) กล่าวไว้ว่า

"ข้าอภิวาทพระรัตนไตรแล้ว จะกล่าวความอาทิยุคขุกเร็วเข็ญ
"ยืดยาว คือความวินาศสมบัติพัสถาน ต้องรบร้าฆ่าฟันกันวุ่นวาย
"เรียกว่า กระลีอย่างน้อยหายเร็ว อนึ่งความวิวาศสมบัติพัสถาน
"ต้องรบร้าฆ่าฟันกันวุ่นวาย มากยืดยาวใหญ่เช่นอากาศ เกิดอยู่นาน
"ถึงกาลช้าสิ้นห้าอัพภท เรียกว่ากระลัมพร วินาศยืดยาวอธิบาย
"ขยายความให้พิศดารว่า ขุกนั้นคือกระลี ความวินาศฉิบหายเร็ว
"เข็ญนั้นคือกระลัมพร ความวินาศหายช้า ยืดยาวใหญ่เช่นอากาศ
"กระลี ท่านลบอีเสีย ยังแต่ ละ นำละ ไปสู่อัมพร บุพพะ ตัวละ
"สระโลปะ นำไปสู่อำ เปนลำพร เปนกระลัมพร บางอาจารย์ว่า
"กระลีความฉิบหายน้อย กระลัมพรความฉิบหายใหญ่เช่นอากาศ
"มีขึ้นในภาคแผ่นปถพี"

ข้าพเจ้าได้ถามผู้ที่มักจะรู้ความแลที่มาแห่งศัพท์ชนิดนี้หลายนาย ก็ไม่มีใครแสดงความรู้แน่นอน บางท่านเห็นว่าชรอยจะเปน กลิภโร หรือ กลย์ยัม์ภโร แปลว่าบรรทุกเอากลีเข้าไว้ ดูความดีกว่าแปลอย่างอื่น แต่รูปศัพท์เลือนนัก แลกัล์ยนั้นอภิธานสำสกฤตมีความไปอีกอย่างหนึ่ง มิใช่โทษเลย.

รวมความว่าศัพท์นี้เปนศัพท์ที่อัดอั้นตันใจอยู่ศัพท์หนึ่ง ไม่รู้ว่าอะไรแน่ ส่วนตัวอย่างที่เคยเห็นใช้ในหนังสือไทยนั้น มีความดังซึ่งแปลไว้ในพจนานุกรม.

๘ วัตติา ผู้กล่าว ผู้พูด (อภิธาน ช. ๗๓๕)

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๕

๑ พนาธวา คำนี้เขียนด้วย ธ ตั้งใจจะให้แปลว่า ทางในป่า (วน+อธ์วัน) แต่ในหนังสืออื่น ๆ มักเขียนด้วย ท แปลกันว่า วังเวง จะมีที่มาอย่างไรหาทราบไม่ แต่เห็นในอิเหนาคำฉันท์ใช้ว่า "รีบรถทุรัศทางจรร่วมวนาทวา" น่าจะหมายความว่าไปร่วมทางคือใกล้จะถึง ยิ่งกว่าพูดถึงความวังเวงในป่า อย่างไรก็ตาม ในพระนลคำฉันท์นี้พนาธวา แปลว่าทางในป่า

๒ อันนสังสการ (อ์นนสำสการ) การแต่งอาหาร

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๖

๑ วันบุญ ส. ปุณ์ยาห; ปุณ์ยทิน. A holy day (holiday)

๒ พระศรี คือพระลักษมี ผู้เปนเจ้าแห่งความงาม

๓ พระรตี นางรตีเปนชายาแห่งกามเทพ

๔ ปทมี หนองบัว สระบัว

๕ โรหิณี นางโรหิณีเปนเมียพระจันทร์. โรหิณีเปนดาวนักขัตต์ดวงหนึ่ง

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๗

๑ มารศรี ศัพท์นี้จะแปลว่านางเปนสิริแห่งกามเทพ หรือสิริแห่งความรักจะได้ กระมัง เพราะมารเปนชื่อกามเทพ แลแปลว่าความรักก็ได้

อธิบายคำในสรรคที่ ๑๘

๑ ภางคาสุริ นามพระฤตุบรรณ์ แปลว่าเผ่าพงศ์พระภังคาสุระ

อธิบายคำในสรรคที่ ๒๐

๑ เขจร แปลว่านก
๒ จาตุริก สารถี
๓ วิภีตก สมอพิเภก
๔ ตรอย่ณะกลางดง กลีเมื่อออกจากกายพระนล แล้วเข้าพักอยู่ในต้นสมอพิเภก เหตุนั้นกระมังต้นสมอพิเภกจึงได้ชื่อว่ากลีพฤกษ์ (กลิว์ฤก์ษ) อยู่จนบัดนี้
๕ รัศมี บังเหียน

อธิบายคำในสรรคที่ ๒๑

๑ เขจร แปลว่านก (ไปในฟ้า)
๒ อภิคมนะ จวนถึง
๓ ศิขิน นกยูง
๔ พลวาน ทรงกำลัง
๕ วารณะ ช้าง

อธิบายคำในสรรคที่ ๒๒

๑ โกศล กรุงอโยธยาเปนเมืองหลวงในแว่นแคว้นชื่อโกศล

อธิบายคำในสรรคที่ ๒๓

๑ สัญจาร ประตู; ทางเดิร

๒ พระประวาสิน ในที่นี้คือพระฤตุบรรณ์ วาหุกเปนพ่อครัวของพระฤตุบรรณ์ จึงได้รับของสดไปแต่งสำหรับตั้งเครื่อง

อธิบายคำในสรรคที่ ๒๖

๑ อลิ ผึ้ง

๒ กุว บัว

๓ ศุก นกแก้ว; นกแขกเต้า

๔ เกตกี์ Pandamus Odoratissimus (M. W.) การเกด; ลำเจียก (อภิธาน ช. ๖๐๔)

๕ เกศร์ หรือ เกสร์ พิกุล (อภิธาน ช ๕๗๒) ศัพท์นี้เปนชื่อต้นไม้อีกหลายอย่าง

กรมศิลปากร
๑๐ ก.ย. ๒๕๓๓
ห้องสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY
หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา